

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗДЕБСЬКИЙ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 351.741:303.442.3

ДИСЕРТАЦІЯ

**«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ»**

081 – Право

08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д.В. Здебський

Науковий керівник – Ісмаїлов Карен Юрійович, кандидат юридичних наук,
доцент

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Здебський Д. В., «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як методу кримінального аналізу». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2026.

В дослідженні здійснено теоретичне обґрунтування та аналіз практичного досвіду застосування поліграфа як методу кримінального аналізу в діяльності підрозділів МВС України. На основі аналізу наукової літератури, національного та міжнародного законодавства, а також практичного досвіду проведення кримінального аналізу та поліграфологічних досліджень сформовано теоретико-методологічне обґрунтування впровадження поліграфа як методу кримінального аналізу в діяльність підрозділів системи МВС України.

Повномасштабне вторгнення російських окупаційних військ в Україну 24 лютого 2022 року актуалізувало необхідність системного реформування правоохоронної діяльності та адаптації її інструментарію до стандартів Європейського Союзу і НАТО. В умовах правового режиму воєнного стану інтеграція України в європейський та євроатлантичний безпековий простір набула практичного адміністративно-правового значення. Одним із ключових напрямів такого оновлення є розвиток кримінального аналізу як складової інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності. Реалізація цієї мети вимагає докорінного оновлення інструментарію функціонування органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів та спеціальних служб, через запровадження інноваційних технологій, новітніх методів аналізу даних та прогнозування ризиків.

В умовах посилення загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, особливої значущості набуває вдосконалення механізмів кримінального аналізу як складової інформаційно-аналітичної діяльності

(ІАД). Сьогодні ефективність підрозділів системи МВС України безпосередньо залежить від управлінських рішень керівного складу, які мають ґрунтуватися на обробці великого масиву даних. Кримінальний аналіз виступає не лише як інструмент реагування на наявні загрози, а й як засіб їх попередження, що повністю відповідає засадам моделі правоохоронної діяльності, керованої аналітичною розвідкою – Intelligence-Led Policing (ILP). Особливої актуальності в зазначених умовах набуває застосування поліграфа як методу кримінального аналізу. Критично важливим є підвищення рівня достовірності інформації, яка використовується в інформаційно-аналітичному забезпеченні (ІАЗ) правоохоронних органів і спеціальних служб, що сприяє актуалізації потреб у залученні додаткових засобів верифікації. Серед даних засобів особливе місце посідає інструмент психофізіологічного дослідження – поліграф. В сучасних реаліях діяльність поліграфолога дедалі більше зближується з завданнями аналітика правоохоронного органу.

Правовий режим воєнного стану створив безпрецедентні виклики для сектору безпеки і оборони України. Зокрема:

- виявлення конфідентів спецслужб російської федерації;
- протидія проявам колабораціонізму;
- виявлення та протидії кримінальним правопорушенням у сфері обігу зброї;
- виявлення та протидії кримінальним правопорушенням у сфері встановленого порядку несення військової служби;
- виявленню та протидії кримінальним правопорушенням щодо незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

В даних умовах застосування поліграфа як інструменту опитування осіб, які підозрюються до причетності у протиправній діяльності, дозволяє забезпечити підвищений рівень контролю достовірності отриманої інформації.

Накопичений досвід підрозділів МВС України свідчить, що з початком повномасштабного вторгнення кількість поліграфологічних досліджень має

стійку тенденцію до збільшення, що підтверджує його значимість у системі правоохоронних органів та спеціальних служб. Статистичні дані досліджуваного нами підрозділу сил оборони, у період з 2022 по 2025 роки, демонструють зростання кількості поліграфологічних перевірок в рази порівняно з періодом до повномасштабного вторгнення. Основна питома вага поліграфологічних досліджень у зазначений період припадає саме на контррозвідувальні та кримінальні розслідування які обумовлені правовим режимом воєнного стану. Водночас, зростання ролі поліграфа в системі кримінального аналізу відбувається за умов відсутності цілісного адміністративно-правового регулювання його застосування.

Доведено, що поліграф виконує подвійну функцію:

- по-перше, як інструмент оцінки достовірності інформації на етапі її отримання;
- по-друге, як джерело формування аналітичних баз даних для забезпечення потреб кримінального аналізу.

В дисертації *обґрунтовано*, що використання поліграфа дозволяє здійснювати попередню верифікацію інформації, трансформуючи первинні дані у якісну аналітичну розвідку та зменшуючи рівень інформаційних викривлень в аналітичних продуктах. У роботі уточнено зміст поняття «поліграф» у вузькому та широкому значенні, а саме:

- у вузькому розумінні поліграф визначається як технічний прилад для проведення психофізіологічного дослідження;
- у широкому значенні поліграф розглядається як комплексна технологія, що включає методики поліграфологічних досліджень, апаратно-програмний комплекс, комп'ютерні системи обробки даних, а також адміністративно-правові процедури організації та проведення таких досліджень у системі кримінального аналізу.

Попри наявність прикладів використання поліграфа в окремих структурах, системного правового регулювання його застосування як адміністративно-правового інструменту в межах кримінального аналізу досі

не сформовано. На даний час нормативно-правова база щодо проведення кримінального аналізу та поліграфологічних досліджень слабо узгоджена з міжнародними стандартами. Існуюче регулювання здійснюється переважно через фрагментарні внутрішньовідомчі накази та інструкції (правоохоронних органів та спеціальних служб), що зумовлює проблеми уніфікації процедур та негативно впливає на правову визначеність. Відсутній єдиний закон, який би комплексно регламентував поліграфологічну діяльність, визначав права та обов'язки учасників, а також статус результатів поліграфологічного дослідження як орієнтуючої інформації для аналітиків. Це обумовлює необхідність концептуального осмислення місця поліграфа в кримінальному аналізі в системі забезпечення публічного порядку.

На основі історико-правового аналізу визначено етапи інституційного становлення поліграфа у правоохоронній діяльності США та України, *проаналізовано* методологічні й організаційні особливості його застосування в підтримці кримінального аналізу. *Обґрунтовано* переваги інтеграції поліграфологічного методу в діяльність аналітичних підрозділів у межах моделі ІЛР з урахуванням вимог забезпечення фундаментальних прав людини, принципів законності, пропорційності та недискримінації.

Актуальність дослідження підкріплюється необхідністю імплементації європейських стандартів і норм НАТО у сферу правоохоронної діяльності. Світова практика, насамперед досвід США, демонструє, що ефективність поліграфа забезпечується через суворе дотримання науково обґрунтованих методик та стандартів NCCA, ASTM та APA. Перехід до сучасної системи оцінки результатів поліграфологічних досліджень (ESS-M) дозволяє трансформувати висновок поліграфолога у статистично верифікований ймовірнісний показник, що може бути інтегрований у математичні моделі оцінки загроз. Для України адаптація цього досвіду є критично важливою в подоланні проблеми «швидких курсів» підготовки поліграфологів та забезпечення високої якості вхідних даних для аналітичних підрозділів.

В умовах цифрової трансформації сектору безпеки і оборони України нагальною є потреба в створенні єдиної бази даних поліграфологічних досліджень, інтегрованої до структури ІАЗ. Практика початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ до України показала, що зберігання результатів поліграфологічного дослідження лише у паперовому вигляді призвело до втрати цінної інформації під час евакуації чи знищення архівів. Впровадження електронного формату за стандартом NCCA ASCII та інтеграція до цифрових систем управління доказами (DEMS) забезпечить «живучість» аналітичних даних та можливість проведення ретроспективного аналізу. Водночас обробка такої чутливої інформації вимагає створення дієвої системи захисту персональних даних відповідно до стандартів ЄС (GDPR та Директива 2016/680). Особливо гостро стоїть питання кіберзахисту результатів поліграфологічних досліджень від посягань з боку держави-агресора.

Доведено, що актуальність застосування поліграфа як методу кримінального аналізу не обмежується періодом воєнного стану. У післявоєнний період поліграф набуває значення інструменту інституційної стабілізації, що може бути використаний у процесі фільтраційних заходів на деокупованих територіях, кадрової перевірки осіб, які претендують на посади в органах державної влади, а також у виявленні прихованих мереж впливу. *Обґрунтовано* перспективність створення Єдиного державного центру оцінки достовірності інформації як складової антикорупційного та безпекового моніторингу.

Вперше:

- теоретично обґрунтовано поліграф як самостійний метод кримінального аналізу в системі інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності;
- визначено подвійний функціональний потенціал поліграфа як інструменту оцінки достовірності інформації та джерела формування аналітичних баз даних;

- запропоновано концептуальні засади інтеграції результатів поліграфологічних досліджень у модель Intelligence-Led Policing та цифрові аналітичні системи.

Дістали подальший розвиток: підходи до класифікації методів кримінального аналізу залежно від його типу; уявлення про зміст і структуру аналітичних продуктів у процесі кримінального аналізу; положення щодо систематизації інформаційного забезпечення поліграфологічних досліджень як складової аналітичного інструментарію правоохоронних органів.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена:

1. Потребою у підвищенні ефективності кримінального аналізу в умовах реформування правоохоронної системи України за моделлю ILP.

2. Необхідністю верифікації інформації як базового ресурсу для прийняття стратегічних управлінських рішень.

3. Загостренням загроз національній безпеці у зв'язку з повномасштабним вторгненням російських окупаційних військ та потребою у контррозвідувальному забезпеченні сектору безпеки і оборони України.

4. Відсутністю чіткого адміністративно-правового статусу поліграфа як методу аналітичної діяльності.

5. Необхідністю цифровізації результатів досліджень та їх інтеграції в сучасні ІКС для забезпечення безперервності аналітичного процесу.

6. Потребою у захисті фундаментальних прав людини та персональних даних суб'єктів поліграфологічних досліджень в умовах викликів правового режиму воєнного стану.

Проведення комплексного дослідження адміністративно-правових засад застосування поліграфа як методу кримінального аналізу є науково своєчасним, соціально затребуваним та стратегічно необхідним для розбудови безпекової архітектури України. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання в діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб України з метою вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення, підвищення

ефективності кримінального аналізу та проведення поліграфологічних досліджень, а також розроблення нормативно-правових актів у сфері застосування поліграфа. Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців сектору безпеки і оборони України, та подальших наукових дослідженнях з проблем адміністративного права, кримінального аналізу та поліграфології.

Ключові слова: адміністративне право; аналітик; аналітична діяльність; валідність; війна; військовослужбовці; воєнний стан; інформаційне право; інформаційно-аналітична діяльність; кадрова перевірка; контррозвідувальна діяльність; кримінальний аналіз; оперативно-розшукова діяльність; оцінка достовірності інформації; поліграф; поліграфологія; поліграфологічне дослідження; поліграфологічний метод; правові засади; правоохоронна діяльність; психофізіологія; службова перевірка; службове розслідування.

ANNOTATION

Zdebskyi D. V. «Administrative and Legal Principles of the Use of the Polygraph as a Method of Criminal Analysis.» – Qualification scientific work, manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy, specialty 081 – Law. – Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2026.

The study provides a theoretical justification and an analysis of the practical experience in the use of the polygraph as a method of criminal analysis within the activities of the Ministry of Internal Affairs (MIA) units of Ukraine. Based on the analysis of scientific literature, national and international legislation, as well as the practical experience of conducting criminal analysis and polygraph examinations, a theoretical and methodological rationale has been developed for the implementation of the polygraph as a method of criminal analysis in the activities of the MIA system units in Ukraine.

The full-scale invasion of Russian occupational forces in Ukraine on February 24, 2022, has highlighted the necessity for a systemic reform of law enforcement activities and the adaptation of its tools to the standards of the European Union and NATO. Under the legal regime of martial law, Ukraine's integration into the European and Euro-Atlantic security space has acquired practical administrative and legal significance. One of the key directions of such modernization is the development of criminal analysis as a component of the information-analytical support of law enforcement activities. Achieving this goal requires a fundamental modernization of the operational tools of public authorities, in particular law enforcement agencies and special services, through the introduction of innovative technologies, advanced methods of data analysis, and risk forecasting.

In conditions of increasing threats of both external and internal nature, the improvement of criminal analysis mechanisms as part of information-analytical activity (IAA) becomes particularly significant. Today, the effectiveness of the units within the MIA system of Ukraine directly depends on the management decisions of

the leadership, which must be based on the processing of large amounts of data. Criminal analysis functions not only as a tool for responding to existing threats but also as a means of their prevention, fully aligning with the principles of the Intelligence-Led Policing (ILP) model. In these conditions, the use of the polygraph as a method of criminal analysis becomes especially relevant. Increasing the reliability of information used in the information-analytical support (IAS) of law enforcement agencies and special services is critically important, which emphasizes the need for additional verification tools. Among such tools, the psychophysiological research instrument – the polygraph – occupies a prominent position. In contemporary realities, the activities of polygraph examiners are increasingly converging with the responsibilities of law enforcement analysts.

The legal regime of martial law has created unprecedented challenges for the security and defense sector of Ukraine, including:

- Identification of confidential informants of the Russian Federation's special services;
- Counteraction to manifestations of collaborationism;
- Detection and prevention of criminal offenses in the field of arms circulation;
- Detection and prevention of criminal offenses regarding the established procedures of military service;
- Detection and prevention of criminal offenses related to the illegal crossing of individuals across the state border of Ukraine.

In these circumstances, the use of the polygraph as a tool for interviewing individuals suspected of involvement in illegal activities allows for an increased level of control over the reliability of the obtained information.

The accumulated experience of the Ministry of Internal Affairs (MIA) units of Ukraine indicates that, with the onset of the full-scale invasion, the number of polygraph examinations has shown a stable upward trend, confirming its significance within the system of law enforcement agencies and special services. Statistical data from the defense forces unit under study, covering the period from

2022 to 2025, demonstrate a multiple increase in the number of polygraph examinations compared to the period before the full-scale invasion. The majority of polygraph examinations during this period were related to counterintelligence and criminal investigations, which were dictated by the legal regime of martial law. At the same time, the growing role of the polygraph in the criminal analysis system occurs in the absence of a comprehensive administrative and legal regulation of its use.

It has been demonstrated that the polygraph performs a dual function:

- First, as a tool for assessing the reliability of information at the stage of its collection;
- Second, as a source for the formation of analytical databases to meet the needs of criminal analysis.

The dissertation substantiates that the use of the polygraph allows for preliminary verification of information, transforming primary data into qualitative analytical intelligence and reducing the level of informational distortions in analytical products. The work specifies the content of the concept of “polygraph” in both a narrow and broad sense, namely:

- In the narrow sense, the polygraph is defined as a technical device for conducting psychophysiological research;
- In the broad sense, the polygraph is considered a comprehensive technology that includes polygraph examination methodologies, a hardware and software complex, computer data processing systems, as well as administrative and legal procedures for organizing and conducting such examinations within the criminal analysis system.

Despite examples of polygraph use in certain structures, systematic legal regulation of its application as an administrative and legal instrument within criminal analysis has not yet been established. At present, the normative-legal framework for conducting criminal analysis and polygraph examinations is weakly aligned with international standards. Existing regulation is primarily implemented through fragmented internal departmental orders and instructions (of law enforcement

agencies and special services), which creates problems in procedure standardization and negatively affects legal certainty. There is no single law that would comprehensively regulate polygraph activity, define the rights and obligations of participants, and establish the status of polygraph examination results as guiding information for analysts. This underlines the need for a conceptual understanding of the polygraph's role in criminal analysis within the public order maintenance system.

Based on historical and legal analysis, the stages of institutional establishment of the polygraph in law enforcement activities in the United States and Ukraine have been identified, and the methodological and organizational features of its application in support of criminal analysis have been analyzed. The advantages of integrating the polygraph method into the activities of analytical units within the ILP model are substantiated, taking into account the requirements for ensuring fundamental human rights, as well as the principles of legality, proportionality, and non-discrimination.

The relevance of the study is further supported by the need to implement European Union standards and NATO norms in the field of law enforcement. International practice, primarily the experience of the United States, demonstrates that the effectiveness of the polygraph is ensured through strict adherence to scientifically grounded methodologies and the standards of NCCA, ASTM, and APA. The transition to a modern system for assessing polygraph examination results (ESS-M) allows the transformation of the polygraph examiner's conclusion into a statistically verified probabilistic indicator, which can be integrated into mathematical threat assessment models. For Ukraine, the adaptation of this experience is critically important in addressing the issue of "short-term courses" for polygraph examiner training and ensuring the high quality of input data for analytical units.

In the context of the digital transformation of Ukraine's security and defense sector, there is an urgent need to establish a unified database of polygraph examinations, integrated into the structure of information-analytical support (IAS). The experience of the onset of the full-scale invasion of Russian occupational forces

into Ukraine has demonstrated that storing polygraph examination results solely in paper form led to the loss of valuable information during evacuations or the destruction of archives. The implementation of an electronic format in accordance with the NCCA ASCII standard and its integration into digital evidence management systems (DEMS) will ensure the “resilience” of analytical data and enable retrospective analysis. At the same time, the processing of such sensitive information requires the establishment of an effective personal data protection system in compliance with EU standards (GDPR and Directive 2016/680). The issue of cybersecurity for polygraph examination results against interference by the aggressor state is particularly acute.

It has been demonstrated that the relevance of using the polygraph as a method of criminal analysis is not limited to periods of martial law. In the post-war period, the polygraph gains significance as an instrument of institutional stabilization, which can be used in the process of screening measures in de-occupied territories, personnel vetting of individuals applying for positions in government bodies, as well as in the detection of covert influence networks. The feasibility of establishing a Unified State Center for Information Reliability Assessment as part of anti-corruption and security monitoring has been substantiated.

For the first time:

- The polygraph has been theoretically substantiated as an independent method of criminal analysis within the system of information-analytical support for law enforcement activities;
- The dual functional potential of the polygraph as a tool for assessing information reliability and as a source for forming analytical databases has been defined;
- Conceptual foundations for integrating polygraph examination results into the Intelligence-Led Policing (ILP) model and digital analytical systems have been proposed.

Further developments include: approaches to classifying criminal analysis methods depending on their type; a conceptual understanding of the content and

structure of analytical products in the process of criminal analysis; and provisions for systematizing the information support of polygraph examinations as a component of the analytical toolkit of law enforcement agencies.

Thus, the relevance of the dissertation topic is determined by:

1. The need to increase the effectiveness of criminal analysis in the context of the reform of Ukraine's law enforcement system under the ILP model;
2. The necessity of verifying information as a fundamental resource for making strategic management decisions;
3. The escalation of threats to national security due to the full-scale invasion of Russian occupational forces and the requirement for counterintelligence support for Ukraine's security and defense sector;
4. The absence of a clear administrative and legal status for the polygraph as a method of analytical activity;
5. The necessity of digitizing examination results and integrating them into modern information and communication systems (ICS) to ensure the continuity of the analytical process;
6. The need to protect fundamental human rights and personal data of subjects of polygraph examinations under the legal regime of martial law.

Conducting a comprehensive study of the administrative and legal foundations for the use of the polygraph as a method of criminal analysis is scientifically timely, socially demanded, and strategically essential for building Ukraine's security architecture. The practical significance of the dissertation results lies in their potential application in the activities of Ukraine's law enforcement agencies and special services to improve information-analytical support, enhance the effectiveness of criminal analysis and polygraph examinations, and develop normative-legal acts regulating polygraph use. The research materials may also be used in the educational process for training and professional development of specialists in Ukraine's security and defense sector, as well as in further scientific studies on administrative law, criminal analysis, and polygraphology.

Keywords: administrative law; analyst; analytical activity; validity; war; military personnel; martial law; information law; information-analytical activity; personnel vetting; counterintelligence activity; criminal analysis; operational-investigative activity; information reliability assessment; polygraph; polygraphy; polygraph examination; polygraph method; legal foundations; law enforcement activity; psychophysiology; official investigation; internal investigation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 55(3(55)). 2023. С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.28-33>.
2. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. № 1. 2024. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-15>.
3. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу*. № 1. 2024. С. 32-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-32-38>.
4. Здебський Д. В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.52>.
5. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 63(3(63)). 2025. С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.
6. Здебський Д. В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 3. 2025. С. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-8>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Здебський Д. В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)* : мат. Всеукраїнської наук.-практ. конф., 27.06.2023. Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.
2. Здебський Д. В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений*

Дню Донецького державного університету внутрішніх справ: збірник мат. міжнар. правнич. конкурсу наук. статей серед здобувачів ЗВО, 19.04.2023. Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.

3. Здебський Д. В. Генеза застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації у кримінальному аналізі. *Конкурс наукових робіт студентів з проблематики регулювання відносин публічної служби зарубіжних країн*, 16.06.2023.

4. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: мат. міжн. наук. практ. конф., 17.11.2023. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 62-65.

5. Здебський Д. В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень. *«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України»*: Науково-практ. конф., 22.12.2023. Львів : ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.

6. Здебський Д. В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 57-71.

7. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 122-132.

8. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденційності від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези II Всеукраїнської науково-практ. конф., 14.03.2024. Хмельницький : НАДПСУ. 2024. С. 81-84.

9. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. *Збірник тез доповідей учасників науково-практ. семінару*, 25.04.2024. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.

10. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організований злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірн. мат. Міжнар. науково-практ. конф., 04.10.2024. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.

11. Здебський Д. В. Психологічна складова поліграфологічного дослідження. *Психологія особистісного становлення поліцейського в*

професійній діяльності під час воєнного стану: Всеукраїнська наук.-практ. конф., 11.10.2024. Одеса: ОДУВС. 2024. С. 44-46.

12. Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика. № 7. 2024. С. 24-39.*

13. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України, 20.12.2024. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.*

14. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці, 14.03.2025. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.*

15. Здебський Д. В. Упровадження бази даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа в ІКС «ГАРТ-21». *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану : тези III Всеукраїнської науково-практ. конф., 14.03.2025. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2025. С. 86-89.*

16. Здебський Д. В. Міжнародні вимоги та стандарти програмного забезпечення поліграфів: виклики та перспективи для України. *Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна : мат. II-ї міжнар. науково-практ. конф., 25.04.2025. Харків : ХНУВС. 2025. С. 55-59.*

17. Здебський Д. В., Снігур Л. А. На шляху до стандартів НАТО: підготовка поліграфологів для сектору безпеки і оборони України. *Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку : мат. I Всеукраїнської щорічної науково-практ. конф., 20.03.2025. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2025. С. 64-65.*

18. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в судовій експертизі: міжнародні стандарти та українська практика. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку : мат. II Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України, 20.06.2025. Київ : ДНДЕКЦ МВС України. 2025. С. 241-244.*

19. Здебський Д. В. Впровадження централізованих баз даних результатів поліграфологічних досліджень у діяльності підрозділів сектору безпеки і оборони України. *Актуальні питання використання поліграфа в діяльності органів сектору безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнної відбудови країни : мат. Міжнар. наук.-практ. форуму, 24-25.09.2025. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 34-39*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	21
ВСТУП	23
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	
1.1. Генеза та місце поліграфа як методу кримінального аналізу	37
1.2. Концептуальні підходи до поліграфологічного методу кримінального аналізу	51
1.2.1. Поліграфологічний метод в оцінці достовірності інформації	51
1.2.2. Бази даних поліграфологічних досліджень як інструмент кримінального аналізу	61
1.3. Захист персональних даних суб'єктів поліграфологічних досліджень	70
Висновки до розділу 1	82
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА В КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ	
2.1. Адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа в кримінальному аналізі	85
2.2. Інтеграція поліграфологічних методик в кримінальний аналіз	112
2.3. Використання поліграфа як методу кримінального аналізу в умовах правового режиму воєнного стану	132
Висновки до розділу 2	156
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ	
3.1. Імплементация міжнародного досвіду застосування поліграфа в правову систему України для потреб кримінального аналізу	160

3.2. Шляхи вдосконалення використання поліграфологічного методу кримінального аналізу в Україні	193
3.3. Перспективи використання інформації, отриманої поліграфологічним методом в кримінальному аналізі в період післявоєнного відновлення України	211
Висновки до розділу 3	215
ВИСНОВКИ	218
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	225
ДОДАТКИ	246

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- БЕБ – Бюро економічної безпеки
- ДБР – Державне бюро розслідувань
- ДПСУ – Державна прикордонна служба України
- ЗСУ – Збройні сили України
- ІАД – інформаційно-аналітична діяльність
- ІАЗ – інформаційно-аналітичне забезпечення
- ІАР – інформаційно-аналітична робота
- ІАП – інформаційно-аналітичний підрозділ
- ІКС – інформаційно-комунікаційна система
- КРД – контррозвідувальна діяльність
- МВС – Міністерство внутрішніх справ
- МОУ – Міністерство оборони України
- НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
- НГУ – Національна гвардія України
- НПУ – Національна поліція України
- СБУ – Служба безпеки України
- СЗР – Служба зовнішньої розвідки
- ТОТ України – тимчасово окуповані території України
- УДО – Управління державної охорони
- ОРД – оперативно-розшукова діяльність
- АРА – American Polygraph Association (Американська асоціація поліграфологів)
- ATF – Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives (Бюро алкогольних напоїв, тютюну, вогнепальної зброї та вибухових речовин)
- ASTM – American Society for Testing and Materials (Американське товариство з випробувань і матеріалів)
- CAA – Congressional Accountability Act (Закон США «Про підзвітність Конгресу»)

CAPS – Credibility Assessment and Polygraph Services (Електронна база результатів поліграфологічних досліджень СВР)

CBP – U.S. Customs and Border Protection (Служба митного та прикордонного контролю США)

DEA – Drug Enforcement Administration (Управління по боротьбі з наркотиками)

DEMS – Digital Evidence Management System (Система управління цифровими доказами)

DoD – Department of Defense (Міністерство оборони США)

DoDPI – Department of Defense Polygraph Institute (Інститут поліграфа Міністерства оборони США)

DOJ – U.S. Department of Justice (Міністерство юстиції США)

DIA – Defense Intelligence Agency (Агентство оборонної розвідки США)

DHS – Department of Homeland Security (Міністерство внутрішньої безпеки США)

ESS-M – Empirical Scoring System – Multinomial (Емпірична система оцінювання – Мультіноміальна)

EPPIA – Employee Polygraph Protection Act (Закон США «Про захист працівників від поліграфа»)

FBI – Federal Bureau of Investigation (Федеральне бюро розслідувань США)

GDPR – General Data Protection Regulation (Загальний регламент ЄС щодо захисту даних)

ILP – Intelligence-Led Policing (правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою)

NCCA – National Center for Credibility Assessment (Національний центр оцінки достовірності)

NRC – National Research Council (Національна дослідницька рада США)

NSA – National Security Agency (Агенство національної безпеки США)

OTA – Office of Technology Assessment (Офіс технологічної оцінки)

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із ключових напрямів сучасної державної політики України є інтеграція в міжнародний суспільний простір задля забезпечення сталого економічного, соціального та безпекового розвитку держави. Реалізація зазначеної мети вимагає докорінного оновлення інструментарію функціонування органів публічної влади, зокрема правоохоронних структур, через запровадження інноваційних технологій, новітніх методів інформаційної взаємодії, аналізу даних, прогнозування ризиків, а також ефективного використання людських і фінансових ресурсів у сфері забезпечення національної безпеки. В умовах посилення загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, особливої значущості набуває вдосконалення механізмів кримінального аналізу як складової інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) правоохоронних органів. Кримінальний аналіз виступає не лише як інструмент реагування на наявні загрози, а й як засіб їх попередження, що відповідає засадам моделі правоохоронної діяльності, керованої аналітичною розвідкою – Intelligence-Led Policing (ILP). Критично важливим є підвищення рівня достовірності інформації, яка використовується в інформаційно-аналітичному забезпеченні (ІАЗ) сектору безпеки і оборони України, що сприяє актуалізації потреб у залученні додаткових засобів верифікації, серед яких особливе місце посідає поліграф, як інструмент психофізіологічного дослідження. Поліграф дозволяє оцінити достовірність повідомленої інформації, що може стати вагомим джерелом первинних даних для ІАД оперативно-розшукових, розвідувальних та контррозвідувальних підрозділів.

На тлі зростаючої складності кримінального середовища, а також інформаційного перенасичення, яке супроводжує сучасну правоохоронну діяльність, поліграфологічні дослідження сприяють забезпеченню об'єктивності під час формування аналітичних висновків та ухвалення управлінських рішень. Крім того, вимоги сьогодення щодо реалізації державної політики шляхом реформ у безпековій та правовій сферах

обумовлюють необхідність концептуального осмислення місця кримінального аналізу в системі забезпечення публічного порядку та національної безпеки. Такий аналіз дає змогу ідентифікувати існуючі та потенційні інформаційно-аналітичні можливості й ризики, виявити прогалини у правовому регулюванні, а також визначити пріоритетні напрями розвитку системного аналізу у діяльності сектору безпеки і оборони України.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Воєнний стан створив нові виклики для сектору безпеки і оборони України, зокрема у сферах оперативної ідентифікації ворожих агентів, протидії колабораціонізму, захисту критичної інфраструктури, контррозвідувального супроводження персоналу та його відбору у стратегічних галузях. В таких випадках застосування поліграфа, як інструменту первинного опитування, дозволяє забезпечити підвищений рівень контролю достовірності отриманої інформації.

Незважаючи на наявність прикладів використання поліграфа в окремих правоохоронних структурах України, системного правового регулювання його застосування як адміністративно-правового інструменту в межах кримінального аналізу досі не сформовано. У зв'язку з чим постає необхідність в розробці науково обґрунтованих підходів до інтеграції поліграфологічного методу у ІАД сектору безпеки і оборони України, вдосконалення нормативно-правових засад, розроблення стандартів, методик і процедур, що відповідали б як національним вимогам, так і міжнародним зобов'язанням України.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена:

- потребою у підвищенні ефективності кримінального аналізу в умовах реформування правоохоронної системи України;
- необхідністю верифікації інформації як базового ресурсу для прийняття управлінських рішень в межах концепції ІЛР;

- загостренням загроз національної безпеки у зв'язку з повномасштабною війною;
- відсутністю чіткого адміністративно-правового статусу поліграфа в аналітичній діяльності;
- недостатньою теоретичною розробленістю механізмів впровадження інноваційних методів в інформаційно-аналітичну роботу правоохоронних органів.

З огляду на зазначене, проведення комплексного дослідження адміністративно-правових засад застосування поліграфа як методу кримінального аналізу є науково своєчасним і соціально затребуваним.

Новизна даної теми полягає в застосуванні поліграфа як одного з методів оцінки достовірності інформації в підтримці кримінального аналізу. Об'єктом поліграфологічного дослідження завжди є інформація отримана від суб'єкта (людини) даного дослідження. В своїй діяльності, застосовуючи відповідний інструментарій (комп'ютерну поліграфологічну систему, методики проведення поліграфологічного дослідження та методики оцінки отриманих результатів) поліграфолог здійснює саме оцінку достовірності інформації, що повідомляє суб'єкт дослідження.

З метою отримання нового інструментарію в проведенні кримінального аналізу нами пропонується використовувати результати поліграфологічних досліджень як додаткові методи оцінки достовірності інформації інформаційно-аналітичними підрозділами (ІАП), що дозволить отримати нову, оперативно-вагому, інформацію для прийняття управлінських рішень посадовими особами оперативно-розшукових, розвідувальних та контррозвідувальних підрозділів України. Крім того, накопичений масив даних висновків результатів поліграфологічних досліджень в підрозділах сектору безпеки і оборони України, може слугувати джерелом формування відомчих баз даних, які в свою чергу так само можуть слугувати джерелом ІАЗ діяльності аналітиків правоохоронних органів. Сутність проблеми

дослідження полягає в адміністративно-правовій реалізації концепції застосування поліграфа як метода кримінального аналізу.

Науково-теоретичну основу дослідження склали напрацювання таких науковців, як Є.А. Антонової, Д.С. Афоніна, А.М. Бабенка, Є.Г. Белоглазова, В.В. Бірюкова, В.А. Бурангулов, В.М. Бутузова, В.І. Василичука, І.О. Воронова, А.І. Дороніна, В.П. Захарова, К.Ю. Ісмайлова, М.К. Каретнікова, О.С. Кіреєвої, Я.Ю. Кондратьєва, В.Я. Конопельського, О.Є. Користіна, М.В. Корнієнка, Ю.В. Крутіка, В.О. Меркулової, А.В. Мовчана, І.Ю. Нежданова, В.А. Некрасова, В.І. Рудешка, В.П. Сальникова, Н.П. Свиридчук, С.В. Скриля, О.В. Тихонової, А.М. Ханькевича, А.Ф. Хараберюша, В.Г. Хахановського, В.В. Шендрика, І.О. Юрченка, Є.М. Яковця та інших відомих вчених у дослідженні питань становлення та інституційного розвитку кримінального аналізу в Україні. Всесвітньо відомих науковців, що зробили внесок в сучасну фундаментальну поліграфологію, а саме: Raymond Nelson, Mark Handler та Donald Krapohl. Праці науковців-поліграфологів України, таких як О.І. Мотляха, В.О. Шаповалова, А.Б. Лисенка, О.А. Назарова, Д.О. Алексєєвої-Процюк, О.О. Алексєєва та інших фахівців, які в своїй діяльності дотримуються міжнародних стандартів практики поліграфологічних досліджень.

Проте низка питань, пов'язаних з поглибленням методологічного базису поліграфології як окремого методу кримінального аналізу в правоохоронній діяльності України, недостатня розробленість на теоретичному рівні цієї проблематики, потреба в організаційно-правовому впровадженні окремих проблемних аспектів, а також наявність організаційних та правових прогалин слугували потребою в проведенні комплексного дослідження за даною темою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. В системі МВС України за останнє десятиріччя спостерігається стрімке зростання запиту на проведення як кримінального аналізу так і поліграфологічних досліджень. В свою чергу заклади вищої освіти із

специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України своєчасно відреагували на нагальні потреби. У 2018 році в ОДУВС була створена перша в Україні лабораторія, яка розпочала впровадження основ кримінального аналізу, а також була введена навчальна дисципліна «Кримінальний аналіз». З того часу в університеті здійснюється підготовка магістрів за спеціальністю «Системний аналіз» (124) у галузі знань «Інформаційні технології» (12) зі спеціалізацією «Кримінальний аналіз». На базі Національної академії внутрішніх справ започатковано курс підготовки поліграфологів, і вже кілька років поспіль академія забезпечує різні підрозділи відомства висококваліфікованими фахівцями в цій галузі. Тема наукового дослідження безпосередньо відповідає запитам практичних підрозділів системи МВС, збігається з науковими інтересами відомчих закладів вищої освіти та є продовженням дослідницьких ініціатив у сферах кримінального аналізу й поліграфології.

Дисертацію виконано відповідно до основних положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 - 2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11.05.2023 № 273/2023; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 та у редакції постанови КМУ від 09.05.2023 № 463; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454.

Річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2023-2028 років: Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі № 0123U103538; Інформаційні технології: сучасний стан, особливості в умовах війни та післявоєнний період

№ 0123U103748; Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності та період відновленн № 0123U103782.

Річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2024-2029 років: Використання кримінального аналізу в правоохоронній діяльності № 0124U001432.

Річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2025 року: Інформаційні технології: сучасний стан, особливості в умовах війни та післявоєнний період. № 0123U10374; Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності та період відновлення № 0123U103782.

Річних планів науково-дослідної роботи та дослідно-конструкторської роботи кафедри кримінального аналізу та інформаційних технологій Одеського державного університету внутрішніх справ на період 2025 року: Системний аналіз та прогнозування ризиків; Безпека технічних систем; Кримінальний аналіз.

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 1 від 29 вересня 2022 року).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та прикладному визначенні поліграфа як методу кримінального аналізу, а також у розробці комплексної адміністративно-правової моделі та організаційних засад удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення сектору безпеки і оборони України в умовах сучасних викликів.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі *завдання*:

1. розкрити сутність понять «поліграф» та «поліграфологічний метод» кримінального аналізу, визначивши їх міждисциплінарну природу та роль у забезпеченні інформаційно-аналітичної діяльності правоохоронних органів;

2. проаналізувати історичні етапи формування поліграфа, його інституційне становлення та використання у практиці діяльності спеціальних служб і правоохоронних органів;
3. визначити основоположні права, принципи, функції та структурні елементи системи поліграфології, що можуть забезпечувати підтримку кримінального аналізу;
4. дослідити сучасні методологічні підходи в поліграфології, включаючи стандартизовані процедури збору, обробки та оцінки психофізіологічних даних, для підвищення точності верифікації інформації;
5. теоретично обґрунтувати подвійну функціональність поліграфа у кримінальному аналізі як засобу отримання перевіреної інформації та ресурсу для моделювання ризиків, профілювання та виявлення закономірностей у поведінці фігурантів кримінальних проваджень;
6. охарактеризувати адміністративно-правові механізми проведення поліграфологічних досліджень, включаючи права, обов'язки та відповідальність усіх учасників процесу;
7. дослідити технічне і програмне забезпечення поліграфів, стандартизацію процесів обробки даних, відповідність міжнародним нормам (ASTM, NCCA, GDPR) та вимоги щодо безпеки і сумісності інформаційних систем;
8. проаналізувати міжнародні моделі застосування поліграфа, визначивши методологічні підходи, нормативно-правові рамки та стандарти підготовки поліграфологів у США;
9. дослідити досвід централізованого зберігання та обробки поліграфологічних даних, інтеграцію їх у цифрові системи управління доказами, з метою визначення можливостей застосування в секторі безпеки і оборони;
10. систематизувати інформаційно-аналітичні інструменти та методи, що можуть використовуватися поліграфологами для підтримки кримінального

аналізу, зокрема у процесі оцінки достовірності оперативної інформації та формування аналітичних баз даних;

11. сформулювати концептуальні напрями інтеграції поліграфа у діяльність аналітичних підрозділів правоохоронних органів та спецслужб України;

12. розробити рекомендації щодо адаптації міжнародних стандартів і моделей поліграфології до українських умов, забезпечуючи ефективність кримінального аналізу, правову визначеність та безпеку учасників досліджень.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів України, що виникають у зв'язку із застосуванням поліграфологічного методу як складника кримінального аналізу.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є наукові методи, що застосовувалися у взаємозв'язку з метою забезпечення достовірності знань, досягнення поставлених цілей і завдань, а також обґрунтованості зроблених висновків та рекомендацій, зокрема: *діалектичний метод* – для комплексного сприйняття і системного опрацювання теоретичних та нормативних положень, що стосуються генези поліграфа як методу кримінального аналізу (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1); *метод спостереження* – для виявлення й узагальнення закономірностей практичного використання поліграфа у кримінальному аналізі (підрозділи 1.2 2.2, 2.3, 3.2); *історико-правовий метод* – для розкриття наукових поглядів на розвиток та правове регулювання застосування поліграфа в різні історичні періоди й у різних правових системах (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.1); *компаративний метод* – для порівняльного аналізу міжнародного досвіду застосування поліграфа та визначення можливостей його імплементації у вітчизняну практику кримінального аналізу (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1); *логіко-юридичний метод* – для тлумачення понять, категорій та правових норм, пов'язаних із

адміністративно-правовими засадами використання поліграфа в Україні (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3); *метод системного аналізу* – для узагальнення особливостей застосування поліграфологічного інструментарію в кримінальному аналізі, а також оцінки перспектив створення єдиної бази даних поліграфологічних досліджень (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *догматичний метод* – для тлумачення та уточнення термінів і понять, що використовуються у сфері поліграфології та кримінального аналізу, зокрема «достовірність інформації», «поліграфологічний метод», «персональні дані» (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять: матеріали нормативно-правового, науково-публіцистичного та аналітичного характеру щодо проведенн поліграфологічних досліджень та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів сектору безпеки і оборони України; правова публіцистика, довідкові видання та статистичні матеріали.

Нормативно-правову основу дослідження склали загальні та спеціальні нормативні джерела: Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, проекти нормативних актів, що закріплюють особливості організації кримінального аналізу та поліграфологічних досліджень в ситемі МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за своїм характером і змістом вона є однією з перших вітчизняних наукових праць, у якій здійснено цілісне, міждисциплінарне дослідження поліграфа як методу кримінального аналізу в контексті забезпечення ІАД складових сектору безпеки і оборони України. У роботі поліграф розглядається не лише як технічний засіб психофізіологічного дослідження, а як інструмент збору, перевірки та інтерпретації інформації, який здатен підвищити ефективність ІАЗ оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності. Дисертація вперше обґрунтовує необхідність інтеграції поліграфологічного методу в структуру кримінального аналізу як самостійного напрямку спеціалізованої діяльності, що базується на принципах системності, валідності, об'єктивності

та правомірності. Запропоновано авторське бачення нормативно-правового позиціонування поліграфологічного дослідження в системі ІАЗ діяльності правоохоронних органів, обґрунтовано потребу в уніфікації методик, удосконаленні процедур оцінки достовірності інформації та формуванні аналітичних баз даних на основі результатів поліграфологічних досліджень.

Конкретний науковий внесок дисертанта полягає в розробленні концептуальних підходів до правового та методологічного осмислення поліграфа як специфічного методу кримінального аналізу, зокрема через уточнення його сутності, цілей, завдань і правового статусу в межах адміністративно-правової моделі діяльності МВС України, що містять елементи наукової новизни й мають теоретичне та практичне застосування, зокрема:

вперше:

- на основі теоретичного осмислення сутності визначено змістові особливості поліграфа як методу кримінального аналізу, що не обмежується лише розслідуванням правопорушень, а підтримує ширший спектр функцій правоохоронних органів і спеціальних служб, забезпечуючи комплексне оцінювання інформації з використанням кількісних і якісних методів;
- обґрунтовано можливість використання поліграфа як засобу оцінки достовірності інформації та формування аналітичних баз даних поліграфологічних досліджень для підтримки кримінального аналізу;
- здійснено історико-правове дослідження інституційного становлення поліграфологічного методу кримінального аналізу як нового напрямку в правоохоронній діяльності;
- проаналізовано валідні методики поліграфологічних досліджень у контексті їхнього застосування в аналітичній діяльності, зокрема для підтримки функціонування підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову та контррозвідувальну діяльність;
- концептуалізовано інтеграцію поліграфа з системою кримінального аналізу, обґрунтовано її доцільність, правову потребу та

стратегічну ефективність для інформаційно-аналітичного супроводу правоохоронної діяльності.

удосконалено підходи:

- обґрунтування змістовної відмінності поліграфологічного методу кримінального аналізу від суміжних галузей застосування поліграфа;
- інтерпретації основних прав людини у сфері застосування поліграфа, з урахуванням принципів забезпечення правомірності, добровільності та конфіденційності;
- виокремлення й характеристики змісту оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі;
- визначення поліграфа як методу кримінального аналізу та акцентовано на необхідності правового врегулювання питань поліграфологічних досліджень;
- змістовної характеристики та виокремлення особливостей поліграфа як методу кримінального аналізу для наукового обґрунтування оцінки достовірності інформації.

дістали подальший розвиток:

- підходи до розмежування поліграфологічного методу як джерела інформації та як засобу її аналітичної інтерпретації в межах кримінального аналізу;
- підходи щодо застосування поліграфа в підтримці проведення кримінального аналізу;
- концепція системного впровадження поліграфа в інформаційно-аналітичну діяльність правоохоронних органів із фокусом на ІЛР
- виокремлення історичних періодів становлення інституту застосування поліграфа;
- обґрунтування щодо правозастосування поліграфа для проведення кримінального аналізу;

- підходи щодо аналізу та систематизації аналітичного інструментарію, що використовується в кримінальному аналізі із застосуванням поліграфологічного методу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані у процесі наукового дослідження, мають прикладний характер і можуть бути використані в низці сфер діяльності державних інституцій. Зокрема, в:

– правотворчості – результати дослідження містять обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері ІАД правоохоронних органів, а також формування нормативно-правових засад інтеграції поліграфологічного методу в кримінальний аналіз. Це сприятиме підвищенню ефективності правозастосовної діяльності в системі МВС України та спеціальних служб держави;

– правозастосовній діяльності – сформульовані в роботі рекомендації можуть бути впроваджені в організацію роботи кадрових, аналітичних, оперативно-розшукових, розвідувальних та контррозвідцвальних підрозділів, що здійснюють ІАД та застосовують поліграф для оцінки достовірності інформації, добору персоналу, проведення службових перевірок і розслідувань тощо (акт впровадження ГУ НП в Одеській обл. б/н від 09.01.2026 р., додаток А);

– науково-дослідній роботі – результати дисертації становлять підґрунтя для подальших наукових розробок в галузі поліграфології, кримінального аналізу, правоохоронній діяльності, адміністративного права, інформаційної та національної безпеки, з врахуванням потреб комплексного міжгалузевого підходу до дослідження проблем забезпечення ефективності діяльності правоохоронних органів (акт впровадження НА ДПСУ б/н від 08.01.2026 р., акт впровадження ОДУВС б/н від 09.01.2026 р., акт впровадження ДУІТЗ б/н від 12.01.2026 р., додаток А);

- освітньому процесі – матеріали дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін, підготовки навчально-методичних

матеріалів для закладів вищої освіти, зокрема в рамках підготовки фахівців за спеціальностями «Право», «Правоохоронна діяльність», «Психологія», «Системний аналіз», а також в програмах підвищення кваліфікації поліцейських, працівників служб безпеки та аналітичних підрозділів (акт впровадження ОДУВС б/н від 09.01.2026 р., додаток А).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Наукові положення та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. При використанні наукових доробків інших вчених для обґрунтування власних міркувань автора на них обов'язково зроблені посилання.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки оприлюднено дисертантом у формі доповідей на науково-практичних та науково-теоретичних конференціях: «Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ» (м. Кропивницький, 19 квітня 2023 року); зайнято перше місце в Конкурсі наукових робіт студентів з проблематики регулювання відносин публічної служби зарубіжних країн (онлайн, 16 червня 2023 року), додаток Б; Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)» (м. Одеса, 27 червня 2023 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання» (м. Одеса, 17 листопада 2023 року); Науково-практичній конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України» (м. Львів, 22 грудня 2023 року); II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (м. Хмельницький, 14 березня 2024 року); Конференції поліграфологів «Виявлення обману: стратегії передтестової підготовки та тестування на поліграфі в умовах високого стресу» (м. Київ, 9-10 травня 2024

року); Науково-практичному семінарі «Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку» (м. Одеса, 25 квітня 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Протидія організованих злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ» (м. Кропивницький, 04 жовтня 2024 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану (м. Одеса, 11 жовтня 2024 року); Науково-практичній конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України» (20 грудня 2024 року); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (Хмельницький, 14 березня 2025 року); Круглому столі «Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості» (14 березня 2025 року); Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку» (20 березня 2025 року); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України (м. Київ, 20 червня 2025 року). Міжнар. наук.-практ. форум «Актуальні питання використання поліграфа в діяльності органів сектору безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнної відбудови країни» (м. Дніпро, 24-25 верес. 2025 року).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 24 працях, серед яких 4 – в наукових фахових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, з психологічних наук – 2, праць апробаційного характеру – 19.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що об'єднують 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (166 найменувань – на 21 сторінці) та 6 додатків – на 24 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 270 сторінок, із них основний обсяг тексту – 201 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

1.1. Генеза та місце поліграфа як методу кримінального аналізу

Накопичений досвід проведення кримінального аналізу та поліграфологічних досліджень правоохоронними органами України дає підстави стверджувати, що обидва заходи є ефективними інструментами в діяльності правоохоронних органів, зокрема, оперативно-розшукових, розвідувальних та контррозвідувальних підрозділів. Розширення методів кримінального аналізу за рахунок поліграфа може надати синергетичного ефекту обом цим напрямам. Адже, у самому загальному визначенні, об'єктом як кримінального аналізу так і поліграфологічного дослідження завжди виступає інформація.

В межах сучасної інформаційно-аналітичної парадигми правоохоронної діяльності функції поліграфолога дедалі більше зближуються з завданнями аналітика правоохоронного органу. Це зумовлено як уніфікацією інструментарію, так і спільністю цілей, пов'язаних зі збором, аналізом та інтерпретацією отриманої інформації, релевантної для виявлення, розслідування та попередження кримінальних правопорушень. Як поліграфолог так і аналітик правоохоронного органу, у своїй діяльності застосовують спеціальне технічне обладнання, інтелектуальне програмне забезпечення та системний підхід до аналізу великих інформаційних масивів. Їх мета полягає у встановленні змістовних взаємозв'язків між фактами, подіями, суб'єктами, об'єктами та явищами, що мають значення для функціонування кримінальної юстиції та забезпечення національної безпеки.

В правозастосовній практиці поліграф дедалі частіше використовується як допоміжний інструмент кримінального аналізу в органах, що виконують правоохоронні функції. Цей підхід узгоджується із сучасними концепціями аналітичної розвідки (Intelligence-led Policing, ILP), де обґрунтованість рішень

значною мірою залежить від верифікованої, актуальної та релевантної інформації. В даному випадку поліграфологічне дослідження сприяє підвищенню об'єктивності оцінювання інформації та мінімізації ризиків дезінформації або упередженості у сприйнятті фактів. ІЛР з практичного боку є управлінським інструментом, що допомагає керівникові (або особі, що ухвалює рішення) приймати найбільш ефективне та результативне рішення щодо розподілу ресурсів (людських, у тому числі інтелектуальних, матеріальних тощо) [98, с. 31-32].

Такий підхід дозволяє інтегрувати поліграф безпосередньо в аналітичний цикл, що є основою сучасної правоохоронної діяльності. Як зазначають О.Є. Користін та В.А. Бурангулов, ефективність аналізу критично залежить від етапу оцінювання (Evaluation) зібраних даних. Використання поліграфа на цьому етапі дозволяє верифікувати інформацію ще до її обробки, перетворюючи "сирі дані" на якісну "аналітичну розвідку" (intelligence), що мінімізує інформаційні викривлення в аналітичних продуктах [49].

Таким чином, поліграф як метод кримінального аналізу має міждисциплінарну природу, базується на інтеграції знань з психології, фізіології, права, системного аналізу, кібернетики тощо. Це дозволяє використовувати його не лише як засіб отримання інформації, а й як спосіб її подальшого аналізу та верифікації в межах аналітичної моделі боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Провівши аналіз законодавства та наукових робіт, присвячених поліграфології та кримінальному аналізу, ми виокремили три основні напрями застосування поліграфа органами державної влади України, а саме:

1. в роботі з персоналом (кадрові перевірки на благонадійність, службові перевірки і розслідування дисциплінарних проступків та адміністративних правопорушень персоналом);
2. в оперативно-розшуковій, розвідувальній та контррозвідувальній діяльності (отримання оперативно-вагомої інформації для забезпечення

проведення оперативно-розшукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів);

3. в досудовому розслідуванні та судовому розгляді (судово-психологічна експертиза).

На нашу думку, застосування поліграфа як методу кримінального аналізу є найбільш доцільним саме для ІАЗ оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. Такий підхід обумовлено не лише функціональною сумісністю, але й тим, що поліграф не дублює існуючі методи згаданих видів діяльності, а, навпаки, виконує роль допоміжного інструментарію, призначеного для оцінки достовірності інформації, отриманої як з оперативних джерел, так і для виявлення оперативно-значущих та стратегічно важливих відомостей з відкритих джерел інформації. Інформація, здобута як за допомогою поліграфологічного дослідження, так і з використанням інструментів кримінального аналізу, не розглядається як доказ у судовому процесі, що узгоджується з чинним національним і міжнародним правовим полем. Водночас така інформація має високу управлінську цінність, оскільки враховується ініціаторами досліджень (посадовими особами правоохоронних органів) при ухваленні рішень щодо подальшого розподілу сил та засобів. Це сприяє підвищенню ефективності оперативного планування, здобуття доказової бази та документування протиправної діяльності, необхідної для ІАЗ кримінального провадження в установленому законом порядку. Особливої ваги цьому надає положення міжнародного стандарту ASTM E2035-12 (2017) «Standard Terminology Relating to Forensic Psychophysiology», який містить розмежування між доказовими та недоказовими психофізіологічними дослідженнями. Згідно з положенням даного стандарту, дослідження в межах слідчої діяльності спрямовані на вивчення загальніших питань, ніж ті, що регламентуються вимогами судового доказування, і не покликані відповідати жорстким критеріям допустимості доказів в суді [112]. Це розмежування є принциповим для кримінального аналізу, оскільки фокус уваги зміщується з "процесуальної істини" на

"операційну корисність". Результати поліграфа, інтегровані в аналітичний звіт, слугують не для переконання суду, а для зниження рівня невизначеності керівника (менеджера аналітичної розвідки) під час прийняття управлінського рішення щодо проведення обшуку, затримання або впровадження додаткових оперативних заходів, що повністю відповідає логіці управлінського циклу в ІЛР.

Науковим підґрунтям дослідження поліграфа як методу кримінального аналізу стали праці вітчизняних науковців, що спеціалізуються на дослідженні інформаційної безпеки, оцінки достовірності інформації, а також кримінальному аналізу як складової діяльності правоохоронних органів. Зокрема, К.Ю. Ісмаїлов підкреслює значення оцінювання достовірності інформації в контексті діяльності суб'єктів кримінального аналізу [43]. О.Є. Користін акцентує увагу на необхідності адаптації методів кримінального аналізу до умов сучасного інформаційного суспільства, що характеризується високою динамікою інформаційних потоків [94]. Адаптація методів, про яку зазначає О.Є. Користін, передбачає перехід до проактивної моделі аналізу. У цій моделі поліграф стає інструментом виявлення латентних загроз, які неможливо відстежити традиційними методами моніторингу баз даних. Це корелюється з концепцією Intelligence-led Policing (ILP), де аналітик використовує психофізіологічні маркери для звуження кола підозрюваних осіб та концентрації ресурсів на найбільш ризикових напрямках, що підвищує прогностичну спроможність правоохоронного органу» [89].

І.А. Федчак розкриває сутність і зміст кримінального аналізу як ключового елементу оперативно-розшукової діяльності та процесу ухвалення управлінських рішень [99]. Теоретико-прикладні засади застосування поліграфа в правоохоронній та безпековій діяльності досліджуються в працях О.І. Мотляха, зокрема у підручнику «Поліграфологія», який заклав методологічні основи формування поліграфології як міждисциплінарної наукової галузі [55].

Одним із ключових концептів, на якому ґрунтується можливість використання поліграфа в кримінальному аналізі, є поняття інформації, що становить фундамент будь-якої аналітичної діяльності. У сучасному правознавчому дискурсі інформація визначається не лише як зміст переданих повідомлень, але як матеріал з різноманітних джерел – спостережень, звітів, технічних реєстрацій, чуток та інших інформаційних потоків. Як зазначає О.Є. Користін, інформація може бути достовірною або недостовірною, перевіреною або ні, актуальною або застарілою, а її оцінювання залежить від таких критеріїв, як актуальність, важливість, своєчасність, повнота, корисність, безперервність, прогностичність і достовірність [48, с. 7-8]. При цьому саме достовірність відіграє визначальну роль у процесі прийняття рішень аналітиками та посадовими особами правоохоронних органів, оскільки вона засвідчує відповідність інформації об'єктивній реальності. Оцінка достовірності включає як логічну, так і емпіричну перевірку джерел та змісту отриманих даних. Враховуючи, що поліграф дозволяє отримати відповіді на запитання в спосіб який інші методи кримінального аналізу не можуть бути використані, його застосування розширює межі традиційного збору інформації в кримінальному аналізі. Поліграфологічні дослідження можуть виступати як інструмент первинної перевірки достовірності, а також як засіб збору додаткових слідів інформації, які існують на рівні уявних когнітивних відображень.

В свою чергу, аналіз (від грец. analysis – розчленування) виступає як метод наукового дослідження, що ґрунтується на розчленуванні складного об'єкта на елементи з метою глибшого пізнання його сутності. В сфері кримінального аналізу це поняття трансформується у цілісну ІАД в межах якої аналітик правоохоронного органу працює з інформаційними моделями реальних подій і явищ, виокремлюючи закономірності, механізми, тенденції та причинно-наслідкові зв'язки [94, с. 19]. На основі цього підходу І.А. Федчак визначає кримінальний аналіз як діяльність співробітників правоохоронних органів, що реалізується із застосуванням інтелектуального програмного

забезпечення, системного підходу та спеціальних методів збору, інтерпретації та прогнозування даних про злочинну діяльність [99].

Метою такої діяльності є встановлення зв'язків між фактами, подіями, суб'єктами і об'єктами, а також оптимізація управління протидією злочинності як на стратегічному, так і на тактичному рівнях [99, с. 16-17]. Специфіка поліграфа як методу кримінального аналізу полягає в його здатності надавати дані для мережевого аналізу (Link Analysis). У випадках, коли об'єктивні зв'язки між суб'єктами злочинної групи приховані, психофізіологічні реакції на певні стимульні імена чи об'єкти дозволяють аналітику візуалізувати неформальні структури кримінальних мереж. Це забезпечує глибину аналізу, яка є недоступною для суто статистичних методів, і дозволяє будувати точніші аналітичні схеми у спеціалізованому ПЗ, такому як i2 Analyst's Notebook» [53].

Законодавче визначення, закріплене в Законі України «Про Бюро економічної безпеки України», додатково наголошує на прогностичній функції кримінального аналізу, спрямованого на виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [68]. Таким чином, інформація в системі кримінального аналізу розглядається не лише як предмет опрацювання, але й як індикатор достовірності знання про протиправну діяльність. Тоді як аналіз виступає універсальним інструментом перетворення неструктурованих або частково достовірних даних у структуровані аналітичні продукти. В даному контексті поліграф, як засіб фіксації психофізіологічних реакцій, є ефективним доповненням до загальної системи кримінального аналізу, оскільки дозволяє встановлювати когнітивні маркери прихованої інформації та виявляти психоемоційну значущість окремих фактів або подій у свідомості суб'єкта.

В межах нашого дослідження, узагальнюючи сучасні ключові підходи та наповнюючи додатковими характеристиками у контексті предмету дослідження, кримінальний аналіз пропонується визначити як інтегративну ІАД правоохоронних органів, яка поєднує методи логічного, статистичного,

психологічного та правового аналізу, включаючи використання спеціалізованих технічних засобів (зокрема, поліграфа), з метою виявлення, перевірки та інтерпретації даних про протиправну діяльність. Така аналітична діяльність орієнтована на забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських і процесуальних рішень в сфері протидії кримінальним правопорушенням, а також формування операційного бачення для ефективного реагування на загрози. Це визначення логічно вбудовується в концептуальну основу дослідження поліграфа як методу кримінального аналізу, де останній розглядається не лише як технічний засіб фіксації психофізіологічних реакцій, а як інструмент аналітичної розвідки, що дозволяє:

- встановлювати поведінкові та інформаційні взаємозв'язки;
- уточнювати оперативні та аналітичні гіпотези;
- формувати обґрунтоване підґрунтя для подальших слідчих, оперативних або управлінських дій.

Застосування поліграфа як методу кримінального аналізу вимагає ретельного теоретичного осмислення, зокрема з огляду на необхідність чіткого визначення ключових понять, які становлять методологічну основу дослідження. Одним із базових термінів у цьому контексті є «інформація», яка виступає не лише предметом дослідження, а й об'єктом аналітичної діяльності, що здійснюється з метою виявлення, перевірки та оцінювання відомостей, які мають значення для забезпечення як національної так і публічної безпеки.

Поняття інформації має міждисциплінарний характер, оскільки використовується в юриспруденції, психології, кібернетиці тощо. В кожній із зазначених сфер поняття інформації наповнюється специфічним змістом відповідно до цілей та завдань дослідження, що обумовлює потребу в системному підході до її визначення. З позицій правової науки, інформацію можна розглядати як будь-які відомості, що зафіксовані у формі, придатній для сприйняття, передачі, збереження та використання. В кримінальному

аналізу особливої уваги набуває достовірність інформації – як визначальна характеристика, від якої залежить ефективність аналітичної роботи, прийняття управлінських рішень та забезпечення правоохоронної діяльності. Саме тому в процесі використання поліграфа важливо не лише отримати первинну інформацію, а й встановити ступінь її достовірності.

Як зазначає О.І. Мотлях, поліграфологія є міждисциплінарною наукою, яка синтезує знання з психології, фізіології, технічних наук, юриспруденції та організаційного управління. Вона вивчає теоретико-методологічні, технічні, організаційні та правові засади проведення психофізіологічних досліджень із використанням поліграфа, з метою встановлення інформаційного стану суб'єкта на основі відображених у психіці слідів подій, пов'язаних із професійною чи іншою діяльністю, або правопорушеннями [55, с. 13]. Наведена дефініція вказує, що поліграфологія виходить за межі суто прикладного інструментарію та набуває статусу самостійної галузі наукового знання, що розробляє власні концепти, категорії, принципи і методики. В межах кримінального аналізу вона виконує роль науково-методичного підґрунтя для застосування поліграфа як засобу збору і верифікації інформації. Важливим аспектом є багатовекторність застосування поліграфологічного методу: кадровий скринінг, внутрішні перевірки, службові розслідування, досудове розслідування кримінальних правопорушень [55, с. 170]. Кожен із зазначених напрямів має власну методичну специфіку, однак усі вони орієнтовані на виявлення релевантної інформації в суб'єкта дослідження, що відповідає загальній логіці кримінального аналізу – встановлення зв'язків між даними, формування аналітичних моделей та прогнозування поведінки.

Згідно з нормативним визначенням, закріпленим в Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, поліграф – це сертифікований комп'ютерний прилад, що за спеціальною методикою реєструє зміни психофізіологічного реагування людини у відповідь на психологічні стимули, із застосуванням щонайменше

п'яти каналів, включаючи канал виявлення протидії [37]. Отже, поліграф є не просто технічним засобом, а ключовим інструментом реалізації поліграфологічного методу, який забезпечує отримання інформації у стандартизований, науково обґрунтований спосіб. Таким чином, в межах кримінального аналізу поліграфологію доцільно розглядати як науково-методичну дисципліну, яка забезпечує:

- теоретичне та процедурне обґрунтування використання поліграфа;
- розробку та стандартизацію методик виявлення прихованої інформації;
- створення доказово-орієнтованої бази для інтерпретації отриманих результатів;
- інтеграцію даних у загальні аналітичні моделі кримінального аналізу.

Поліграф як інструмент є компонентом технологічної реалізації методу в межах кримінального аналізу, спрямованого на виявлення поведінкових закономірностей, прихованих когнітивних реакцій та реконструкцію подій на основі психофізіологічної інформації.

В контексті формування методологічної бази дослідження важливим є осмислення природи поліграфа не лише як технічного засобу фіксації психофізіологічних реакцій, а як самостійного методу, який інтегрується в систему кримінального аналізу.

Категорія «метод» (від грец. «methodos» – шлях, спосіб дослідження) в науковому розумінні розглядається як спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя, а також як система прийомів, що застосовується у відповідній галузі діяльності [90, с. 367]. Метод – це не просто сукупність технічних або логічних операцій, а цілісна система принципів, вимог і норм, які організовують пізнавальну чи практичну діяльність суб'єкта. Він дисциплінує пошук істини, регулює дослідницький процес, сприяє економії ресурсів і оптимізації досягнення поставленої мети [100, с. 184]. В сфері

кримінального аналізу метод трактується як систематизована процедура збору, обробки, інтерпретації та використання релевантної інформації про злочинну діяльність для прогнозування тенденцій, встановлення зв'язків між подіями, суб'єктами, обставинами та іншими аналітичними категоріями. Відповідно до «Словника керівника підрозділу кримінального аналізу» метод аналізу – це загальна система кроків для вирішення проблеми, яка застосовується у різних галузях дослідження (зокрема метод прогнозування, метод візуалізації, метод оцінювання тощо) [43, с. 61].

З врахуванням міждисциплінарної природи поліграфології, доцільно розглядати поліграф як окремий метод кримінального аналізу, що поєднує методологічні підходи та прикладні інструменти діагностики. Відповідно до сучасних наукових уявлень *«поліграфологічний метод» - це спосіб проведення поліграфологічного дослідження, заснований на науково-практичній діяльності, який включає групу методик, об'єднаних системою основних принципів, вимог та правил, та які направлені або на встановлення ознак «обману/правдивості» суб'єкта дослідження, або на встановлення ознак впізнання суб'єктом дослідження представлених тестових стимулів, які стосуються досліджуваної події* [60, с. 7]. В даному контексті поліграф, як метод кримінального аналізу, доцільно визначити як: спеціалізований аналітико-психофізіологічний засіб пізнання, що поєднує комплекс стандартизованих методик, технічних інструментів та процедур, спрямованих на ідентифікацію інформативних реакцій досліджуваного суб'єкта щодо кримінально значущої інформації, з метою виявлення поведінкових закономірностей, оцінювання достовірності повідомлених даних, встановлення ознак причетності до події, а також формування аналітичних гіпотез для потреб оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування та запобігання злочинності.

З огляду на те, що сучасний кримінальний аналіз орієнтований не лише на механічну обробку даних, а й на оцінку поведінкових індикаторів та прогнозування ризиків, поліграф забезпечує унікальну можливість інтеграції

поведінкової інформації до системи аналітичного супроводу розслідування, поліграфологічний метод в межах кримінального аналізу виконує подвійну функцію:

- інформаційно-діагностичну – забезпечує збір первинної психофізіологічної інформації, що стосується обставин кримінальної події;
- аналітичну – дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати версії, обґрунтовувати ризики та підтримувати управлінські рішення в межах кримінальної політики.

Поліграфологія як міждисциплінарна галузь знань інтегрує в практичну складову:

- психофізіологічну діагностику;
- регламентовану процедуру правового забезпечення дослідження;
- аналітичну обробку результатів;
- експертне тлумачення отриманої інформації.

В даному дослідженні поліграф розглядається не лише як технічний пристрій, а як комплексна система, що включає:

- технічний модуль (прилад із сенсорами, комп'ютер та спеціалізоване програмне забезпечення);
- психофізіологічну методику (алгоритми тестування та побудови запитань);
- моделі аналізу та інтерпретації результатів;
- нормативно-правову базу, яка регламентує етичні та правові аспекти застосування поліграфа.

Таким чином, поліграф може бути концептуалізований як метод кримінального аналізу, що забезпечує цілеспрямовану реєстрацію, систематизацію та вивчення психофізіологічних реакцій особи під час спеціального опитування з метою оцінки достовірності повідомлюваної інформації. Змістовно він поєднує якісні (ситуативний аналіз, логічна структура відповідей) та кількісні (параметри фізіологічних реакцій) елементи, що дозволяє розглядати його як ефективний інструмент верифікації

даних, здобутих в межах оперативно-розшукової, розвідувальної, контррозвідувальної, кадрової чи службової діяльності.

Передбачається, що в кримінальному аналізі поліграф має виконувати щонайменше дві ключові функції:

1. оцінка достовірності інформації, отриманої в результаті комунікації з особами, що мають процесуальну або оперативну значущість;
2. формування первинного масиву даних для подальшої комп'ютерної обробки з метою виявлення закономірностей, тенденцій та факторів ризику протиправної діяльності.

Враховуючи вищевикладене можна зробити наступний висновок, що поліграф, як технічний засіб з програмним забезпеченням до нього, психофізіологічні методики проведення опитування та оцінки досліджень, слугують для встановлення достовірності інформації. Тобто поліграфолог фактично здійснює оцінку достовірності інформації використовуючи сам комп'ютерний поліграф, його програмне забезпечення, методики опитування, оцінку та аналіз отриманих даних. Саме це, на нашу думку, і визначають поліграф, в широкому сенсі цього слова, як один з методів оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі.

Поліграфологічне дослідження, проведене в межах оперативно-розшукової, розвідувальної чи контррозвідувальної діяльності, є цілком релевантним до цілей кримінального аналізу, зокрема в функції оцінки достовірності повідомлюваної інформації, аналізу ризиків і перевірки гіпотез, пов'язаних з імовірною протиправною діяльністю. Поліграф, як метод кримінального аналізу, має значний потенціал в сфері управління інформаційними потоками у площині правоохоронної діяльності та сприяє розширенню можливостей з орієнтування у високодинамічному середовищі ризиків та загроз, що є визначальним у протидії кримінальним правопорушенням.

Особливе значення набуває те, що поліграф, як метод кримінального аналізу, може бути інтегрований в систему правоохоронної діяльності у двох взаємодоповнювальних напрямках:

- на первинному (оперативному) рівні, поліграф використовується з метою оцінки достовірності повідомлюваної інформації, а також для виявлення додаткових фактів, які можуть мати оперативну вагу. Це особливо актуально у випадках, коли перевірки підлягають особи, ймовірно причетні до протиправної діяльності, зловживань службовим становищем або інших порушень, що не завжди можуть бути підтверджені традиційними слідчими методами;

- на вторинному (аналітичному) рівні, результати поліграфологічних досліджень, накопичені у відомчих базах даних, можуть слугувати додатковим джерелом орієнтуючої інформації для аналітиків правоохоронних органів. Така інформація використовується для встановлення тенденцій, визначення повторюваних поведінкових патернів, виявлення прихованих структурних зв'язків між різними суб'єктами та обставинами правопорушень.

Окрім цього, поліграфолог може використовувати наявні результати перевірок для ретроспективного аналізу поведінки осіб, які вже проходили тестування, та планування подальших заходів превентивного або контрольного характеру. Таким чином, поліграф як технічний засіб та метод дослідження набуває статусу інтегрованого інструменту кримінального аналізу, здатного посилювати як оперативно-розшукову, так і аналітичну компоненту правоохоронної діяльності. Його застосування дозволяє зменшити рівень інформаційної невизначеності, підвищити ефективність реагування на загрози як кримінального так і розвідувально-підривного характеру, а також сприяти формуванню обґрунтованих тактичних і стратегічних управлінських рішень в сфері забезпечення національної безпеки та правопорядку. Перспективним напрямом є використання результатів поліграфологічних досліджень для формування стратегічних аналітичних

продуктів. Накопичення деперсоніфікованих даних про типові способи протидії або корупційні ризики дозволяє аналітичним підрозділам створювати "профілі загроз" для конкретних галузей (наприклад, економічної безпеки), що трансформує поліграф із тактичного засобу перевірки особи на стратегічний інструмент ідентифікації системних вразливостей держави.

З викладених дефініцій сформоване наше авторське визначення поліграфа, як одного з методів оцінки достовірності інформації, в кримінальному аналізі. ***Поліграфологічний метод в кримінальному аналізі – це метод оцінки достовірності інформації, що повідомляється суб'єктами опитування (особи, які надали згоду на опитування з метою перевірки достовірності їх тверджень), із комплексним застосуванням комп'ютерного поліграфа, спеціального програмного забезпечення та валідних методик поліграфологічних досліджень на одному з етапів кримінального аналізу.*** Поліграфологічний метод слугує забезпеченню проведення кримінального аналізу в оперативно-розшуковій, розвідувальній та контррозвідувальній діяльності, а також може застосовуватись під час службових перевірок і розслідувань, пов'язаних з можливою участю досліджуваних осіб в протиправній діяльності. Матеріали опитування із застосуванням поліграфа мають слугувати формуванню відомчих баз даних результатів поліграфологічних досліджень, що в свою чергу надасть додатковий інструментарій аналітику правоохоронного органу. Становлення поліграфа як засобу отримання та перевірки інформації свідчить про еволюцію його призначення – від інструменту психофізіологічної діагностики до важливого методу кримінального аналізу, який виконує як інформаційно-оцінювальну, так і прогностичну функцію.

В сучасних умовах, особливо при зростанні загроз інформаційній та національній безпеці, поліграф дедалі частіше інтегрується в структури аналітичної діяльності правоохоронних органів як засіб ідентифікації ризиків, виявлення прихованої інформації та уточнення поведінкових характеристик суб'єктів аналізу. В даному контексті поліграф розглядається не лише як

технічний пристрій, що реєструє психофізіологічні реакції, а як системний метод, який поєднує в собі елементи психофізіологічного тестування, кримінальної аналітики та адміністративно-аналітичної обробки даних. Його місце в структурі кримінального аналізу є міждисциплінарним і комплексним, оскільки результати поліграфологічного дослідження можуть бути інтегровані в процес прийняття управлінських рішень, зокрема в сфері кадрової безпеки, антикорупційного контролю, службових розслідувань, прогнозування ризиків та виявлення загроз власної безпеки. Таким чином, поліграф як метод кримінального аналізу набуває статусу інструменту адміністративно-правового реагування на протиправну поведінку, що зумовлює необхідність формування чітких нормативних засад його застосування, а також подальшої наукової розробки його правового статусу, функціонального призначення і методологічного потенціалу в системі безпекової складової.

Виходячи з нашого практичного досвіду та аналізу теоретичного матеріалу, перспектива застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі найбільш ефективно може бути використана в підрозділах внутрішньої безпеки військових та правоохоронних формувань, підрозділах, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, захист економіки держави та в антикорупційних органах. Це пов'язано передусім зі сталістю персоналу об'єктів оперативного обслуговування, що робить актуальною раніше отриману інформацію для формування її в бази даних з метою врахування при прийнятті управлінських рішень [20, с. 200].

1.2. Концептуальні підходи до поліграфологічного методу кримінального аналізу

1.2.1. Поліграфологічний метод в оцінці достовірності інформації

Інтеграція поліграфологічного методу в кримінальний аналіз є результатом еволюції як технологічних підходів до перевірки достовірності інформації, так і трансформацій в інституційних механізмах реагування на

актуальні загрози публічної та національної безпеки. Вперше в Україні кримінальний аналіз було запроваджено в діяльність оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби у 2008 році, згодом – у Національній поліції України та інших структурах, що здійснюють оперативно-розшукову та контррозвідальну діяльність. Датою становлення поліграфології в Україні, у форматі, що відповідає міжнародним стандартам, вважається 1999 рік. В цьому році п'ятеро офіцерів Національної академії внутрішніх справ та Львівського юридичного інституту МВС пройшли курс спеціалізованого навчання в Академії судової психофізіології у м. Ларго, штат Флорида, США. З 2017 року, за підтримки Посольства США в Україні, було започатковано програму підготовки поліграфологів для правоохоронних органів відповідно до міжнародних стандартів професійної діяльності. В сучасних умовах повномасштабної агресії російської федерації поліграфологічні дослідження та кримінальний аналіз набули особливого значення в системі сектору безпеки і оборони України. Вони активно застосовуються для ідентифікації ризиків, перевірки достовірності інформації, попередження розвідувально-підривної діяльності та боротьби з кримінальними правопорушеннями в умовах правового режиму воєнного стану.

Оцінка достовірності інформації виступає одним із центральних завдань в практиці кримінального аналізу та поліграфологічних досліджень. Поліграфолог, використовуючи аналітичні матеріали, може якісніше підготувати тестування, точніше формулювати запитання та інтерпретувати психофізіологічні реакції досліджуваної особи. Водночас, аналітик, спираючись на результати поліграфологічного дослідження, має змогу глибше проаналізувати контекст події, перевірити зв'язки суб'єкта з іншими особами чи фактами, а також оцінити ступінь ймовірності наданої інформації.

Методологічні підходи до оцінки достовірності інформації були предметом наукової уваги з боку З.М. Бржевської та Р.В. Киричка. Особливості реалізації цієї процедури у діяльності правоохоронних органів

України досліджували С.Г. Братель та К.Ю. Ісмайлов. Значущість достовірності інформації в кримінальному аналізі висвітлювали В.Ю. Калугін та М.М. Феськов. Ґрунтовне теоретичне осмислення кримінального аналізу здійснив І.А. Федчак. В сфері дослідження застосування поліграфа для оцінки достовірності інформації в Україні значний внесок зробили М.Д. Кузьменко та І.І. Сіткарь. Надійність та валідність поліграфологічних методик стали предметом аналізу представників Американської асоціації поліграфологів (АРА), таких як: Raymond Nelson, Mark Handler та Donald Krapohl.

В структурі кримінального аналізу, що здійснюється аналітиками правоохоронних органів України, застосовується широкий спектр методів, серед яких провідне місце займає оцінка достовірності інформації. Як зазначають С.Г. Братель та К.Ю. Ісмайлов, особливої актуальності набуває формування єдиних критеріїв до оцінки надійності джерел та достовірності інформації [43, с. 30]. В свою чергу, В.Ю. Калугін та М.М. Феськов підкреслюють необхідність врахування рівня достовірності інформації при підготовці аналітичного продукту [44, с. 218]. В контексті нашого дослідження важливим є розуміння самого поняття «достовірність». В науковій літературі під достовірністю інформації розуміється її властивість бути правильно сприйнятою [44, с. 146]. Оцінка достовірності (вірогідності) інформації – це процедура, що враховує імовірність даних, характеристику джерел, оцінку автора повідомлення, а також методи збору та обробки інформації [2, с. 421-422]. За спостереженнями М.Д. Кузьменка та І.І. Сіткаря, сучасне суспільство функціонує на основі постійного міжособистісного інформаційного обміну, ключовим завданням якого є передача змісту з мінімальним рівнем викривлення [50, с. 40]. Проте, в багатьох випадках фіксується навмисне спотворення повідомлюваної інформації, що трактується як обман.

З метою об'єктивізації процесу оцінювання достовірності повідомляємої інформації доцільним є застосування формалізованих підходів, зокрема схеми Канта, яка дозволяє здійснити кількісну оцінку вірогідності повідомлення на

основі градації шансів. Цей підхід передбачає поділ діапазону можливих ймовірностей на сім інтервалів, кожен із яких відображає ступінь впевненості у правдивості чи неправдивості інформації. Згідно зі схемою Канта, оцінювання достовірності конкретного повідомлення може бути виражене у формі шансів, що характеризують співвідношення ймовірності правдивості та неправдивості, а саме:

- достовірна інформація – ймовірність відсутності викривлень або обману наближена до 1;
- майже визначено, що інформація достовірна – співвідношення шансів становить 9:1 на користь достовірності;
- є багато шансів, що інформація достовірна – співвідношення шансів 3:1;
- шанси приблизно однакові – ймовірність достовірності та недостовірності однакова (1:1);
- є багато шансів, що інформація недостовірна – співвідношення шансів 1:3;
- майже визначено, що інформація недостовірна – 1:9;
- недостовірна інформація – ймовірність викривлення або неправдивості наближена до 1 [2, с. 422].

Використання схеми Канта в кримінальному аналізі та поліграфології дозволяє забезпечити обґрунтованість висновків, підвищити рівень аналітичної точності та стандартизувати процедуру формулювання оцінок, що особливо важливо в умовах прийняття управлінських та процесуальних рішень. Впровадження схеми Канта дозволяє уніфікувати мову спілкування між поліграфологом та аналітиком. У моделі Intelligence-led Policing (ILP), де рішення приймаються на основі оцінки ймовірностей, математичне вираження шансів достовірності (наприклад, 9:1) стає фундаментом для визначення пріоритетності оперативних заходів. Це трансформує суб'єктивне сприйняття результатів опитування у валідний аналітичний показник, який може бути інтегрований у загальну формулу розрахунку ризиків.

В поліграфологічних дослідженнях досить важливими є фундаментальний інструмент прикладної статистики – Ефект Когена (Cohen's effect). Він використовується для кількісної оцінки величини зв'язку між змінними або відмінності між групами незалежно від розміру вибірки, що дає змогу інтерпретувати результати не лише з позиції статистичної значущості, але й їхньої практичної вагомості. Найбільш поширеним показником є «Cohen's d» – стандартизована різниця середніх значень між двома вибірками, яка обчислюється як відношення різниці середніх до середньоквадратичного відхилення. У класичній інтерпретації Когена прийнято орієнтовні порогові значення:

- 20% – малий ефект (незначна, але фіксована різниця);
- 50% – середній ефект (помітна та практично значуща різниця);
- 80% і більше – великий ефект (виражена різниця з високим рівнем практичної значущості) [119].

В поліграфології цей підхід має ключове значення, оскільки статистична обґрунтованість методів безпосередньо визначає достовірність та допустимість результатів у доказовому й управлінському процесах. Емпіричні дані свідчать, що використання методик із недостатнім розміром ефекту або без валідизації призводить до зростання похибок та частки невизначених результатів, що унеможлиблює надійне прийняття рішень. Саме тому вимоги Стандарту практики АРА, фактично ґрунтуються на концепції ефекту Когена. Зокрема, для доказових досліджень допускаються лише ті поліграфологічні методики, ефективність яких підтверджена щонайменше двома опублікованими емпіричними дослідженнями (оригінальним і реплікованим), що демонструють невиважене середнє значення точності не менше ніж 90 % (за виключенням результатів, віднесених до категорії «невизначено»), причому частка таких невизначених результатів не повинна перевищувати 20 %. Для парного тестування встановлюється нижчий поріг точності не нижче за 86 % за аналогічних умов до невизначеного результату. Для досліджуваного тестування мінімально допустимий показник становить

80 % при дотриманні того самого обмеження щодо невизначених результатів (не більше 20 %) [106]. Таким чином, стандарти АРА встановлюють чіткі кількісні та відтворювані статистичні вимоги, що забезпечують належний рівень надійності поліграфологічних методик для забезпечення кримінального аналізу, підкріплюючи їх застосування доказовими даними з високим рівнем валідності та обмеженою похибкою. Такий підхід забезпечує прогнозовану надійність результатів на основі математично верифікованих параметрів і водночас унеможливорює застосування нестандартизованих, невалідних, авторських або експериментальних методик в практичній діяльності.

В сучасній системі кримінального аналізу та суміжних сфер аналітичної діяльності особлива увага приділяється характеристикам інформації. С.Г. Братель та К.Ю. Ісмаїлов виокремлюють низку ключових властивостей, якими повинна володіти інформація в процесі її аналітичної обробки, а саме: відповідність, достовірність, надійність, своєчасність, актуальність, точність, повнота та об'єктивність [3, с. 30]. Для оцінювання надійності джерела інформації зазначені науковці пропонують чотириохрівневу класифікацію:

- «А» – абсолютно надійне джерело;
- «Б» – джерело, надійне в більшості випадків;
- «В» – джерело, яке в більшості випадків виявляється ненадійним;
- «Г» – джерело, щодо якого відсутня можливість встановити надійність [3, с. 30-31].

Слід зауважити, що за критерієм «А», тобто абсолютно надійної інформації, до джерел відносяться:

- технічні засоби, за допомогою яких проводилась безпосередня фіксація відео-, аудіо- або інша інформація, що може бути перевірена й підтверджена уповноваженою особою [3, с. 31]. До даної тези ми можемо віднести й поліграфологічне дослідження, під час якого здійснюється аудіо-, відео- фіксація даної процедури, а так само поліграми, тобто графічні відображення психофізіологічних реакцій досліджуваної особи на пред'явлені стимули;

- банки та бази даних державних і міжнародних установ та організацій [3, с. 31]. В разі формування електронних баз даних та/або картотеки звітності результатів поліграфологічних досліджень ми можемо віднести даний пункт до нашого дослідження;

- фахівець – особа, яка володіє науковими, технічними, або іншими спеціальними знаннями та має документи відповідного державного чи міжнародного зразку [3, с. 31]. Саме поліграфолог підпадає під дане визначення.

Класифікація поліграфологічного дослідження як джерела рівня "А" (абсолютно надійне) згідно система 4x4, значно підвищує вагу аналітичного продукту. Як зазначає В.А. Бурангулов, використання джерел з високим ступенем надійності є критичним для стратегічного аналізу, оскільки помилка на цьому етапі призводить до хибного планування поліцейських операцій на рівні всього регіону чи країни. Таким чином, поліграф забезпечує "чистоту" вхідних даних для аналітичних систем [49].

Щодо достовірності інформації С.Г. Братель та К.Ю. Ісмайлов так само виділяють чотири критерії, а саме:

- «1» - інформація повністю достовірна (має ще три незалежні джерела за критеріями надійності джерела - «Б»);

- «2» - інформація відома джерелу особисто (має ще два незалежні джерела за критеріями надійності джерела - «Б»);

- «3» - інформація джерелу особисто не відома, проте підтверджується іншою інформацією (має ще одне незалежне джерело за критеріями надійності джерела - «Б»);

- «4» - інформація джерелу не відома, підтвердити її немає можливості (не підтверджене іншою інформацією) [3, с. 31-32].

Таким чином, поліграфологічне дослідження в межах цієї системи може стабільно розглядатись як джерело рівня «А», що свідчить про його високу надійність. Водночас достовірність інформації, отриманої за результатами поліграфологічного дослідження, може варіюватися від найвищого рівня «1»

до найнижчого «4» залежно від контексту, зокрема – кількості осіб, які пройшли дослідження щодо певної події, а також наявності додаткових незалежних підтверджень, отриманих іншими аналітичними методами чи із альтернативних джерел.

Прикладом практичного застосування поліграфологічного дослідження як методу отримання достовірної інформації є попереднє авторське дослідження щодо використання поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» у розслідуванні фактів викрадення зброї та боєприпасів. У конкретному випадку №2 (В2) було опитано із застосуванням поліграфа 20 осіб, з яких: дві особи, у відповідях яких виявлено ознаки обману, зізнались у причетності до викрадення зброї; троє свідків, які раніше приховували інформацію, вказали на осіб, що безпосередньо вчиняли злочин; ще одна особа, у якій результати поліграфологічного дослідження були невизначеними, надала інформацію про інший, раніше невідомий випадок викрадення зброї та боєприпасів [19, с. 28-32]. За результатами зібраної інформації вдалося повернути викрадену зброю, а також притягнути до кримінальної відповідальності трьох осіб, що було підтверджено відповідними судовими рішеннями [29, с. 122-132]. Якщо оцінювати зазначену інформацію за шкалою надійності та достовірності, запропонованою С.Г. Брателем і К.Ю. Ісмаїловим, то: джерело інформації (поліграфологічне дослідження) відповідає критерію «А» – абсолютно надійне джерело; достовірність інформації можна класифікувати за рівнем «1» – повністю достовірною інформацією, підтвердженою трьома й більше незалежними свідченнями [3, с. 30-32]. Підставою для такої оцінки є науково обґрунтований характер валідних методик у поліграфологічному дослідженні. Таким чином, наукова верифікованість валідних поліграфологічних методик є визначальним чинником, який дозволяє класифікувати поліграфологічне дослідження як надійне джерело інформації в процесі кримінального аналізу, зокрема в умовах, що характеризуються дефіцитом об'єктивних свідчень, високим рівнем ризиків або оперативною необхідністю.

Важливим кроком у розвитку науково-методологічного підґрунтя для оцінки достовірності результатів поліграфологічних досліджень стало мета-аналітичне дослідження критерійної точності валідних поліграфологічних методик, опубліковане АРА в 2011 році [129]. Проведення даного дослідження було обумовлено не лише запитами наукової спільноти, а й вимогами судової практики США, зокрема критеріями Стандарта Дауберта, який є базовим для визначення допустимості наукових доказів в судовому провадженні. Згідно з цим стандартом, висновки поліграфологічних досліджень, які можуть бути прийняті до розгляду у Федеральному суді США, повинні ґрунтуватися на науково обґрунтованих принципах, достовірних даних та валідних методиках [30, с. 35]. Згідно з даними мета-аналізу АРА, середнє значення критерійної точності для діагностичних поліграфологічних методик (тобто таких, що застосовуються з метою формулювання висновку щодо конкретної події) варіюється від 90,4% до 99,4%. При цьому: середнє значення невизначених результатів (коли отримані дані не дозволяють сформулювати остаточний висновок) коливається від 2,9% до 19,2%; середній рівень хибнонегативної помилки (неправдиву особу визначено як правдиву) становить від 1,1% до 7,7%; середній рівень хибнопозитивної помилки (правдиву особу визначено як неправдиву) – від 0,1% до 13,8% [106]. Ці показники корелюють із сучасними національними стандартами в галузі судової експертизи. Так, згідно з п. 3.26 ДСТУ 9266:2023 «Судова психологічна експертиза використання поліграфа», визначено ступені вірогідності, що можуть застосовуватись під час формулювання експертного висновку:

- максимально високий – 95-100% вірогідності;
- високий – 80-95%;
- середній – 60-80%;
- низький – 40-60%;
- критично низький – менше 40% [9].

Таким чином, використання валідних, стандартизованих методик, проаналізованих у межах мета-аналітичного дослідження АРА, дозволяє

досягти високого або максимально високого рівня вірогідності у формулюванні висновків щодо достовірності повідомлюваної інформації. Важливою розробкою наукового обґрунтування поліграфології стала Мультиноміальна емпірична система оцінки (Empirical Scoring System – Multinomial, ESS-M) результатів поліграфологічних досліджень, запропонована у 2017 році Raymond Nelson [145]. Дана система побудована на основі Байєсівського довірчого інтервалу апостеріорних шансів правдивості, з використанням методу Клоппера-Пірсона з рівнем значущості $\alpha = 5\%$ для оцінки як правди, так і обману. Базова апіорна ймовірність у цій системі становить 50%, що відповідає апіорним шансам 1:1. Система доповнена інтерпретаційними таблицями, які дозволяють здійснювати науково обґрунтоване статистичне тлумачення результатів у формі відсоткових значень або шансів, що значно підвищує надійність та об'єктивність експертного висновку.

Таким чином, розглянуті емпіричні й нормативні засади свідчать про високу інформативну та аналітичну цінність валідних методик поліграфологічних досліджень, які мають підтверджену критерійність у незалежних наукових дослідженнях.

Отже, поліграфологічний метод, як інструмент оцінки достовірності інформації, забезпечує можливість об'єктивного вимірювання психофізіологічних реакцій особи у відповідь на релевантні стимули, що, в поєднанні з кримінально-аналітичним підходом, дозволяє встановлювати ступінь достовірності отриманих даних. Його ефективність та наукова обґрунтованість підтверджені як національними нормативними документами, так і міжнародними дослідженнями. В свою чергу, застосування систем класифікації джерел і достовірності інформації, таких як система запропонована С.Г. Брателем та К.Ю. Ісмаїловим, дозволяє інституціоналізувати та формалізувати процес оцінювання результатів поліграфологічного дослідження. Отже, в межах кримінального аналізу поліграфологічний метод постає не лише як допоміжний засіб перевірки

гіпотез, а як повноцінний науково-методичний інструмент, здатний генерувати висновки з високим ступенем вірогідності, що особливо актуально в умовах правового режиму воєнного стану, коли на перший план виходить потреба у швидкому та точному встановленні істини.

Проведений нами аналіз ефективності оцінки достовірності та надійності інформації поліграфологічним методом, може бути використано для забезпечення потреб кримінального аналізу, а саме:

1. висновок поліграфолога, який використовує валідні методики поліграфологічного дослідження та прийняття рішення за системою оцінки «ESS-M» є математично та статистично обґрунтованим;
2. застосовуючи валідні діагностичні поліграфологічні методики, які є саме статистично обґрунтованими, очікувана ефективність оцінки достовірності та надійності інформації досягає високого або максимально високого ступеня вірогідності;
3. поліграфологічний метод кримінального аналізу надає можливість оцінити інформацію за критеріями достовірності та надійності;
4. використовуючи поліграфологічний метод кримінального аналізу аналітик правоохоронного органу отримує зручний інструмент для обґрунтування оцінки достовірності інформації;
5. застосовуючи поліграфологічний метод кримінального аналізу ініціатор отримує та може використовувати аналітичний продукт для прийняття управлінського рішення, що базується на статистиці та математиці [24, с. 385].

1.2.2. Бази даних поліграфологічних досліджень як інструмент кримінального аналізу

Актуальність формування баз даних поліграфологічних досліджень в умовах воєнного стану зумовлена різким зростанням кількості досліджень у секторі безпеки і оборони України з початком повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ [26, с. 72]. Поліграфологічні дослідження, які

проводяться для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони України, становлять собою не лише інструмент перевірки достовірності повідомлюваної інформації, але й джерело значного обсягу даних, що мають високу аналітичну цінність. Згідно з вимогами Закону України «Про інформацію», результати таких досліджень оформлюються у вигляді документів, що містять персональні дані, методичну інформацію, поліграми, відеоматеріали та інші супровідні матеріали, які відповідають критеріям документованої інформації, як матеріального носія з функціями збереження та передачі у часі та просторі [79]. Змістовна складова таких документів охоплює як структуровану інформацію щодо методики дослідження, результатів, висновків, так і чутливу інформацію про фізичних осіб, що за своїм правовим режимом може бути віднесена до конфіденційної, інформації з обмеженим доступом або навіть до державної таємниці – залежно від контексту проведення дослідження та обставин справи [76; 79]. Отримана інформація підлягає обов'язковому захисту відповідно до чинного законодавства, яке визначає захист інформації як комплекс правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на забезпечення її цілісності, збереження та контрольованого доступу [79]. Накопичення результатів досліджень у вигляді електронної бази даних створює підґрунтя для використання їх у межах кримінального аналізу – як інструменту виявлення зв'язків між подіями, оцінки рівня обізнаності чи можливої причетності особи до кримінальних правопорушень, а також перевірки правдивості інформації, що надходить з інших джерел. Така база даних може відігравати роль потужного аналітичного інструменту, орієнтованого на підтримку діяльності підрозділів кримінального аналізу, зокрема шляхом інтеграції до існуючих програмно-аналітичних комплексів, що розробляються для підвищення якості інформаційно-аналітичної діяльності в межах правоохоронної системи [99, с. 60]. Окремої уваги заслуговує мультифункціональність поліграфологічної бази даних: окрім безпосереднього аналітичного застосування в кримінальному аналізі, вона

може слугувати інструментом кадрового супроводу, забезпечувати контроль якості роботи поліграфологів, сприяти валідизації методик та оптимізації аналітичних підходів до оцінки достовірності інформації, а також бути джерелом даних для наукових досліджень в сфері психофізіології, криміналістики, безпеки тощо.

Іноземний досвід підтверджує ефективність такої інтеграції. Зокрема, 28 жовтня 2023 року під час круглого столу, на тему «Контроль якості психофізіологічних досліджень, що проводяться з використанням поліграфа», організованого Посольством США в Україні для представників правоохоронних органів, експерт у сфері поліграфології Donald Krapohl ознайомив учасників із досвідом правоохоронних органів Великобританії, в яких результати поліграфологічних досліджень інтегровані до єдиної поліцейської бази даних. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність інформаційного супроводу справ, спрощує доступ до історії досліджень та підвищує якість управлінських рішень. Аналогічно, за замовленням уряду США, розробник одного з провідних брендів поліграфологічного обладнання адаптував своє програмне забезпечення до форматів інтеграції з федеральними базами даних, в тому числі з можливістю автоматизованого внесення поліграм. Таким чином, база даних поліграфологічних досліджень дає можливість трансформувати результати окремих досліджень у довготривалий інформаційний ресурс, що підтримує аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів. Цей підхід сприяє підвищенню ефективності виявлення протиправних дій, дозволяє здійснювати ретроспективний аналіз інформаційних зв'язків, контролювати якість процедур та інтегрувати міжвідомчу взаємодію на основі достовірної, верифікованої та захищеної інформації.

Накопичені в процесі поліграфологічних досліджень дані, що отримуються правоохоронними органами України, становлять цінне джерело інформації для забезпечення потреб кримінального аналізу. Поліграфологічні дані відображають не лише результати оцінки достовірності повідомляємої

інформації, але й містять відомості, що можуть бути використані для виявлення зв'язків, патернів поведінки, рівня обізнаності, ймовірної причетності до подій, а також для верифікації інших джерел інформації. Попри це, в чинному нормативно-правовому полі України відсутня уніфікована норма, яка б чітко регламентувала порядок ведення та обробки результатів поліграфологічних досліджень в електронному вигляді. Така норма на сьогодні наявна лише у відомчому наказі Управління державної охорони України, який визначає процедури організації та проведення поліграфологічних досліджень виключно в межах зазначеного органу [25, с. 80; 65]. Відсутність належної регламентації електронної обробки поліграфологічної інформації суттєво обмежує її потенціал для інтеграції в аналітичні платформи та інформаційні системи правоохоронних органів. Удосконалення законодавчого забезпечення в цій сфері дозволило б не лише унеможливити порушення прав суб'єктів опитування, але й сприяти впровадженню механізмів цифровізації та діджиталізації в рамках побудови безпечної правової держави. На сучасному етапі розвитку систем кримінального аналізу в Україні постає об'єктивна потреба в створенні єдиної бази даних поліграфологічних досліджень, інтегрованої до структури ІАЗ правоохоронних органів. Основною структурною одиницею такої бази даних має виступати поліграма – графічне зображення фізіологічних реакцій досліджуваної особи, що містить анотований запис усіх необхідних параметрів для подальшого аналізу [95]. Наприклад, в програмному забезпеченні «Axciton X», що використовується разом із поліграфом «Axciton», до поліграми вносяться:

- текст усіх запитань, винесених на тестування;
- дата проведення дослідження;
- відеозапис процесу тестування, що інтегрується безпосередньо в поліграму;
- особові дані суб'єкта: ПІБ, дата народження, посада; інформація про поліграфолога, що здійснює тестування;

- результати автоматичного та ручного обрахунку поліграми;
- додаткові графічні та текстові файли – завдання, пояснення, довідки щодо події, у межах якої проводиться дослідження.

Основним джерелом та структурною одиницею бази даних поліграфологічних досліджень на нашу думку має бути поліграма [32, с. 354]. Поліграма акумулює в собі як об'єктивні психофізіологічні показники, так і контекстуальні параметри дослідження, що робить її комплексним джерелом інформації для забезпечення потреб кримінального аналізу. Сформована на основі поліграм електронна база даних може стати ефективним інструментом кримінального аналізу насамперед для підрозділів внутрішньої та власної безпеки, які здійснюють оперативне забезпечення об'єктів зі сталим персоналом та потребують оперативного доступу до ретроспективної інформації про проведені дослідження. В такій системі результати поліграфологічних досліджень не лише забезпечують інформування про ризики, але й можуть бути використані для моніторингу тенденцій, виявлення повторюваних патернів або моделювання загроз на підставі великої кількості верифікованих даних. База даних поліграфологічних досліджень має потенціал виконання додаткових функцій: кадрове забезпечення, оцінка динаміки професійної надійності, верифікація результатів досліджень, а також наукове вивчення ефективності застосовуваних методик з можливістю їх адаптації відповідно до потреб конкретного відомства. Отже, цифрове формалізоване накопичення та обробка результатів поліграфологічних досліджень, з врахуванням стандартів безпеки, прав суб'єктів опитування та потреб аналітичного забезпечення державного управління, є актуальним напрямом розвитку правоохоронної діяльності України в умовах сучасної безпекової архітектури.

Одним із найбільш перспективних напрямів є інтеграція бази даних результатів поліграфологічних досліджень у цифрову систему управління доказами (Digital Evidence Management System, DEMS). Даний підхід дозволяє не лише систематизувати та зберігати результати тестувань, але й забезпечити

їх ефективне поєднання з іншими видами цифрових доказів, що значно підвищує якість виявлення потенційних загроз та сприяє комплексному аналізу оперативної інформації. Водночас, впровадження зазначеної інтеграції потребує як чіткої законодавчої регламентації, так і належного технічного забезпечення й реалізації заходів із гарантування інформаційної безпеки. Системи DEMS призначені для збору, зберігання, обробки, перевірки та передачі цифрових доказів в межах кримінального провадження або судового процесу. Основне завдання таких систем полягає в забезпеченні ефективного управління великими обсягами цифрової інформації, яка містить ключові докази у справах, а також гарантування точності, цілісності та безпеки збережених даних. DEMS включає такі базові функціональні модулі:

- збір і збереження цифрових доказів;
- управління доступом до них;
- верифікацію та аудит;
- інтеграцію з іншими інформаційними системами правоохоронних органів.

За своєю суттю, DEMS є основою для дотримання стандартів прозорості, підзвітності та захисту цифрової доказової інформації. Інтеграція поліграфологічних даних у систему DEMS створює умови для реалізації мультимодального аналізу. Це означає, що аналітик може одночасно зіставляти психофізіологічні реакції особи (поліграму) з іншими цифровими слідами: геопозиціонуванням, трафіком з'єднань або фінансовими транзакціями. Такий синергетичний підхід дозволяє виявляти "аномалії" в поведінці суб'єктів, які на перший погляд здаються непричетними до події» [138].

Правильне збереження та обробка цифрових доказів є критично важливими для забезпечення їхньої юридичної прийнятності. Згідно з висновками О.В. Манжая, А.О. Потильчака та І.А. Манжая, впровадження цифрових технологій в сферу управління доказами суттєво впливає як на точність і швидкість розслідувань, так і на можливість інтегрувати різні типи

доказів в єдину систему [138]. Науковці підкреслюють необхідність розробки уніфікованих стандартів для цифрових доказів, що дозволить ефективно інтегрувати дані поліграфологічних досліджень до загального масиву криміналістичної інформації. Зі свого боку, Humaira Arshad, Aman Bin Jantan та Oludare Isaac Abiodun акцентують на необхідності постійної адаптації цифрових платформ до технологічного прогресу. З огляду на стрімкий розвиток технічних засобів, що використовуються в кримінальних розслідуваннях, забезпечити стабільність і відповідність методів обробки цифрових доказів без регулярного оновлення стандартів є неможливо. Відтак, розробка методів перевірки, валідазації та документування цифрових доказів має відповідати сучасним технічним вимогам і практикам [131].

З технічного погляду, важливо врахувати стандарти збереження даних, зокрема формат NCCA ASCII, який затверджено в Національному центрі оцінки достовірності (National Center for Credibility Assessment) США як єдиний формат обміну поліграфологічними даними. Застосування цього стандарту при інтеграції поліграфологічних даних до системи DEMS дозволить уникнути несумісності між різними типами обладнання, зберегти вихідну точність вимірювань, а також забезпечити оперативний обмін інформацією між структурами сектору безпеки і оборони [124]. Стандартизація даних у форматі NCCA ASCII є ключовим етапом побудови міжвідомчої аналітичної мережі. У контексті воєнного стану це дозволяє, наприклад, підрозділам контррозвідки СБУ та внутрішньої безпеки НПУ миттєво верифікувати історію перевірок особи, що переміщується між різними структурами сектору оборони. Це реалізує принцип "єдиного інформаційного простору", описаний у концепції трансформації правоохоронних органів України до стандартів НАТО». Ключові функціональні можливості інтегрованої системи можуть охоплювати:

- централізоване зберігання – формування єдиного електронного реєстру результатів поліграфологічних досліджень;

- автоматизовану обробку інформації – застосування алгоритмів аналізу для виявлення закономірностей та оцінки достовірності;
- інтеграцію з відомчими ІТС – взаємодію з базами даних МВС, СБУ, ДБР, НАБУ, БЕБ, ДПСУ тощо;
- генерацію аналітичних звітів – автоматичне створення звітної документації на основі збережених поліграм і метаданих.

Впровадження бази поліграфологічних досліджень у DEMS сприятиме:

- підвищенню об'єктивності й прозорості, мінімізації людського чинника;
- оптимізації робочих процесів, особливо під час розслідувань і службових перевірок;
- доступу до історичних записів, що дозволяє здійснювати довгостроковий порівняльний аналіз результатів тестувань [21, с. 115].

Разом із тим, ефективне впровадження зазначеного підходу потребує:

- гармонізації законодавчої бази, зокрема ухвалення підзаконних актів, які б регулювали створення, використання і захист бази поліграфологічних досліджень;
- забезпечення технічної інтеграції з існуючими цифровими системами правоохоронних органів;
- підготовки фахівців (поліграфологів, аналітиків, ІТ-спеціалістів) для роботи з такими базами;
- розробки стандартів інформаційної безпеки, які забезпечать багаторівневий захист конфіденційних даних;
- організації моніторингу ефективності функціонування системи та можливості її оперативного вдосконалення.

Загалом, інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень до системи DEMS є стратегічно важливим етапом в процесі цифрової трансформації правоохоронної діяльності України. Вона сприятиме прийняттю більш зважених та обґрунтованих рішень у сфері протидії кримінальним правопорушенням, підвищенню ефективності внутрішнього

контролю й зміцненню інформаційної безпеки держави. Комплексна реалізація даного підходу посилить довіру до поліграфологічного методу як інструменту кримінального аналізу й дозволить забезпечити високий рівень міжвідомчої співпраці.

Формування електронної бази даних поліграфологічних досліджень є важливим і необхідним кроком для підвищення ефективності кримінального аналізу в діяльності правоохоронних органів України. Враховуючи обсяг та різноманітність інформації, що генерується під час поліграфологічного дослідження, така база має потенціал стати потужним аналітичним інструментом, здатним поєднувати елементи оперативної, інформаційної та доказової діяльності. Інтеграція цих даних до цифрових систем управління доказами (DEMS) дозволить не лише зберігати, а й структуровано обробляти та надавати безпечний доступ до інформації. В свою чергу, це допоможе виявляти закономірності, ризики та приховані зв'язки, що є критично важливими для розслідування і профілактики кримінальних правопорушень. Окремо варто підкреслити значення поліграми як основної структурної одиниці бази, що містить сукупність психофізіологічних, текстових і візуальних показників, які можуть бути піддані поглибленому аналітичному дослідженню із застосуванням сучасного програмного забезпечення. Однак, успішне впровадження такої бази даних потребує відповідного нормативного врегулювання, що має забезпечити вимоги інформаційної безпеки, захисту персональних даних та організації спеціальних режимів доступу до чутливої інформації. Встановлення єдиного технічного формату (наприклад, стандарту NCCA ASCII) забезпечить сумісність між різними системами та сприятиме обміну інформацією між відомствами, а також створить підґрунтя для стандартизації підходів в сфері поліграфологічних досліджень. Таким чином, електронна база даних поліграфологічних досліджень є важливим елементом аналітики злочинності, здатним значно покращити забезпечення правоохоронної діяльності, протидію загрозам та кадровий контроль,

особливо в умовах правового режиму воєнного стану та після його завершення.

Створення такої бази даних дозволяє перейти від "описової" до "прогностичної" аналітики (Predictive Policing). Аналізуючи масиви поліграм, система може автоматично виявляти нові патерни прихованої поведінки, характерні для специфічних видів злочинності (наприклад, вербувальної діяльності чи економічного шпигунства), що надає правоохоронним органам стратегічну перевагу у випередженні загроз.

База даних поліграфологічних досліджень може стати потужним аналітичним продуктом для потреб кримінального аналізу, так як має вміщувати інформацію про причетність до кримінальних правопорушень суб'єктів опитування. Для реалізації впровадження даного аналітичного інструменту слід:

1. Внести зміни до чинних інструкцій, що регулюють застосування поліграфа у відомстві, відносно можливості обробки інформації отриманої за результатами поліграфологічних досліджень в електронному вигляді;
2. Розробити електронні бази даних з врахуванням особливостей електронного документообігу та потреб відомства;
3. Спрогнозувати витрати на впровадження електронних баз даних з врахуванням коштовності електронних носіїв зберігання та обробки інформації. Запровадження відомчих баз даних поліграфологічних досліджень або їх інтеграція в існуючі бази беззаперечно розширює можливості підрозділів кримінального аналізу, що підвищить якість аналітичних продуктів [13, с. 36-37].

1.3. Захист персональних даних суб'єктів поліграфологічних досліджень

Захист персональних даних суб'єктів поліграфологічних досліджень є критично важливим елементом забезпечення прав людини та законності в процесі використання поліграфа в діяльності правоохоронних органів

України. Сучасний технологічний прогрес створює нові можливості для збору, обробки, зберігання та аналізу персональних даних, що підвищує вимоги до ефективного та безпечного їх використання. З огляду на інтеграцію України до єдиного цифрового простору ЄС, особливого значення набуває імплементація стандарту ISO/IEC 27001, який регламентує управління інформаційною безпекою, та дотримання принципу «Privacy by Design» (проектowana приватність). Це передбачає, що архітектура програмного забезпечення поліграфів має первинно мінімізувати доступ до даних та автоматично використовувати алгоритми асиметричного шифрування [134]. Водночас, незважаючи на активне впровадження комп'ютерного поліграфа в Україні з початку 2000-х років, нормативно-правове регулювання цієї сфери в різних відомствах залишається неоднорідним.

В поліграфологічному дослідженні можна виділити чотири основні суб'єкти:

- ініціатора поліграфологічного дослідження;
- посадову особу, яка затверджує завдання;
- безпосередньо поліграфолога;
- досліджувану особу, щодо якої проводиться оцінка достовірності повідомленої інформації.

Важливим є також об'єкт поліграфологічного дослідження – інформація, яка надається суб'єктом дослідження. Поліграфологічне дослідження є процесом збору, обробки та аналізу персональних даних, що потребує належного правового регулювання, зокрема захисту прав і свобод людини, а також права на повагу до приватного життя. Створення дієвої системи захисту персональних даних є важливим не лише на національному рівні, а й у контексті міжнародних зобов'язань України, зокрема в рамках європейської інтеграції. Саме від виконання цього зобов'язання значною мірою залежать євроінтеграційні прагнення України [1, с. 4]. Протягом останнього десятиліття поліграфологічні дослідження набули широкого застосування як у приватній сфері, так і в публічній сфері, особливо в

правоохоронних органах, де їх використання сприяє підвищенню ефективності кадрових перевірок, службових і кримінальних розслідувань. Особливо актуальними поліграфологічні дослідження стали під час воєнної агресії росії проти України, де отримана за результатами таких досліджень інформація допомагає виявляти зрадників, шпигунів, диверсантів та колаборантів [60, с. 5]. Захист персональних даних в поліграфологічних дослідженнях потребує не лише нормативного вдосконалення, але й адаптації до сучасних стандартів, що гарантують конфіденційність інформації та захист прав суб'єктів дослідження. Враховуючи важливість цього питання для розвитку кримінального аналізу та забезпечення національної безпеки, особливу увагу слід приділити удосконаленню правових норм, що регулюють захист персональних даних у цій сфері. У межах методології кримінального аналізу результати поліграфологічного дослідження слід розглядати як специфічний вид чутливої вхідної інформації, що потребує особливого протоколу обробки. Будь-яка несанкціонована зміна чи витік цих даних на етапі аналітичного оброблення здатні не лише нівелювати доказове значення дослідження, а й створити пряму загрозу життю та здоров'ю суб'єктів.

Як зазначає К.Ю. Ісмайлов, сучасний стан законодавства щодо обігу персональних даних потребує перегляду, зокрема в контексті інтеграції європейських стандартів захисту даних. Низка європейських країн вже адаптували своє національне законодавство до вимог Загального регламенту захисту даних, який набув чинності 25 травня 2018 року і визначає основні положення щодо обробки персональної інформації в межах Європейського Союзу. В Україні, на думку К.Ю. Ісмайлова, необхідно запровадити нову модель обігу персональних даних, яка відповідатиме сучасним реаліям накопичення, обробки, аналізу та поширення інформації. Ця модель повинна базуватись на принципах, встановлених «Пакетом про захист персональних даних», що передбачає створення умов для забезпечення захисту персональних даних, узгоджених з міжнародно-правовими стандартами [134].

Україна, ратифікувавши Конвенцію Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додатковий протокол до неї у 2010 році, зобов'язалася дотримуватись принципів, які гарантують захист прав і свобод осіб, незалежно від їхнього громадянства чи місця проживання, в процесі автоматизованої обробки персональних даних. Згідно з вимогами ст. 5 цієї Конвенції, персональні дані, які підлягають автоматизованій обробці, повинні зберігатися у формі, що дозволяє ідентифікувати суб'єктів даних не довше, ніж це необхідно для цілей обробки [46]. К.Ю. Ісмайлов також підкреслює, що для належного захисту персональних даних в Україні необхідно внести зміни до національного законодавства відповідно до принципів, викладених у документах «Пакету із захисту даних». Цей пакет включає такі основоположні документи, як:

- Регламент (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року «Про захист осіб щодо обробки персональних даних і про вільний рух таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент захисту даних)»;
- Директиву (ЄС) 2016/680 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року «Про захист осіб щодо обробки персональних даних компетентними органами для запобігання, розслідування, виявлення або переслідування злочинців, виконання кримінальних покарань, а також вільний рух таких даних і скасування Рамкового рішення Ради 2008/977/ІНА»;
- Директиву (ЄС) 2016/681 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року про використання даних записів пасажирів для запобігання, виявлення, розслідування та судового переслідування терористичних і тяжких злочинів [134].

Наведені документи визначають стандарти обробки персональних даних, що є важливими для розвитку єдиного, гармонізованого підходу до захисту персональних даних, включаючи автоматизовану обробку інформації, що є надзвичайно актуальним в контексті застосування поліграфа та кримінального аналізу в Україні.

Основні принципи обробки персональних даних, закріплені в документах «Пакету захисту даних», формують нормативно-етичну основу для забезпечення прав і свобод суб'єктів персональних даних. До них, належать:

- законність, чесність і прозорість обробки;
- обмеження мети, тобто збір даних повинен здійснюватися виключно з певною, конкретною та законною метою, без подальшої обробки, що суперечить цій меті;
- мінімізація даних, тобто обробка лише тих даних, що є необхідними для досягнення мети;
- точність даних і необхідність їх оновлення;
- обмеження строку зберігання, тобто зберігання даних лише протягом часу, необхідного для реалізації цілей обробки;
- цілісність і конфіденційність, що передбачають застосування відповідних технічних та організаційних заходів для запобігання несанкціонованій або незаконній обробці, випадковій втраті, знищенню чи пошкодженню персональних даних [134].

Питання правової охорони приватного життя, в тому числі у контексті захисту персональних даних, закріплено в ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, де зазначено: «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції». Відповідно до рішення Європейського суду з прав людини у справі «Леандер проти Швеції», в якому зазначено, що навіть саме по собі зберігання інформації про особу державними органами є втручанням у її право на приватне життя. Таке втручання допустиме лише за умови відповідності положенням ч. 2 ст. 8 Конвенції. У подальшій практиці ЄСПЛ закріпив позицію, згідно з якою держави повинні вживати розумних заходів для захисту права особи на повагу до приватного життя не лише від державних, а й від приватних суб'єктів [1, с. 7].

В більшості країн Європейського Союзу персональні дані класифікуються за критерієм чутливості на дві основні категорії:

а) дані загального характеру, до яких належать прізвище, ім'я, по батькові, дата і місце народження, громадянство, стать, місце роботи, службові контактні дані, місце проживання тощо;

б) чутливі дані (*vulnerable personally identifiable information*), які, за своєю природою, можуть становити загрозу основоположним свободам і приватності. До них відносяться: відомості про стан здоров'я, етнічне походження, релігійні та політичні переконання, майновий стан, доходи, ідентифікаційні номери, біометричні дані, реквізити особистих документів і платіжних карток, номерні знаки транспортних засобів, відбитки пальців, почерк, голосові зразки, фото- і відеоматеріали, кредитна історія, інформація про судимості тощо.

Законодавство ЄС передбачає підвищений рівень захисту для таких чутливих персональних даних, зокрема встановлює обов'язок отримання однозначної згоди суб'єкта на їх обробку. Незаконне збирання, зберігання, використання або поширення таких відомостей тягне за собою відповідальність відповідно до національного законодавства [5, с. 68]. З огляду на наведене, стандарти Європейського Союзу щодо захисту персональних даних набувають особливої актуальності для України в контексті як правового реформування, так і забезпечення гарантій у сфері інформаційної безпеки, особливо в межах застосування спеціальних інструментів, таких як поліграф, що передбачає обробку значного обсягу чутливої персональної інформації.

Захист персональних даних осіб, які проходять поліграфологічне дослідження, безпосередньо залежить від державного регулювання порядку його організації та проведення. З метою імплементації положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. в Україні було ухвалено Закон «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. [76], що визначає принципи обробки персональних даних, права суб'єктів, підстави для обробки, а також повноваження наглядового органу. На його виконання

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, як органом контролю у цій сфері, було затверджено низку підзаконних актів (наказ від 8 січня 2014 року № 1/02-14) [73], зокрема:

Типовий порядок обробки персональних даних, який регламентує основні зобов'язання володільців;

Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист персональних даних;

Порядок повідомлення Уповноваженого про обробку даних, що становлять підвищений ризик для прав і свобод суб'єктів, а також щодо відповідальних осіб та структурних підрозділів із захисту даних.

Додаткове значення мають й інші нормативно-правові акти, зокрема Закони України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» [1, с. 8]. Згідно із Законом «Про захист персональних даних» [76], власник персональних даних – це особа, яка визначає мету їх обробки, склад і порядок – в контексті поліграфологічного дослідження ним виступає ініціатор. Розпорядник персональних даних – особа або структура, що обробляє дані від імені власника. До цієї категорії належать поліграфологи та відповідні підрозділи. В більшості відомчих інструкцій щодо проведення поліграфологічних досліджень передбачено, що до матеріалів поліграфологічної процедури належать: завдання або клопотання про її проведення, заява про добровільну згоду, а також письмова довідка за результатами дослідження. В цих довідках містяться як загальні персональні дані, так і чутливі – зокрема відомості про стан здоров'я.

Відповідно до Стратегії кібербезпеки України, кібербезпека визначена ключовим пріоритетом в системі національної безпеки. Реалізація цього пріоритету передбачає посилення спроможностей держави до протидії кіберзагрозам у сучасних умовах [88]. Зростання кількості поліграфологічних перевірок в правоохоронних органах свідчить про визнання їх ефективності, особливо в умовах боротьби з корупцією та на тлі збройної агресії російських окупаційних військ. Згідно з ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови»,

дослідження із застосуванням поліграфа спрямовані на захист прав фізичних і юридичних осіб у сферах безпеки, кадрової політики, бізнесу та державного управління [8, с. IV]. Водночас з їх впровадженням виникають ризики витоку інформації з обмеженим доступом, включаючи персональні дані. Під час тестування в електронне програмне забезпечення вносяться персональні дані, записуються поліграми, дата та час дослідження, а також – в окремих випадках – здійснюється аудіо- чи відеофіксація. Потрапляння таких даних до структур, ворожих Україні, створює загрозу як для національної безпеки, так і для основоположних прав людини. Для захисту цих даних у діяльності правоохоронних органів, особливо в умовах війни, необхідно забезпечити надійний кіберзахист. Програмне забезпечення поліграфа має відповідати ДСТУ EN 62304 (стандарт для медичних пристроїв) і вимогам інформаційної безпеки щодо збереження державної, воєнної й комерційної таємниці [8, с. 7]. Хоча Стандарт передбачає відповідний рівень захисту, на практиці дотримання вимог кібербезпеки не завжди гарантується. Стратегія кібербезпеки прямо вказує на російську федерацію як головне джерело загроз, що активно застосовує інформаційно-психологічні та кібероперації в межах гібридної війни [88]. Для мінімізації кіберризиків у поліграфологічних дослідженнях правоохоронних органів доцільно:

- заборонити використання російського програмного забезпечення;
- відключити комп'ютерні системи поліграфів від мережі Інтернет;
- впровадити систему шифрування персональних даних для запобігання їх витоку.

Окрім технічних обмежень, критично необхідним є впровадження обов'язкової сертифікації поліграфологів з питань кібергігієни та правових аспектів захисту інформації з обмеженим доступом. Як свідчить досвід, саме «людський чинник» (необережність або низька цифрова грамотність) залишається головною вразливістю в системі захисту персональних даних правоохоронних органів [57].

За Стратегією кібербезпеки України прогнозується зростання інтенсивності міждержавного протиборства і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі шляхом залучення спецслужбами окремих держав, насамперед російської федерації, міжнародних хакерських угруповань для реалізації кібервпливу, при цьому поширюється інструментарій, що передбачає накопичення великих масивів інформації щодо поведінки людини та соціальних груп [88]. Окрім цього, усі інституційні сегменти системи безпеки і правопорядку потребують інтеграції міжвідомчих та міжсекторальних ініціатив. Спільне використання ресурсів, координація досліджень кіберзагроз та системний обмін інформацією між фахівцями різних відомств і секторів здатні істотно підвищити стійкість правоохоронних і безпекових інституцій до ризиків [148, с. 32].

Опитування поліграфологів правоохоронних органів і приватного сектору засвідчило наявність проблеми із завданнями від ініціатора щодо виявлення конфідентів правоохоронних органів та спеціальних служб України. Така ініціатива може мати приховану мету – встановлення наявності оперативно-розшукових чи контррозвідувальних заходів щодо певних осіб, які, ймовірно, залучені в протиправну діяльність. В приватному секторі можливе використання поліграфа для виявлення агентів оперативно-розшукових підрозділів України, що також створює ризики. Як зазначає В.М. Давидюк, виявлення зв'язків особи з правоохоронними органами може спричинити її соціальне відторгнення, а іноді й фізичне знищення [6, с. 97]. Це вимагає надійного захисту конфідентів з боку держави. Попри існування норм, які регламентують захист інформації про конфідентів, відсутність уніфікованого підходу до поліграфологічних досліджень та обмежена правова регламентація створюють додаткові ризики. О.І. Мотлях зазначає, що у зв'язку з відсутністю спеціального закону який би регулював поліграфологічну діяльність, застосовуються загальні та відомчі нормативно-правові акти [54, с. 144]. Наприклад, відповідно до наказу Управління державної охорони України № 95 від 09.02.2021 «Про затвердження Порядку проведення

психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в Управлінні державної охорони України», одним з напрямків проведення поліграфологічного дослідження передбачено встановлення факту конфіденційного співробітництва з розвідувальними, правоохоронними та іншими державними органами України [65]. Однак інші відомства не передбачають таких завдань в своїх інструкціях, а отже, завдання ініціатора в УДО можуть порушувати чинне законодавство про захист державної таємниці та конфідентів. А саме, відповідні положення захисту конфідентів містяться у:

- ст. 224 КПК України – особа має право не відповідати на запитання про конфіденційну співпрацю [47];
- ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» – відомості про конфідентів належать до державної таємниці [71];
- ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – передбачено право осіб на конфіденційне співробітництво [82];
- ст. 8-9 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» – інформація про осіб, що співпрацюють з контррозвідувальними органами підлягає захисту [80];
- ст. 41 Закону України «Про розвідку» та ст. 14 Закону «Про розвідувальні органи України» – гарантується нерозголошення факту співпраці з розвідувальними органами України [86];
- ст. 28 Закону України «Про Службу безпеки України» – особам, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, гарантується конфіденційність відносин. Розголошення даних про такі відносини, інші правопорушення щодо цих громадян та членів їх родин, які здійснюються у зв'язку з їх діяльністю по забезпеченню державної безпеки, тягнуть за собою встановлену законодавством відповідальність [87].

Таким чином, ініціювання поліграфологічного дослідження з метою виявлення осіб, що конфіденційно співпрацюють зі спеціальними службами та правоохоронними органами України суперечить національному законодавству й створює ризики для безпеки таких осіб. Важливо підкреслити,

що ініціювання таких питань без належної санкції уповноважених органів може кваліфікуватися як створення передумов до витоку відомостей, що становлять державну таємницю. Це зумовлено тим, що сам факт постановки запитання про співпрацю вже демаскує потенційну належність особи до оперативного складу або конфіденційного апарату. Для забезпечення безпеки осіб, які залучені до конфіденційного співробітництва з правоохоронними органами та спеціальними службами України, слід внести зміни до нормативно-правових актів, що регулюють конфіденційне співробітництво, щодо недопущення застосування поліграфа для викриття осіб, які є конфідентами розвідувальних, правоохоронних та інших державних органів України [11, с. 83].

Як зазначають В.С. Павленко та В.П. Павленко, людський чинник здатен нівелювати результати реалізації заходів охорони державної таємниці. Це може бути наслідком необережності або недостатнього рівня знань щодо правових засад організації захисту інформації, порядку реалізації заходів охорони державної таємниці та інших аспектів інформаційної безпеки [57, с. 72]. Звідси випливає, що брак необхідних знань у ініціатора дослідження або поліграфолога може призвести до розголошення інформації з обмеженим доступом. Наприклад, відповідно до п. 4.2.1 наказу Служби безпеки України від 23.12.2020 № 383 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю», відомості про конфідентів, плани залучення чи факт співробітництва з розвідувальними, контррозвідувальними чи оперативно-розшуковими органами, що дають змогу ідентифікувати особу, мають гриф «цілком таємно» або «особливої важливості» [74]. О.І. Мотлях, розглядаючи захист осіб, які проходять поліграфологічне дослідження, наголошує на необхідності захисту також і поліграфолога, враховуючи специфіку його професії. Його діяльність має ґрунтуватися на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Правову основу становлять Конституція України та інші нормативні акти, що прямо чи опосередковано регулюють поліграфологічну

практику [54, с. 441]. Відтак, надання поліграфологу завдання встановити факт конфіденційного співробітництва особи з правоохоронними чи спеціальними органами, як і проведення відповідного дослідження, є протиправним. В умовах цифровізації відомств ведення електронних баз поліграфологічних досліджень розпорядники та власники даної інформації можуть порушувати права на захист персональних даних суб'єктів поліграфологічних досліджень. В свою чергу відсутність регулюючих норм унеможливорює використання електронних бази даних поліграфологічних досліджень у законний спосіб розпорядниками та власниками такої інформації [25, с. 80].

Захист персональних даних осіб, які проходять поліграфологічні дослідження, набуває особливої ваги в умовах розвитку технологій, збройних конфліктів та кіберзагроз. Зважаючи на роль поліграфа в кримінальному аналізі, обробка персональних даних має здійснюватися відповідно до чітких правових норм, що забезпечують дотримання прав людини та приватності, а також відповідають міжнародним стандартам. Система захисту таких даних має бути інтегрованою частиною державної політики в сфері кібер- та інформаційної безпеки. Окрім технічного захисту, необхідна належна етична підготовка поліграфологів, адже вони безпосередньо працюють із чутливою інформацією. Професійна компетентність і знання нормативної бази є ключовими для безпеки обробки даних. Створення єдиного правового поля, що узгоджується з міжнародними нормами та українським законодавством, є необхідною умовою ефективного захисту персональних даних. Оновлення нормативної бази в галузі інформаційної безпеки, з урахуванням кіберзагроз і вимог захисту державної та службової таємниці, має передбачати удосконалення правового регулювання обробки даних. Це дозволить гарантувати права громадян, які проходять поліграфологічне дослідження. Успішне впровадження таких заходів вимагає координації зусиль державних органів і приватного сектору, який теж бере участь у відповідних дослідженнях. Розробка та запровадження єдиних стандартів захисту персональних даних в сфері поліграфологічних досліджень та кримінального

аналізу є ключовим кроком до безпечної та правомірної діяльності правоохоронних органів України з гарантуванням прав людини.

Висновки до розділу 1

Результати здійсненого теоретико-правового аналізу, вивчення практичних підходів, наукових джерел, а також нормативної бази дозволяють зробити висновок про формування нової функціональної моделі застосування поліграфа в аналітичній діяльності правоохоронних органів – методу кримінального аналізу. З'ясовано, що поліграф та поліграфологічний метод кримінального аналізу мають міждисциплінарну природу, поєднуючи психологічні, юридичні та аналітичні підходи для оцінки достовірності інформації. Поліграф виступає як технічний засіб реєстрації психофізіологічних реакцій, а поліграфологічний метод – як система стандартизованих процедур, що дозволяє збирати, систематизувати та аналізувати дані з метою встановлення ознак правдивості або обману. В межах кримінального аналізу він виконує подвійну функцію: інформаційно-діагностичну (збір первинної психофізіологічної інформації) та аналітичну (формування причинно-наслідкових зв'язків, оцінка ризиків та підтримка управлінських рішень), що підвищує ефективність оперативно-розшукової та аналітичної діяльності. Поліграфологічний метод у кримінальному аналізі ґрунтується на застосуванні валідних психофізіологічних методик, комп'ютерного поліграфа та спеціального програмного забезпечення, що забезпечує статистично обґрунтовану оцінку достовірності та надійності інформації. Нами виокремлено два основоположних напрями, які у своїй єдності утворюють концептуальну основу сучасного підходу до інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів:

- поліграф як інструмент оцінки достовірності інформації. Цей напрям реалізується через проведення поліграфологічних досліджень із метою виявлення недостовірної або викривленої інформації на ранніх етапах кримінального аналізу. Застосування сучасних валідних методик, забезпечує

об'єктивну статистичну інтерпретацію результатів дослідження, що дозволяє науково обґрунтовано представити висновки про ступінь достовірності або обману. У певних випадках досягається рівень ймовірності понад 90 %, що відповідає категорії «майже визначеної достовірності» за шкалою Канта. Це, в свою чергу, посилює доказову цінність результатів поліграфологічного дослідження як елементу підтримки оперативних рішень;

- бази даних результатів поліграфологічних даних, які можуть бути використані для побудови інформаційних моделей оцінки ризиків, виявлення поведінкових закономірностей, профілювання підозрюваних або потенційно небезпечних осіб. Такі дані можуть служити не лише основою для індивідуального прогнозування, а й для стратегічного кримінального аналізу – зокрема, у виявленні загроз злочинним групам, організованим мережам чи виявлення структурних дестабілізуючих чинників у середовищі правоохоронних органів.

Ефективна реалізація обох напрямів потребує інституціоналізації поліграфологічної компоненти в межах аналітичних підрозділів, що дозволяє:

- забезпечити науково обґрунтоване планування й проведення опитувань із застосуванням поліграфа для забезпечення кримінального аналізу;
- формувати відомчі бази даних результатів поліграфологічних досліджень для використання у службовій діяльності;
- підвищити точність верифікації інформації, отриманої від джерел, підозрюваних чи посадових осіб;
- сприяти більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень.

Разом з тим реалізація зазначених підходів стикається із низкою адміністративно-правових викликів, серед яких:

- відсутність належного правового регулювання обробки персональних даних, отриманих під час поліграфологічного дослідження;

- необхідність адаптації й імплементації міжнародних стандартів поліграфології та кримінального аналізу в практику українських правоохоронних органів;
- нормативна невизначеність щодо легітимного ведення електронних баз поліграфологічних даних в умовах цифровізації;
- потреба в розробці захищених інформаційних систем із уніфікованими протоколами збору, зберігання та аналітичного опрацювання результатів поліграфологічних досліджень.

В процесі дослідження також встановлено, що сучасні умови воєнного стану та підвищеної інформаційної вразливості вимагають посиленого захисту інформації, що обробляється під час поліграфологічних досліджень, особливо у випадках, коли йдеться про державну таємницю або персональні дані. Виявлено ризики використання поліграфа для встановлення фактів конфіденційного співробітництва з правоохоронними або розвідувальними органами України.

Таким чином, поліграф як метод кримінального аналізу, має подвійну функціональність: з одного боку, як засіб отримання актуальної, перевіреної інформації, а з іншого – як ресурс для накопичення та обробки аналітичних даних, що дозволяє моделювати загрози, будувати профілі ризиків та виявляти приховані закономірності у поведінці фігурантів кримінальних проваджень. Системна інтеграція цих підходів у діяльність правоохоронних органів вимагає нормативного закріплення, методологічної уніфікації, високого рівня професійної підготовки фахівців та технічної підтримки, що відкриває шлях до якісно нового рівня аналітичного супроводу правоохоронної діяльності в умовах сучасних безпекових викликів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА В КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ

2.1. Адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа в кримінальному аналізі

З початком повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ в Україну кількість поліграфологічних досліджень в секторі безпеки та оборони має стійку тенденцію до збільшення. Застосування поліграфа з метою протидії організований злочинності та корупції, виявлення зрадників і колабораціоністів, свідчить про його ефективність та значимість в системі правоохоронних органів України [32, с. 352]. Сучасна аналітична практика правоохоронних органів досі не розглядала поліграфологічне дослідження як самостійний метод кримінального аналізу у відкритих теоретико-методологічних чи нормативних джерелах. Керівні документи, що регламентують проведення кримінального аналізу аналітичними підрозділами правоохоронних органів, мають обмежений доступ, що ускладнює публічне вивчення формалізованих методів і практик, визнаних у цій сфері. В свою чергу нормативно-правові акти, що регламентують поліграфологічну діяльність (наприклад, стандарти, методичні рекомендації, посадові інструкції тощо), здебільшого є відкритими, що створює умови для їх нормативно-порівняльного аналізу. Враховуючи функціональне призначення, логіку інформаційної взаємодії, характеру цілей та методів виявлення прихованої інформації, поліграфологічне дослідження має ознаки, що притаманні методу кримінального аналізу. З позиції системного підходу, поліграфологічне дослідження в кримінальному аналізі трансформується з автономної процедури в інструмент верифікації аналітичних гіпотез. Йдеться, зокрема, про можливість підтвердження чи спростування аналітичних гіпотез, встановлення зв'язків між подіями та особами, ідентифікацію факторів ризику або поведінкових маркерів. Воно дозволяє не лише отримувати нові дані, а й здійснювати "зважування" вже наявної інформації (Intelligence Evaluation), що

є критично важливим для побудови достовірних моделей злочинної діяльності. Таким чином, адміністративно-правове забезпечення має розглядати поліграф як ланку в циклі кримінального аналізу, де результат тестування є вхідним ресурсом для подальшої обробки та інтерпретації. Тобто адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа доцільно розглядати не лише в межах правового регулювання поліграфологічної діяльності як окремої галузі, а й як складову кримінального аналізу. Такий підхід вимагає системності під час ініціювання, організації, проведення та документування поліграфологічних досліджень, визначення повноважень і відповідальності суб'єктів, а також створення механізмів правової легітимації інтеграції результатів поліграфа в аналітичні продукти структур сектору безпеки і оборони України.

Практика застосування поліграфологічних досліджень в Україні за останні десятиліття набрала значного поширення не лише у приватному секторі, а й у державних структурах. Основними напрямками використання поліграфа є підвищення ефективності кадрових рішень, проведення службових розслідувань і перевірок, а також застосування у досудовому розслідуванні та судово-психологічних експертизах. Особливої актуальності ці дослідження набули в умовах військової агресії російської федерації проти України, де отримані за допомогою поліграфа відомості сприяють виявленню та контролю осіб, які вчиняють державну зраду, шпигунство, диверсії та колабораціонізм [60, с. 5].

Адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа в кримінальному аналізі доцільно розглядати крізь призму захисту інформації та персональних даних, оскільки під час проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа здійснюється обробка чутливої інформації, що може містити персональні дані суб'єкта перевірки, а також службову або навіть таємну інформацію. Таке забезпечення передбачає не лише дотримання вимог законодавства у сфері захисту персональних даних, але й впровадження організаційно-правових, процедурних та технічних

заходів, які унеможливають несанкціонований доступ, розголошення, втрату чи неправомірне використання зібраної інформації. Важливим аспектом є також регламентація правового режиму доступу до результатів поліграфічних досліджень, порядок їх зберігання та використання в аналітичних продуктах, зокрема з врахуванням вимог Закону України «Про інформацію», «Про державну таємницю», а також спеціального законодавства у сфері національної безпеки й діяльності правоохоронних органів.

Нормативно-правове забезпечення застосування поліграфологічних досліджень в Україні формується на перетині правових норм про захист персональних даних, інформаційну безпеку та специфічні положення щодо застосування поліграфа в органах державної влади. Цей комплексний підхід сприяє збалансованому захисту прав людини і забезпеченню національної безпеки в умовах сучасних викликів.

Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки» встановлює стратегічні засади модернізації органів правопорядку [72]. Важливою складовою реформ є посилення цифровізації та модернізації інформаційної інфраструктури, зокрема створення та функціонування автоматизованих баз даних. Це формує правові та організаційні умови для впровадження сучасних інформаційних систем, що базуються на ризик-орієнтованих підходах та розвитку ІАД, які є ключовими елементами концепції ІЛР. Дану позицію підтверджують дослідження українських науковців М.В. Корнієнка, В.В. Горошко, І.М. Горбанова та К.Ю. Ісмаїлова, які наголошують, що ефективне впровадження моделі ІЛР в Україні можливе лише за умови комплексного підходу. До його складових належать: створення нормативно-правової бази для регламентації діяльності аналітиків правоохоронних органів і порядку використання інформації; розвиток сучасної технічної інфраструктури для збору, зберігання та обробки даних; підготовка висококваліфікованих кадрів, здатних діяти відповідно до міжнародних

стандартів кримінального аналізу; забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії та інтеграції інформаційних ресурсів; а також дотримання балансу між інтересами національної безпеки та захистом прав і свобод людини [134].

Адміністративно-правове регулювання формування та використання результатів поліграфологічних досліджень вимагає врахування особливого статусу персональних даних, які обробляються. З огляду на міжнародні стандарти, доцільним є розмежування загального режиму обробки персональних даних, передбаченого Загальним регламентом захисту даних (GDPR), і спеціального режиму, встановленого Директивою (ЄС) 2016/680, яка регламентує обробку даних компетентними органами з метою попередження, виявлення, розслідування кримінальних правопорушень і виконання покарань. Якщо GDPR передбачає регламентування аналітичної діяльності в межах Big Data-технологій, орієнтованих на управлінську або профілактичну функції, то Директива (ЄС) 2016/680 визначає конкретні правові вимоги до обробки інформації в цифрових системах управління доказами (DEMS), де результати поліграфологічних досліджень можуть мати доказове або оперативне значення [78]. Обидва нормативні акти передбачають дотримання принципів законності, пропорційності, обмеження мети обробки, мінімізації, точності, строкового зберігання, захисту інформації, псевдонімізації та гарантування прав суб'єкта персональних даних. Особливої уваги потребує обробка спеціальних категорій персональних даних, таких як біометричні показники або відомості про стан здоров'я, які є невід'ємною складовою поліграфологічного дослідження. Стаття 23 GDPR надає державам право запроваджувати обґрунтовані обмеження щодо обробки таких даних з метою забезпечення національної безпеки, громадського порядку чи попередження злочинів [78], що створює нормативну передумову для функціонування внутрішньовідомчих баз даних результатів поліграфологічних досліджень у форматі Big Data. Директива (ЄС) 2016/680 закріплює вимоги до структурної інтеграції поліграфологічної інформації в системі кримінального аналізу, зокрема через категоризацію суб'єктів

(підозрювані, свідки, обвинувачені), ведення журналів доступу, обмеження кола уповноважених осіб, призначення відповідальних посадових осіб із захисту даних, а також шифрування та псевдонімізацію [102]. Такий підхід забезпечує баланс між суспільним інтересом у розслідуванні правопорушень та дотриманням фундаментальних прав людини, зокрема права на приватність. Аналогічну модель демонструє і правова система США, у якій Закон «Про захист працівників від поліграфа» (Employee Polygraph Protection Act, EPPA) 1988 року передбачає жорстке обмеження доступу до результатів поліграфологічних досліджень: вони можуть бути надані лише самій особі, ініціатору перевірки, суду за відповідною ухвалою або за запитом правоохоронних органів щодо кримінальних розслідувань [124]. EPPA передбачає можливість розкриття результатів лише у разі наявності фактів, що свідчать про потенційну протиправну поведінку, що корелює з обмежувальними положеннями статті 23 GDPR [78]. Отже, належне адміністративно-правове забезпечення інтеграції поліграфологічної інформації до систем кримінального аналізу передбачає не лише формальну юридичну відповідність міжнародним актам (GDPR, Директива 2016/680, EPPA), але й забезпечення практичної реалізації принципів правомірності, пропорційності та етичності при обробці чутливих персональних даних у правоохоронній сфері.

Адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа як методу кримінального аналізу складається із сукупності правових норм, адміністративно-управлінських рішень та організаційно-нормативних інструментів, що регламентують діяльність уповноважених органів у частині ініціювання, проведення, оформлення та подальшого використання результатів психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа. Застосування поліграфа як методу кримінального аналізу реалізується на стику інформаційно-аналітичної та адміністративної діяльності, що зумовлює потребу в комплексному правовому регулюванні, здатному охопити публічно-правову природу поліграфологічних досліджень, специфіку адміністративних

процедур, а також відомчі керівні документи та стандарти професійної практики.

В умовах правового режиму воєнного стану така міжгалузева інтеграція набуває особливої актуальності, зокрема в протидії внутрішнім загрозам, виявлення ознак розвідувально-підривної діяльності країни-агресора, попередження та запобігання витоку службової інформації, що забезпечується функціонуванням системи внутрішньої та власної безпеки складових сектору безпеки і оборони України. Адміністративно-правове забезпечення в окресленій сфері охоплює кілька структурно-функціональних компонентів:

- суб'єктну складову становлять підрозділи сектору безпеки і оборони України, які у відповідності до законодавства здійснюють оперативно-розшукову, розвідувальну та контррозвідувальну діяльність. Компетенція поліграфолога в таких випадках має бути чітко визначена в посадових інструкціях, стандартах професійної діяльності та внутрішніх положеннях, що закріплюють правомірність виконуваних функцій в межах оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності;

- нормативно-правову основу, що включає чинне законодавство, а також підзаконні нормативні акти, які регламентують порядок використання поліграфа в межах діяльності сектору безпеки і оборони України. Попри відсутність спеціального закону про поліграф, певне регулювання здійснюється через внутрішньовідомчі накази, інструкції, методичні рекомендації та правила етики. Проте, фрагментарність такого регулювання зумовлює проблеми уніфікації процедур, що негативно впливає на правову визначеність і належне адміністрування процесів у сфері кримінального аналізу;

- організаційно-процедурні засади, до яких належить встановлений порядок ухвалення рішення про доцільність проведення поліграфологічного дослідження для забезпечення кримінального аналізу, призначення уповноваженого фахівця, інформування суб'єкта дослідження про умови

проходження тестування, фіксація результатів, їх зберігання та аналітична обробка. Ці процедури мають відповідати як вимогам внутрішньовідомчого порядку, так і стандартам захисту прав людини, зокрема щодо добровільності участі, забезпечення конфіденційності та належного захисту персональних даних;

- інституційний контроль і підзвітність, які здійснюються через механізми внутрішнього службового нагляду, дисциплінарного контролю, контролю якості поліграфологічних досліджень та перевірок обґрунтованості використання поліграфа. Важливим елементом тут є правова відповідальність посадових осіб у разі порушення адміністративних регламентів, перевищення повноважень або розголошення результатів тестування без належної правової підстави. Контроль може мати як внутрішньовідомчий, так і зовнішній (наприклад, з боку уповноважених державних органів з питань захисту прав людини) характер.

Адміністративно-правове регулювання застосування поліграфа як методу кримінального аналізу постає як цілісна система, що має на меті правове впорядкування аналітичної діяльності у сфері забезпечення оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. Вдосконалення даного методу передбачає гармонізацію національних нормативно-правових актів з міжнародними стандартами, формалізацію професійної діяльності поліграфолога аналітичного підрозділу, а також розробку спеціального нормативно-правового акту, який би унормував питання адміністративно-правового статусу психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в системі публічного управління.

Адміністративно-правове забезпечення використання поліграфа як методу кримінального аналізу потребує чіткого нормативного окреслення кола суб'єктів, наділених правом його застосування в межах діяльності, пов'язаної з протидією злочинності, охороною державної безпеки та забезпеченням національних інтересів. До таких сфер, зокрема, належать оперативно-розшукова, контррозвідувальна та розвідувальна діяльність.

Правовий статус відповідних суб'єктів визначається спеціальними законами України.

До суб'єктів уповноважених на проведення оперативно-розшукової діяльності, згідно зі статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», відносяться:

1. Національна поліція України – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції;
2. Державне бюро розслідувань – оперативними, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;
3. Служба безпеки України – оперативними підрозділами Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки;
4. Служба зовнішньої розвідки України – агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки;
5. Державна прикордонна служба України – розвідувальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними;
6. Управління державної охорони України – підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;
7. Державна кримінально-виконавча служба України – органами та установами виконання покарань і слідчими ізоляторами;
8. розвідувальний орган Міністерства оборони України – оперативними, оперативно-технічними підрозділами та підрозділами власної безпеки;
9. Національне антикорупційне бюро України – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю;

10. Бюро економічної безпеки України – підрозділами детективів, оперативно-технічними підрозділами [82].

Застосування поліграфа в межах оперативно-розшукової діяльності обумовлюється специфікою правового режиму даного виду діяльності, а також відомчими та міжвідомчими нормативно-правовими актами, які в окремих випадках мають обмежений доступ або таємний характер. В досудовому розслідуванні результати, отримані під час проведення поліграфологічних досліджень в межах ОРД, можуть використовуватися уточнення версій, формування напрямів подальших оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, виявлення кола осіб, причетних до кримінального правопорушення, а також для оцінки достовірності наданої інформації від свідків та конфедентів. Результати в межах досудового розслідування не мають самостійного доказового статусу, що зумовлює їх функціональне значення як аналітичного інструменту на етапі оперативного супроводу кримінального провадження. З огляду на це, поліграфологічне дослідження, проведене в межах ОРД, виконує допоміжну функцію в забезпеченні кримінального аналізу, сприяючи зменшенню інформаційної невизначеності та підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у системі досудового розслідування.

Відповідно до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», реалізація контррозвідувальних заходів належить до виключної компетенції визначених спеціальних органів, а саме:

1. Служба безпеки України – як єдиний спеціально уповноважений орган державної влади у сфері контррозвідки;
2. Розвідувальні органи України – у межах компетенції, визначеної частиною другою статті 5 та статтею 17 Закону України «Про розвідку»;
3. Підрозділи внутрішньої та власної безпеки Державної прикордонної служби України – з метою забезпечення охорони державного кордону;

4. Управління державної охорони України – в аспекті захисту осіб, об’єктів та інформації, що мають особливу важливість для національної безпеки держави [80].

Застосування поліграфа для підтримки кримінального аналізу для забезпечення контррозвідальної діяльності (КРД) обумовлюється особливостями правового режиму цього виду діяльності, що здійснюється уповноваженим органом – Службою безпеки України, відповідно до чинного законодавства, зокрема Закону України «Про Службу безпеки України» [87] та Закону України «Про контррозвідальну діяльність» [80]. Порядок використання поліграфологічних досліджень в межах контррозвідальних заходів (КРЗ) регламентується внутрішніми (відомчими) нормативно-правовими актами з обмеженим доступом або з грифом таємності, що зумовлює підвищені вимоги до збереження державної таємниці, персональних даних і конфіденційної інформації. Результати досліджень із застосуванням поліграфа, одержані в межах КРЗ, можуть виконувати аналітичну функцію, сприяючи уточненню оперативної обстановки, ідентифікації ознак розвідувально-підривної активності іноземних спецслужб, виявленню загроз національній безпеці, оцінці ризиків витoku секретної інформації та перевірці лояльності персоналу, допущеного до роботи з державною таємницею. У випадках, коли результати КРЗ передаються до органів досудового розслідування для процесуального реагування, інформація отримана за результатами поліграфа не має самостійного доказового статусу, проте може бути використана для формування оперативних версій, уточнення кола потенційно причетних осіб, прогнозування їхньої поведінки, оцінки достовірності повідомлень джерел із закритим статусом (включаючи конфідентів). В КРД поліграфологічне дослідження виконує допоміжну функцію в системі кримінального аналізу, сприяючи зниженню рівня інформаційної невизначеності та підвищенню точності управлінських рішень у межах контррозвідального забезпечення безпеки держави.

Згідно зі статтями 4-5 Закону України «Про розвідку» [86], розвідувальна діяльність здійснюється в межах функціонування розвідувального співтовариства, до складу якого входять:

5. Служба зовнішньої розвідки України – провідний суб'єкт, відповідальний за здобуття, аналітичну обробку та оцінку розвідувальної інформації за межами держави;

6. Головне управління розвідки Міністерства оборони України – як розвідувальний орган Міністерства оборони України, що виконує функції стратегічної та військової розвідки;

7. Розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону – функції якого виконуються розвідувальним органом Державної прикордонної служби України;

8. Служба безпеки України – у межах визначених законом повноважень має право здійснювати окремі розвідувальні заходи в контексті забезпечення контррозвідувальної діяльності (ст. 4 ч. 3 Закону України «Про розвідку») [86].

Застосування поліграфа для підтримки кримінального аналізу в розвідувальній діяльності регламентується Законом України «Про розвідку», а також внутрішніми нормативно-правовими актами розвідувальних органів, які, як правило, мають гриф обмеженого доступу або належать до державної таємниці. Особливості правового режиму розвідувальної діяльності зумовлюють підвищені вимоги до конфіденційності, операційної безпеки та правомірності використання допоміжних аналітичних інструментів. Поліграфологічні дослідження для забезпечення розвідувальних заходів можуть застосовуватись у виключних випадках для уточнення або перевірки достовірності інформації, отриманої від конфіденційних джерел, а також у процесі добору, перевірки чи ротації персоналу, який має доступ до відомостей, що становлять державну таємницю або стосуються питань оборони, міжнародної безпеки зовнішньополітичної діяльності тощо. Крім

того, у випадках, коли в інший спосіб перевірити виконання розвідувального завдання офіцером розвідувального органу неможливо через високий рівень секретності, відсутність зовнішніх маркерів чи загрозу компрометації джерел, поліграф може бути використаний як допоміжний засіб для контролю за ефективністю та доброчесністю дій самих військовослужбовців розвідувального органу. Результати поліграфологічних досліджень в розвідувальній діяльності не мають самостійного доказового статусу в процесуальному розумінні, однак виконують функцію спеціалізованого інструменту аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері національної безпеки. Їх використання сприяє зменшенню інформаційної невизначеності, оцінці ступеня ризиків, виявленню латентних загроз і підвищенню надійності розвідувальної інформації в умовах складного оперативного середовища.

Поняття «кримінальний аналіз» на рівні нормативно-правових актів України не має уніфікованого та загальновизнаного визначення. Єдиним законодавчим актом, що формалізує даний термін, є Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», згідно з яким кримінальний аналіз – це інформаційно-аналітична діяльність, спрямована на встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання та інтерпретацію, прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання для виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [68]. Водночас в інших законодавчих актах термін «кримінальний аналіз» відсутній, а його використання ускладнене фрагментарністю регулювання на рівні відомчих нормативних документів та методичних рекомендацій складових сектору безпеки і оборони України. В свою чергу поліграфологічне дослідження розглядається нами як інструмент, що має потенціал підвищити ефективність кримінального аналізу, зокрема в частині перевірки достовірності інформації,

виявлення релевантних кримінальних зв'язків та обґрунтування аналітичних висновків під час досудового розслідування.

Аналіз поняття «поліграф» у законодавстві України демонструє, що його нормативно-правове визначення носить комплексний характер і відображає різні аспекти застосування цього приладу залежно від галузі регулювання. Зокрема, в Законі України «Про Бюро економічної безпеки» поліграф визначається як багатоканальний технічний пристрій, призначений для реєстрації в реальному часі фізіологічних показників, що відображають емоційне напруження особи у відповідь на певну інформацію [68]. Психофізіологічне опитування із застосуванням поліграфа визнається нешкідливим для життя і здоров'я людини, що підкреслює безпечність процедури та технологічну основу цього методу оцінки достовірності інформації [68]. Закон України «Про розвідку» здійснює акцент застосування поліграфа на кадровій складовій – поліграф використовується як обов'язковий інструмент психофізіологічного дослідження для кандидатів та інколи діючих співробітників розвідувальних органів [86]. Для розвідки поліграф виступає як засіб перевірки надійності персоналу та забезпечення безпеки державної таємниці, що є критично важливим у сферах з підвищеним рівнем секретності [86]. Закон України «Про Національну поліцію» розглядає поліграф у межах кадрової політики як добровільний інструмент перевірки благонадійності кандидатів під час їх відбору на службу [81]. Особливо детально застосування поліграфа врегульовано у Законі України «Про Державне бюро розслідувань», де передбачено обов'язкове психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа під час вступу на службу та не рідше одного разу на рік у процесі проходження служби [69]. Визначено, що таке дослідження є безпечним і полягає у реєстрації психофізіологічних реакцій на психологічні стимули, з метою виявлення ймовірних правопорушень, вчинених у минулому, причому результати мають лише орієнтовне значення та не можуть бути підставою для кримінального переслідування чи адміністративного провадження, а відмова від проходження дослідження є підставою для припинення розгляду

кандидатури [69]. Слід зазначити, що нормативне закріплення поняття «поліграф» у вказаних законах здебільшого зосереджене на його технічних характеристиках і процедурних аспектах, а саме застосування часто регламентується внутрішньовідомчими інструкціями та методичними рекомендаціями, що деталізують порядок проведення психофізіологічного дослідження, умови та права осіб, які піддаються тестуванню, а також використання отриманих результатів. Такий підхід зумовлює відсутність єдиного законодавчого визначення поліграфа як методу кримінального аналізу, водночас підкреслюючи його роль як важливого допоміжного інструменту в кадровому контролі, безпекових заходах та аналітичній діяльності у різних державних структурах.

До кола суб'єктів, які вже застосовують поліграф в своїй діяльності, а також мають можливість використовувати його як метод кримінального аналізу, належать:

Національна поліція України – відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 13 листопада 2017 року № 920, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 5 грудня 2017 року за № 1472/31340, яким затверджено Інструкцію про порядок використання поліграфів у Національній поліції України [39];

Державне бюро розслідувань – на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 року № 449 «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань» [64];

Служба безпеки України – згідно з Інструкцією про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України, затвердженою Наказом СБУ від 4 лютого 2016 року № 45 [40];

Служба зовнішньої розвідки України – відповідно до Інструкції про порядок проведення службового розслідування у Службі зовнішньої розвідки

України, затвердженої Наказом СЗР України від 26 лютого 2013 року № 326/22858 (електронний ресурс, дата звернення: 12.09.2023) [41];

Державна прикордонна служба України – згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 квітня 2022 року № 221, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21 квітня 2022 року за № 440/37776, яким затверджено Інструкцію з організації та проведення опитування із застосуванням поліграфа в Державній прикордонній службі України [35];

Управління державної охорони України – відповідно до Наказу Управління державної охорони України від 2 грудня 2023 року № 1070, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 січня 2024 року за № 90/41435 «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в Управлінні державної охорони України» [65];

розвідувальний орган Міністерства оборони України – застосування поліграфа регламентовано Наказом Міністерства оборони України від 14 квітня 2015 року № 164, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 29 квітня 2015 року за № 477/26922, яким затверджено Інструкцію з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України [37];

Національне антикорупційне бюро України – згідно з Наказом НАБУ від 1 вересня 2020 року № 99 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа у діяльності Національного антикорупційного бюро України» [36];

Бюро економічної безпеки України – відповідно до Наказу БЕБ від 26 жовтня 2021 року № 10, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9 листопада 2021 року за № 1470/37092, яким затверджено Порядок проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа у роботі Бюро економічної безпеки України [63];

Зазначені інституції, в межах своїх повноважень, здійснюють ІАД, в межах якої поліграф може виконувати функцію засобу оцінювання, перевірки,

уточнення та накопичення даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Проаналізувавши наведені керівні документи, що визначають внутрішньовідомчий порядок проведення поліграфологічних досліджень, можна визначити наступну структуру адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа:

1. Правова основа та підстави проведення поліграфологічних досліджень. Проведення поліграфологічних досліджень здійснюється на підставі завдання на проведення дослідження, яке оформлюється відповідно до встановленої форми. Ініціатором дослідження є уповноважена особа (наприклад, керівник державного органу, структурного підрозділу або особа, щодо якої виникли сумніви в достовірності наданої інформації), яка подає клопотання про проведення дослідження. Завдання на проведення дослідження затверджується посадовою особою, визначеною відповідним регламентом (наприклад, керівник відомства або його заступники). Лише після затвердження завдання спеціаліст поліграфа отримує право розпочати підготовку і проведення дослідження;

2. Роль ініціатора дослідження. Ініціатор відповідає за підготовку завдання на проведення дослідження та його подання на затвердження. Також ініціатор забезпечує організаційні умови для проведення опитування: надання необхідних матеріалів про суб'єкта дослідження, створення відповідних технічних і організаційних умов, своєчасне прибуття суб'єкта до місця проведення. Ініціатор зобов'язаний довести суб'єкту дослідження його права та можливі обмеження, передбачені інструкцією;

3. Особа, яка затверджує завдання на дослідження. Завдання на проведення дослідження затверджується керівником відповідного органу або підрозділу (наприклад, керівник відомства або його заступники, керівник підрозділу до складу якого входить поліграфолог), відповідно до розподілу обов'язків. Ця особа офіційно уповноважує проведення поліграфологічного дослідження в межах визначених напрямів і завдань;

4. Спеціаліст поліграфа (поліграфолог). Спеціаліст поліграфа є кваліфікованим фахівцем із відповідною освітою та підготовкою, уповноваженим на проведення поліграфологічних досліджень. Він здійснює підготовку до дослідження, розробляє перелік запитань, повідомляє про умови проведення опитування, безпосередньо проводить дослідження, аналізує отримані психофізіологічні реакції суб'єкта дослідження та готує довідку про результати. Спеціаліст поліграфа зобов'язаний діяти у межах своїх повноважень, дотримуватися законності, конфіденційності та прав людини, а також не допускати конфлікту інтересів (наприклад, не проводити опитування, якщо він має пряме підпорядкування суб'єкту дослідження чи є з ним близькою особою);

5. Суб'єкт дослідження. Суб'єктом дослідження є військовослужбовець, працівник правоохоронного органу, службовець або найманий працівник чи інша особа, щодо якої ініційовано проведення поліграфологічного дослідження. Дослідження проводиться лише за умови його добровільної згоди, відсутності медичних чи психологічних протипоказань, а також відсутності примусу чи тиску з боку ініціатора або спеціаліста поліграфа. Суб'єкт має право бути ознайомленим із метою, змістом і формою запитань, а також відмовитися від опитування у будь-який момент без негативних правових наслідків;

6. Порядок організації та проведення дослідження. Після затвердження завдання спеціаліст поліграфа вивчає матеріали щодо суб'єкта дослідження, розробляє перелік питань (узгоджує їх з ініціатором, якщо це передбачено), повідомляє ініціатора про умови проведення. Дослідження проводиться в спеціально обладнаному приміщенні, із дотриманням технічних і санітарних вимог, що забезпечують об'єктивність результатів. Під час опитування спеціаліст підтверджує добровільність згоди суб'єкта та відсутність протипоказань. Оформлення результатів та зберігання матеріалів. За результатами опитування спеціаліст поліграфа готує довідку, в якій зазначаються ключові параметри: дата і місце проведення, особи ініціатора,

поліграфолога, суб'єкта дослідження, ідентифікація приладу, перелік запитань, опис фізіологічних реакцій та отримані висновки. Довідка реєструється у спеціальному журналі обліку та зберігається, як правило, в підрозділі поліграфологічних досліджень протягом законодавчо встановленого строку із дотриманням режиму конфіденційності (переважно три роки). Ініціатор отримує копію довідки та відповідає за збереження її конфіденційності;

7. Юридичний статус результатів та гарантії прав. Результати досліджень носять орієнтувальний характер і не мають статусу доказів у суді чи підставою для адміністративних дій. Спеціаліст поліграфа зобов'язаний дотримуватися етичних норм, забезпечувати захист прав суб'єкта дослідження та конфіденційність інформації. Суб'єкт дослідження має право ознайомлюватися з висновками протягом усього періоду зберігання матеріалів;

8. Контроль за дотриманням вимог. Контроль за дотриманням законодавства і методичних стандартів під час проведення досліджень покладається на керівників органів і підрозділів, у яких працюють спеціалісти поліграфа, а також на структурні підрозділи, відповідальні за організацію поліграфологічних досліджень.

Серед чинних нормативно-правових актів, що регламентують поліграфологічну діяльність в Україні, заслуговує на увагу постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 року № 146, якою затверджено Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа під час спеціальної перевірки іноземців та осіб без громадянства. Цей документ встановлює загальні підходи до організації таких досліджень, визначає уповноважених суб'єктів, умови їх проведення та вимоги до фіксації результатів. Хоча нормативна мета цього акта зосереджена на процедурах спеціальної перевірки, закладені в ньому правові та організаційні механізми можуть бути адаптовані для забезпечення поліграфологічних досліджень у межах кримінального аналізу, зокрема з аналітичною метою для

підтвердження або спростування інформації, релевантної до розслідувань чи оцінки ризиків [66].

Суттєвим кроком у нормативному оформленні поліграфологічної діяльності стало ухвалення національного стандарту ДСТУ 9266:2023 «Судова психологічна експертиза. Використання поліграфа. Загальні вимоги» [9], який набрав чинності з 1 травня 2024 року [84]. У зазначеному стандарті встановлено загальні технічні, методичні та організаційні вимоги до проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа в межах судово-експертної діяльності. Незважаючи на те, що дія стандарту орієнтована переважно на судово-експертний контекст, низка його положень може бути інтегрована у практику кримінального аналізу, зокрема у частині визначення вимог до кваліфікації поліграфолога, технічних характеристик поліграфічного обладнання, формалізації процедури тестування та документування результатів. Використання цього стандарту як орієнтира підвищує фаховий і правовий рівень поліграфологічного забезпечення аналітичних процесів у сфері безпеки та правопорядку, забезпечуючи уніфікований підхід до оцінювання достовірності інформації та дотримання прав суб'єктів дослідження [9].

Вимоги до площі приміщення, у якому проводяться опитування із застосуванням поліграфа, варіюються залежно від внутрішньовідомчих нормативно-правових актів і здебільшого становлять від 10 до 12 м². Такі показники сформувались на основі раніше чинних державних санітарних норм, зокрема ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Гігієнічні вимоги до організації роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», відповідно до яких площа на одне робоче місце мала становити не менше 6,0 м² [7].

Інституціоналізація професійної діяльності поліграфолога в Україні дістала нормативне закріплення 25 жовтня 2021 року шляхом внесення Зміни № 10 до Національного класифікатора професій ДК 003:2010, якою офіційно уведено професійну назву роботи «Поліграфолог» [75]. Одночасно

затверджено кваліфікаційну характеристику цієї професії, що визначає перелік основних завдань, функцій, етичних орієнтирів, вимог до рівня підготовки та обов'язкових знань фахівця, а також структуровану градацію категорій поліграфологів. Документ окреслює не лише нормативні засади професійної діяльності, а й формалізує взаємодію поліграфолога з ініціатором дослідження, процес опрацювання результатів та підготовку аналітичного висновку. Згідно з вказаною нормативною зміною, базовою кваліфікаційною вимогою до поліграфолога є наявність вищої освіти першого (бакалаврського) або другого (магістерського) рівня за будь-якою спеціальністю та галуззю знань. Окрім освітнього цензу, передбачено також необхідність наявності щонайменше трьох років стажу роботи, проходження підготовки за спеціалізованими програмами з проведення досліджень із застосуванням поліграфа, що має бути підтверджено відповідним документом (свідоцтвом або сертифікатом), а також відсутність судимості. Водночас, у випадку залучення поліграфолога до проведення судово-психологічних експертиз, встановлюються додаткові вимоги, що регламентуються Положенням про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів [62]. Зокрема, для здобуття кваліфікації судового експерта з психологічних досліджень необхідною умовою є наявність вищої освіти за ступенем магістра зі спеціальності «Психологія», а також проходження підготовки спочатку за програмами з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи, а потім – за відповідною експертною спеціальністю. Подібний підхід спостерігається й у зарубіжних юрисдикціях. У Японії поліграфологами є виключно працівники поліції з профільною психологічною освітою, тоді як у США для більшості поліграфологів достатньо ступеня бакалавра незалежно від спеціальності, за винятком федеральних поліграфологів, які працюють із засудженими за правопорушеннями на сексуальному ґрунті, де вимагається психологічна підготовка. Слід зазначити, що у федеральних поліграфологів США також є вимога для кандидатів у поліграфологи щодо досвіду двох років

служби в підрозділах досудового розслідування. Таким чином, в Україні, як і в окремих іноземних системах, освіта поліграфолога може бути загальною, однак у випадках експертної діяльності – вимагається профільна психологічна кваліфікація. Основними міжнародно визнаними стандартами базової підготовки поліграфологів є стандарти, розроблені Американським товариством з випробувань і матеріалів (American Society for Testing and Materials, ASTM), зокрема стандарт ASTM E2000-02 «Стандарт мінімальної базової освіти та професійної підготовки для осіб, які беруть участь у психофізіологічній детекції обману» [110]. Цей документ визначає вимоги до змісту навчальних програм, обсягу аудиторного навантаження (320 годин), кваліфікації викладачів і критеріїв оцінювання компетентності поліграфологів. Також, Стандарт EAC Standards 2-06 [123], затверджений Американською поліграфологічною асоціацією (APA), який конкретизує освітні вимоги до акредитованих навчальних закладів, програм і процесу сертифікації поліграфологів, кількість годин навчання має бути не меншою за 400. Обидва стандарти становлять методологічну основу для гармонізації професійної підготовки у сфері поліграфологічних досліджень на міжнародному рівні. В Україні не визначено мінімальну кількість годин для базової освіти поліграфолога, а на практиці підготовка поліграфолога складає переважно 140-180 годин.

Вимоги до конструкції, функціональності, давців фізіологічних параметрів та програмного забезпечення поліграфів, зазначені в національному стандарті ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови». Даний стандарт містить посилання на ДСТУ EN 62304:2014, який регламентує вимоги до життєвого циклу програмного забезпечення медичних виробів, включаючи аспекти безпеки, документації, верифікації та валідації [8]. Крім того, стандарт передбачає, що відповідність поліграфа ДСТУ 8692:2016 є підставою для його використання в діяльності державних органів. Стандарт став першим національним нормативно-правовим актом такого рівня у сфері поліграфологічної техніки, що потенційно могло сприяти впорядкуванню

ринку відповідного обладнання. Проте, фактичні обставини розроблення та впровадження цього стандарту викликали низку критичних зауважень з боку професійної спільноти. Зокрема, зазначений стандарт було ініційовано громадською організацією, представник якої був одночасно розробниками одного з українських поліграфів. Його положення не були узгоджені з усіма зацікавленими сторонами, а вимоги сформульовано таким чином, що поліграфи міжнародних виробників (Axciton, Lafayette, Limestone, Stoelting), які відповідають міжнародному стандарту ASTM E2439-09 (2016) [116], виявилися непридатними для використання в Україні без окремої сертифікації. Це створило передумови до штучного обмеження конкуренції на ринку, насамперед – у сфері державних закупівель, де окремі внутрішньовідомчі документи прямо вимагали застосування поліграфа виключно, що відповідали ДСТУ 8692:2016. Таким чином, запровадження національного стандарту, попри потенційно позитивну регуляторну мету, у практичній площині стало одним із інструментів недобросовісної конкуренції, що суперечить засадам економічної свободи. Поряд з цим, український дилер всесвітньовідомого виробника поліграфа, доклав зусиль щодо сертифікації поліграфа виробника якого він представляв в Україні. Так, у 2021 році йому вдалось сертифікувати виріб відповідно до ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови», що дало змогу конкурувати в державних тендерних закупівлях із штучно утвореним монополістом [23].

Як зазначається в ДСТУ 8692:2016, програмне забезпечення поліграфів повинно відповідати медичним та вимірювальним стандартам, що гарантує його безпечне і ефективне функціонування з посиланням на інший стандарт ДСТУ EN 62304:2014, який в свою чергу, визначає вимоги до розробки програмного забезпечення для медичних пристроїв [8]. Вимоги сектору безпеки і оборони України мають дещо відмінні критерії ніж медичні прилади. Для забезпечення технологічної незалежності та ефективності аналітичних підрозділів сектору безпеки і оборони України, адміністративне регулювання має орієнтуватися на функціональну сумісність, а не на лобіювання

конкретних виробників. Впровадження форматів, аналогічних NCCA ASCII, на рівні внутрішньовідомчих стандартів дозволить створити єдину метабазу результатів, незалежно від типу використовуваного обладнання. Це забезпечить можливість застосування методів Big Data та машинного навчання для виявлення закономірностей у масивах поліграм на загальнодержавному рівні.

Більш того, між національним стандартом та міжнародними вимогами існують певні розбіжності. Як зазначає Сніжної Г.В. на даний час в Україні поліграфологу неможливо забезпечити відповідність поліграфа будь-якого відомого світового виробника вимогам діючого ДСТУ, причиною чого є не низька якість технічних приладів, а запровадження в законодавство України технічних бар'єрів [91, с. 28]. Вдосконалення національного стандарту є необхідним кроком для досягнення відповідності національним та міжнародним вимогам в умовах сьогодення. Це включає адаптацію стандарту до сучасних технологій та міжнародних практик, що сприятиме інтеграції Національної поліграфології в глобальну правову систему.

Міжнародний стандарт ASTM E2439-09 (2016) «Стандартна настанова щодо інструментів, давачів та операційного програмного забезпечення, що використовуються в судово-психофізіологічному виявленні обману (поліграфі)» передбачає вимоги до програмного забезпечення поліграфа [116]. За даним міжнародним стандартом програмне забезпечення повинно надавати можливість маркувати запис інформації такими мінімальними позначками: ідентифікація досліджуваної особи, дата та час запису, початок запису, налаштування тиску (за потреби), налаштування підсилення, інструкції надані досліджуваній особі, початок та ідентифікація стимулу, кінець стимулу, відповіді досліджуваної особи, стандартизовані позначки на графіках, кінець запису, будь-які зміни в інструментарії або програмному забезпеченні під час запису (наприклад, зміни тиску, коригування центру або налаштування підсилення). Усі обов'язкові канали повинні бути записані в одному приладі, а також поліграфи мають включати окремий канал для запису прихованих рухів

тіла [116]. В європейських країнах до поліграфологічного дослідження застосовуються також вимоги General Data Protection Regulation (GDPR) в питаннях обробки персональних даних [78], а також стандарти управління ризиками для медичних програмних засобів EN ISO 14971 [8].

В умовах цифровізації та глобалізації важливість стандартів програмного забезпечення для поліграфів зростає. Ключовим аспектом є уніфікація форматів збереження даних для забезпечення їх сумісності між системами та використання в наукових дослідженнях [22, с 56]. Однією з ініціатив, започаткованих у 2009 році, є Стандарт NCCA ASCII, розроблений Відділом оцінки загроз та стратегічної підтримки (Threat Assessment and Strategic Support, TASS) Академії оцінки достовірності інформації (Defense Academy for Credibility Assessment, DACA), сьогодні відомої як Національний центр оцінки достовірності інформації (National Center for Credibility Assessment, NCCA). Цей стандарт спрямований на уніфікацію та забезпечення доступу до даних, включаючи інформацію про обладнання, програмне забезпечення, фізіологічні показники та часові параметри. Формат дозволяє дослідникам працювати з числовими значеннями, що відкриває нові можливості для аналізу даних. Завдяки стандарту більшість поліграфічних систем підтримують експорт у формат NCCA ASCII, що полегшує аналіз даних у різних програмних середовищах та сприяє вдосконаленню аналітичних підходів [133, с.125-126].

Формат NCCA ASCII становить структуровану специфікацію текстового представлення поліграфологічних даних, що з 2009 року рекомендований для впровадження усіма північноамериканськими виробниками поліграфів у відповідному програмному забезпеченні. Його використання забезпечує відкритий доступ до даних як для користувачів, так і для автоматизованих систем, усуваючи обмеження, характерні для закритих форматів, які застосовуються окремими розробниками поліграфічного програмного забезпечення. Стандартизація формату сприяє зниженню ризиків, пов'язаних із компрометацією або втратами сумісності внаслідок використання

пропрієтарних рішень, а також підвищує гнучкість систем до технологічних оновлень. Уніфікована структура файлів значною мірою розширює можливості для проведення досліджень, розробки нових рішень і аналітичної обробки поліграфологічної інформації, зокрема завдяки доступу до цифрових сигналів, що дозволяє застосовувати сучасні методи вилучення ознак, які переважають за аналітичним потенціалом традиційні візуальні або мануальні підходи. На теперішній час більшість комп'ютеризованих поліграфів інтегрують функціонал експорту даних у форматі NCCA ASCII, а переважна кількість програмних рішень також підтримує імпорт таких файлів, що створює передумови для міжпрограмної порівнюваності інструментів візуалізації та аналізу [133, с. 125].

Структура файлу у форматі NCCA ASCII включає систему іменування за виробником, заголовкову інформацію про тестування, список подій із часовими мітками, фізіологічні дані з основних каналів реєстрації (UPneumo, LPneumo, EDA, Cardio, Move) та можливість додавання розширених каналів (PPG, EMG, дані руху ока тощо). Завдяки відкритості формату забезпечується підтримка з боку більшості сучасних комп'ютеризованих поліграфічних систем як у частині експорту, так і імпорту даних, що, своєю чергою, сприяє ефективному застосуванню статистичних і алгоритмічних методів обробки сигналів, включно з машинним навчанням. Така стандартизація має особливе значення для збереження довгострокової доступності інформації, порівнюваності міжсистемних даних та забезпечення методологічної єдності поліграфологічних досліджень [137].

Необхідність регулярного калібрування поліграфічного обладнання обумовлюється як наявністю технічних недоліків окремих моделей, так і міжнародними стандартами якості. Зокрема, ще десять років тому Служба розвідки Міністерства оборони США (Defense Intelligence Agency, DIA) виявила проблеми з програмним забезпеченням поліграфа LX4000, виробленого компанією Lafayette Instrument Company, про що офіційно повідомило виробника. До аналогічних зауважень у 2002 році долучився й

Офіс спеціальних розслідувань ВПС США, який вказував на похибки автоматичного обрахунку результатів. Попри рекомендації компанії використовувати ручний режим обробки даних, проблеми з автоматизованою системою залишились неоприлюдненими. Новіша модель LX5000, яка на сьогодні пропонується компанією, також не позбавлена ризику аналогічних технічних недоліків, зокрема у вимірюванні електродермальної активності. Особливої ваги набуває положення про необхідність регулярного калібрування поліграфів відповідно до вимог виробника, із обов'язковою фіксацією результатів перевірок [103]. Відповідні вимоги імплементовано в міжнародному стандарті ASTM E2063-00 (2010), який регламентує мінімальні норми калібрування та функціональної перевірки поліграфологічного обладнання. Згідно з цим стандартом, поліграфи повинні реєструвати респіраторну, електродермальну та серцево-судинну активність, а їхнє калібрування має здійснюватися виключно виробниками або уповноваженими особами, при цьому перевірка функціональності може виконуватися поліграфологом або представником виробника [114]. Дотримання таких технічних стандартів є критично важливим для забезпечення точності, надійності та правомірності результатів поліграфологічних досліджень. Враховуючи важливість періодичної перевірки працездатності поліграфа, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, в 2023 році, запроваджено Методичні рекомендації щодо проведення спеціалістами поліграфа процедури перевірки його працездатності, які визначають порядок, періодичність та алгоритм технічної перевірки приладів, а також правила документування та збереження результатів. Передбачене обмеження на проведення опитувань у разі виявлення несправностей підкреслює значення технічної справності поліграфа як передумови валідності отриманих даних. Такий підхід є складовою адміністративно-правового та організаційного забезпечення, що має суттєве значення для ефективної інтеграції поліграфа в систему кримінального аналізу.

Контроль якості діяльності поліграфолога є ключовим елементом забезпечення достовірності, обґрунтованості та професійної надійності результатів поліграфологічних досліджень, особливо в секторі безпеки і оборони України. Міжнародна практика, передбачає здійснення оцінки проведених опитувань досвідченими фахівцями для забезпечення відповідності методик встановленим стандартам, дотримання етичних принципів та уніфікації процедур. В Україні на нормативному рівні механізми контролю якості поліграфологічних досліджень закріплені в наказах НАБУ та ДПСУ. Зокрема, Наказ НАБУ № 99 від 01.09.2020 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа у діяльності Національного антикорупційного бюро України», передбачає внутрішнє рецензування для підвищення професійної майстерності поліграфологів, без використання цього інструменту для спростування чи підтвердження висновків [36]. Наказом Адміністрації ДПСУ від 19.03.2024 № 56 затверджено Методичні рекомендації з організації та проведення контролю якості опитувань із застосуванням поліграфа, які визначають предмет, порядок, періодичність, підстави проведення та вимоги до документування результатів такого контролю, а також процедури планових і позапланових перевірок, у тому числі з урахуванням питань конфлікту інтересів та захисту інформації з обмеженим доступом [51].

Важливо зазначити, що контроль якості не повинен обмежуватися лише методичною правильністю тесту. В контексті кримінального аналізу він має включати оцінку релевантності висновку щодо поставленого аналітичного завдання. Це вимагає створення системи "подвійного сліпого" рецензування, де результати аналізуються незалежним фахівцем без доступу до матеріалів справи, що мінімізує суб'єктивізм та підвищує валідність аналітичного продукту. Наявність подібних регламентів формує правові та організаційні передумови для уніфікованого підходу до оцінки діяльності поліграфологів, що є важливим чинником підвищення їх професійної компетентності та

створює умови для інтеграції поліграфологічних досліджень у систему кримінального аналізу як надійного інструмента збору та оцінки інформації.

Нормативно-правове регулювання застосування поліграфа в Україні має комплексний характер, що відображає його важливу роль у кримінальному аналізі як інструменті збору та оцінки інформації, пов'язаної з виявленням, попередженням і розслідуванням кримінальних правопорушень. Законодавчі акти визначають поліграф як технічний засіб фіксації фізіологічних реакцій, що застосовується для оцінки достовірності інформації. Особлива увага приділяється процедурним аспектам застосування поліграфа, що забезпечують дотримання прав людини та законності отримання доказів. В умовах правового режиму воєнного стану та цифрової трансформації сектору безпеки і оборони України актуальною є необхідність вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує порядок збору, обробки та зберігання інформації, отриманої за допомогою поліграфа, з метою підвищення якості та обґрунтованості кримінального аналізу. Таким чином, подальший розвиток правового регулювання застосування поліграфа в кримінальному аналізі має сприяти інтеграції передових міжнародних стандартів і наукових досягнень в сферу кримінального аналізу, що забезпечить підвищення ефективності застосування поліграфа як надійного засобу оцінки достовірності інформації.

2.2. Інтеграція поліграфологічних методик в кримінальний аналіз

Інтеграція поліграфологічних методик в систему кримінального аналізу становить актуальний напрям розвитку аналітичної діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони України, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану. Застосування поліграфа нами розглядається не як самодостатній інструмент отримання доказової інформації, а як допоміжний метод кримінального аналізу, який дозволяє виявляти додаткові індикатори, що характеризують достовірність або хибність повідомлених відомостей. Такі індикатори набувають особливого значення під час формування та перевірки

аналітичних гіпотез, здійснення відбору й перевірки джерел інформації, визначення рівня ризиків, прогнозування поведінки осіб, що становлять оперативний або тактичний інтерес. Як зазначає І.А. Федчак: одним із загальних правил під час прогнозування злочинності є те, що складання прогнозу злочинності всього на один місяць потребує даних принаймні за три роки [96, с. 158], що може бути враховано поліграфологом або ініціатором при плануванні запитань на дослідження. В свою чергу моделю правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing), є проактивна поліцейська діяльність, яка використовує алгоритми прогнозування, засновані на поєднанні різних типів даних, щоб передбачити, де і коли може статися злочин, і визначити закономірності серед минулих кримінальних інцидентів [97, с. 144]. До таких типів даних можна віднести і результати поліграфологічних досліджень.

Інтеграція поліграфологічних методик потребує синхронізації із загальними процедурами кримінального аналізу, включаючи ініціювання досліджень, визначення завдань, розподіл відповідальності між учасниками процесу, забезпечення належного документування та захисту отриманих результатів, а також дотримання режиму доступу до інформації з обмеженим доступом. У контексті оперативного аналізу (Operational Analysis) поліграфологічні методики виступають фільтром, що запобігає засміченню аналітичних масивів недостовірними даними. Використання поліграфа дозволяє реалізувати один із ключових етапів обробки інформації – оцінку достовірності даних за шкалою «4x4» або «6x6» (стандартів НАТО та Європолу), де висновок поліграфолога стає вагомим аргументом для присвоєння джерелу найвищого ступеня надійності.

Слід зазначити, що важливою складовою поліграфологічного дослідження є психологічна підготовка досліджуваної особи до відповідей на запитання, що перевіряються. Даний ефект забезпечується правильним проведенням передтестової та міжтестової бесід [27, с. 45].

Ефективність інтеграції поліграфологічних методик в кримінальний аналіз визначається комплексом адміністративно-правових, методичних та технічних чинників. До адміністративно-правових передумов належить наявність нормативних актів, які регламентують проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, порядок калібрування та технічної перевірки обладнання, освіти та вимог до спеціаліста поліграфа (поліграфолога), а також внутрішньовідомчі стандарти контролю якості роботи фахівців. Особливого значення набуває впровадження міжнародних стандартів практики, що напрацьовані у США, зокрема стандартів ASTM International, методичних підходів APA та Національного центру оцінки достовірності (NCCA). Їх застосування забезпечує уніфікацію процедур тестування, стандартизацію аналітичних підходів та підвищення надійності отриманих результатів у забезпеченні проведення кримінального аналізу. Така імплементація не лише сприяє професіоналізації поліграфологів, але й інтегрує українську практику у глобальний простір безпекових технологій, що критично важливо в умовах міжнародної співпраці та обміну даними у сфері протидії злочинності.

Міжнародні стандарти практики поліграфологічних досліджень – це комплекс нормативних вимог, методологічних підходів, технічних і етичних принципів, які застосовуються у сучасних державах для регламентації проведення поліграфологічних досліджень. Вони включають стандарти підготовки фахівців, використання валідних методів та методик поліграфологічного дослідження, організацію процедур опитування та аналізу психофізіологічних реакцій, оцінку достовірності отриманої інформації, а також умови технічного забезпечення і дотримання прав людини. Ці стандарти покликані забезпечити об'єктивність, надійність, законність поліграфологічних досліджень і слугують основою для акредитації навчальних програм та професійної діяльності поліграфологів у різних державах. Міжнародні стандарти практики поліграфологічних досліджень формуються низкою авторитетних організацій, серед яких ключову роль

відіграє АРА, що здійснює акредитацію навчальних програм і шкіл поліграфологів як в США так і за кордоном, забезпечуючи єдині вимоги до навчальних планів, етичних норм та професійної кваліфікації. Особливе місце займає NCCA, який є основною установою з підготовки поліграфологів для федеральних структур США та партнерських держав, забезпечуючи високі стандарти підготовки фахівців у сфері безпеки. Додатково важливими є стандарти ASTM International, які є міжнародно визнаними нормативними документами, що регламентують мінімальні вимоги до методології, технічного забезпечення, контролю якості та етичних аспектів застосування поліграфа. Аналіз актуального переліку акредитованих програм АРА (станом на 7 серпня 2025 року) свідчить про існування 31 діючої акредитованої школи поліграфологів, з яких 12 знаходяться у США (включаючи NCCA та низку державних і приватних програм), а 19 – в зарубіжних країнах, зокрема у Великій Британії, Сінгапурі, Південній Кореї, Перу, Мексиці, Ізраїлі, Гондурасі, Гватемалі, Єгипті, Еквадорі, Домініканській Республіці, Колумбії, Канаді та інших [104]. Така географія свідчить про глобальний характер системи підготовки поліграфологів за стандартами АРА та її значний вплив на уніфікацію професійної практики у сфері поліграфологічних досліджень.

Методологічні засади використання поліграфа охоплюють різноманітні напрями його застосування у сфері безпеки та правосуддя. Як зазначається у звіті, підготовленому Національною дослідницькою радою, яка є дослідницьким підрозділом Національних академій наук, інженерії та медицини США, перевірки на поліграфі широко застосовуються як у США так і низці інших держав. Поліграфологічні дослідження зосереджені на трьох провідних напрямках:

1. перевірка кандидатів перед прийняттям на службу до правоохоронних органів або отриманням допуску до роботи в установах, пов'язаних з національною безпекою;
2. періодичний скринінг діючих співробітників, особливо на посадах, пов'язаних з допуском до державної таємниці;

3. підтримка розслідування конкретних інцидентів, зокрема у кримінальних справах. Попри те, що в багатьох юрисдикціях результати поліграфних досліджень обмежено використовуються як докази в суді, вони залишаються дієвим інструментом для спрямування та фокусування кримінальних розслідувань [141, с. 11-12].

Вагомим внеском у вивчення методології поліграфологічних досліджень стало аналітичне дослідження, проведене Управлінням оцінки технологій Конгресу США (Office of Technology Assessment, OTA) ще у 1983 році. У технічному меморандумі «Scientific Validity of Polygraph Testing: A Research Review and Evaluation» зазначено, що OTA виявило переконливі наукові докази валідності поліграфа переважно у сфері розслідування конкретних кримінальних інцидентів. При цьому було визначено два основні підходи до наукових досліджень у поліграфології:

1. польові дослідження, що охоплюють реальні або так звані «природні» ситуації тестування на поліграфі. Їх особливість полягає у відсутності експериментального контролю над умовами, в яких відбулося правопорушення або інша подія, дослідник не створює штучно ситуацій та не розподіляє систематично осіб за статусом «винний» чи «невинний». Це дозволяє досліджувати поліграф у контексті фактичної правозастосовчої практики, але водночас ускладнює контроль за змінними;

2. аналогові дослідження, що являють собою лабораторні експерименти, у яких моделюються умови, подібні до польових перевірок, з відтворенням ключових елементів процедур тестування. Метою аналогових досліджень є перевірка достовірності та надійності різних методик поліграфного тестування в контрольованому середовищі, що забезпечує вищий рівень внутрішньої валідності [161].

Класифікація поліграфологічних досліджень залежить від наявності чи відсутності відомої події, точності методики та кількості досліджуваних тем.

В залежності від наявності або відсутності відомої події поділяється на:

- діагностичне дослідження – доказове чи дослідницьке поліграфологічне дослідження, яке проводять щодо конкретної події (інциденту) або звинувачення з метою встановлення участі досліджуваної особи в події, яка досліджується, чи достовірність її свідчень стосовно знання фактичних обставин події;

- скринінгове дослідження – поліграфологічне дослідження, яке проводять при відсутності повідомлення щодо події (інциденту) або звинувачення. Скринінгові дослідження можуть бути одно- або багатотематичними [60, с. 15].

В залежності від точності методики:

- доказове дослідження – поліграфологічне дослідження, в якому застосовують методики з найбільшою точністю, результати якого можуть бути надані до суду. Вимогою до даних методик є опубліковані не менше двох емпіричних досліджень (первинне та повторне), які продемонстрували середню незважену точність 90% і вище, без врахування невизначених результатів, відсоток яких не повинен перевищувати 20%;

- парне дослідження – поліграфологічне дослідження одночасно двох або більше осіб, проведене різними поліграфологами, які не мають доступу до результатів дослідження одне одного, щодо суперечливого факту, інформація про який мала би бути відома особам, відносно яких проводять дослідження, висновки якого надаються до суду. Вимогою до даних методик є опубліковані не менше двох емпіричних досліджень (первинне та повторне), які продемонстрували середню незважену точність 86% і вище, без врахування невизначених результатів, відсоток яких не повинен перевищувати 20%;

- дослідницькі процедури (дослідження) – поліграфологічне дослідження, яке застосовують для перевірки більш широких тем і результати якого не можуть бути надані до суду. До даної категорії можна віднести кадрові та службові перевірки. Вимогою до даних методик є опубліковані не менше двох емпіричних досліджень (первинне та повторне), які продемонстрували середню незважену точність 80% і вище, без врахування

невизначених результатів, відсоток яких не повинен перевищувати 20% [60, с 17-18].

Класифікація в залежності від кількості досліджуваних тем:

- однотематичне поліграфологічне дослідження в якому релевантні запитання охоплюють одну тему. Може бути одноаспектним (одна тема події) та багатоаспектним (багато тем однієї події);
- багатотематичне поліграфологічне дослідження, в якому релевантні запитання охоплюють дві або більше теми, які частково або повністю незалежні одна від одної [60, с 18-19].

Класифікація запитань поліграфологічного дослідження:

- релевантні запитання – запитання які безпосередньо стосуються досліджуваної теми (тем) або проблеми (проблем), щодо якої особа проходить поліграфологічне дослідження;
- порівняльне (застаріле – контрольне) запитання – запитання, фізіологічні реакції на які порівнюють з тими, які будуть викликані релевантними запитаннями;
- нейтральне (іррелевантне) запитання – запитання, яке сформульовано таким чином, щоб не викликати емоційне збудження;
- жертовно-релевантне запитання – запитання, яке задається досліджуваній особі з метою підготовки до релевантних запитань;
- симптоматичне запитання – запитання, яке призначене для перевірки наявності зовнішньої проблеми (теми), яка може бути більш значущою для особи, ніж тема, що перевіряється [60, с 31-33].

Категорії висновків поліграфолога:

1. скринінговий висновок – професійний висновок, сформований відповідно до результатів поліграфологічної методики, яка відповідає вимогам щонайменше для дослідницьких процедур. Категорії скринінгових висновків:
 - значущі реакції виявлено – висновок скринінгового дослідження, який формується у разі завершення етапу реєстрації (запису) фізіологічних показників та означає, що зафіксовані фізіологічні дані придатні для

інтерпретації й були виражені, стійкі та своєчасні реакції на один або кілька релевантних запитань;

- значущі реакції не виявлено – висновок скринінгового дослідження, який формується у разі завершення етапу реєстрації (запису) фізіологічних показників та означає, що зафіксовані фізіологічні дані придатні для інтерпретації і на жодне з релевантних запитань не спостерігались виражені, стійкі та своєчасні реакції;

- невизначений результат – висновок поліграфологічного дослідження, який формується у разі завершення етапу реєстрації (запису) фізіологічних показників та означає, що зафіксовані фізіологічні дані не містять достатньої або узгодженої діагностичної інформації, на основі якої можна було б прийняти остаточне рішення. Якщо в скринінговому дослідженні є релевантне запитання з висновком «Значущі реакції виявлено» на багатотематичному скринінговому етапі, по інших релевантних запитаннях не може бути винесений висновок «Значущі реакції не виявлено», а лише «Невизначений результат»;

- немає висновку – висновок поліграфологічного дослідження, який формується у випадку, коли дослідження було не завершено, фізіологічні дані не були належним чином зафіксовані або є непридатними для інтерпретації, що було зумовлено передчасним припиненням дослідження або іншими об'єктивними обставинами, які зашкодили завершенню процедури або належному збиранню фізіологічних даних;

- навмисне небажання співпрацювати – висновок поліграфологічного дослідження, який формується у випадку виявлення та фіксації цілеспрямованих та повторюваних дій з боку суб'єкта опитування, які суперечили інструкціям спеціаліста поліграфа та перешкоджали порядку проведення дослідження або реєстрації фізіологічних даних;

2. діагностичний висновок – професійний висновок, сформований відповідно до результатів поліграфологічної методики, яка відповідає вимогам для доказового або парного дослідження. Категорії діагностичних висновків:

- ознаки обману виявлено – висновок діагностичного дослідження, який формується у разі завершення етапу реєстрації (запису) фізіологічних показників та означає, що зафіксовані фізіологічні дані стабільні та придатні для інтерпретації і що критерії оцінювання свідчать про те, що суб'єкт опитування не був повністю правдивим стосовно релевантної теми. Висновок «Ознаки обману виявлено» відповідає категорії скринінгового висновку «Значущі реакції виявлено»;

- ознаки обману не виявлено – висновок діагностичного дослідження, який формується у разі завершення етапу реєстрації (запису) фізіологічних показників та означає, що зафіксовані фізіологічні дані стабільні та придатні для інтерпретації і критерії оцінювання не свідчать про обман на релевантну тему. Висновок «Ознаки обману не виявлено» відповідає категорії скринінгового висновку «Значущі реакції не виявлено»;

- невизначений результат – висновок поліграфологічного дослідження, який формується у разі завершення етапу реєстрації (запису) фізіологічних показників та означає, що зафіксовані фізіологічні дані не містять достатньої або узгодженої діагностичної інформації, на основі якої можна було б прийняти остаточне рішення;

- немає висновку – висновок поліграфологічного дослідження, який формується у випадку, коли дослідження не було завершено, фізіологічні дані не були належним чином зафіксовані або є непридатними для інтерпретації, що було зумовлено передчасним припиненням дослідження або іншими об'єктивними обставинами, які зашкодили завершенню процедури або належному збиранню фізіологічних даних;

- навмисне небажання співпрацювати – висновок поліграфологічного дослідження, який формується у випадку виявлення та фіксації спеціалістом поліграфа цілеспрямованих та повторюваних дій з боку суб'єкта опитування, які суперечили інструкціям спеціаліста поліграфа та перешкоджали порядку проведення дослідження або реєстрації фізіологічних даних [52].

Вимога застосування перевірених методів поліграфологічних досліджень не є новою ідеєю. Подібні підходи вже давно впроваджені у медицині та психології, які прийшли до цього висновку після тривалого періоду практичного використання методів без належної наукової перевірки. Досвід цих галузей переконливо демонструє, що відсутність вимог щодо валідності призводить до суттєвих ризиків, включно зі зловживаннями, некомпетентністю та проявами псевдонауки. Як наголошується у метааналітичному дослідженні, проведеному в 2011 році на замовленням Ради директорів Американської асоціації поліграфологів (АРА) та опублікованому в журналі «Polygraph», використання валідних, науково перевірених методик поліграфологічних досліджень є ключовою умовою забезпечення якості, надійності та професійної етики в поліграфології. Валідація поліграфологічних методик виконує низку важливих функцій – від захисту суспільства до підвищення професійного статусу поліграфології як спеціалізованої дисципліни. Наукове підтвердження ефективності застосовуваних методів не лише зміцнює довіру до результатів досліджень, а й сприяє розвитку професії на міжнародному рівні [129, с. 194].

В сучасній поліграфології, відповідно до класифікації, запропонованої Дослідницькою радою Національної академії наук США, застосовуються три основні групи методик поліграфологічних досліджень, а саме:

Методика релевантних / нерелевантних запитань. Є найстарішою методикою, що ґрунтується на порівнянні фізіологічних реакцій досліджуваної особи на запитання, безпосередньо пов'язані з подією, що розслідується (релевантні), та запитання, які не стосуються справи і не містять можливості обману (нерелевантні). Наприклад, релевантне запитання може бути сформульоване як: «Ви присвоїли кошти банку?», тоді як нерелевантне – «Сьогодні середа?» або «зараз 2025 рік?». Якщо фізіологічна реакція на релевантні запитання сильніша, ніж на нерелевантні, це інтерпретується як ознака обману. Дана методика не увійшла в зазначене вище метааналітичне дослідження АРА, що відповідно не робить її валідною;

Методики з порівняльними (застаріла назва – контрольними) запитаннями, що ґрунтуються на порівнянні реакцій на релевантні запитання з реакціями на інші запитання, спеціально сформульовані так, щоб викликати фізіологічні відповіді навіть у правдивих досліджуваних. Одним із поширених варіантів є так звані питання про ймовірну брехню, наприклад: «Ви коли-небудь привласнювали речі з місця роботи?» або «Ви коли-небудь порушували правила дорожнього руху?». Припускається, що у правдивих досліджуваних рівень занепокоєння, викликаний такими порівняльними запитаннями, буде вищим, ніж при відповіді на релевантні запитання, тоді як у досліджуваних, які обманюють, навпаки, релевантні запитання спричинять більш виражену фізіологічну реакцію. Другий різновид порівняльних запитань – спрямованої (керованої) брехні, де поліграфолог надає інструкції досліджуваній особі брехати на визначені запитання. Тести з порівняльними запитаннями використовуються як у розслідуванні конкретних подій, так і в процедурах скринінгу. Методики з порівняльними запитаннями є найбільш науковообґрунтованими, що робить їх валідними та прийнятними як в державних установах і суді так і в комерційній діяльності;

Методики на впізнання (знання виної особи або тести на приховування інформації) – передбачає використання запитань про специфічні деталі події, відомі лише слідчим та особам, які безпосередньо обізнані з нею. Запитання формуються у форматі множинного вибору, де лише один варіант відповіді є правильним. Наприклад, при розслідуванні квартирної крадіжки запитання можуть ставитись наступним чином: «Де було місце проникнення в будинок? Це був: парадний вхід; двері кухні; вікно ванної кімнати; балкон; кімната на другому поверсі?». Якщо досліджувана особа, яка заперечує обізнаність про подію, демонструє найсильнішу фізіологічну реакцію на правильний варіант у кількох серіях запитань, робиться висновок про приховування ним інформації. Оскільки ця методика потребує знання конкретних деталей події, вона непридатна для стандартних ситуацій перевірки безпеки [141, с.14-15]. Даний вид методики використовуються переважно як допоміжні та не визнаються

судами як США так і інших провідних держав. Лише один тест даної методики Concealed Information Test (CIT) увійшов до вищенаведеного метааналітичного дослідження з точністю 82,3%.

Інтерпретація результатів поліграфологічного дослідження є одним із ключових етапів процедури, оскільки саме на цьому етапі відбувається перехід від зафіксованих фізіологічних реакцій до формування висновку поліграфолога. Поліграф не вимірює неправду чи правду безпосередньо, він лише реєструє зміни у фізіологічних показниках, пов'язаних із психоемоційними процесами. Тому валідність та наукова цінність дослідження визначається не стільки якістю реєстрації сигналів, скільки точністю й обґрунтованістю їх подальшого аналізу. Невірна або надто суб'єктивна інтерпретація може призвести до спотворення змісту отриманих даних. Саме тому розробка стандартизованих систем підрахунку балів і статистично верифікованих алгоритмів інтерпретації є основою для підвищення об'єктивності та відтворюваності поліграфологічних висновків.

Першою історичною формою інтерпретації результатів поліграфологічного тестування була глобальна оцінка (global analysis). Вона ґрунтувалася на загальному враженні поліграфолога щодо реакцій випробуваного під час пред'явлення релевантних та контрольних запитань. Такий підхід дозволяв враховувати контекст і індивідуальні особливості, проте не мав формалізованих правил. Через суб'єктивність і відсутність можливостей для перевірки глобальна оцінка поступово втратила значущість, залишившись радше історичним етапом у розвитку поліграфології [141, с. 122].

Наступним кроком стала трибальна система (3-position scoring), яка ввела просту числову градацію: -1, 0, +1. Вона надала змогу кількісно оцінювати реакції, відділяючи більш виражені відповіді від нейтральних, але залишалася обмеженою у складних багатofакторних протоколах через низьку чутливість [141, с. 108].

Суттєвою віхою розвитку систем оцінки стала семибальна система (7-position scoring), розроблена Клівом Бакстером у 1960-х роках. Її діапазон (-3 ... +3) дозволив точніше розрізняти інтенсивність фізіологічних реакцій і системно їх враховувати. Дана система призначена лише для оцінки методик із запитаннями порівняння. Ця методика лягла в основу кількох модифікованих шкал: Федеральної, яка широко застосовується в урядових структурах США, та Юти, розробленої в університеті цього штату [141, с. 108-121].

Подальший розвиток пов'язаний з появою у 2011 р. Емпіричної системи оцінки (Empirical Scoring System, ESS), створеної Реймондом Нельсоном та колегами. Її новизна полягала у впровадженні стандартизованих «вікон реакцій» для кожного фізіологічного каналу, що мінімізувало суб'єктивізм. Особливу увагу було приділено електродермальним показникам, які оцінювалися за чіткими емпіричними правилами. За фізіологічними каналами поліграфа присвоюються наступні бали результатам поліграфологічного дослідження:

- +2, 0, -2, для каналу електродермальної активності;
- +1, 0, -1 для каналів респіраторної та серцево-судинної активностей.

Висновок поліграфолога базується на результатах сумачії отриманих даних за всіма фізіологічними каналами. Дана система, як і семибальна, призначена лише для оцінки методик із запитаннями порівняння. Дослідження підтвердили вищу точність і надійність ESS у порівнянні з класичними підходами [141, с. 108-121].

Найновішою і найбільш валідною сьогодні вважається Емпірична система оцінки – Мультиноміальна (Empirical Scoring System – Multinomial, ESS-M), яка розроблена у 2018 Реймондом Нельсоном. Вона є логічним продовженням ESS, однак впроваджує мультиноміальний статистичний підхід, який дозволяє комплексно враховувати взаємозв'язки між різними фізіологічними каналами та точніше прогнозувати результат. ESS-M відзначається максимальною стандартизацією, використанням суворих

правил для респіраторної, серцево-судинної та електродермальної активностей. На даний час ESS-M визнається «золотим стандартом» у поліграфології [145, с. 81-115].

Перехід до Мультиноміальної системи оцінки (ESS-M) є революційним для кримінального аналізу, оскільки переводить висновок поліграфолога з категорії "суб'єктивного судження" у категорію "статистично обґрунтованого ймовірнісного показника". Це дозволяє аналітику інтегрувати результати поліграфа в байєсівські моделі аналізу ймовірностей (Bayesian Analysis), що використовуються для прогнозування кримінальних подій та оцінки ризиків у секторі безпеки.

Зокрема, суттєвою перевагою системи ESS-M є наявність спеціальних інтерпретаційних таблиць, які забезпечують можливість переведення отриманих результатів балів у статистично обґрунтовані показники у вигляді відсоткових значень або шансів. Такий підхід дозволяє не лише констатувати сумарну оцінку реакцій, а й представити її у форматі ймовірнісних прогнозів, що робить тлумачення значно надійнішим і об'єктивнішим. Завдяки цим таблицям поліграфолог має змогу оперувати кількісними статистичними аргументами, а не лише якісними судженнями, що, у свою чергу, посилює доказовість та наукову обґрунтованість поліграфологічного висновку. Дані таблиць нами було адаптовано в єдину (додаток В).

Висновки Дослідницької ради Національної академії наук США свідчать, що наукова та практична цінність застосування поліграфа залежить від контексту його використання, змістового наповнення поліграфологічних методик та правових чи організаційних наслідків отриманих результатів. Валідність методики не може оцінюватися ізольовано, адже її значення визначається не лише характеристиками самого дослідження, а й метою, для якої його проводять, специфікою завдань та можливими правовими чи організаційними наслідками (наприклад, відмова у працевлаштуванні, припинення кримінального переслідування або, навпаки, його ініціювання). У

прикладних галузях наук ключовим є питання змісту поліграфологічної методики: що саме вона вимірює та для чого була розроблена.

Методики на впізнання можуть мати обмежену дієвість у скринінгових дослідженнях через складність формулювання специфічних запитань, тоді як тести з порівняльними запитаннями більшою мірою спрямовані на оцінку правдивості тверджень досліджуваної особи, але водночас викликають занепокоєння судів щодо втручання експерта у сферу компетенції встановлення фактів. Крім того, значення результатів тестування часто інтерпретується через проміжні категорії, як-от «значуща реакція», що допускає як винні, так і невинні пояснення, обумовлені психологічними чи фізіологічними чинниками. На відміну від процедур, що виконують вузьку ідентифікаційну функцію (наприклад, дактилоскопія), поліграф позиціонується і як «детектор брехні», і як допоміжний інструмент допиту, що вимагає чіткого розмежування цих гіпотез при оцінці його ефективності. Суди, на відміну від виконавчої чи законодавчої влади, демонструють більшу обережність у визнанні поліграфа як процесуального інструменту, оскільки конституційно визначена функція оцінки правдивості показань уже належить суду, тоді як інші гілки влади можуть цінувати поліграф не лише за наукову обґрунтованість, а й за його корисність у процесі отримання інформації [141, с. 204-206].

Відповідно до положень Закону США «Про захист працівників від поліграфа» (Employee Polygraph Protection Act, EPPA), детектор брехні визначається як будь-який механічний або електронний прилад, призначений для реєстрації фізіологічних показників з метою оцінки достовірності відповідей особи. В свою чергу, поліграф є окремим видом детектора брехні, здатним одночасно фіксувати декілька параметрів: респіраторну активність, електродермальну реакцію, серцево-судинні зміни тощо. Законодавство встановлює чітку структуру поліграфологічного дослідження, яка включає:

передтестовий етап – ознайомлення досліджуваної особи з метою та процедурою дослідження, інформування про фіксацію ходу дослідження, отримання інформованої згоди, формування та узгодження тестових запитань;

тестовий етап – проведення стандартизованих тестів із реєстрацією фізіологічних реакцій на поставлені стимули. Кількість тестів не може перевищувати п'яти за одне дослідження. Даний етап завершується оцінкою результатів тестування;

післятестовий етап – обговорення результатів тестового етапу з досліджуваною особою, отримання пояснень досліджуваної особи та фінального висновку. Тривалість усього поліграфологічного дослідження, з врахуванням усіх етапів, не може бути меншою ніж 90 хвилин. Такий часовий і процедурний регламент спрямований на забезпечення наукової обґрунтованості, стандартизації та мінімізації похибок при використанні поліграфа [159].

У 2007 році АРА ухвалила Стандарт практики, який набрав чинності 1 січня 2012 року, та зобов'язав членів організації застосовувати лише валідизовані поліграфологічні методики, що відповідають визначеним мінімальним рівням критеріальної точності. Згідно з цими вимогами, діагностичні дослідження щодо конкретних подій, які використовуються з доказовою метою, повинні проводитися із застосуванням методик, що забезпечують середній рівень критеріальної точності не нижче 90% при показнику невизначених результатів не вище 20%. Для діагностичних досліджень, виконаних за протоколами парного тестування, встановлено поріг середньої критеріальної точності не нижче 86% при аналогічному обмеженні щодо невизначених результатів ($\leq 20\%$). Поліграфологічні дослідження, що здійснюються в дослідницьких цілях, мають базуватися на методиках із середньою критеріальною точністю не нижче 80% та показником невизначеності не вище 20%. Ключова мета цього стандарту полягає у виключенні з практики польових поліграфологічних досліджень нестандартизованих, невалідних або експериментальних методик, особливо в

умовах, коли результати можуть істотно вплинути на долі окремих осіб, громадську безпеку, професійну репутацію та національну безпеку [129, с. 196].

Необхідність впровадження стандартизованих методик у поліграфологічних дослідженнях підтверджується сучасними міжнародними практиками, зокрема останніми змінами у Стандартах практики АРА, затвердженими 23 серпня 2019 року. Стандарт практики АРА становить нормативно-методичну основу, яка має критичне значення для науково-обґрунтованого застосування поліграфа в кримінальному аналізі. Документ формалізує мету підвищення точності діагностичних рішень, дає чіткі визначення видів обстежень (доказове, розслідувальне, діагностичне, скринінгове, парне), встановлює мінімальні вимоги до інструментарію й безперервної реєстрації основних фізіологічних параметрів, регламентує передтестові процедури (ідентифікація, інформована згода, нейтральність екзаменатора), обґрунтовує вимоги до застосування лише валідованих методик та правил оцінювання результатів, а також визначає норми документування, зберігання записів і підвищення кваліфікації екзаменаторів. Поліграфологічне дослідження, відповідно до Стандартів АРА, включає послідовні фази, що забезпечують високий рівень достовірності результатів:

перша фаза – підготовча (передтестова). Під час якої поліграфолог проводить детальне попереднє інтерв'ю з досліджуваною особою, уточнює предмет дослідження, визначає релевантні запитання та формує відповідні тестові питання. На цьому етапі також здійснюється оцінка придатності особи до тестування, роз'яснюються умови процедури, а досліджувана особа надає інформовану згоду на проведення поліграфного дослідження, що є обов'язковою передумовою етичності та законності процедури;

друга фаза – збір тестових даних. Поліграфолог здійснює безперервний запис основних фізіологічних параметрів (респіраторної, електродермальної та серцево-судинної активностей) у відповідь на підготовлені тестові стимули із застосуванням сертифікованого поліграфного обладнання;

третя фаза – аналітична, передбачає кількісний та якісний аналіз отриманих даних з використанням валідованих статистичних методик. Вона завершується формуванням категоричного висновку щодо правдивості або обману. За результатами тестування поліграфолог надає досліджуваному можливість пояснити свої фізіологічні реакції, що сприяє підвищенню точності інтерпретації результатів та мінімізації помилок. Визначена послідовність фаз поліграфологічного дослідження є основою наукової обґрунтованості та практичної ефективності цього методу в кримінальному аналізі.

Така жорстка трифазна структура (передтестова, тестова, аналітична) відповідає вимогам до ланцюжка забезпечення збереженості доказів (Chain of Custody). У кримінальному аналізі це гарантує, що отримані дані не були спотворені зовнішнім впливом або упередженістю спеціаліста, що є критично важливим для забезпечення правомірності аналітичних продуктів у судовому процесі.

Порядок проведення поліграфологічних досліджень муніципальними органами публічної безпеки визначено посібником «Polygraph Guide for Standards and Practices», який запроваджено 25 жовтня 2018 року за підтримкою програми акредитації правоохоронних органів «Polygraph Law Enforcement Accreditation» (PLEA) [151]. Цей посібник встановлює стандартизовані процедури та принципи, які повинні дотримуватися поліграфологами в муніципальних підрозділах публічної безпеки, що беруть участь у програмі PLEA. Він містить комплексні настанови щодо організації, проведення, контролю якості, сертифікації поліграфологів та використання різних форматів і методик поліграфного дослідження. Документ спрямований на забезпечення високих професійних, технічних та етичних стандартів у сфері застосування поліграфа як ефективного інструменту досудового розслідування, обмежуючи повноваження керівників окремих відомств у керуванні поліграфними програмами відповідно до їх специфіки. В разі

конфлікту між положеннями посібника і місцевим законодавством, пріоритет мають останні.

Загальновизнаною є також практика проведення поліграфологічних досліджень федеральних поліграфологів США, які у своїй професійній діяльності керуються відомчими нормативними актами і рекомендаціями Інституту поліграфа Міністерства оборони (DoDPI) та його правонаступника – Національного центру оцінки достовірності (NCCA). Основним регуляторним документом пороведення поліграфологічних досліджень є Федеральний посібник для поліграфологів (Federal Psychophysiological Detection of Deception Examiner Handbook), вперше опублікований у 1997 році та оновлений у 2006 році, який встановлює єдині стандарти проведення поліграфологічних досліджень на федеральному рівні [127]. Посібник містить детальні настанови щодо організаційних, адміністративних, правових, методичних та технічних аспектів роботи поліграфологів, включно з забезпеченням контролю якості, підготовкою фахівців, конструюванням тестових запитань, процедурою проведення дослідження і аналіз отриманих даних. В посібнику надаються рекомендації враховувати положення та стандарти АРА, що є свідченням імплементації міжнародно визнаних практик на федеральному рівні США.

Для впровадження поліграфа в правоохоронні органи ці положення забезпечують уніфікацію процедур, підвищують відтворюваність результатів і зменшують процесуальні та етичні ризики, пов'язані з використанням поліграфа як джерела доказової інформації. Регулярне оновлення стандартів практики та підвищення кваліфікації поліграфологів сприяють посиленню надійності та об'єктивності поліграфічних досліджень.

В Україні триває процес імплементації міжнародних стандартів поліграфологічної практики, що знайшло відображення в нормативних документах Державної прикордонної служби України, зокрема в Методичних рекомендаціях та Стандарті практики проведення поліграфологічних досліджень у відомстві. Методичні рекомендації з проведення опитувань із

застосуванням поліграфа, затверджені наказом Адміністрації ДПСУ від 10 грудня 2022 року № 100-ОД (зі змінами від 18 квітня 2025 року № 135) [52], а також Стандарт практики проведення поліграфологічних досліджень в Державній прикордонній службі України відповідно до наказу Адміністрації ДПСУ від 01 липня 2022 року № 19/6362-22 [92], визначають методологію та процедури, що відповідають міжнародним стандартам. Важливо, що передтестовий етап в межах цих документів рекомендовано проводити у нейтральному тоні без звинувачень і упереджень. Структура передтестового етапу містить: вступ із ідентифікацією особи, огляд мети дослідження, підписання добровільної згоди, обговорення стану здоров'я та біографії, пояснення інструментарію, обговорення теми (тем) і факторів ризику, підсумкове обговорення запитань і ознайомчий тест. Цей порядок може незначно змінюватися залежно від методики та рішення спеціаліста поліграфа. Для формування висновків у діагностичних дослідженнях застосовуються науково обґрунтовані та валідні методики, зокрема «Utah Four-Question Test» («Методика Раскіна»), «Utah Zone Comparison Test», «Air Force Modified General Question Technique» (AF MGQT), «Federal You Phase», «Federal Zone Comparison Test» та «Concealed Information Test» (CIT). Для скринінгових досліджень використовують багатотематичні методики («AF MGQT», «Directed Lie Screening Test») та однотематичні («British One-issue Screening Test», «Utah Four-Question Test»), при цьому рекомендовано не перевищувати чотири теми для підвищення точності. Загалом впровадження цих положень у діяльність ДПСУ сприяє гармонізації національної поліграфологічної практики з міжнародними нормами та закладає основу для подальшого розвитку нормативно-правового забезпечення в сфері кримінального аналізу.

Застосування поліграфа в підтримці кримінального аналізу має базуватися на використанні валідних, науково підтверджених методик, що відповідають міжнародним стандартам практики. Валідність методології є критичною для забезпечення достовірності, об'єктивності та правомірності

результатів поліграфологічних досліджень, що особливо важливо в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Визнання АРА вимог щодо мінімальних порогів критеріальної точності і рівня невизначених результатів підкреслює необхідність суворої стандартизації процедур і методик для уникнення зловживань, псевдонаукових підходів і помилкових висновків. Законодавче регулювання методології поліграфологічних досліджень демонструють прагнення до інтеграції найкращих міжнародних практик, що включають структуровані етапи дослідження, чітке оформлення запитань, а також відповідальність і професіоналізм поліграфологів. Застосування валідних методик, таких як методики з порівняльними запитаннями, дозволяє підвищити точність інтерпретації результатів і мінімізувати суб'єктивні помилки, що має суттєве значення для оцінки достовірності інформації та прийняття управлінських рішень.

Отже, міжнародні стандарти є не лише інструментом уніфікації та підвищення якості поліграфологічних досліджень, а й гарантією дотримання етичних і правових норм, що формує основу для професіоналізації та довіри до поліграфа як методу кримінального аналізу у сучасних умовах.

2.3. Використання поліграфа як методу кримінального аналізу в умовах правового режиму воєнного стану

В сучасних умовах правового режиму воєнного стану в Україні особливого значення набуває пошук та впровадження інструментів, здатних забезпечити ефективності кримінального аналізу для протидії кримінальним правопорушенням та своєчасне виявлення загроз національній безпеці. Серед таких інструментів важливе місце посідає поліграф, застосування якого демонструє зростаючу практичну цінність в секторі безпеки і оборони України. Поліграфологічні дослідження в світовій та вітчизняній практиці переважно розглядаються не як самостійний доказовий засіб, а як допоміжний інструмент, що підсилює аналітичний потенціал оперативно-розшукових, розвідувальних та контррозвідувальних підрозділів.

До початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ в Україну накопичені емпіричні дані щодо застосування поліграфа мали науковий та практичний потенціал, проте значна частина такої інформації була знищена в перший день війни, з метою унеможливлення потрапляння її до загарбника. В секторі безпеки і оборони України, де було запроваджено поліграф, результати досліджень зберігались лише у вигляді паперових довідок, що ускладнювало їх оперативне знищення в умовах бойових дій та безповоротну втрату цінної інформації, здобутої в попередні роки. Якби ці дані зберігались в електронному вигляді, вони б перебували під значно надійнішою охороною, навіть за умов надзвичайних обставин. Такий досвід підкреслює нагальну потребу в цифровізації документообігу результатів поліграфологічних досліджень. Впровадження електронного формату зберігання дозволило б забезпечити їх довготривале збереження, а також швидкість доступу до них для аналітичного опрацювання та інтеграції в систему кримінального аналізу. У межах концепції "Data-Driven Policing", перехід від паперового до електронного обліку результатів поліграфа є не лише питанням зручності, а й елементом живучості аналітичної системи. Створення захищених хмарних сховищ для результатів тестування у форматі NCCA ASCII дозволяє реалізувати стратегію "випаленої землі" для фізичних носіїв без втрати інтелектуального капіталу відомства, забезпечуючи безперервність кримінального аналізу навіть за умов тимчасової окупації територій.

Унікальний досвід, здобутий вітчизняними поліграфологами сектору безпеки і оборони України, полягає у практичному застосуванні поліграфа в умовах воєнного стану та специфічних безпекових завдань. Даний досвід створює емпіричну базу, яку можуть запозичити провідні країни для вдосконалення власних практик та підходів. Водночас цей досвід сприяв формуванню вітчизняної школи поліграфології, яка інтегрує міжнародні стандарти практики, забезпечуючи високий рівень професійної компетентності та надійності результатів досліджень в умовах сьогодення.

Емпірична база результатів поліграфологічних досліджень, що почала формуватися з початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ стала унікальною, та відображає особливості застосування поліграфа саме в сучасних умовах правового режиму воєнного стану. Міжнародний досвід свідчить про різноманітність підходів. Зокрема, у звіті Міністерства юстиції США (U.S. Department of Justice, DOJ) 2006 року, підготовленому Управлінням генерального інспектора (Office of the Inspector General, OIG), зазначено, що у період 2002-2005 років різні відомства, зокрема Федеральне бюро розслідувань (Federal Bureau of Investigation, FBI), Управління з боротьби з наркотиками (Drug Enforcement Administration, DEA), Бюро алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї та вибухівки (Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives, ATF), а також саме Міністерство юстиції (DOJ), провели понад 49 000 поліграфологічних досліджень. При цьому у рамках Міністерства юстиції не існувало єдиної уніфікованої політики щодо їх проведення [146]. Цей звіт демонструє, що в США у 2006 році відсутність стандартизації та електронного обліку створювали організаційні та методологічні прогалини. Водночас, попри значне зростання кількості поліграфологічних досліджень в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, відсутність правового врегулювання та механізмів електронного обліку результатів поліграфологічних досліджень породжують численні правові, організаційні та етичні виклики, що потребує подальшого наукового осмислення. Дослідження особливостей застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану має не лише наукову, а й прикладну значимість, сприятиме розробці ефективних моделей інституціоналізації та цифровізації в правовій системі України.

Вибір даних звіту Міністерства юстиції США 2006 року обґрунтований їхньою офіційністю, системністю та наявністю перевіреної методології проведення поліграфологічних досліджень, яка відповідає міжнародно визнаним стандартам. У звіті наведено детальні статистичні дані щодо проведення понад 49 000 досліджень в різних підрозділах Міністерства

юстиції США, що забезпечує надійне емпіричне підґрунтя для аналізу ефективності застосування поліграфа. Використання саме цього джерела є актуальним і методологічно обґрунтованим також для порівняння вітчизняної практики в тій частині, що ґрунтується на валідних методиках, оскільки матеріали українських поліграфологічних досліджень, отримані до 24 лютого 2022 року було знищено. Хоча даний звіт не є аналітичним дослідженням безпосередньо застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану, проте, він містить цінний емпіричний матеріал щодо використання поліграфа в США після подій 11 вересня 2001 року, з актуальністю протидії тероризму.

Для ілюстрації масштабу та розподілу застосування поліграфу підрозділами Міністерства юстиції США протягом 2002 – 2005 фінансових років наведено дані за основними підрозділами: Федеральним бюро розслідувань (FBI), Управлінням по боротьбі з наркотиками (DEA), Бюро алкогольних, тютюнових виробів та зброї (ATF) та Офісом Генерального інспектора (OIG).

Таблиця 1 демонструє динаміку кількості проведених поліграфологічних досліджень, що дозволяє оцінити пріоритети застосування методу в різних сферах правоохоронної діяльності та контексті забезпечення безпеки, зокрема у протидії терористичним загрозам після подій 11 вересня 2001 року.

Табл. 1. Використання поліграфа в Міністерстві юстиції США (2002 – 2005 фінансові роки) [146, с. xi]

Фінансовий рік	FBI	DEA	ATF	OIG	Всього
2002	7 754	1 804	654	32	10 244
2003	7 420	2 270	712	52	10 454
2004	11 567	2 048	710	44	14 369
2005	11 276	2 185	624	45	14 130

Всього	38 017	8 307	2 700	173	49 197
---------------	---------------	--------------	--------------	------------	---------------

Аналіз розподілу проведених поліграфологічних досліджень за функціональним призначенням свідчить, що більшість з них (приблизно 57 %) здійснювалася в межах скринінгу перед працевлаштуванням. Значна частка (17 %) припадала на кримінальні розслідування, 10 % – на перевірку безпеки персоналу, 9 % – на перевірку іноземних агентів, 4 % – на заходи контртерористичної або контррозвідувальної діяльності, а менше 1 % – на розслідування службових проступків. Решта досліджень (близько 3 %) проводилася за запитом інших органів і не була класифікована за призначенням у межах зазначених чотирьох компонентів. Даний аналіз відображено в таб. 2 та на рис. 1.

Табл. 2. Розподіл поліграфологічних досліджень за призначенням у відсотках (2002 - 2005 фінансові роки) [146, с. xi]

Напрямок дослідження	Частка, %
Скринінг перед працевлаштування (Pre-employment screening)	56,7
Кримінальні розслідування (Criminal investigations)	17,0
Перевірка безпеки персоналу та службові перевірки (Personnel security screening and investigations)	10,0
Перевірка іноземних агентів (Vetting of foreign agents)	9,0
Контртерористичні та контррозвідувальні розслідування (Counterterrorism or counterintelligence investigations)	4,0
Службові розслідування (Misconduct investigations)	0,3
Запити від інших служб (Examinations conducted at the request of other agencies)	

Для глибшого розуміння масштабів та структури застосування поліграфа в Міністерстві юстиції США у 2002-2005 фінансових роках, доцільно розглянути розподіл проведених досліджень за функціональним призначенням в основних підрозділах. Такий підхід дозволяє оцінити не лише загальну кількість поліграфологічних досліджень, але й пріоритети їх використання у різних сферах діяльності, включаючи скринінг перед працевлаштуванням, кримінальні та службові розслідування, перевірку безпеки персоналу, а також заходи контррозвідувальної та

контртерористичної діяльності. Наведені дані в таблиці 3 демонструють функціональну спеціалізацію підрозділів і сприяють аналізу ефективності застосування поліграфа у забезпеченні безпеки та протидії загрозам.

Аналіз розподілу поліграфологічних досліджень у підрозділах Міністерства юстиції США за 2002-2005 фінансові роки демонструє їхнє значення для кримінального аналізу та прийняття управлінських рішень. Переважна частка досліджень проводилася у FBI, зокрема в межах скринінгу перед працевлаштуванням, а також для заходів контррозвідувальної та контртерористичної діяльності, що дозволяє оцінювати достовірність інформації в умовах підвищених загроз та запобігати ризикам, пов'язаним з персоналом. Інші підрозділи, такі як DEA, ATF та OIG, застосовували поліграф переважно для перевірки безпеки персоналу, кримінальних і службових розслідувань, без залучення до контррозвідувальної або контртерористичної діяльності. Така структурна організація досліджень забезпечує системний збір даних для виявлення закономірностей поведінки, оцінки надійності джерел інформації та підтримки процесів прийняття рішень у кримінальному аналізі, що підкреслює роль поліграфа як інструмента забезпечення безпеки та ефективності правоохоронної діяльності.

Табл. 3. Поліграфологічні дослідження за підрозділами Міністерства юстиції США (2002-2005 фінансові роки) [146, с. 30]

Підрозділ	Напрямок дослідження	Кількість проведених	Частка від загальної кількості, %
FBI	Скринінг перед працевлаштування	23 310	77,3
	Перевірка безпеки персоналу та службові перевірки	4 721	
	Кримінальні розслідування	6 203	
	Службові розслідування	128	
	Контртерористичні та контррозвідувальні розслідування	1 994	
	Запити від інших служб	1 661	
DEA	Скринінг перед працевлаштування	3 218	16,9

	Перевірка безпеки персоналу та службові перевірки	14	
	Кримінальні розслідування	733	
	Службові розслідування	21	
	Перевірка іноземних агентів	4 321	
ATF	Скринінг перед працевлаштування	1 338	5,5
	Кримінальні розслідування	733	
	Перевірка іноземних агентів	82	
OIG	Кримінальні розслідування	140	0,4
	Запити від інших служб	33	
Всього		49 197	100

Рис. 1. Загальний розподіл поліграфологічних досліджень за призначенням у відсотках (2002-2005 фінансові роки) [145, с. xi]

Системний підхід FBI до оцінки ефективності програми поліграфологічних досліджень здійснюється через статистичний облік усіх досліджень з використанням спеціалізованої бази даних, яка дозволяє аналізувати тип, призначення та результати досліджень, відстежувати роботу окремих експертів, планувати навантаження та бюджет, а також оцінювати продуктивність і результати програми в цілому. Важливо, що для оцінки ефективності використовується показник «завершені висновки» (conclusive opinions), тобто відсоток досліджень із остаточним висновком «обман не

виявлено» або «виявлено обман». В 2002-2005 фінансові роки експерти FBI надали 92,2 % від усіх досліджень (34 468 із 37 336) «завершених висновків», що значно перевищує галузевий стандарт у 80 %, тоді як «невизначених результатів» отримано – 7,8 % (2 898) досліджень. Наведені дані підкреслюють високий рівень валідності та професійного дотримання стандартів у роботі поліграфологів FBI, підтверджуючи надійність отриманої інформації для оцінки достовірності повідомлень та формування емпіричної бази для кримінального аналізу. Зокрема, застосування показника «завершені висновки» дозволяє кількісно оцінити ефективність методики в різних функціональних сферах, включно зі скринінгом, кримінальними розслідуваннями та контррозвідувальною і контртерористичною діяльністю, що є ключовим для обґрунтованого використання поліграфа у правоохоронній практиці [146, с. 64-65].

Хоча у звіті Міністерства юстиції США інформація щодо результатів поліграфологічних досліджень не наведена, таку інформацію містить звіт Американської академії наук (National Research Council, NRC) від 2003 року. Зокрема зазначається, що Федеральне бюро розслідувань (FBI) провело приблизно 27 000 поліграфологічних досліджень в межах скринінгу перед працевлаштуванням у період 1994-2001 років, з яких понад 5 800 (21 %) призвели до висновку про обман особами які досліджувалися [141, с. 62].

Аналіз звіту Міністерства юстиції США 2006 року підтверджує його методологічну обґрунтованість та практичну цінність для дослідження застосування поліграфа у правоохоронних органах. Надані дані щодо понад 49 000 поліграфологічних досліджень у підрозділах FBI, DEA, ATF та OIG за 2002-2005 фінансові роки дозволяють оцінити масштаби застосування методу та пріоритети його використання в різних сферах діяльності, включно з превентивним скринінгом, кримінальними і службовими розслідуваннями, а також контррозвідувальною та контртерористичною діяльністю у випадку FBI. Використання цих даних є особливо актуальним для порівняння з вітчизняною практикою поліграфологічних досліджень, враховуючи

відсутність матеріалів, накопичених до 24 лютого 2022 року. Даний звіт забезпечує нам емпіричну основу для оцінки ефективності поліграфа у забезпеченні безпеки та підтримці процесів кримінального аналізу.

Нами проведено дослідження щодо перспективи впровадження поліграфа як методу кримінального аналізу на базі одного з підрозділів спеціального призначення сектору безпеки і оборони України, який виконує функції внутрішнього контролю військового формування. В даному підрозділі з 2017 року запроваджено проведення поліграфологічних досліджень за валідними методиками, що відповідають міжнародним стандартам практики, із застосуванням діагностичних та скринінгових методик, затверджених Американською поліграфологічною асоціацією (АРА). Зона відповідальності підрозділу охоплює Вінницьку, Одеську, Миколаївську, Херсонську та Запорізьку області. Поліграфологічні дослідження у підрозділі здійснюються переважно за трьома напрямками:

кадрове забезпечення – дослідження, спрямоване на відбір, професійну підготовку, розподіл і просування по службі персоналу;

забезпечення внутрішньої безпеки – дослідження, спрямоване на виявлення, попередження та припинення правопорушень, вчинених персоналом підрозділу;

забезпечення власної безпеки – дослідження, спрямоване на захист персоналу та їхніх близьких від протиправних посягань, а також на підтримку контррозвідувальних заходів для запобігання витоку службової інформації, впливу іноземних спецслужб та забезпечення стійкості підрозділу від зовнішнього втручання.

Проведення поліграфологічних досліджень в межах забезпечення внутрішньої та власної безпеки здійснюється у форматі:

кадрової перевірки – заходи, спрямовані на перевірку персоналу при доборі на службу, виконанні завдань, що пов'язані з допуском до державної таємниці тощо;

службової перевірки – заходи, спрямовані на перевірку фактів про вчинення правопорушення, встановлення підстав для службового розслідування та визначення осіб, причетних до порушення дисципліни [66];

службового розслідування – комплекс заходів для з'ясування причин і умов правопорушення, а також визначення ступеня вини осіб, чия поведінка призвела до правопорушення [67].

За результатами поліграфологічного дослідження, в разі встановлення достатньої інформації про вчинення кримінального правопорушення, ініціюється проведення оперативно-розшукових заходів.

У своїй діяльності підрозділ використовує:

діагностичні дослідження – проводяться у межах службового розслідування або для забезпечення оперативно-розшукових/контррозвідувальних заходів щодо конкретної події, з метою встановлення участі особи у події або достовірності свідчень [60, с. 15]. Основні методики: Федеральний двозонний тест «You Phase» та Федеральний тест порівняння зон «Federal ZCT»;

скринінгові дослідження – проводяться у межах службової або кадрової перевірки за відсутності конкретного повідомлення про інцидент [60, с. 15]. Основні методики: Модифікований тест основних запитань ВПС США «AFMGQT», Скринінговий тест із запитаннями спрямованого обману «DLST» та Британський однотематичний скринінговий тест «BOST».

Оцінка результатів здійснюється за Емпіричною системою оцінки – Мультиноміальною (ESS-M), яка використовує Баєсівський довірчий інтервал для апостеріорних шансів правди методом Клоперу-Пірсона, з альфою 5% для правди та обману. Розрахунки проводяться з апіорною ймовірністю 50%, що дозволяє формувати науково-обґрунтовані висновки у відсотковому або шансовому вигляді [144].

Згідно з мета-аналізом критеріальної точності валідних методик АРА, точність діагностичних методик становить 90,4 – 92,1%, скринінгових 85,8 – 87,5%. Частка невизначених результатів, хибнонегативних та

хибнопозитивних помилок варіює у межах 9 – 19%, 3 – 11% та 6 – 14% відповідно [129].

За період з березня 2022 року по березень 2025 року в умовах повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ підрозділом проведено 1571 поліграфологічне дослідження. Для порівняння, за період з 2017 року по 24.02.2022 року кількість досліджень не перевищувала 300, що свідчить про значну актуальність, ефективність та доцільність застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

З метою адаптації та порівняння статистики поліграфологічних досліджень, що здійснювались у Міністерстві юстиції США за період 2002- 2005 років, нами проведено адаптацію класифікації типів досліджень у досліджуваному підрозділі сектору безпеки і оборони України. Відповідно до цього розподілу виділено такі категорії поліграфологічних досліджень:

- скринінг перед працевлаштуванням (Pre-employment screening), стосовно цивільних осіб, які відбираються для подальшого проходження служби у відомстві;
- кримінальні розслідування (Criminal investigations), щодо участі персоналу у кримінальних правопорушеннях;
- перевірка безпеки персоналу та службові перевірки (Personnel security screening and investigations), щодо персоналу який переміщується на посади, що передбачають допуск до таємної інформації, закордонних відряджень та персоналу який перебував на ТОТ України або у полоні та забезпечення проведення службових перевірок;
- контррозвідувальні розслідування (Counterintelligence investigations), щодо забезпечення власної (контррозвідувальної) безпеки відомства;
- службові розслідування (Misconduct investigations), до персоналу щодо вчинення ним службових порушень на зловживань владою.

Такий підхід дозволив забезпечити зіставність даних та здійснити порівняльний аналіз ефективності застосування поліграфа. Отримані дані ми відобразили в табл. 5 та на рис. 2.

Порівняльний аналіз розподілу поліграфологічних досліджень за напрямками показав суттєві відмінності між досліджуваним підрозділом в період 03.2022-03.2025 та практикою Міністерства юстиції США у 2002-2005 фінансових роках. У досліджуваному підрозділі найбільшу частку займають контррозвідувальні розслідування (34,8 %) та кримінальні розслідування (29,4 %), тоді як у США значну перевагу має скринінг перед працевлаштуванням (56,7 %). Перевірка безпеки персоналу та службові розслідування у досліджуваному підрозділі становлять 18,6 % та 2,7 % відповідно, що перевищує частку аналогічних напрямків у США (10 % і 0,3 %). Напрями, специфічні для підрозділів Міністерства юстиції США, такі як перевірка іноземних агентів (9 %) та інші запити від інших органів (3 %), в досліджуваному підрозділі не обліковуються. Основним фактором, що зумовив дану структуру розподілу, є правовий режим воєнного стану в Україні, що значно підвищив пріоритет контррозвідувальних та кримінальних поліграфологічних досліджень.

Таблиця 5. Розподіл поліграфологічних досліджень за напрямками в досліджуваному підрозділі (03.2022-03.2025)

Напрямок дослідження	Кількість проведених досліджень	Частка від загальної кількості, %
Скринінг перед працевлаштування (Pre-employment screening)	228	14,5
Кримінальні розслідування (Criminal investigations)	462	29,4
Перевірка безпеки персоналу та службові перевірки (Personnel security screening and investigations)	292	18,6
Контррозвідувальні розслідування (Counterintelligence investigations)	546	34,8

Службові розслідування (Misconduct investigations)	43	2,7
Всього	1571	100

Загальний розподіл поліграфологічних досліджень за напрямками 03.2022-03.2025

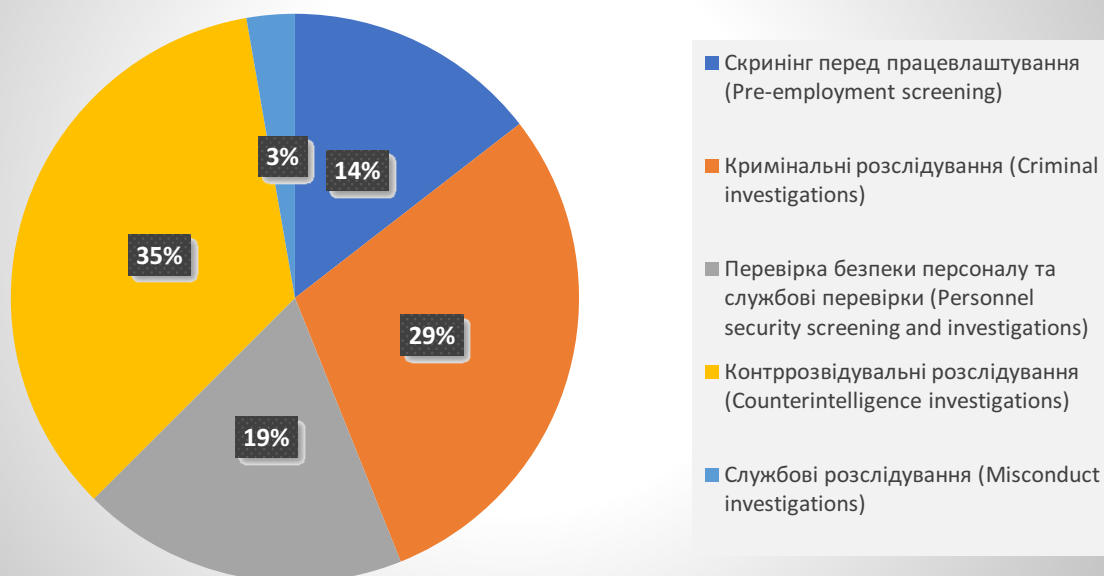

Рис. 2. Загальний розподіл поліграфологічних досліджень за напрямками в досліджуваному підрозділі (03.2022-03.2025)

Результати табл. 5 та рис. 2 ми узагальнили для порівняння в таб. 6.

Таблиця 6. Порівняльний аналіз поліграфологічних досліджень за напрямками в досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025 та підрозділах Міністерства юстиції США в 2002-2005 фінансових роках

Напрямок дослідження	Частка у досліджуваному підрозділі 03.2022-03.2025, %	Частка у США 2002-2005, %
Скринінг перед працевлаштування	14,5	56,7
Кримінальні розслідування	29,4	17,0
Перевірка безпеки персоналу та службові перевірки	18,6	10,0
Контррозвідувальні розслідування	34,8	4,0
Службові розслідування	2,7	0,3
Перевірка іноземних агентів	-	9,0
Запити від інших служб	-	3,0

Виявлене зміщення акцентів зі скринінгу (як у США) на

контррозвідувальні (34,8 %) та кримінальні (29,4 %) розслідування в Україні свідчить про трансформацію поліграфа з інструменту кадрового відбору на активний метод верифікації оперативної інформації. У кримінальному аналізі це означає перехід від "превентивного аналізу ризиків" до "аналізу інцидентів" (Incident Analysis), що є характерним для правоохоронної діяльності в умовах активної фази воєнного конфлікту. Війна формує специфічні оперативні та безпекові потреби підрозділу, що впливають на пріоритети застосування поліграфа, на відміну від превентивно-кадрового підходу у США. Ці результати дозволяють обґрунтовано визначати напрями застосування поліграфа в умовах воєнного часу та адаптувати методологію оцінки достовірності інформації.

Отримані статистичні дані щодо розподілу поліграфологічних досліджень мають важливе значення для проведення кримінального аналізу, оскільки вони відображають реальні пріоритети правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану та дозволяють виявити зміщення акцентів у сфері забезпечення національної безпеки. Порівняння із досвідом США, створює аналітичну основу для розуміння впливу воєнних чинників на структуру застосування поліграфа. Такі дані слугують не лише індикатором оперативних потреб підрозділів, а й інформаційним ресурсом для прогнозування тенденцій злочинності, оптимізації розподілу ресурсів та підвищення ефективності кримінального аналізу в системі безпеки держави.

Правовий режим воєнного стану в Україні також істотно вплинув на характер і структуру кримінальних правопорушень в секторі безпеки і оборони України. В умовах збройної агресії актуалізувалися такі протиправні діяння, як викрадення зброї та сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон, що становить безпосередню загрозу національній безпеці та обороноздатності держави. Поряд із цим залишились поширеними й корупційні прояви, які в умовах війни набувають особливої суспільної небезпечності та потребують додаткових превентивних заходів. Використання поліграфологічних досліджень в окресленій сфері дозволяє виявляти ризики

залучення персоналу до протиправної діяльності та посилює ефективність кримінального аналізу. Нами здійснено статистичний аналіз проведених поліграфологічних досліджень в досліджуваному підрозділі за основними напрямками кримінальних розслідувань в таб. 7 та на рис. 3.

Таблиця 7. Основні напрями кримінальних розслідувань в досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025

Категорія досліджень	03.2022-03.2023	03.2023-03.2024	03.2024-03.2025	03.2022-03.2025
Викрадення зброї	45	0	9	58
Незаконне переправлення осіб через ДКУ	31	84	253	368
Корупційні правопорушення	38	22	9	69
Всього досліджень	388	440	743	1571

Аналіз динаміки поліграфологічних досліджень у період з березня 2022 по березень 2025 року дозволяє виокремити характерні тенденції, пов'язані з особливостями правового режиму воєнного стану.

Рис. 3. Частина кримінальних розслідувань від загальної кількості досліджень в період з 03.2022 по 03.2025.

В перший рік після початку повномасштабного вторгнення фіксується значна кількість випадків викрадення зброї (45) та корупційних правопорушень (38), що зумовлено різким збільшенням обігу матеріальних і фінансових ресурсів у секторі безпеки і оборони України та недостатньо налагодженими механізмами їхнього контролю. Ці прояви були радше наслідком хаосу перших місяців війни. Натомість в наступні роки кількість таких правопорушень поступово зменшилася, що свідчить про посилення інституційного контролю й стабілізацію відповідних процесів. Водночас ключовим трендом виявилось різке зростання випадків незаконного переправлення осіб через державний кордон (з 31 у 2022-2023 рр. до 253 у 2024-2025 рр.). Така динаміка демонструє зміщення криміногенної проблематики: від початкових ризиків, пов'язаних із матеріально-ресурсним забезпеченням оборонного сектору, до загострення питань незаконного переправлення осіб через державний кордон України, що є показовим для третього року війни в умовах виснаження суспільства.

Різке зростання кількості досліджень за темою незаконного переправлення осіб (у 8 разів за три роки) дозволяє використовувати результати поліграфа для прогностичного кримінального аналізу. Виявлені під час тестувань "схеми" та "модус операнді" стають підґрунтям для побудови стратегічних аналітичних звітів, спрямованих на посилення охорони кордону в конкретних регіонах, що підтверджує роль поліграфолога як повноцінного учасника процесу збору розвідувальних даних (Intelligence Gathering).

Табл. 8. Кількість поліграфологічних досліджень персоналу, який повернувся з полону в досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025.

Тип дослідження	03.2022-03.2023	03.2023-03.2024	03.2024-03.2025	03.2022-03.2025
Після повернення з полону	19	37	37	93
Всього досліджень	388	440	743	1571

Окремого значення в умовах війни набули перевірки персоналу, який повернувся з полону, що пов'язане з виявленням ризиків вербувальної вразливості. Це підкреслює роль поліграфа як елементу комплексної системи забезпечення національної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану. Наочне відображення динаміки досліджень персоналу, який повернувся з полону у період з березня 2022 року по березень 2025 року, здійснено у табл. 8 та на рис. 4.

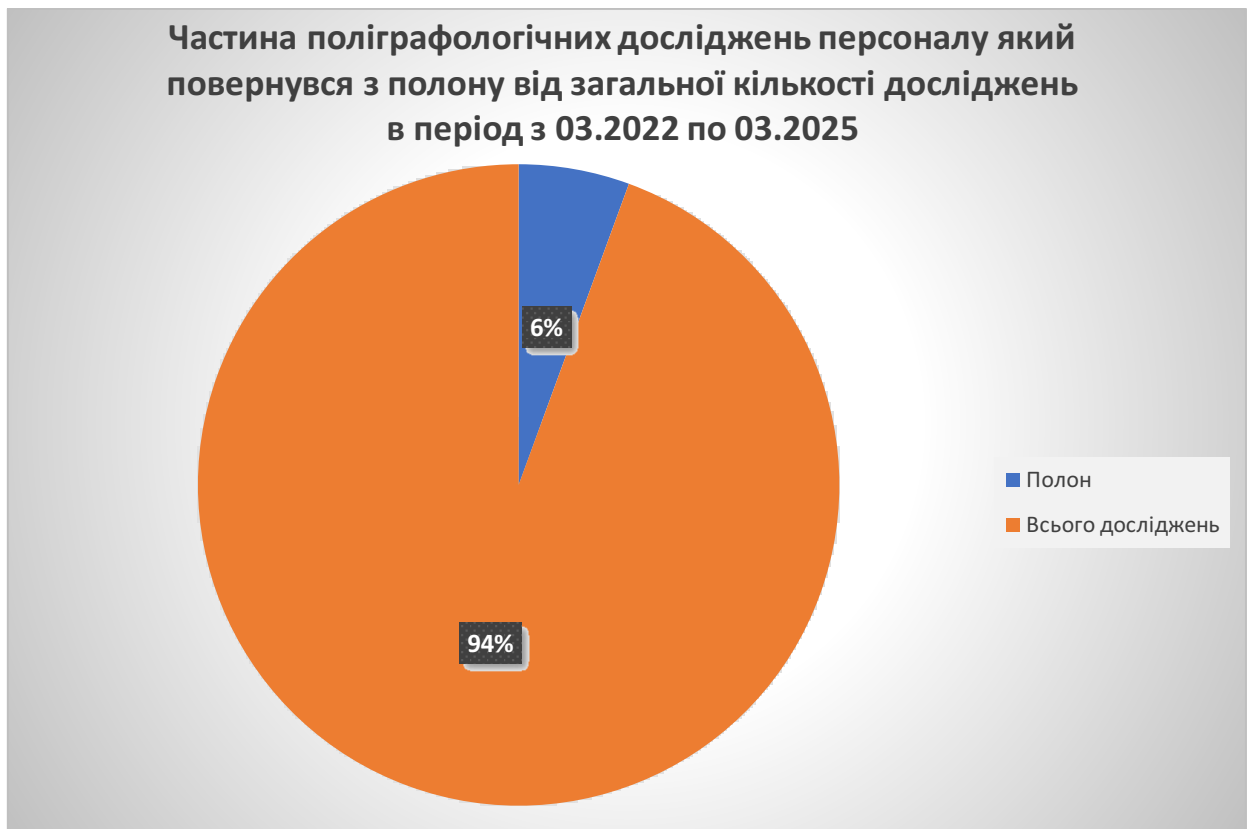

Рис. 4. Частина поліграфологічних досліджень персоналу, який повернувся з полону від загальної кількості досліджень в період з 03.2022 по 03.2025.

Аналіз наведених даних свідчить, що найбільша кількість поліграфологічних досліджень осіб, які повернулися з полону, спостерігалася у другому році повномасштабного вторгнення (березень 2023-березень 2024), коли кількість таких випадків зросла до 37, що більш ніж удвічі перевищує показники першого року. Це безпосередньо пов'язано з активізацією процесів обміну військовополоненими у 2023 році, коли держава змогла організувати механізми повернення захисників. У наступному, третьому році війни,

показник залишився на тому ж рівні (37 осіб), що свідчить про певну стабілізацію та закріплення досягнутого рівня обміну, проте без суттєвого зростання.

Для оцінки ефективності поліграфологічних досліджень у досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025 було здійснено аналіз отриманих результатів (табл. 9, рис. 5) за основними категоріями: SR (виявлено значущі реакції), NSR (значущі реакції не виявлено), INC (невизначений результат), PNC (навмисне небажання співпрацювати), NO (немає висновку). Такий підхід дозволяє оцінити не лише кількісні показники досліджень, але й якісні аспекти достовірності та інформативності отриманих даних.

Табл. 9. Поліграфологічні висновки в досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025.

Висновок поліграфологічного дослідження	03.2022-03.2023	03.2023-03.2024	03.2024-03.2025	03.2022-03.2025
SR	75	84	156	315
NSR	280	300	502	1082
INC	14	18	46	78
PNC	3	6	3	12
NO	16	32	36	84
Всього проведено досліджень	388	440	743	1571

За результатами аналізу динаміки результатів поліграфологічних досліджень за період 03.2022-03.2025 найбільшою групою залишаються результати категорії NSR (68,9 % від загальної кількості), що підтверджує відсутність ознак прихованої інформації чи протиправних намірів у переважної більшості перевірених осіб. Водночас значущі реакції (SR – 20,1 %) виявлялися майже у кожному п'ятому випадку, що відображає високий рівень ризиків недоброчесності та потенційних загроз. Порівняно незначною є частка INC (5,0 %), що свідчить про труднощі в отриманні однозначного результату в окремих випадках, а також PNC (0,8 %), які вказують на навмисне небажання співпрацювати з боку досліджуваних осіб.

Особливу увагу заслуговує категорія NO (5,3 %), яка відображає ситуації, коли дослідження не було завершено через відмову надані згоди на проходження поліграфологічного дослідження, зізнання особи, наявності медичних протипоказань або дії, що перешкодили завершенню тестування. Загалом наведені результати підтверджують високу інформативність методу поліграфа та його значення для кримінального аналізу і безпеки держави.

Рис. 5. Поліграфологічні висновки загальної кількості досліджень в період з 03.2022 по 03.2025.

З метою оцінки надійності та доброчесності персоналу в умовах правового режиму воєнного стану значного поширення набули поліграфологічні дослідження у сфері скринінгу перед працевлаштуванням (Pre-employment screening). Такий напрям має вирішальне значення для недопущення до сектору безпеки і оборони осіб, які можуть становити ризик

для безпеки установи або держави. Подані нижче дані відображають результати поліграфологічних перевірок кандидатів у досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025 (табл. 10, рис. 6).

Табл. 10. Поліграфологічні висновки скринінгу перед працевлаштуванням (Pre-employment screening) в досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025.

Результати	03.2022-03.2023	03.2023-03.2024	03.2024-03.2025	03.2022-03.2025
SR (значущі реакції виявлено)	8	12	27	47
NSR (значущі реакції не виявлено)	17	50	101	168
INC (невизначений результат)	-	2	7	9
PNC (навмисне небажання співпрацювати)	-	1	1	2
NO (тестування не завершено)	-	1	1	2
Всього	25	66	137	228

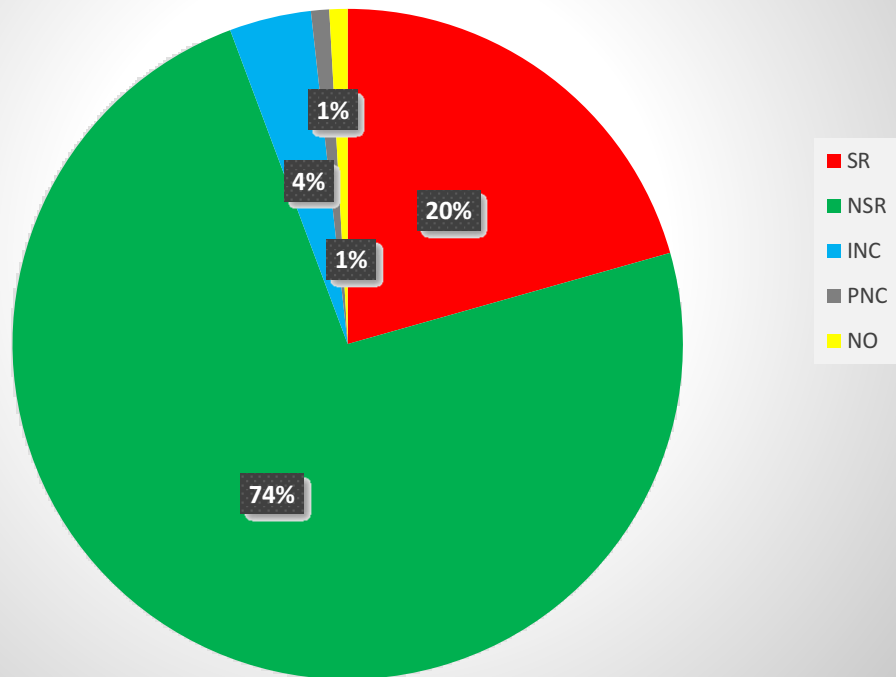
З метою оцінки результативності поліграфологічних досліджень та виявлення їх особливостей у різних напрямках діяльності проведено порівняння узагальнених показників досліджуваного підрозділу за весь досліджуваний період (03.2022-03.2025) та окремо в межах скринінгу перед працевлаштуванням (табл. 11). Такий аналіз дозволяє не лише окреслити внутрішні закономірності розподілу результатів, але й співвіднести їх із міжнародним досвідом, зокрема із даними Федерального бюро розслідувань США, що подані у звіті Дослідницької ради Академії наук США [141, с. 62].

Табл. 11. Порівняльна таблиця результатів поліграфологічних досліджень в досліджуваному підрозділі за період 03.2022 – 03.2025.

Висновок поліграфологічного дослідження	Усі напрями (03.2022-03.2025), %	Pre-employment screening (03.2022-03.2025), %
SR – Значущі реакції виявлено	20,1 (315)	20,6 (47)
NSR – Значущі реакції не виявлено	68,9 (1082)	73,7 (168)
INC – Невизначений результат	5,0 (78)	3,9 (9)
PNC – Навмисне небажання	0,8 (12)	0,9 (2)

співпрацювати		
NO – Незавершене тестування	5,3 (84)	0,9 (2)
Всього	100 (1571)	100 (228)

**Поліграфологічні висновки скринінгу перед
працевлаштуванням (Pre-employment
screening) в період з 03.2022 по 03.2025**

***Рис. 6. Поліграфологічні висновки скринінгу перед працевлаштуванням
(Pre-employment screening) в період з 03.2022 по 03.2025.***

Порівняльний аналіз засвідчив, що у досліджуваному підрозділі частка виявлених значущих реакцій (SR) склала 20,1 % у сукупності всіх напрямів та 20,6 % в межах скринінгу перед працевлаштуванням. Ці показники практично збігаються з результатами, наведеними у звіті Академії наук США, де в період 1994-2001 рр. приблизно 21 % скринінгових перевірок призвели до висновку про обман [141, с. 62]. Водночас у структурі результатів українського підрозділу питома вага випадків, коли значущі реакції не були виявлені (NSR), становить 68,9 % по всіх напрямках та 73,7 % у межах скринінгу.

Нами здійснено дослідження динаміки показника «завершені висновки» поліграфологічних досліджень за періоди з березня 2022 року по березень 2025 року (табл. 12, рис. 7). Основною метою дослідження було визначення обсягу

та структури завершених висновків, зокрема SR + NSR (дослідження з остаточним результатом «значущі реакції не виявлено» та «значущі реакції виявлено») та INC (дослідження з невизначеним результатом), для подальшого порівняння з показниками програми поліграфологічних досліджень FBI (табл. 13). Такий підхід дозволяє кількісно оцінити ефективність методики, співставити результати з міжнародними стандартами та забезпечити надійну емпіричну базу для кримінального аналізу.

Табл. 12. Порівняльна таблиця результатів поліграфологічних досліджень в досліджуваному підрозділі за період 03.2022-03.2025.

Показник	03.2022-03.2023	03.2023-03.2024	03.2024-03.2025	03.2022-03.2025
SR + NSR	355	384	658	1397
INC	14	18	46	78
Всього завершених висновків	369	402	704	1475

Аналіз даних за період 03.2022-03.2025 свідчить про високу ефективність результатів поліграфологічних досліджень: загальна кількість завершених висновків становить 1475, а частка SR + NSR – 94,7 %, що перевищує показник FBI (92,2 %). Така відмінність пояснюється застосуванням в досліджуваному підрозділі сучасної системи оцінки результатів ESS-M, яка дозволяє більш точно інтерпретувати фізіологічні реакції та зменшити кількість невизначених результатів. Вищий відсоток завершених висновків в Україні (94,7 % проти 92,2 % у FBI) є технологічним доказом переваги алгоритмічного підходу ESS-M. У системі кримінального аналізу це мінімізує "сірі зони" інформації. Якщо семибальна система FBI залишає 7,8 % невизначеності, то сучасна математична модель ESS-M дозволяє аналітику оперувати більш чіткими категоріями, що безпосередньо впливає на точність стратегічних прогнозів. На відміну від застарілої Федеральної семибальної (семипозиційної) системи оцінки в FBI, ESS-M забезпечує науково обґрунтоване статистичне визначення достовірності інформації, що підтверджує підвищену надійність отриманих даних та ефективність методики для формування емпіричної бази у кримінальному аналізі.

Рис. 7. «Завершені висновки» в період з 03.2022 по 03.2025.

Узагальнення отриманих результатів порівняльного аналізу застосування поліграфа свідчить про значущість цього методу для кримінального аналізу, особливо в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Порівняння практики досліджуваного підрозділу сектору безпеки і оборони України (03.2022-03.2025) із досвідом Міністерства юстиції США у 2002-2005 фінансових роках демонструє суттєві відмінності в пріоритетах та структурі проведених поліграфологічних досліджень.

В Україні найбільшу питому вагу займають контррозвідальні та кримінальні розслідування (34,8 % і 29,4 % відповідно), тоді як у США значну перевагу має превентивний скринінг перед працевлаштуванням (56,7 %). Така різниця пояснюється специфікою правового режиму воєнного стану, що формує високий рівень оперативних та безпекових задач в умовах збройної

агресії.

Табл. 13. Порівняльна таблиця результатів поліграфологічних досліджень в досліджуваному підрозділі та FBI.

Показник	Україна (03.2022-03.2025)	FBI (2002-2005 фін. роки)
Загальна кількість досліджень	1475	37 336
Завершені висновки (SR + NSR)	1397	34 468
Частка завершених висновків, %	94,7 %	92,2 %
Невизначені результати (INC)	78	2 898
Частка невизначених результатів, %	5,3 %	7,8 %

Таким чином, аналіз результатів поліграфологічних досліджень підкреслює високу інформативність методу: категорія NSR (значущі реакції не виявлено) становить 68,9 % по всіх напрямках, SR (виявлено значущі реакції) – 20,1 %, а частка завершених висновків (SR + NSR) досягає 94,7 %, що перевищує показник програми FBI (92,2 %). Підвищена ефективність досягнута завдяки використанню сучасної системи оцінки результатів ESS-M (Empirical Scoring System – Multinomial), яка забезпечує статистично обґрунтовану інтерпретацію фізіологічних реакцій та зменшує кількість невизначених результатів.

Особливе значення має емпіричний досвід застосування поліграфа в умовах воєнного стану, коли частина попередньо накопичених даних була втрачена через необхідність їх знищення для запобігання потраплянню до окупантів. Використання паперового формату ускладнювало збереження інформації та оперативний доступ до неї, що підкреслює нагальну потребу цифровізації документів поліграфологічних досліджень. Електронне зберігання результатів забезпечує довготривале збереження даних, швидкий доступ для аналітичного опрацювання та інтеграцію у систему кримінального аналізу, що сприяє підвищенню ефективності управління безпековими ризиками.

Порівняльний аналіз міжнародного та вітчизняного досвіду демонструє, що застосування поліграфа в секторі безпеки і оборони України в умовах

правового режиму воєнного стану є ефективним та адаптованим до специфічних операційних та безпекових потреб. Унікальний досвід українських поліграфологів сприяв формуванню власної практики, інтегруючи міжнародні стандарти, підвищуючи професійну компетентність та надійність результатів, а також створюючи емпіричну базу для розвитку кримінального аналізу в умовах сучасних загроз.

Висновки до розділу 2

Застосування поліграфа в підтримці кримінального аналізу в Україні має багаторівневу організаційну і правову структуру, яка поєднує нормативно-правові механізми, інтеграцію валідних методик та практичний досвід використання даного інструменту. Науковий та практичний аналіз підтверджує, що поліграф виступає не лише технічним засобом фіксації фізіологічних реакцій, а й важливим елементом аналітичної системи щодо злочинності, здатним забезпечувати оцінку достовірності інформації, прогнозування потенційних ризиків та формування ефективної стратегії безпеки в секторі безпеки і оборони України.. Адміністративно-правове забезпечення застосування поліграфа в Україні має комплексний характер та включає законодавче визначення поліграфа як технічного засобу, який використовується для оцінки достовірності інформації, пов'язаної із запобіганням і розслідуванням кримінальних правопорушень. Нормативно-правові акти регламентують процедурні аспекти проведення поліграфологічних досліджень, що забезпечує дотримання прав людини, законності та етичних норм, а також обмежують можливості неправомірного втручання в результати таких досліджень. Поряд із цифровою трансформацією сектору безпеки і оборони України, нагальною є необхідність удосконалення нормативно-правової бази для врегулювання збору, обробки та зберігання інформації, отриманої за результатами поліграфологічного дослідження, що сприятиме підвищенню ефективності та обґрунтованості кримінального аналізу.

Інтеграція поліграфологічних методик в кримінальний аналіз підтверджує, що впровадження міжнародних стандартів практики є ключовим фактором підвищення надійності та валідності досліджень. Вітчизняні нормативні документи, зокрема методичні рекомендації та стандарти практики проведення поліграфологічних досліджень у Державній прикордонній службі України, регламентують передтестові етапи, порядок формулювання запитань, методологію оцінки результатів, а також визначають етичні та процедурні вимоги, що відповідають міжнародним практикам. Застосування валідних методик дозволяє підвищити точність інтерпретації результатів, мінімізувати суб'єктивні помилки та забезпечити правомірність висновків поліграфолога, що особливо критично у воєнний період. Стандартизація процедур та методик формує основу для професіоналізації поліграфологів і підвищення довіри до поліграфа як надійного інструменту кримінального аналізу.

Практичне застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану підкреслює унікальність вітчизняного досвіду. З початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ в Україні значна частина накопичених до 24 лютого 2022 року емпіричних даних результатів поліграфологічних досліджень була знищена, що обмежило доступ до цінної інформації. Водночас зберігання результатів досліджень лише у паперовій формі ускладнювало їх оперативне використання та цифровізацію, що підкреслює необхідність переведення документації в електронний формат для забезпечення довгострокового збереження, швидкого доступу та інтеграції в систему кримінального аналізу. Досвід сектору безпеки і оборони України за перші три роки повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ демонструє високий рівень застосування поліграфа у контррозвідувальних та кримінальних розслідуваннях, перевірках персоналу та скринінгу перед працевлаштуванням, що обумовлено специфікою воєнного часу та нагальними оперативними потребами.

Порівняльний аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду дозволяє

виокремити суттєві відмінності у структурі застосування поліграфа. У США основним пріоритетом після подій 9/11 був скринінг перед працевлаштуванням (56,7 %), тоді як в Україні, під час повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ, переважають контррозвідальні та кримінальні дослідження (34,8 % та 29,4 % відповідно), що відображає вплив воєнного часу на оперативні та безпекові пріоритети. Частка «завершених висновків» у досліджуваному підрозділі становила 94,7 %, що перевищує показник FBI (92,2 %), обумовлена використанням сучасної системи оцінки результатів ESS-M, яка забезпечує більш точну інтерпретацію фізіологічних реакцій та зменшує невизначені результати. Показники SR (20,1 %) та NSR (68,9 %) свідчать про високу інформативність методу та його значення для кримінального аналізу. Досвід українських поліграфологів засвідчує ефективність використання поліграфа для виявлення ризиків недоброчесності, корупційних проявів, незаконного переправлення осіб через державний кордон, а також для перевірки персоналу, що повернувся з полону. Динаміка показників у період 03.2022-03.2025 відображає адаптацію підрозділу до змін криміногенної ситуації, оптимізацію процедур контролю та підвищення надійності отриманих даних. Ці результати формують унікальну емпіричну базу, що є прикладом інтеграції міжнародних стандартів практики в умовах воєнного часу та може стати орієнтиром для інших держав і міжнародних організацій.

Таким чином, організаційні аспекти застосування поліграфа в кримінальному аналізі в Україні об'єднують три взаємопов'язані компоненти:

- нормативно-правове забезпечення;
- методологічну стандартизацію;
- практичне застосування у специфічних умовах безпеки та воєнного часу.

Високий рівень професійної компетентності поліграфологів, впровадження науково обґрунтованих методик, стандартизація процедур та поступова цифровізація результатів створюють підґрунтя для ефективної

інтеграції поліграфа в систему кримінального аналізу та підвищення тактичної, оперативної та стратегічної здатності правоохоронних органів. Уніфікація національної практики з міжнародними стандартами, забезпечення прав людини та дотримання етичних норм підтверджують, що поліграф є надійним і ефективним інструментом оцінки достовірності інформації, прогнозування ризиків та прийняття обґрунтованих управлінських рішень в секторі безпеки і оборони України.

Загалом, результати нашого дослідження підтверджують наукову та практичну значущість поліграфа як допоміжного методу кримінального аналізу, демонструють переваги інтеграції сучасних методик та міжнародних стандартів, а також засвідчують важливість цифровізації, стандартизації та правового врегулювання для забезпечення надійності та ефективності застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану. Розвиток цих організаційних аспектів формує стійку емпіричну та аналітичну базу, що дозволяє підвищувати ефективність кримінального аналізу та посилювати професійну компетентність поліграфологів в Україні.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В УКРАЇНІ

3.1. Імплементация міжнародного досвіду застосування поліграфа в правову систему України для потреб кримінального аналізу

Сучасна архітектура застосування поліграфа у світі свідчить, що Сполучені Штати Америки залишаються головним осередком розвитку цього методу. Саме в США було закладено науково-методичний фундамент, сформовано правову базу та розроблено професійні стандарти, які сьогодні є універсальними для світової спільноти. Американська модель охоплює кадровий скринінг, розвідку, контррозвідку, досудове розслідування та систему пробації. Важливим аспектом правової системи США є дотримання балансу: жорстке регулювання використання поліграфа у приватному секторі поєднується з його інтенсивним застосуванням у сфері національної безпеки.

Вплив американської школи простежується у досвіді Канади (Збройні сили, RCMP), Мексики (протидія корупції), Великої Британії (нагляд за правопорушниками) та Японії. Для України це означає, що імплементація поліграфа в систему кримінального аналізу має орієнтуватися на стандарти США, що забезпечить методичну єдність та інтеграцію у глобальну систему безпекових технологій.

Більш широкий підхід вказує також на те, що тісно пов'язаною з американською моделлю є практика Канади, де поліграфологічні дослідження активно впроваджуються у роботі Збройних сил Канади [117], Королівській канадській кінній поліції (RCMP) [153], а також використовуються в межах діяльності Національного агентства з нагляду за безпекою та розвідкою (NSIRA) [142]. У Мексиці поліграф використовується як державними правоохоронними органами, так і приватними поліграфологами, з орієнтацією на американські стандарти підготовки та тестування. У процесі реформування правоохоронних органів Мексики поліграф виступав як інструмент виявлення

корупційних ризиків та оцінки доброчесності кандидатів та діючих співробітників. Така практика була закріплена в межах програм державного фінансування та модернізації муніципальної поліції (Subsidio de Seguridad Pública Municipal), що мала на меті створення модельних підрозділів із перевірених співробітників [157]. У Великій Британії поліграф не застосовується масово, проте є важливим інструментом у системі пробації, зокрема для контролю за особами, засудженими за статеві злочини [164]. Іспанія характеризується поширеною приватною практикою поліграфологів, які працюють за американськими стандартами, що символічно підкреслюється розташуванням у Мадриді штаб-квартири Європейської асоціації поліграфологів (EPA) [125]. У Польщі поліграф застосовується переважно у військовій сфері та судових процесах, а підготовка фахівців орієнтована на американські моделі [166]. Ізраїль використовує поліграф як невід'ємний елемент діяльності правоохоронних органів [150]. У Японії поліграф широко застосовується в кримінальних розслідуваннях з 1950-х років, зокрема з використанням методики GKT [130]. Отже, попри географічну різноманітність застосування поліграфа, методологічна та інституційна основа його використання є універсальною і походить з США. Всі розвинені практики, від Північної Америки до Азії та Європи демонструють адаптацію саме американських стандартів та освітніх моделей. Для України це означає, що перспективна імплементація поліграфології у сферу кримінального аналізу має орієнтуватися насамперед на стандарти США та їхню інтернаціоналізовану адаптацію. Такий підхід забезпечить методичну єдність, правову визначеність та інтеграцію української практики у глобальний безпековий контекст.

Практика застосування поліграфа в США формується як цілісна система, що ґрунтується на поєднанні судових прецедентів, нормативно-правових актів, професійно-інституційних настанов та наукових дослідженнях. Передусім важливе місце займає судова практика (case law), яка визначає межі допустимості використання результатів поліграфологічних

досліджень у кримінальному, адміністративному та цивільному судочинстві. Прецеденти Верховного суду США та численних судів штатів неодноразово засвідчували неоднозначність ставлення до поліграфа: в одних випадках результати визнавалися як допоміжний доказ або як основний доказ, в інших – відхилялися через сумніви у надійності або через відсутність єдиної правової регламентації. Водночас саме ця практика сприяла поступовому виробленню критеріїв допустимості та процедурних обмежень у використанні поліграфа, що забезпечило його стабільне місце в системі кримінального аналізу та кадрових перевірок.

На даний час Верховний суд США залишає питання про прийнятність доказів на детекторі брехні на розсуд окремих штатів. Система кримінального правосуддя штатів, які можуть використовувати результати перевірки на поліграфі, як доказ у кримінальній справі, включають наступні штати: Айдахо, Айова, Алабама, Арізона, Арканзас, Вайомінг, Вашингтон, Делавер, Джорджія, Каліфорнія, Індіана, Канзас, Невада, Нью-Джерсі, Нью-Мексико, Огайо, Північна Дакота, Флорида, Юта [107]. Інші штати не визнають жодних доказів на детекторі брехні. Проте, федеральні окружні суди, які досі не дозволили використати докази результатів поліграфа для будь-яких цілей, наразі становлять рішучу меншість. В той же час, апеляційні суди США вважаються найвпливовішими судами після Верховного суду. Завдяки своїй здатності встановлювати юридичні прецеденти в регіонах, що охоплюють мільйони американців, апеляційні суди США мають сильний політичний вплив на законодавство США. Тому не визнання поліграфу, як доказу в суді округу може бути спростовано в апеляційному суді.

Судові рішення США щодо допустимості поліграфа стали визначальними для еволюції його практики та методології. Відправною точкою був прецедент *Frye v. United States* (1923), у якому суд відхилив виправдовувальний висновок, отриманий за допомогою «детектора брехні» Вільяма Марстона у справі Джеймса Фрая, мотивуючи це відсутністю наукового визнання методу. Так сформувався Стандарт Фрая, що допускав

використання наукових методів у суді лише за умови їхнього загального прийняття науковою спільнотою. Цей підхід на 70 років заклав скепсис щодо поліграфа й обмежив його застосування у кримінальному судочинстві. Водночас він стимулював розвиток поліграфології через потребу у стандартах, валідизації та уніфікації процедур, що стало підґрунтям сучасної професійної практики [30].

Допустимість результатів, отриманих із застосуванням поліграфа в США, на сучасному етапі визначається Стандартом Дауберта, сформованим внаслідок розгляду справи *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals* (1993). На відміну від попереднього підходу, що ґрунтувався на Стандарті Фрая, Стандарт Дауберта є офіційним методичним інструментом оцінки наукової обґрунтованості та повноти висновків судових експертів. Він базується на заздалегідь визначеній системі критеріїв, які дозволяють оцінити достовірність та надійність результатів експертних досліджень, поданих як докази у федеральних судах США [45, с. 265]. Застосування цього стандарту здійснюється шляхом безпосереднього опитування експерта після ознайомлення суду з його письмовим висновком. Останній визнається об'єктивним та повноцінним за умови, що:

- він базується на науково підтверджених даних, принципах і методиках;
- використані експертом наукові положення та методи є релевантними щодо фактів і матеріалів, досліджених у межах конкретної справи [45, с. 265].

На нашу думку, експерт, який використовує поліграф, повинен керуватися насамперед науково обґрунтованими методиками. Відповідно до Стандарту Дауберта обрана ним методика поліграфологічного дослідження має відповідати таким критеріям:

- 1) пройти належну апробацію, підтверджену науковими публікаціями. Отримати відповідне наукове рецензування;

- 2) мати позитивну оцінку серед судових експертів із конкретними прикладами застосування;
- 3) відображати рівень неточних або помилкових висновків (статистичну похибку) не більше 10 % і забезпечувати точність не менше 90 %;
- 4) дотримуватися встановлених стандартів контролю якості під час підготовки експертного висновку [18, с. 243].

Невідповідність висновку вищезазначеним критеріям автоматично зумовлює його виключення з переліку допустимих доказів, тоді як позитивна оцінка за Стандартом Дауберта, навпаки, сприяє визнанню експертного висновку одним із ключових доказів у судовому процесі [45, с. 265]. Перелік контрольних питань Стандарту Дауберта дозволяє уникати псевдонаукових тверджень, підвищує якість оцінки експертних результатів, а також оптимізує комунікацію між експертами та судом завдяки уніфікації критеріїв перевірки [6, с. 266]. У питаннях прийнятності поліграфологічних висновків у судах США Стандарт Дауберта фактично замінив Стандарт Фрая, встановивши більш комплексні та науково орієнтовані правила оцінки експертних досліджень. Перехід від Стандарту Фрая, який базувався на вимозі загального наукового визнання методики, до Стандарту Дауберта, орієнтованого на комплексну наукову верифікацію експертних висновків, став ключовим етапом у формуванні сучасного ставлення до поліграфа судами США. Проте навіть після цього поліграфологічні дослідження тривалий час залишалися під дією процесуальних заборон, закріплених у вигляді правила «*per se*» (від лат. *per se* – «сам по собі»), яке автоматично виключало їх із кола допустимих доказів. Лише подальші рішення федеральних та штатних судів започаткували поступовий відхід від абсолютної заборони та відкрили можливість для часткового визнання поліграфологічних висновків як доказової бази у судовому процесі. Правило «*per se*» у правозастосовній практиці США тривалий час функціонувало як процесуальна заборона прийняття результатів поліграфологічних досліджень до розгляду судом. Проте вже у справі *United States v. Posado* (1995) зазначене правило було переглянуте: суд скасував

власне жорстке положення проти використання поліграфа, наголосивши, що воно спиралося на застарілі уявлення про технічні можливості поліграфа та на прецедент, який фактично втратив чинність у зв'язку з формуванням Стандарту Дауберта. У рішенні наголошувалось, що сучасна судова практика «дещо розширила» підхід до оцінки поліграфологічних даних, а відтак їхня повна заборона більше не відповідала критеріям справедливого процесу [152].

Застосування Стандарту Дауберта до поліграфологічних висновків легітимізує весь аналітичний продукт. Завдяки прозорій методології та верифікованим рівням точності (90%+), аналітик отримує можливість юридично обґрунтувати свої висновки, спираючись на доказову науку, а не на суб'єктивні інтерпретації.

Подібну правову позицію зайняв апеляційний суд у справі *Hernandez v. State of Texas* (2000). Джон Кріс Ернандес, засуджений до смертної кари за вбивство, наполягав на врахуванні результатів поліграфологічного дослідження, відхилених судом першої інстанції. Апеляція визнала, що така відмова становила процесуальну помилку *per se*, адже поліграф міг підтвердити непричетність підсудного до умисного вбивства та вказати на винуватість співучасника. Суд підкреслив, що ігнорування таких даних суперечить принципам справедливого розгляду, оскільки позбавляє підсудного можливості використати виправдувальний доказ. [152].

У низці рішень суди США підкреслювали необхідність добровільності проходження поліграфа, надання інформованої згоди та права на юридичне представництво під час ухвалення рішення щодо участі в дослідженні. Основоположне значення мало правило Міранди, сформульоване у справі *Miranda v. Arizona* (1966). Верховний суд постановив, що зізнання, здобуте під час поліцейського допиту без попереднього роз'яснення процесуальних прав не свідчити проти себе та користуватися допомогою адвоката порушує П'яту поправку Конституції та є недопустимим доказом. Водночас суд визнав можливим використання зізнання лише за умови, що особа свідомо і добровільно відмовилася від цих прав, причому саме факт добровільності

підлягає окремому доведенню. [93, с. 48]. Американська школа поліграфології інтегрувала процедуру роз'яснення прав обстежуваному у структуру передтестової бесіди. Вона проводиться на початку поліграфологічного опитування та спрямована на забезпечення добровільності участі особи у дослідженні, підвищення правової захищеності досліджуваного та дотримання етичних стандартів професійної діяльності [101, с. 18].

Суди США поступово деталізували процесуальні вимоги до поліграфологічних досліджень. Важливим кроком стало рішення у справі *United States v. Dominguez* (1995), де суд визначив орієнтири для належного проведення процедури. Було закріплено право всіх сторін процесу, включно з адвокатами, бути присутніми під час передтестової та післятестової бесід. Окрім того, суд наголосив, що післятестова бесіда може відбутися лише за умови попереднього дозволу з боку особи, яка проходить поліграф [160]. Таким чином, прецедент *Dominguez* розширив акцент із питання наукової надійності поліграфа на гарантії процесуальної справедливості, підкресливши, що права учасників судового процесу повинні бути захищені на всіх етапах дослідження. Це заклало основу для формування більш чітких стандартів застосування поліграфа у правовій практиці США. У справі *Gomes v. State* (1999) увага суду була зосереджена на аспектах інформованої згоди та психологічної безпеки: апелянтка оскаржила застосування поліграфа, стверджуючи, що через нерозуміння суті процедури вона відчувала страх перед можливим фізичним ушкодженням електричним струмом поліграфа [128]. Як наслідок, в практику поліграфологів введено обов'язок роз'яснювати досліджуваному особі безпечність поліграфологічного тестування під час передтестової бесіди поліграфологом. Подібний акцент на захисті прав досліджуваних осіб простежується і в рішенні *Gordiola v. United States* (2000), де суд чітко визначив, що негативні результати поліграфа самі по собі не можуть бути підставою для арешту, оскільки не мають достатньої процесуальної сили для обмеження особистої свободи [152]. У справі *Woodland v. City of Houston* (1990) суд присяжних визнав, що методологія

формулювання запитань поліграфологом та порядок проведення поліграфологічного дослідження, що використовувалося як частина процедури перед прийомом на службу в м. Х'юстон, порушує конституційні обмеження, встановлені федеральною та штатними конституціями США. Було визначено, що така практика втручання у приватне життя претендентів на посади в пожежній охороні, поліції та аеропорту м. Х'юстон є необґрунтованою та незаконною [166]. Слід зауважити, що саме в цій справі розглядався федеральний підхід до поліграфологічного дослідження по відношенню до цивільних осіб які відбирались на службу в підрозділи публічної безпеки штату, а не до федеральних органів. Цей прецедент мав значний вплив на методологію поліграфологічних досліджень: він сприяв розвитку та активному впровадженню методики порівняльних запитань керованого (спрямованого) обману, оскільки практика застосування запитань ймовірної брехні у попередньому вигляді була визнана судом потенційно шкідливою і неконституційною.

Судова практика США щодо застосування поліграфа в системі пробації та психіатричного складається зі справи *Marco McCain v. The State of Texas* (1998). Марк Маккейн був ув'язнений за порушення умовно-дострокового звільнення, яке передбачало обов'язкове періодичне проходження поліграфа. Суд постановив, що така перевірка не є допитом у розумінні кримінального процесу, а виступає інструментом контролю за особами, засудженими за насильницькі злочини. Застосування поліграфа дозволяє здійснювати превентивний нагляд та ефективно моніторити дотримання умов пробації. [139]. В справі *Ex parte Renfro* (1999), де термін *ex parte* означає процедуру без попереднього повідомлення та участі іншої сторони, апелянт Чарльз Ентоні Ренфро оскаржував умову свого громадського нагляду, що вимагала систематичного проходження поліграфа для контролю поведінки та планування лікувальної програми. Суд дійшов висновку, що поліграф не використовується як доказ вини у судовому процесі, а слугує інструментом моніторингу та профілактики майбутніх порушень, спрямованих на

стримування потенційно небезпечної поведінки щодо неповнолітніх. Таким чином, поліграф виступає і як засіб контролю, і як терапевтичний інструмент у системі громадського нагляду [155]. У справі *Leonard v. State* (2012) Вільям Томас Леонард проходив програму оцінки та лікування осіб, засуджених за сексуальні злочини, яка передбачала використання поліграфа для перевірки правдивості його поведінки. Суд наголосив, що результати поліграфа не мають на меті доведення вини у первинному злочині, а виконують функцію клінічного та пробаційного контролю з метою безпеки громади. П'ять невдалих тестів стали підставою для виключення Леонарда з програми та подальшого ув'язнення за порушення умов пробації, проте не вплинули на його кримінальну відповідальність за початковий злочин. Таким чином, справа *Leonard* підкреслила можливість інтеграції поліграфа у терапевтичні та пробаційні програми як інструмента моніторингу та профілактики рецидиву, водночас зберігаючи межу між лікувально-контрольними функціями поліграфа та доведенням вини у кримінальному провадженні [152].

Узагальнюючи практику застосування поліграфологічних досліджень у системі пробації та психіатричного контролю сексуальних правопорушників у США, варто додати справу *Mitchell v. State* (2014), яка підтверджує тенденцію до інтеграції поліграфа в комплекс терапевтичного моніторингу. У цій справі Фредерік Мітчел визнав себе винним у пропаганді дитячої порнографії та був поставлений на десять років громадського нагляду. Як умову нагляду апелянту було наказано проходити програму психологічної та фізіологічної оцінки, що включали поліграф та пеніальний плетизмограф. Апелянт оскаржував ці умови, стверджуючи, що вони необґрунтовані та інвазивні. Проте апеляційний суд підтвердив рішення суду першої інстанції, зазначивши, що такі процедури мають діагностичну та терапевтичну цінність, а непридатність тесту як доказу не впливає на його придатність для моніторингу та лікування [140]. Дані прецеденти демонструють стійку судову практику США, яка легітимізує використання поліграфа як інструменту пробації та терапевтичного контролю. Поліграфологічне дослідження виконує функції моніторингу дотримання

умов пробації, оцінки ризику рецидиву, підтримки лікувальних програм та забезпечення безпеки громади. Водночас, інтеграція поліграфа в систему пробації та контррозвідувального моніторингу зміщує акцент із "аналізу інцидентів" на "стратегічний аналіз ризиків". Для аналітика злочинності це створює базу для моніторингу динаміки вербувальної вразливості та прогностичного моделювання ймовірності рецидивів у середовищах з підвищеною суспільною небезпекою.

Аналіз судової практики США показує, що застосування поліграфа є багатограним і залежить від сфери використання. У державних кадрових процесах він може легітимно застосовуватися за умови добровільної згоди, прозорих процедур і можливості повторного тестування. У приватних організаціях надмірно інвазивне чи неправомірне використання поліграфа призводить до порушень прав працівників та репутаційних і фінансових наслідків. У системах пробації та психіатричного лікування поліграф слугує інструментом контролю, моніторингу та реабілітації, а не засобом встановлення первинної вини, підкреслюючи його допоміжну функцію. Еволюція методологій від запитань ймовірного обману до запитань керованого демонструє прагнення зменшити психологічний тиск на досліджувану особу при збереженні ефективності процедури. Легітимність і ефективність поліграфа визначаються суворим дотриманням правових, етичних і процедурних стандартів. Аналіз судової практики США свідчить, що поліграф у системі пробації та психіатричного нагляду виконує функції моніторингу, профілактики рецидивів і підтримки терапевтичних програм, не використовуючись як доказ вини у кримінальному процесі. Для України впровадження подібної практики в систему пробації могло б стати важливим кроком у розвитку сучасних механізмів контролю та ресоціалізації правопорушників. Поліграфологічні дослідження здатні забезпечити додатковий рівень нагляду за особами, які становлять підвищену суспільну небезпеку, допомогти у плануванні індивідуальних програм виправлення та підвищити ефективність превентивних заходів, при цьому зберігаючи правову

гарантію невикористання їх результатів як доказу вини у кримінальному судочинстві.

Застосування поліграфа в кримінальному судочинстві в Україні обмежене: воно може здійснюватися лише як частина судово-психологічної експертизи, призначеної відповідно до законодавства, і проводиться атестованими державою судовими психологами з обов'язковою письмовою згодою підекспертної особи; при цьому висновок поліграфолога не визнається самостійним доказом, а використовується лише як додатковий аргумент для підтвердження правильності процесуальних дій суду [56].

Другим фундаментальним елементом є нормативно-правові акти, що включають закони (bills) та постанови Конгресу США, розпорядження Президента (executive orders), які мають силу закону, але не можуть суперечити чинному законодавству, а також укази (proclamations) Президента, що мають форму публічних проголошень або рекомендацій і не наділені обов'язковою юридичною силою. До нормативної бази також належать нормативно-правові акти федеральних органів та законодавство окремих штатів, які визначають порядок застосування поліграфа у різних сферах, від кадрових перевірок до діяльності правоохоронних органів та органів національної безпеки. Регулятивна база штатів визначає особливості проведення поліграфологічних досліджень у конкретних юрисдикціях, встановлює вимоги до сертифікації фахівців і процедури використання поліграфа в адміністративних та кадрових перевірках. Таким чином, правове поле США створює баланс між захистом прав людини та інтересами державної безпеки, легітимізуючи поліграфологічну практику.

В 1975 році Конгрес США прийняв Федеральне правило доказування №702 (Rule 702), яке визначає порядок залучення свідчень експертів у судових процесах. Дане правило стало основоположним у формуванні Стандарту Дауберта. Згідно з цим правилом, експерт може надавати свідчення у формі власних думок або іншим способом, якщо ініціатор доведе суду:

1. наявність наукових, технічних чи інших спеціальних знань, що допомагають суду зрозуміти докази або встановити факт;
2. ґрунтування свідчень на достатніх фактах або даних;
3. використання надійних принципів та методів;
4. застосування цих принципів та методів до конкретних фактів справи [156].

Проте у справі *Perkins v. State* (1995) суд дійшов висновку, що це правило не поширюється на свідчення, отримані за допомогою поліграфа. Посилаючись на Шосту поправку до Конституції США (право звинуваченого на суд присяжних), суд встановив, що свідчення поліграфа хоч і можуть допомогти судді, проте не сприяють вирішенню питання присяжними, оскільки відволікають їхню увагу та затягують процес [149]. Це рішення фактично заборонило використання поліграфа у суді присяжних США, а відміна дії Правила 702 не вплинула на інші підстави для невизнання поліграфа у зв'язку із сформованим Стандартом Дауберта.

Від середини 1930-х років поліграф активно використовувався у федеральному секторі США. Зокрема, ФБР почало застосовувати поліграф у 1935 році, проте централізована програма тестування в цьому відомстві була створена лише у 1978 році [163]. У період «холодної війни» застосування поліграфа в США значно розширилося у сфері безпеки та оборони, зокрема для перевірки лояльності службовців. Офіційна політика бере свій початок із Меморандуму Джонсона (1965), який дозволяв використання поліграфа при доборі на службу, службових розслідуваннях, розвідці та контррозвідці, кримінальних розслідуваннях, а також наукових дослідженнях і розробках. Жодне відомство не могло застосовувати поліграф без сертифікації Голови Комісії з державної служби (CSC), правонаступником якої є Управління з питань персоналу (OPM). Після сертифікації агентства мали розробити власні нормативні акти, що включали: визначення цілей тестування, перелік посад і осіб, уповноважених схвалювати поліграф; попереднє повідомлення та письмову добровільну згоду; право не свідчити та отримати юридичну

допомогу; принципи роботи пристрою та порядок обробки інформації; безпосередній зв'язок питань із конкретною справою; стандарти підготовки поліграфологів для забезпечення точності результатів і прав особи. [163]. Для операцій розвідки/контррозвідки вимоги були менш деталізованими, але після сертифікації агентства мали затвердити внутрішні нормативні акти, які погоджував керівник відомства [163].

У кримінальних розслідуваннях поліграф міг застосовуватися за умови наявності відповідних нормативних актів, схвалених Генеральним прокурором, що передбачало перелік справ, письмову добровільну згоду на тестування, право не свідчити проти себе, право на юридичну допомогу та відмову від тесту, деталі процедури і використання інформації, а також вимоги до кваліфікації поліграфологів [163]. Документи Президентської бібліотеки Джонсона підтверджують підписання Меморандуму, але він офіційно не був виданий. Натомість CSC оприлюднила політику у розділі 736, пункту 2-6 Федерального кадрового посібника (FPM). У 1995 році OPM скасувало FPM в межах дерегуляції, зазначивши, що він більше не є обов'язковим. Проте окремі структури, зокрема DEA та ATF, продовжували дотримуватися внутрішніх політик на його основі для забезпечення «захищеного положення» під час перевірок. У 2004 році Міністерство юстиції США підтвердило чинність Меморандуму Джонсона. Нині єдиного нормативного акту щодо поліграфа у виконавчій владі США немає, а регулювання здійснюється через президентські укази, судову практику, адміністративні норми та внутрішні накази, значну роль відіграє також Закон про реформу розвідки та запобігання тероризму 2004 року [163].

У 1983 році в США було впроваджено Директиву про рішення щодо національної безпеки (National Security Decision Directive 84, NSDD-84). Згідно з пунктом 5 цієї Директиви, співробітники, які мають доступ до державної таємниці, зобов'язані проходити поліграфологічні перевірки під час розслідування фактів несанкціонованого розголошення такої інформації. Директива чітко визначає, що наказ про проходження поліграфа може

видавати лише керівник агентства або його уповноважена особа, а результати перевірок, отримані у межах розслідування, не можуть бути використані для інших цілей [143]. В Україні питання використання поліграфа для контролю за особами з доступом до державної таємниці отримало своє нормативне врегулювання лише нещодавно. Прийняття Закону України № 4560-IX від 31 липня 2025 року визначає обов'язок проведення поліграфологічних досліджень працівників антикорупційних і правоохоронних органів, які мають доступ до державної таємниці, щонайменше раз на два роки за методологією, узгодженою із Службою безпеки України [70]. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризики діяльності на користь держави-агресора, підвищує рівень інституційної довіри та забезпечує системність у сфері протидії внутрішнім загрозам. Отже, можна стверджувати, що Україна, спираючись на позитивний досвід США, формує власну модель правового регулювання поліграфологічної діяльності у сфері національної безпеки.

У 1988 році Конгрес США ухвалив Закон «Про захист працівників від поліграфа» (EPPA), підписаний Президентом Р. Рейганом, який набрав чинності того ж року. Закон забороняє приватним роботодавцям використовувати поліграф для добору персоналу або дисциплінарного впливу, окрім визначених винятків, таких як охорона, фармацевтична галузь, фінансові розслідування, національна безпека та контррозвідка, і встановлює адміністративну відповідальність за порушення, гарантуючи право працівника відмовитися від тестування без негативних наслідків. EPPA деталізує терміни, суб'єктів і межі дії, визначає поняття «детектор брехні» та «поліграф», суворо забороняє примусове чи репресивне використання, забороняє дискримінацію на основі результатів тесту або відмови від нього та обмежує застосування лише конкретними службовими подіями чи правопорушеннями, при цьому допустимість поліграфа вимагає інформованої згоди, письмового повідомлення працівника про права та підстави тестування й суворого дотримання процедур. Закон регламентує всі етапи тестування: передтестовий, безпосереднє тестування та післятестовий, з письмового

висновку досліджуваній особі та замовнику. Закон встановлює обмеження для поліграфологів, зокрема не більше п'яти тестів на день, а мінімальна тривалість одного дослідження повинна становити не менше 90 хвилин. ЕРРА також визначає суворі правила конфіденційності результатів, трирічний строк зберігання всіх документів та винятки лише для законних випадків, таких як судові рішення, службове розслідування чи анонімний науковий аналіз без ідентифікаційних даних. Загалом, закон формує багаторівневу систему гарантій і обмежень, забезпечуючи баланс між контролем безпеки та захистом прав працівників, регламентує процедури, права і обов'язки сторін та правові санкції у разі порушень, не забороняє поліграф як такий, але суворо регламентує його застосування, підкреслюючи етичну та юридичну значущість у трудових і державних відносинах [124]. В Україні поки що відсутній чинний закон, що регламентує застосування поліграфа. Проте, спроби законодавчих ініціатив були відображені у Проекті Закону України «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» № 4094 від 17.02.2016 [77]. Цей законопроект передбачав запровадження ключових гарантій: добровільності проходження поліграфа, отримання інформованої згоди, суворого дотримання процедур і обмеження використання результатів досліджень. Його метою було формування правового поля для легітимного застосування поліграфа в Україні та забезпечення збалансованого поєднання державних інтересів у сфері безпеки з правами осіб, що проходять дослідження.

Військове правило доказів (MRE) 707, яке набрало чинності 6 липня 1991 року, було запроваджене Президентом Д. Бушем (старшим) у рамках його повноважень щодо військового правосуддя і є обов'язковим для всіх видів збройних сил США: армії, флоту, авіації, морської піхоти та космічних військ. Правило виникло як результат зміни позиції DoD щодо надійності поліграфа у судовому доказуванні, під впливом ряду справ, де поліграфічні висновки впливали на рішення суду, а також академічного та судового скепсису щодо наукової валідності детекції брехні. Високу роль у формуванні

цього обмеження відіграли Апеляційний суд Збройних сил США та Генеральний судовий радник видів збройних сил, підкріпивши свою позицію даними досліджень DoD Criminal Investigation Service та FBI, що ставили під сумнів об'єктивність і повторюваність поліграфа як джерела доказів. MRE 707 встановлює абсолютну заборону на використання поліграфа у будь-якій формі в військових судових процесах, усуваючи навіть гіпотетичну можливість його допуску, що робить військові суди США однією з найбільш жорстких юрисдикцій щодо допустимості поліграфа та підкреслює пріоритет наукової достовірності і процесуальної обґрунтованості у військовому судочинстві. [118]. У військових формуваннях України поліграфологічна діяльність регламентується відомчими наказами, які визначають порядок проведення досліджень, повноваження поліграфологів та умови залучення персоналу до тестування. Такі документи встановлюють стандарти проведення процедур і забезпечують дотримання вимог безпеки та законності.

Після прийняття ЕРРА в США було зроблено важливий крок до поширення дії його положень на працівників усіх гілок влади, включно з Конгресом. Цей крок був реалізований через ухвалення в 1995 році Закону «Про підзвітність Конгресу» (САА), який запровадив принцип інституційної рівності щодо трудових прав і обов'язків. Якщо ЕРРА суттєво обмежив використання поліграфа в приватному секторі та визначив чіткі винятки для безпекових і спеціальних сфер (наприклад, охоронної діяльності), то САА поширив ці обмеження на законодавчу гілку влади, забезпечивши аналогічний захист і для працівників Конгресу [147]. САА здійснив суттєвий крок у нормативному полі США, прирівнявши державних працівників Конгресу до суб'єктів трудових правовідносин, на яких поширюються положення ЕРРА. Згідно з САА, працівники мають право відмовитися від проходження поліграфа без негативних наслідків, а контроль за дотриманням цього права покладено на Офіс Конгресу з прав на робочому місці (OCWR) – незалежний орган моніторингу трудових прав. САА інституціоналізував стандарти етики та процедурної справедливості поліграфологічних процедур, закладені ЕРРА,

забезпечуючи баланс між потребою доступу до чутливої інформації та захистом базових трудових і особистих прав. В Україні чинне законодавство не передбачає обов'язкового застосування поліграфа щодо посадових осіб органів державної влади. Відповідно до Проекту Закону України № 10322 від 07.12.2023 «Про проведення дослідження із застосуванням поліграфа стосовно певних категорій посадових осіб органів державної влади України» метою регламентування є встановлення правових та організаційних засад проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа, спрямованого на запобігання та виявлення протиправної діяльності посадових осіб державної влади, що може діяти в інтересах держав-агресорів [83].

Отже, нормативно-правове регулювання поліграфа в США будується на комплексному підході, що поєднує федеральні правила, внутрішні політики агентств, судову практику та адміністративні стандарти, зокрема: чіткі процедури тестування, добровільну участь, конфіденційність результатів, контроль кваліфікації поліграфологів та обмеження примусового застосування. Така багаторівнева система гарантій забезпечує правову визначеність, захист прав працівників, легітимність використання поліграфа в федеральних та муніципальних структурах. Нормативно-правове регулювання поліграфа в США демонструє ефективну інтеграцію наукових підходів із стандартами безпеки та етики, водночас слугуючи моделлю для адаптації міжнародного досвіду до національного контексту.

Третім ключовим компонентом є науково-дослідна база, що формує обґрунтування ефективності та надійності поліграфологічного методу. Важливим орієнтиром став звіт ОТА 1983 року, який систематизував наукові дані щодо поліграфа та окреслив його обмеження і можливості для політики федеральних органів і впровадження ЕРРА. Подальший розвиток відображено у звіті 2003 року National Research Council (NRC), що дав вичерпний аналіз валідності методик та підкреслив необхідність дотримання науково обґрунтованих процедур. Сучасний етап підтверджено у 2011 році

метааналітичним звітом АРА під керівництвом Р. Нельсона та М. Гуглера, який узагальнив валідизовані методики та довів достатній рівень точності сучасних поліграфічних технік для застосування у приватній, судовій та державній практиках. Першим системним дослідженням наукового обґрунтування поліграфа став Технічний меморандум ОТА 1983 року, підготовлений Управлінням з оцінки технологій (ОТА) у відповідь на запит Конгресу США щодо планованих змін політики та розширення застосування поліграфа для перевірки персоналу й розслідування витоків секретної інформації [161]. Основні висновки показали, що, попри зростання використання поліграфа у федеральних відомствах, наукове обґрунтування його валідності залишалося обмеженим: результати залежали від контексту перевірки, методики, кваліфікації поліграфолога та особливостей досліджуваних. У кримінальних розслідуваннях поліграф міг виявляти неправдиву інформацію точніше за випадковість, але рівень достовірності залишався нестабільним; у кадровому скринінгу науково підтвердженої валідності не було, існувала загроза хибнопозитивних результатів і впливу контрзаходів. Додатковим обмеженням була відсутність цілісної моделі психофізіологічних механізмів обману, що ускладнювало формування надійної доказової бази. Водночас ОТА підкреслило роль Інституту поліграфа Міністерства оборони (DoDPI, нині NCCA) у стандартизації, методичній уніфікації та підготовці кваліфікованих поліграфологів, що створило організаційне підґрунтя для інституціоналізації галузі.

У 2003 році Національна дослідницька рада США (NRC) оприлюднила дослідження 2002 року «Поліграф та детектор брехні» (The Polygraph and Lie Detection), що стало найповнішою, на той час, оцінкою ефективності та обмежень поліграфа. Звіт підготовлено на запит Міністерства енергетики США для оцінки валідності й надійності перевірок, особливо кадрового та підприємного скринінгу, актуалізованих подіями 11 вересня 2001 року. Комітет протягом 19 місяців проводив дослідження використовуючи ресурси поліграфологічних лабораторій федеральних відомств (DOE, NSA, FBI, CIA),

опрацював численні публікації та залучив прихильників і критиків методики. NRC прийшла до висновку, що наукові докази є обмеженими та неоднорідними: з 57 досліджень більшість стосувалася конкретних інцидентів, тоді як скринінгові дослідження були поодинокими та методологічно слабкими. Поліграф здатен виявляти неправду точніше за випадковість у розслідуваннях конкретних подій, проте для масштабних скринінгів його валідність суттєво нижча і не забезпечує надійного виявлення загроз у популяціях із низьким рівнем ризику. Виявлено також відсутність цілісної наукової теорії психофізіологічних механізмів брехні та можливість використання контрзаходів. NRC наголосила на неприйнятному балансі між хибнопозитивними та хибнонегативними результатами в безпекових програмах, запропонувала застосування Баєсовського підходу для інтеграції попередньої інформації та ймовірнісних моделей у аналізі даних, що підвищує точність інтерпретації та оцінки ризиків. Разом з тим, поліграф визнається цінним як превентивний і психологічний засіб стримування правопорушень, стимулювання зізнань та формування довіри до державних інституцій. Звіт NRC 2003 року окреслив межі реальних можливостей поліграфа у розслідуваннях конкретних подій та його обмежену ефективність у масових кадрових програмах, впливаючи на політику безпеки США та міжнародні дискусії щодо легітимності застосування методики. [141].

Метааналітичне дослідження Американської асоціації поліграфологів (Meta-Analytic Survey of Criterion Accuracy of Validated Polygraph Techniques) 2011 року стало першим системним узагальненням наявної доказової бази у сфері поліграфології. Метааналіз інтегрував дані 38 досліджень, що охоплювали 32 вибірки та понад 11700 результатів поліграфологічних досліджень, виконаних як у польових, так і в лабораторних (аналогових) умовах. Дослідження проводилося у 2010 – 2011 рр. на замовлення Ради директорів АРА з метою визначення валідності широкозастосовуваних методик в умовах запровадження нових стандартів практики, які набули

чинності з 1 січня 2012 р. Згідно з цими стандартами, прийнятними для використання:

- у доказових діагностичних дослідженнях визнавалися лише ті методики, що забезпечували середній рівень критеріальної точності не нижче 90% при частоті невизначених результатів не вище 20%;
- в парних діагностичних дослідженнях цей показник мав становити не менше 86%, а для розслідувальних досліджень не нижче 80% при аналогічному обмеженні;
- для скринінгових досліджень допускалися лише методики, які у сукупності демонстрували точність на рівні не нижче 80% при частоті невизначених результатів до 20% [129].

Отримані результати засвідчили, що сукупна точність валідних методик становила близько 86,9% при середній частоті невизначених результатів 12,8%, що значно перевищує випадковий рівень точності й підтверджує можливість застосування поліграфа у сфері правоохоронної діяльності, судових процесів та національної безпеки. Виявлено, що відмінності між польовими та лабораторними дослідженнями є статистично незначними, що узгоджувалось з висновками Національної дослідницької ради США (NRC), яка підкреслювала взаємодоповнюваність цих підходів. Особлива увага приділялася проблемі систематичних похибок, зокрема переоцінці точності через залежність від зізнань як підтверджувальних даних та конфліктам інтересів, коли розробники поліграфологічних приладів одночасно виступали дослідниками. Попри ці обмеження, АРА дійшла висновку, що сучасні валідні методики за умов дотримання протоколів здатні забезпечувати надійний рівень точності й є доказово обґрунтованими. Таким чином, результати метааналізу не лише закріпили перехід поліграфології до практики, що базується на емпірично підтверджених стандартах, але й визначили нові орієнтири для подальших наукових досліджень і професійної діяльності, інтегруючи поліграфологію в доказову науку [129].

Узагальнюючи результати провідних досліджень поліграфології у США, можна констатувати, що поліграф пройшов шлях від методики з обмеженим науковим обґрунтуванням до інструменту, валідність якого підтверджена метааналітичними дослідженнями й стандартизована професійними протоколами. Попри наявність методологічних обмежень, сучасні поліграфічні методики демонструють достатню точність для застосування у правоохоронній, судовій та безпековій практиці, а також визнаються корисними для превентивного та терапевтичного контролю. Для України актуальність впровадження поліграфа визначається потребою у створенні науково обґрунтованої та нормативно врегульованої системи його застосування, що ґрунтуватиметься на міжнародному досвіді та емпірично підтверджених стандартах. Такий підхід дозволить не лише підвищити ефективність кримінального аналізу, пробації та кадрового добору у чутливих сферах, але й забезпечити дотримання прав людини, мінімізувати ризики зловживань та інтегрувати поліграфологію у сферу доказової науки. Так, 16 липня 2025 року Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України оприлюднив Повідомлення про публічне громадське обговорення проєкту професійного стандарту «Поліграфолог» [59]. Це свідчить про формування інституційних основ професії та поступову стандартизацію української практики поліграфології до міжнародних стандартів, що відображає потребу у єдиній методології, підготовці кадрів та етичного регулювання професійної діяльності.

Четвертою складовою є інституційно-професійна база, що формує стандарти практики та підготовки спеціалістів. Ключову роль у цій сфері відіграє NCCA, який відповідає за акредитацію навчальних програм і підготовку поліграфологів для потреб федеральних органів. Важливим є також внесок Програма акредитації поліграфа для правоохоронних органів США (PLEA), яка поширює професійні стандарти у діяльності органів публічної безпеки штатів. Провідною організацією у сфері поліграфології в США є АРА, яка визначає етичні стандарти, професійні вимоги та методологічні протоколи

проведення досліджень. На основі розробок АРА формуються стандарти NCCA та PLEA, що забезпечує підготовку та сертифікацію поліграфологів для потреб федеральних та муніципальних служб. В цілому професійна та наукова діяльність NCCA, PLEA та АРА створюють єдину методологічну та професійну платформу, на яку орієнтуються усі державні та приватні поліграфологи США і світу. Крім того, значний вплив мають стандарти ASTM International, які визначають технічні та методологічні параметри використання поліграфа, забезпечуючи їхню відповідність вимогам об'єктивності, відтворюваності та наукової валідності.

Настанова «The Federal Psychophysiological Detection of Deception Examiner Handbook» (Посібник федеральної поліграфології, Federal Examiner Handbook) є базовим керівництвом для всіх федеральних поліграфологічних програм США [127]. Редакція 2006 року, видана під егідою Counterintelligence Field Activity та розроблена на основі діяльності DoDPI (зараз NCCA), стала системоутворюючим документом для федеральних поліграфологічних програм США, встановивши єдині стандарти професійної діяльності, методики, вимоги до освіти та механізми контролю якості. Її затвердження забезпечило узгодження діяльності численних відомчих програм, стандартизацію процедур досліджень та комплексний підхід до управління якістю. Документ охоплює організаційно-правові й адміністративні положення, професійно-технічні стандарти, процедури контролю якості, вимоги до освітньої підготовки, структуру навчального плану та критерії професійної компетентності, що вважаються одними з найсуворіших у світі та стали зразком для інших урядових шкіл. Значну увагу приділено методикам досліджень, формулюванню запитань, оцінці результатів та виявленню контрзаходів, підкреслюючи уніфікацію та практичну ефективність поліграфологічної діяльності. Керівництво закріплює принципи незалежності та об'єктивності перевірок, інтегрує психологію, фізіологію та правові знання у навчальний процес, забезпечуючи високу якість підготовки фахівців для потреб національної безпеки США, і виступає інституційною основою

стандартів достовірності, легітимності та професіоналізму у сфері використання поліграфа.

Інша настанова 2018 року «Polygraph Guide for Standards and Practices» (PLEA Guide) є нормативно-методичним посібником, що визначає стандарти, процедури та етичні вимоги до використання поліграфа в діяльності підрозділів публічної безпеки муніципальних органів влади США [149]. Даний посібник визначає принципи, стандарти та процедури використання поліграфа в правоохоронній діяльності США, регламентує його застосування в кримінальних та адміністративних розслідуваннях, доборі персоналу, перевірці благонадійності та внутрішніх службових розслідуваннях. У PLEA Guide детально викладено базову теорію виявлення обману, що ґрунтується на аналізі фізіологічних реакцій (дихання, електродермальної активності, серцево-судинних показників). Посібник описує поліграф як науково-діагностичний інструмент для виявлення обману та встановлення істини, регламентуючи процедури від передтестового етапу (з'ясування придатності досліджуваного, ознайомлення з правами та запитаннями, передтестова бесіда тощо) до тестового збору даних, аналізу результатів та післятестової бесіди. Особливу увагу приділено контролю якості: дослідження перевіряються незалежними експертами, результати вважаються остаточними лише після підтвердження відповідності стандартам. Визначено вимоги до компетентності поліграфологів, з яких: навчання в акредитованій школі АРА, стажування під наглядом досвідченого фахівця та періодична оцінка кваліфікації. Посібник демонструє системний підхід, що поєднує наукову обґрунтованість, адміністративний контроль та етичну відповідальність, створюючи уніфіковане нормативне середовище для забезпечення достовірності та легітимності поліграфологічних досліджень у США.

АРА у Стандарті практики 2019 року визначила комплекс правил і рекомендацій для забезпечення точності та надійності поліграфологічних досліджень, що включають проведення інтерв'ю, фіксацію фізіологічних реакцій і подальший аналіз для отримання категоріального результату щодо

правдивості чи наявності знань. Стандарт виокремлює типи обстежень: доказові, парні, розслідувальні, діагностичні та скринінгові. Стандарт визначає чіткі критерії до: проведення поліграфологічного дослідження, оцінки результатів, вимогами до кваліфікації поліграфолога, підготовки, тестування та документообігу. Окремо регламентовано використання самих приладів, ведення записів, створення контрольованих умов дослідження, стандарти оцінки результатів і конфіденційності. Поліграф має проводитися на справно функціонуючих приладах із мінімальним набором каналів, з яких: респіраторна, електродермальна, кардіоваскулярна активність та сенсор активності сидіння, що забезпечує відстеження рухової поведінки. Записи повинні бути безперервними, достатньо амплітудними та придатними для аналізу фахівцем та незалежним рецензентом, що гарантує відтворюваність та надійність результатів. Методики досліджень мають відповідати критеріям наукової валідності і підтверджуватися щонайменше двома емпіричними дослідженнями: первинним і повторним, які забезпечують початкову перевірку ефективності та гарантують відтворюваність і наукову надійність методики [106]. Таким чином, стандарти АРА забезпечують науково обґрунтовану, системну та прозору практику поліграфологічних досліджень, мінімізуючи ризик помилкових висновків і захищаючи права тестованих осіб.

Комітет ASTM E52 on Forensic Psychophysiology, створений в 1996 році, відіграє провідну роль у стандартизації поліграфологічної практики на міжнародному рівні. Його діяльність охоплює розробку та підтримку нормативної бази для досліджень у сфері: психофізіологічного виявлення обману, вимог до поліграфічної апаратури, процедур калібрування та функціонального контролю, забезпечення якості, освіти й підвищення кваліфікації поліграфологів, а також етичних засад проведення тестувань. Комітет складається з семи основних підкомітетів та координаційних підрозділів. На сьогодні у його юрисдикції перебуває сім чинних стандартів, опублікованих, що охоплюють ключові напрями поліграфології:

1. ASTM E1954 – Standard Practice for Conduct of Research in Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph) – Стандартна практика проведення досліджень у галузі психофізіологічного виявлення обману (поліграфології) [109];
2. ASTM E2000 – Standard Guide for Minimum Basic Education and Training of Individuals Involved in PDD – Стандартний посібник щодо мінімальної базової освіти та підготовки осіб, які здійснюють психофізіологічне виявлення обману [110];
3. ASTM E2031 – Standard Practice for Quality Control of PDD Examinations – Стандартна практика контролю якості психофізіологічних досліджень виявлення обману [111];
4. ASTM E2035 – Standard Terminology Relating to Forensic Psychophysiology – Стандартна термінологія, що стосується судової психофізіології, яка формує єдиний словник понять у галузі [112];
5. ASTM E2062 – Standard Guide for PDD Examination Standards of Practice – Стандартний посібник з процедур та практики проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа [113];
6. ASTM E2063 – Standard Practice for Calibration and Functionality Checks Used in Forensic PDD Examinations – Стандартна практика калібрування та перевірки функціональності, що застосовуються у судово-психофізіологічних дослідженнях з використанням поліграфа [114];
7. ASTM E2064 – Standard Guide for Minimum Continuing Education of Individuals Involved in PDD – Стандартний посібник щодо мінімальної післядипломної освіти для осіб, що працюють у сфері психофізіологічного виявлення обману [115];
8. ASTM E2439 – Standard Guide for Instrumentation, Sensors and Operating Software Used in Forensic Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph) Examinations – Стандартний посібник щодо технічного оснащення, сенсорів та програмного забезпечення, що застосовуються у судово-психофізіологічних дослідженнях із використанням поліграфа [116].

Завдяки комплексному підходу до регламентування від наукових досліджень і технічних параметрів поліграфа до етики та професійної освіти поліграфологів, Комітет ASTM E52 забезпечує підвищення надійності поліграфічних досліджень та сприяє формуванню міжнародних стандартів в галузі поліграфології [120].

Дослідження провідних нормативних і методичних джерел поліграфології США показує, що сучасна практика спирається на багаторівневу систему стандартів і керівництв, які охоплюють три основні напрями застосування поліграфа: федеральний (Federal Examiner Handbook), правоохоронний (PLEA Guide) та комерційний (стандарт APA і стандарти ASTM). Федеральні документи визначають методологію проведення досліджень та інтерпретації результатів, забезпечуючи єдність процедур, а правоохоронні керівництва регламентують акредитацію фахівців, організаційні процеси, контроль якості, безпеку та етичність досліджень. Міжнародні стандарти APA та ASTM формалізують професійні вимоги до методик, кваліфікації та проведення тестувань, підкреслюючи наукову обґрунтованість і надійність процедур. Системна інтеграція цих джерел створює цілісну модель регламентації, яка підвищує достовірність висновків і забезпечує етичне та ефективне використання поліграфа. Для України впровадження подібних підходів є критично важливим: воно дозволяє сформувати науково обґрунтовану та стандартизовану методологію поліграфологічних досліджень, підвищити рівень професіоналізації фахівців та забезпечити баланс між національною безпекою, правами громадян і ефективністю аналітичних правоохоронних процесів.

Становлення поліграфології як науково обґрунтованої дисципліни відбувалося поетапно і було пов'язане з формуванням стандартів, методик та інституцій. Перші критичні оцінки валідності поліграфа у Звіті ОТА засвідчили обмеженість доказової бази. Водночас підкреслено роль Інституту поліграфа Міністерства оборони США (DoDPI) у підготовці кваліфікованих фахівців. Подальші дослідження, зокрема звіт Національної дослідницької

ради США (NRC), підтвердили обмеженість наукових доказів. Вони запропонували суворі методологічні підходи, включно з використанням Баєсовських статистичних моделей для оцінки ймовірності правильності результатів та стандартизацією досліджень. Наступним етапом стали стандарти APA, програми PLEA та ASTM E52. PLEA зайняла проміжне місце між федеральною та комерційною поліграфологією. Це зумовлено суб'єктами дослідження: правоохоронці муніципальних відомств прирівнювались до федеральних через пріоритет суспільного інтересу над приватним. На цивільних осіб поширювались вимоги комерційної поліграфології через пріоритет приватних прав над суспільними. Програми PLEA формалізували стандарти для муніципальних і правоохоронних служб та забезпечували єдність процедур і підготовки фахівців. Вони визначили точність методик, вимоги до скринінгових і діагностичних процедур, технічні характеристики поліграфів, підготовку та етичні стандарти. Метааналіз APA підтвердив можливість застосування валідних методик із відносно високою точністю та надійністю.

Сьогодні міжнародні стандарти інтегрують наукові, методичні та етичні вимоги, що забезпечує поступовий перехід професії до сфери доказової науки. Практика застосування поліграфа в США поєднує судові рішення, нормативно-правові акти, професійні стандарти та науково-дослідні підходи. Судова практика визначає межі допустимості доказів. Нормативно-правова база регламентує застосування. Професійні організації встановлюють підготовку та етичні вимоги. Наукові дослідження обґрунтовують валідність і надійність методу. Усі ці елементи формують цілісну систему правозастосування для державних і приватних служб. Вона забезпечує наукову обґрунтованість та легітимність використання поліграфа. Узагальнена структура ключових складових правозастосування поліграфа у США наведена у табл. 13.

Проаналізувавши вищевказані нормативно-правові акти, наукові дослідження, стандарти практики та методичні рекомендації щодо проведення

поліграфологічних досліджень в США, ми виокремили три основні підходи в проведенні поліграфологічних досліджень, а саме: федеральний, комерційний та правоохоронний. Ці підходи відрізняються за рівнем психологічного впливу на досліджувану особу, сферою застосування та пріоритетами суспільного чи приватного інтересів.

Табл. 13. Узагальнена структура складових правозастосування поліграфа в США.

Складова	Характеристика	Основні інституції	Основні документи
Судова практика	Формує підходи до допустимості та процесуальних обмежень використання поліграфа у кримінальних і цивільних провадженнях; численні прецеденти Верховного суду та судів штатів визначають критерії надійності та правової релевантності результатів.	Верховний суд США; Апеляційний суд США; військові суди (трибунали); суди штатів.	Fry's standard; Daubert standard.
Нормативно-правова основа	Федеральне законодавство та законодавство штатів, що регулює застосування поліграфа. Обмеження у приватному секторі та дозвіл у сфері національної безпеки й правоохоронних органах.	Федеральні органи США; органи публічної безпеки штатів.	Johnson Memorandum; Rule 702; NSDD – 84; EPPA (1988); MRE 707; CAA.
Науково-дослідна база	Забезпечує наукове обґрунтування валідності та точності методу; систематизує результати психофізіологічних і кримінологічних досліджень.	Конгрес США; Національна дослідницька рада США; АРА; NCCA (дослідження мають гриф обмеженого доступу)	OTA Technical Memorandum (1983); NRC Report «The Polygraph and Lie Detection» (2003); Meta-Analysis APA (2011).

Інституційно-професійна база	Забезпечує стандарти практики, сертифікацію та підготовку фахівців; формує етичні норми та технічні стандарти.	NCCA; PLEA; APA; ASTM.	Federal Examiner Handbook; PLEA Guide; APA Standards of Practice; ASTM.
-------------------------------------	--	---------------------------------	--

Федеральний підхід у застосуванні поліграфа в США характеризується високим рівнем психологічного впливу на досліджувану особу, що часто межує з маніпулятивними практиками, і має стратегічне завдання – забезпечення національної безпеки. Він поширюється на федеральних службовців, агентів та засоби спецслужб, військовослужбовців, підрядників федеральних агенцій, які працюють з чутливою інформацією або об'єктами критичної інфраструктури. Для даного підходу типовим є застосування тестів, як: «Federal ZCT», «You – Face», «AFMGQT» із запитаннями ймовірної брехні (CQT), які побудовані на передтестовій бесіді з психологічним тиском на досліджувану особу, що має викликати хвилювання. Межі допустимості використання даного підходу визначаються переважно внутрішніми регламентами та добровільними зобов'язаннями службовців, які визнали допустимість обмеження своїх прав вступаючи на службу до федеральних органів заради суспільної безпеки. Таким чином, федеральний підхід підкреслює пріоритет суспільних інтересів (національної безпеки) над приватним і водночас зберігає риси психологічного впливу на межі з маніпуляцією, що робить його об'єктом постійних наукових і правових дискусій.

Комерційний підхід або підхід Американської асоціації поліграфологів (АРА), має значно менший психологічний вплив на особу і організований за моделлю процесуального інтерв'ю, яке максимально наближене до звичайної бесіди з елементами психофізіологічного тестування. Цей підхід застосовується у приватному секторі: в кадрових перевірках, корпоративних розслідуваннях, страхових спорах, а також у судовій практиці, де поліграф може бути використаний як допоміжний доказ тощо. Важливою рисою

останніх років є переорієнтація поліграфологів АРА з тестів ймовірної брехні (CQT), які визнані рядом судових рішень занадто інвазивними та маніпулятивними, на тести спрямованого (керованого) обману (наприклад – тест DLST). У таких тестах досліджуваній особі надаються інструкції свідомо збрехати на певні запитання, що дозволяє створити стандартизований фізіологічний «патерн брехні», а отже, зменшити суб'єктивність інтерпретацій і знизити рівень психологічного стресу. Завдяки цьому комерційний підхід не лише відповідає принципам недискримінації й пропорційності, але й краще узгоджується з судовою практикою.

Правоохоронний підхід займає проміжне положення між федеральним та комерційним і поєднує ознаки обох. Рівень психологічного впливу в його межах варіюється від низького в кадрових перевірках, щодо яких головним завданням є перевірка достовірності інформації без надмірного втручання у приватне життя, до середнього – в перевірках щодо конкретних подій кримінальних правопорушень. В наведених випадках поліграф використовується як інструмент відбору, моніторингу або контролю ризиків, пов'язаних із суспільною безпекою. Залежно від цільової події змінюється і пріоритет інтересів досліджуваних осіб. У всіх випадках крім розслідувань кримінальних правопорушень домінують приватні інтереси, тоді як в розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень – суспільні інтереси громади. Методологічно правоохоронний підхід використовує як ймовірну, так і спрямовану брехню, проте в дослідженнях щодо кримінальних правопорушень лише ймовірна брехня.

Узагальнена структура основних підходів поліграфологічної практики у США наведена в табл. 14.

В сучасних умовах реформування сектору безпеки і оборони України особливо актуальним є впровадження стандартизованих методів оцінки достовірності інформації, серед яких поліграф виступає ключовим інструментом кримінальних розслідувань, управління ризиками та кадрового контролю. Запозичення міжнародного досвіду, зокрема моделей застосування

поліграфа в США, дозволяє формувати нормативно-правову базу, яка забезпечує поєднання ефективності методик поліграфологічних досліджень, захисту прав людини та безпеки держави, а також, визначає чіткі критерії для різних сфер використання, враховуючи статус досліджуваних осіб та пріоритети суспільних чи приватних інтересів. Федеральний підхід доцільно застосовувати у військових формуваннях України, де проходження служби вже накладає певні обмеження прав та свобод військовослужбовців. Для працівників і військовослужбовців поліграф слугує інструментом контролю лояльності, виявлення потенційних загроз та забезпечення надійності персоналу, а пріоритетом виступають суспільні інтереси, зокрема обороноздатність держави. Впровадження цього підходу вимагає розробки відповідних нормативно-правових актів, які б регламентували процедури застосування поліграфа, права та обов'язки осіб, що підлягають тестуванню, а також стандарти проведення досліджень із дотриманням науково обґрунтованих методик.

Табл. 14. Структура основних підходів поліграфологічної практики в США

Підхід	Рівень психологічного впливу на досліджувану особу	Сфера застосування	Пріоритет інтересів досліджуваних осіб
Федеральний (Federal)	Високий	Федеральні службовці та їх підрядники; національна безпека	Федеральний (державний) інтерес
Комерційний (APA)	Низький	Комерційна діяльність, приватні детективи та охоронні агентства, судова практика	Приватний інтерес
Правоохоронний	Низький в кадрових	Підрозділи публічної	Публічний інтерес

(Law Enforcement)	перевірках, середній в кримінальних розслідуваннях за конкретною подією	безпеки штатів, пробаційні та кримінально-виконвчі служби, досудові розслідування	
--------------------------	---	---	--

Правоохоронний підхід оптимально застосовувати в правоохоронних органах України. При цьому, з розмежуванням щодо працівників правоохоронних органів, для яких служба є різновидом державної служби зі специфічними умовами та цивільних осіб. Для правоохоронців процедури поліграфологічного дослідження мають бути наближені до військових, з пріоритетом суспільних інтересів передбачених публічною безпекою. Водночас при застосуванні поліграфа спеціалістом з правоохоронного органу до цивільних осіб пріоритет переходить до захисту приватних інтересів.

Комерційний підхід доцільно застосовувати у приватному секторі та судово-експертних установах, де поліграф застосовується виключно для цивільних осіб. В даних умовах домінує пріоритет приватних інтересів, включаючи захист прав людини, недискримінацію та мінімізацію психологічного стресу.

Отже, адаптація триступеневого підходу США – федерального для військових формувань, правоохоронного для працівників органів публічної безпеки та комерційного для приватного сектору і судово-експертних установ – в українських реаліях дозволяє формувати комплексну нормативно-правову базу, що забезпечує баланс між ефективністю кримінального аналізу, захистом прав людини та пріоритетами суспільної безпеки. Така система сприяє науково обґрунтованому використанню поліграфа у державних і приватних сферах, підвищує професійну якість таких досліджень та формує стандартизовані процедури.

Підсумовуючи, ефективна імплементація міжнародного досвіду вимагає диференційованого підходу: впровадження військового сегмента для захисту держтаємниці, правоохоронного – для реалізації моделі ILP (Intelligence-Led

Policing), та комерційного – для захисту приватних інтересів. Така триступенева модель забезпечує чистоту аналітичних масивів та надійність стратегічних прогнозів у секторі безпеки держави.

Поліграф з моменту його винаходу на початку ХХ ст. пройшов значний шлях від псевдонаукового засобу до ефективного інструменту в забезпеченні державної безпеки та як допоміжний інструмент судової експертизи, збору та аналізу кваліфікуючих ознак правопорушень, що відображалось у етапах його правозастосування. Становлення правових норм впровадження поліграфа розвивалось паралельно з його науковим обґрунтуванням. Вирішення питання адміністративно-правового врегулювання навчання та підготовки поліграфологів України надасть змогу впровадити якісну освіту за напрямом поліграфології як в державних закладах так і у приватних, що в свою чергу підвищить якість та достовірність висновків фахівців цього профілю. Отже, необхідність розробки закону, що має визначати організацію, забезпечення, проведення поліграфологічних досліджень, а так само й захист осіб від поліграфу, забезпечення законного обігу інформації отриманої в ході поліграфологічного дослідження є на часі, при цьому, з обов'язковим врахуванням міжнародного досвіду та допущених помилок раніше [30, с. 35].

Актуальність розвитку поліграфології в Україні безпосередньо пов'язана з необхідністю впровадження кращих міжнародних практик, передусім досвіду США, де становлення поліграфа супроводжувалося розробкою нормативно-правової бази, інституційних стандартів та наукового підґрунтя його використання. Американська модель розвитку поліграфології показала, що ефективність застосування поліграфа в кримінальному аналізі забезпечується не лише технічним оснащенням і підготовкою кадрів, а передусім правовим закріпленням процедур, етичних норм та вимог до валідності методик. Для України, яка перебуває на етапі формування власної нормативно-правової бази в сфері поліграфологічних досліджень, важливим є запровадження системи стандартів, що відображатимуть наукову обґрунтованість, допустимість та прозорість. Розробку проєкту професійного

стандарту «Поліграфолог» Міністерством оборони України слід розглядати як початковий крок в процесі адаптації американського досвіду до національних умов, зокрема у сфері кримінального аналізу, де поліграф може відігравати важливу роль в кримінальних розслідуваннях як інструмент оцінки достовірності інформації і джерело формування баз даних. Така інтеграція дозволить не лише підвищити ефективність розвідувальної аналітичної діяльності в правоохоронних органах, але й створити цілісну правову основу для розвитку поліграфології в Україні за зразком системи, вже апробованої у США.

3.2. Шляхи вдосконалення використання поліграфологічного методу кримінального аналізу в Україні.

Ефективність застосування поліграфа як методу кримінального аналізу безпосередньо залежить від ступеня його нормативно-правової, організаційної та методологічної інтегрованості у систему діяльності правоохоронних органів. Незважаючи на наявність окремих практик використання поліграфологічних досліджень у кадровій та оперативно-розшуковій роботі, сучасний стан вимагає розробки комплексної стратегії вдосконалення цього інструменту. По-перше, в Україні досі відсутній закон, який би комплексно регламентував поліграфологічну діяльність, хоча спроби законодавчого врегулювання здійснювалися й раніше. Так, в 2016 році був розроблений Проект Закону № 4094 «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» [77], що закладав правові гарантії добровільності, інформованої згоди, дотримання процедур і обмеження використання результатів. Його метою було створення легітимного правового поля для застосування поліграфа, проте цей законопроект так і не був ухвалений. Проте, у 2025 році відбулося нормативне закріплення поліграфа, що передбачав перевірку осіб, які мають допуск до державної таємниці. Прийнятий Закон № 4560-IX від 31 липня 2025 року встановив обов'язковість проходження поліграфологічних досліджень, щонайменше раз на два роки,

працівниками антикорупційних та правоохоронних органів, які мають допуск до державної таємниці, за методологією, погодженою зі Службою безпеки України. Цей крок дозволив мінімізувати ризики співпраці посадових осіб із державою-агресором і підвищив рівень інституційної довіри, однак залишив поліграф поза межами системного правового регулювання [70]. На відміну від США, де ще з 1988 року діє ЕРРА, який забезпечує баланс між захистом прав працівників і можливістю застосування поліграфа у сферах національної безпеки, в Україні бракує чіткого закону, що визначав би поліграфологічну діяльність у цілому. Тому нагальною є потреба ухвалення спеціального закону, який не лише врегулює використання поліграфа у державному й приватному секторах, але й визначить його як інструмент кримінального аналізу. Нормативне врегулювання інтеграції поліграфологічних досліджень у кримінальний аналіз, з використанням Баєсовської моделі, дозволить підвищити точність імовірнісної оцінки даних, мінімізувати ризики помилкових висновків та забезпечити науково обґрунтоване ухвалення управлінських рішень у секторі безпеки і оборони України. Впровадження Баєсівського висновку дозволяє аналітику не просто констатувати результат тесту, а математично інтегрувати його у загальний масив доказів. У системі кримінального аналізу це означає перехід від "категоричного судження" до "динамічного оновлення ймовірностей". Кожен результат поліграфа стає вагомим множником у формулі оцінки загрози, що мінімізує вплив когнітивних упереджень аналітика та забезпечує об'єктивність стратегічних прогнозів.

Важливим кроком у напрямі стандартизації стало ухвалення національного стандарту ДСТУ 9266:2023 «Судова психологічна експертиза. Використання поліграфа. Загальні вимоги», чинного з 1 травня 2024 року [9], що може бути використано за аналогією в діяльності поліграфологів сектору безпеки і оборони України. Цей документ визначає основні вимоги до проведення поліграфологічних досліджень в межах судово-експертної діяльності, що створює підґрунтя для єдиної методологічної бази та сприяє

підвищенню довіри до результатів таких досліджень. Водночас його застосування у кримінальному аналізі вимагає додаткового нормативного закріплення, аби уникнути розбіжностей між експертною та аналітичною функціями поліграфа.

По-друге, потребує вдосконалення система професійної підготовки та сертифікації поліграфологів в Україні. Міжнародний досвід демонструє, що єдиний освітній стандарт та багаторівнева система атестації сприяють підвищенню довіри до поліграфологічних досліджень і забезпечують якість роботи фахівців. В США поліграфологи Служби митного та прикордонного контролю (СВР) повинні відповідати наступним мінімальним кваліфікаційним вимогам:

- мати досвід кримінального розслідування не менше двох років,
- освіту бакалавра отриману в акредитованому закладі,
- проходження персональної співбесіди та безпекової перевірки,
- успішно завершити базовий курс підготовки в Національному центрі оцінки достовірності (NCCA) тривалістю 14 тижнів,
- пройти стажування під наглядом сертифікованого поліграфолога,
- щорічне підтвердження кваліфікації шляхом проведення щонайменше 36 поліграфологічних досліджень,
- підвищення кваліфікації кожні два роки тривалістю 80 годин [162, с. 9-13].

Подібні вимоги висуваються й у Федеральному бюро розслідувань (FBI), де кандидати обираються серед спеціальних агентів з мінімум п'ятирічним досвідом розслідувань та навичками опитувань й проведення допитів, проходять перевірку безпеки, 14-тижневе базове навчання на курсі DoDPI (NCCA), річне стажування під наглядом старшого інструктора із виконанням щонайменше 48 досліджень для підтримки сертифікації, а також проходять не менше 80 годин підвищення кваліфікації кожні два роки [163, с. 54]. У Армії США підготовка та сертифікація поліграфологів здійснюється за чітко регламентованою системою відбору, навчання, стажування та підтримки

професійної компетентності, що забезпечує високий рівень професіоналізму та стандартизації. Кандидат на посаду поліграфолога повинен бути громадянином США, старше 25 років, диплом акредитованого коледжу або еквівалентну освіту та не менше двох років практичного досвіду проведення розслідувань у державних або правоохоронних органах, пройти перевірку моральних і етичних якостей. Базова підготовка здійснюється у Національному центрі оцінки достовірності (NCCA) за єдиним курсом, після чого кандидат проходить стажування під наглядом сертифікованого поліграфолога щонайменше 6 місяців із проведенням мінімум 25 досліджень під безпосереднім контролем та оцінкою якості результатів; під час стажування координується робота з офіцерами контролю якості, а також передбачене підвищення кваліфікації не рідше одного разу на два роки і 80 годин безперервної освіти для підтримки сертифікації. Сертифікація включає проведення не менше 18 досліджень протягом шести місяців, а у разі тривалого виконання інших обов'язків або невиконання кваліфікаційних вимог – повторне стажування не менше двох місяців із проведенням щонайменше 15 контрольованих досліджень. Сертифікація може бути призупинена або відкликана у разі систематичного недотримання професійних стандартів, порушення етики, тощо [108, с. 10-11]. Запозичення американської моделі сертифікації (NCCA/FBI) дозволить Україні подолати проблему "швидких курсів". У кримінальному аналізі якість вхідних даних на 70% залежить від майстерності збирача. Впровадження жорсткого цензу (мінімум 48 досліджень на рік для підтримки сертифікації) гарантує, що аналітичні підрозділи отримуватимуть інформацію від фахівців, які знаходяться на піку своєї професійної форми, що критично для мінімізації помилок у справах національної безпеки.

Відповідно до стандартів PLEA, поліграфолог підрозділу публічної безпеки повинен завершити початковий курс підготовки в школі, акредитованій в АРА, пройти стажування у відомстві тривалістю від шести до 18 місяців та успішно провести щонайменше 25 поліграфологічних

досліджень перед отриманням статусу повноцінного спеціаліста (поліграфолога); надалі підтримка кваліфікації включає регулярну оцінку компетентності, дотримання етичних норм та проходження щонайменше 30 годин підвищення кваліфікації кожні два роки [151, с. 65-66]. В Україні доцільно запровадити аналогічну багаторівневу систему підготовки та сертифікації поліграфологів, інтегруючи міжнародні стандарти ASTM, APA та PLEA у вітчизняну освітню практику сектору безпеки і оборони. Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України є ініціатором розробки стандарту «Поліграфолог» [59], що свідчить про формування інституційних основ професії та поступову стандартизацію української практики поліграфології відповідно до міжнародних стандартів, підкреслюючи потребу у єдиній методології, системі підготовки кадрів та етичному регулюванні професійної діяльності.

По-третє, перспективним напрямом є створення централізованої бази даних результатів поліграфологічних досліджень, інтегрованої в систему управління цифровими доказами (DEMS). Аналіз досвіду Служби митного і прикордонного контролю США (CBP) демонструє, як комплексна цифрова система результатів поліграфологічних досліджень CAPS забезпечує ефективне управління процесом обробки даних у правоохоронних органах [154]. Відділ оцінки достовірності (CAD) Управління службової відповідності (OPR) адмініструє результати поліграфологічних досліджень кандидатів на правоохоронні посади та працівників, які є об'єктами контррозвідувальних або службових перевірок. Процес у CBP організовано таким чином, що всі дані кандидатів імпортуються через інтеграцію CAPS з електронною кадровою системою Cornerstone та автоматично перевіряються на відповідність. Система Cornerstone, створена CBP для Департаменту внутрішньої безпеки (DHS), та призначена для автоматизованого управління процесом перевірки біографічних даних співробітників, кандидатів та підрядників. Cornerstone забезпечує безпаперовий обмін інформацією між різними інформаційними системами, включаючи отримання анкет, перевірку фінансових, кримінальних

та службових даних, обробку відбитків пальців і формування звітів для подальшого розгляду у інтегрованій системі управління безпекою (Integrated Security Management System, ISMS). Cornerstone не здійснює оцінювання, аналізу чи створення нових даних, а лише виконує функції інтеграції, маршрутизації та зберігання, забезпечуючи контроль щодо придатності осіб до роботи у СВР та їх правом доступу до секретної інформації чи федеральних систем. Збереження даних у системі обмежене строками: ідентифікаційні дані зберігаються до 15 років, тоді як журнали та інші матеріали переважно протягом року [121]. Кандидати, які відповідають критеріям, в CAPS потрапляють до черги «непризначених», після чого аналітик CAD вручну завантажує форму згоди на проходження поліграфологічного дослідження та іншу релевантну документацію з внутрішніх систем. Наступним кроком аналітик надсилає запит на планування поліграфологічного дослідження, що може відбуватися автоматично через систему CAPS або електронною поштою. CAPS забезпечує централізоване зберігання всіх матеріалів поліграфологічного дослідження. Також до системи завантажуються письмові пояснення суб'єктів дослідження, поліграми, аудіозаписи, письмові формулювання тестових запитань, аналітичні таблиці результатів і додаткові матеріали, що мають значення для оцінки. Після завершення збору документації поліграфолог вручну подає справу для остаточного перегляду групі контролю якості. Аналітики групи контролю якості перевіряють поліграми, аудіозаписи та документи, вручну фіксують результати перевірки в розділі контролю якості CAPS і формують фінальний висновок. У разі виявлення проблем призначається додаткове тестування, після чого оцінка повертається до черги поліграфолога для повторного проведення процедури. Після успішного завершення група контролю якості в CAPS автоматично генерує фінальний звіт результатів поліграфологічного дослідження, який інтегрується в електронну базу кадрової системи (ISMS) для ухвалення рішень щодо придатності кандидата. Відділ OPR використовує ці звіти разом із результатами перевірки біографічних даних для винесення остаточних рішень.

Окремо CAPS містить модуль для обліку кореспонденції та офіційних запитів, включно зі скаргами, зверненнями в межах процедур рівності при працевлаштуванні та іншими зверненнями, що пов'язані з поліграфологічним дослідженням. Цей модуль забезпечує прозорість, підзвітність і контрольованість процесів обробки даних, обмежуючи доступ лише уповноваженим співробітникам із визначеними ролями [121, с 1-4]. Інтеграція такого підходу в DEMS дозволяє уніфікувати зберігання інформації, підвищити її достовірність та забезпечити можливості для кримінального аналізу, включно з виявленням закономірностей, патернів поведінки та факторів ризику. У воєнних умовах це стає ефективним інструментом для своєчасної ідентифікації загроз, попередження витоку службової інформації, виявлення агентурної діяльності та профілактики внутрішніх правопорушень. При цьому цифрове управління даними забезпечує дотримання принципів безпеки, конфіденційності та законності обробки персональних даних.

Створення українського аналога системи CAPS у межах DEMS дозволить реалізувати концепцію "наскрізної аналітики". Це означає, що поліграма, аудіозапис та аналітичний аналіз за ESS-M стають доступними для верифікації групою контролю якості в режимі реального часу. Така прозорість усуває корупційні ризики на етапі інтерпретації результатів та створює єдине цифрове "сховище істини", необхідне для довгострокового стратегічного аналізу кадрових загроз.

Поліграф у Розвідувальному співтоваристві США (IC) застосовується як ключовий інструмент забезпечення кадрової безпеки відповідно до Intelligence Community Policy Guidance 704.6 від 04.02.2015 [132], що регламентує проведення перевірок у межах процедур допуску до секретної інформації та визначення придатності осіб до зайняття чутливих посад, закріплюючи поліграф як невід'ємний елемент системи персонального відбору та контролю. Він використовується як на етапі первинної перевірки персоналу, так і при періодичному підтвердженні або продовженні доступу, а самі обстеження поділяються на три типи:

Counterintelligence Scope Polygraph (CSP), орієнтований на виявлення ризиків шпигунства, тероризму, саботажу, несанкціонованих контактів та витоків інформації;

Expanded Scope Polygraph (ESP), що додатково охоплює питання кримінальної діяльності, наркотиків та неправдивих даних у кадровій документації;

Specific Issue Polygraph (SIP), застосовуваний для вирішення окремих безпекових чи контррозвідувальних проблем [132]. Усі програми застосування поліграфа IC функціонують відповідно до стандартів NCCA, що передбачає обов'язкову стандартизацію підготовки поліграфологів, систему контролю якості та аудитів, а також принцип взаємного визнання результатів поліграфологічних досліджень між складовими підрозділами співтовариства. Важливо, що поліграф інтегрований у ширшу систему перевірки персоналу, ключовим елементом якої є електронна база даних Scattered Castles, що функціонує як єдина інформаційна платформа IC для підтвердження допуску до таємної інформації, фіксації поліграфологічних досліджень і сертифікації візитів. Відповідно до ICPG 704.5, усі компоненти IC зобов'язані використовувати та визнавати дані, внесені до Scattered Castles, що забезпечує повну взаємну довіру, прозорість і уніфікований контроль у сфері кадрової безпеки, а також інтеграцію результатів поліграфних перевірок у єдиний простір інформаційної безпеки розвідувального співтовариства [158].

Досвід США демонструє ефективність централізованого управління результатами поліграфологічних досліджень через системи CAPS та Scattered Castles, де дані результатів поліграфологічних досліджень автоматично перевіряються, фіксуються письмові пояснення, поліграми, аудіозаписи та аналітичні таблиці, здійснюється контроль якості та забезпечується прозорість процесу, а результати поліграфних перевірок визнаються усіма елементами системи та проходять уніфікований контроль. Впровадження аналогічних підходів у секторі безпеки і оборони України, інтегруючи результати поліграфологічних досліджень у систему управління цифровими доказами

(DEMS), може забезпечити централізоване зберігання даних, підвищення їх достовірності, ефективний контроль доступу, аналітичну підтримку для виявлення ризиків і загроз, а також дотримання принципів безпеки, конфіденційності та законності обробки персональних даних.

В Україні інтеграція результатів поліграфологічних досліджень до кримінального аналізу повинна здійснюватися з урахуванням вимог Директиви (ЄС) 2016/680 та стандартів GDPR, що забезпечує не лише юридичну відповідність, але й етичну виправданість практики збору та обробки даних в умовах зростання ролі Big Data. Актуальність формування централізованих баз даних поліграфологічних досліджень у секторі безпеки і оборони України зумовлена різким збільшенням кількості перевірок після початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ, що робить поліграф ефективним інструментом для забезпечення внутрішньої безпеки та кадрової політики. Стратегічне нормативне підґрунтя для створення таких баз визначено Указом Президента України № 273/2023, який передбачає цифрову трансформацію органів правопорядку з модернізацією інформаційної інфраструктури та ризик-орієнтованим управлінням. Водночас відсутність чітких відомчих норм щодо ведення баз даних поліграфологічних досліджень створює ризики порушення законодавства про захист персональних даних та легітимність інформації. Тому формування таких баз має суворо відповідати Закону України «Про захист персональних даних», Конвенції № 108 Ради Європи, стандартам ЄС (GDPR, Директива 2016/680) та внутрішнім регламентам підрозділів сектору безпеки і оборони України, із застосуванням псевдонімізації, шифрування, обмеженого доступу, кіберзахисту, строкового зберігання та чіткого визначення відповідальних осіб.

Основною структурною одиницею бази даних результатів поліграфологічних досліджень слід розглядати електронну поліграму (комп'ютерний запис психофізіологічних реакцій поліграфологічного дослідження). В свою чергу використання сучасного програмного

забезпечення, що відповідає стандартам NCCA ASCII, забезпечує фіксацію не лише поліграм, але й додаткових даних, таких як: запитань тесту, дата проведення дослідження, аудіо-/відеозапис, результатів автоматизованого та/або мануального аналізу, персональних даних досліджуваної особи та поліграфолога (ПІБ, дата народження, посада), а також інші допоміжні матеріали (текстові та графічні файли, довідки щодо розслідуваної події). Така комплексність наповнення поліграми робить її базовим інформаційним елементом для формування електронних баз даних, придатних для інтеграції у кримінальний аналіз. Водночас чутливий характер інформації вимагає суворого дотримання законодавчих норм щодо захисту персональних даних та інформаційної безпеки [32, с 354].

В сучасних умовах цифровізації сектору безпеки і оборони України доцільно впроваджувати формування кількох типів баз даних поліграфологічних досліджень із дотриманням відповідних нормативно-правових стандартів, а саме:

1. ***Відомча база даних у форматі Big Data.*** Функціонування цієї бази має ґрунтуватися на вимогах Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR), який встановлює комплексні правила обробки персональних даних. У цій базі необхідно зберігати ідентифікаційні дані суб'єкта дослідження (ПІБ, звання, посаду тощо), ініціатора поліграфологічного дослідження, поліграфолога, а також сам факт проходження поліграфологічного дослідження без висновку поліграфолога. Особливістю такої бази має бути присвоєння унікального особистого номера суб'єкту дослідження, що забезпечує можливість подальшої деперсоналізації даних в спеціальній базі та захищає інформацію про особу при подальшому використанні. Такий підхід забезпечує баланс між прозорістю та захистом персональних даних, створюючи базу для аналітичної роботи без надмірного розголошення чутливої інформації [26, с. 72-73].

2. ***База даних поліграфологічних досліджень підрозділу кримінального аналізу у форматі DEMS.*** Формування і функціонування цієї бази регламентується Директивою (ЄС) 2016/680, яка визначає особливі

вимоги до обробки персональних даних правоохоронними органами для забезпечення потреб кримінальних розслідувань. В межах цієї бази допускається використання лише унікального особистого номера суб'єкта поліграфологічного дослідження (присвоєного у відомчій базі) без розголошення його ідентифікаційних даних, що підвищує рівень захисту персональних даних. База має вміщувати деталі проведеного поліграфологічного дослідження: застосовані методики тестування, результати дослідження, аналітичні висновки, а також цифрові матеріали, зокрема поліграми. Така структура забезпечує необхідний рівень конфіденційності, правомірності доступу та використання даних в межах кримінального аналізу і оперативно-розшукової діяльності [26, с. 73].

3. ***Впровадження порядку обробки та зберігання відеозаписів і супутньої інформації.*** Особлива увага має бути приділена нормативному регулюванню процесів зберігання великих обсягів відео-, аудіоданих та інших матеріалів, що утворюються під час поліграфологічного дослідження. Розробка чіткого порядку зберігання повинна передбачати питання серверної інфраструктури, шифрування, кіберзахисту, розподіленого зберігання, а також контролю доступу відповідно до службових повноважень. Встановлення строків зберігання, умов архівування та процедури знищення інформації має ґрунтуватися на вимогах законодавства України про захист персональних даних, державну таємницю, а також відповідати принципам мінімізації зберігання даних. Забезпечення надійності та безпеки цих процесів є критичною складовою комплексного захисту інформації та підтримки доказової сили даних у кримінальному аналізі [26, с. 73].

Внаслідок повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ суттєво збільшились обсяги поліграфологічних досліджень у Державній прикордонній службі України, складової сектору безпеки і оборони. Дана тенденція спричинила накопичення великого масиву даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа (ОЗП) у підрозділах забезпечення внутрішньої та власної безпеки. Впровадження централізованої

підсистеми ІКС «Гарт-21» створило можливості для ефективної обробки та використання цих даних у кримінальному аналізі, підвищуючи достовірність інформації, контроль доступу та захист персональних даних. Досвід США, зокрема систем CAPS та Scattered Castles, демонструє ефективність електронного централізованого управління результатами поліграфологічних досліджень, де дані автоматично перевіряються, фіксуються письмові пояснення, поліграми, аудіозаписи та аналітичні таблиці, здійснюється контроль якості та забезпечується прозорість процесу, а результати визнаються усіма елементами системи та проходять уніфікований контроль [15, с. 38]. Інтеграція подібних підходів до ІКС «Гарт-21» дозволить централізовано зберігати дані, забезпечувати аналітичну підтримку для виявлення закономірностей, патернів поведінки, факторів ризику та своєчасного виявлення загроз, попередження витoku службової інформації, виявлення агентурної діяльності та профілактики внутрішніх правопорушень. Водночас для забезпечення законності та етичної виправданості обробки інформації впровадження бази даних поліграфологічних досліджень ІКС «Гарт-21» має відповідати національному та європейському законодавству, зокрема Закону України «Про захист персональних даних», Конвенції № 108 Ради Європи, стандартам GDPR та Директиви (ЄС) 2016/680. Обов'язковим є застосування псевдонімізації, шифрування, обмеження доступу, кіберзахисту, визначення строків зберігання інформації та відповідальних осіб. Електронне оброблення результатів ОЗП у ІКС «Гарт-21» дозволяє інтегрувати результати поліграфологічних досліджень в діяльність відділів кримінального аналізу, що сприяє підвищенню ефективності використання інформації у кримінальному аналізі, забезпечує своєчасне формування профілів ризику та прийняття управлінських рішень на основі доказової інформації. Також, даний підхід, створює умови для цифровізації процесів кадрової роботи та забезпечення діяльності підрозділів внутрішньої та власної безпеки Державної прикордонної служби України, упорядкування наявних баз даних та законного збереження результатів поліграфологічних досліджень [28,

с 88].

З метою впровадження використання баз даних результатів поліграфологічних досліджень в ІКС «Гарт-21» слід:

- внести зміни до чинної Інструкції з організації та проведення опитування із застосуванням поліграфа в Державній прикордонній службі України щодо можливості оброблення результатів ОЗП в електронному вигляді та розробити і затвердити наказ, що визначав би порядок такого оброблення інформації;
- розробити механізм наповнення бази даних результатів ОЗП фахівцями поліграфологічних підрозділів відділів забезпечення внутрішньої та власної безпеки шляхом цифровізації поліграфологічної звітності з метою законного збереження результатів;
- удосконалити наявні відомчі бази даних для потреб оброблення результатів поліграфологічних досліджень в електронному вигляді [28, с 88].

По-четверте, одним із ключових завдань вдосконалення застосування поліграфологічних досліджень за міжнародними стандартами практики є розроблення єдиних методичних рекомендацій щодо використання поліграфа та впровадження відповідних етичних стандартів, які б забезпечували правову визначеність і законну обґрунтованість порядку проведення досліджень. Єдині методологія та етичні норми створять основу для стандартизації процедур тестування, чіткого визначення сфер його застосування, а також для уніфікації практик між різними державними структурами. Формування єдиної системи підготовки поліграфологів, що передбачатиме одноманітність навчальних програм, підвищення кваліфікаційних вимог і впровадження системи професійної сертифікації має формуватись саме на єдиній методології та етичних норм. Даний підхід сприятиме забезпеченню високого рівня професіоналізації поліграфологів сектору безпеки і оборони України, створенню ефективного механізму контролю якості. Вітчизняна професійна спільнота вже зробила перші кроки в даному напрямі. Зокрема, «Колегія поліграфологів України» опублікувала методичні рекомендації щодо

використання різних методик поліграфологічних досліджень, які спираються на міжнародні стандарти практики. Даною організацією започатковано періодичне професійне видання «Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика», де систематично публікуються статті, присвячені питанням впровадження поліграфологічних досліджень за міжнародними стандартами практики. Це свідчить про започаткування в Україні професійної платформи, яка здатна забезпечити систематизацію підходів, обмін досвідом та поступове формування єдиного методологічного кола в галузі поліграфології.

Системна регламентація поліграфологічної діяльності забезпечить прозорість і підзвітність цього інструменту, що є важливим чинником для зміцнення довіри суспільства до сектору безпеки і оборони України. Отже, поєднання національних ініціатив професійних об'єднань із державною політикою у сфері регламентації та розвитку поліграфологічних досліджень створює умови для формування комплексної системи правових, організаційних, технічних та етичних засад. Це сприятиме не лише підвищенню довіри до результатів поліграфологічних досліджень, але й їх гармонійній інтеграції у сучасну модель ІЛР. Даний підхід дозволить посилити інституційний потенціал аналітичних підрозділів України, підвищити ефективність протидії злочинності та зміцнити національну безпеку в умовах правового режиму воєнного стану та в період післявоєнного відновлення.

Актуальність проблеми національної безпеки і оборони України в умовах повномасштабної збройної агресії російських військ вимагає переосмислення підходів до перевірки достовірності інформації та підвищення ефективності використання поліграфа в кадровому відборі, розслідуваннях і протидії внутрішнім загрозам. Поліграфологи відіграють важливу роль у зменшенні ризиків, пов'язаних із витоків службової та таємної інформації, кадрової безпеки, а також іншими загрозами, особливо в умовах воєнного стану. Враховуючи ці виклики, необхідно підвищити професійну компетентність поліграфологів сектору безпеки й оборони України, дотримуючись міжнародних стандартів практики. Це надасть можливість не

лише поліпшити об'єктивність досліджень, а й створити єдиний професійний підхід до діяльності поліграфологів. Важливим аспектом є упровадження валідних методик поліграфологічних досліджень, що гарантують високу точність результатів і відповідають міжнародним стандартам. Також необхідно запровадити системи контролю якості, що дадуть змогу забезпечити стабільність і надійність досліджень у сфері поліграфології. Важливим складником розвитку сучасної української поліграфології є формування національної школи як соціальної інституції, яка забезпечить створення єдиної освітньої платформи для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також контроль якості їхньої діяльності з урахуванням вимог національного законодавства та міжнародного досвіду. Сучасний стан підготовки поліграфологів потребує вдосконалення, зокрема адаптації міжнародних методик до національного законодавства, оскільки відсутній єдиний стандарт підготовки, що обмежує ефективність роботи. Розроблення комплексної моделі професійної підготовки поліграфологів є нагальним завданням для підвищення рівня кадрової безпеки та зміцнення обороноздатності України. Проблема формування професійної компетентності поліграфологів в Україні, зокрема в контексті міжнародних стандартів, є актуальною [34, с. 35].

Досліджуючи професійну компетентність поліграфолога, слід звернути увагу на комплекс взаємопов'язаних компетентностей, які в сукупності формують загальну підготовку фахівця. Поняття компетентності поліграфолога охоплює не лише сукупність теоретичних знань, а й комплекс когнітивних і практичних навичок, особистісних характеристик, емоційних компонентів і мотиваційних чинників, які є визначальними у професійній діяльності. Вони слугують основою для ефективного виконання професійних завдань і визначають рівень підготовленості поліграфолога. Структурний аналіз компетентностей передбачає їхню деталізацію відповідно до особливостей професійної діяльності поліграфолога, що дає змогу виокремити ключові складники. До них належать спеціалізовані знання з поліграфології,

сформовані вміння, навички та професійно значущі якості, які безпосередньо впливають на результативність професійної діяльності. Процес формування професійної компетентності поліграфолога передбачає конкретизацію її характеристик, що включає визначення необхідного обсягу знань, розвиток практичних навичок і формування відповідних особистісних рис. Для забезпечення ефективності цього процесу необхідний структурований підхід, який урахує специфіку професійного середовища поліграфологів та особливості їхньої освітньої підготовки [34, с. 37].

В нашому дослідженні щодо формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки і оборони України ми дослідили такий важливий чинник, як самоефективність поліграфолога (суб'єктивну впевненість поліграфолога у власній здатності успішно реалізовувати конкретно окреслені професійні компетентності, а також організовувати й виконувати дії, необхідні для досягнення поставлених результатів) [34]. Нами виокремлено етапи формування професійної компетентності поліграфологів у вигляді таблиці оцінок рівнів компетентності поліграфологів (додаток Г) і таблиці характеристики рівнів компетентності (додаток Г). Для формування рівнів компетентності поліграфологів мають бути дотримані такі чинники: наявність відповідної освіти; проведення поліграфологічних досліджень лише за науково обґрунтованими методиками; періодичний контроль якості роботи; відповідний досвід, який вимірюється сумарно кількістю поліграфологічних досліджень; час перебування у професії та підвищення кваліфікації [34, с. 40].

Розвиток національної школи поліграфології має базуватися на принципі інституційної пам'яті. Вимірювання рівнів компетентності через показники самоефективності дозволяє не лише оцінювати навички, а й прогнозувати стійкість спеціаліста до стресових чинників воєнного стану. Це перетворює підготовку поліграфологів із освітнього процесу на елемент системи внутрішньої безпеки, де кожен фахівець є верифікованим сенсором у загальнодержавній мережі кримінального аналізу.

Формування професійної компетентності поліграфологів є критично

важливим для забезпечення ефективності сектору безпеки і оборони України, особливо в умовах сучасної воєнної агресії. Поетапне формування компетентності включає теоретичну і практичну професійну підготовку, контроль якості поліграфологічних досліджень, сприяє ефективному базовому засвоєнню методів поліграфологічних досліджень і якісному підвищенню кваліфікації фахівців. Єдиний стандарт підготовки поліграфологів та їхня сертифікація, орієнтовані на міжнародні вимоги, дають змогу забезпечити високу якість досліджень. Розвиток системи контролю якості мінімізує вплив людського фактора й підвищує точність результатів поліграфологічних досліджень, що є особливо важливим для забезпечення національної безпеки і обороноздатності України. Створення національної школи поліграфології, орієнтованої на міжнародні стандарти практики, є основою для підвищення професіоналізму фахівців і забезпечення високої якості поліграфологічних досліджень. Підвищення кваліфікації поліграфологів через адаптовані навчальні програми та інтеграцію міжнародних стандартів дає змогу досягнути високої ефективності діяльності. Комплексний підхід до навчання, сертифікації і контролю уможливорює поступове становлення національної поліграфічної школи [34, с. 41].

3.3. Перспективи використання інформації, отриманої поліграфологічним методом в кримінальному аналізі в період післявоєнного відновлення України.

Оцінка ризиків і цифрова трансформація, що ґрунтуються на адаптованих міжнародних стандартах, постають ключовими інструментами стратегічного управління, особливо в умовах комплексного інституційного відновлення та посилення цифрової автономії держави. Водночас національний контекст зумовлює необхідність не формального впровадження глобальних рамкових моделей, а їх глибокої трансформації, узгодженої з вітчизняними регуляторними структурами, наявними ресурсними обмеженнями, архітектурою інформаційно-аналітичної екосистеми та

суспільними очікуваннями щодо законності, прозорості й захисту прав людини [135, с. 15].

Перспективи використання інформації, отриманої поліграфологічним методом, у кримінальному аналізі періоду післявоєнного відновлення України набувають особливої актуальності, оскільки охоплюють широкий спектр завдань, пов'язаних із гарантуванням національної безпеки, підвищенням довіри до державних інституцій та формуванням прозорих механізмів кадрової політики. У цьому випадку поліграф постає не лише технічним інструментом перевірки достовірності інформації, але й важливим елементом комплексної системи кримінального аналізу, здатним забезпечувати оцінку даних у сферах, що мають критичне значення для державної безпеки та суспільної стабільності. Йдеться передусім про ідентифікацію ризикових категорій населення на деокупованих територіях, де виникає необхідність у виявленні осіб, які могли співпрацювати з окупаційними адміністраціями чи брати участь у розвідувально-підбивній діяльності ворожих спецслужб. Також доцільно запровадити перевірку державних службовців і депутатів на предмет доброчесності, причетності до корупційних схем чи контактів з ворожими іноземними спецслужбами, що у післявоєнний період стає основою формування якісно нової кадрової структури державного управління. Додаткового значення набуває створення Єдиного державного центру оцінки достовірності інформації, який забезпечуватиме підготовку поліграфологів органів державної влади, уніфікацію методик досліджень і проведення перевірок кандидатів на посади в органи державної влади та місцевого самоврядування. Єдиний державний центр оцінки достовірності інформації надасть законної обґрунтованості порядку проведення поліграфологічних досліджень в Україні, сприятиме одноманітності підготовки кадрів і впровадженню контролю якості роботи спеціалістів.

Водночас перспективи розвитку стосуються й приватного сектору, де формування єдиної системи освіти та контролю якості поліграфологічних досліджень дозволить мінімізувати ризики зловживань, забезпечити

відповідність міжнародним стандартам і підвищити рівень довіри до результатів приватних поліграфологів.

У сукупності із сучасними технологіями аналізу великих масивів даних та алгоритмами штучного інтелекту поліграфологічний метод може стати потужним інструментом післявоєнного відновлення України, сприяючи ефективній протидії корупції, організованій злочинності та розвідувально-підбивній діяльності іноземних спецслужб, інтегруючи українську практику у європейську систему захисту прав людини й інформаційної безпеки.

Перспективи використання поліграфологічного методу в системі кримінального аналізу в післявоєнний період можна розглядати у чотирьох взаємопов'язаних напрямках, кожен із яких має стратегічне значення для відновлення та розвитку безпекового середовища України.

Першим і найбільш актуальним напрямом використання поліграфа як методу кримінальному аналізу в післявоєнному відновленні України є його застосування на деокупованих територіях. В умовах, колабораціонізму, розвідувально-підбивної діяльності спецслужб росії та залишкових мереж впливу окупаційних адміністрацій, постає необхідність у швидких і водночас надійних механізмах перевірки осіб, що перебували на цих територіях під час тимчасової окупації. Саме поліграф може слугувати важливим інструментом виявлення співпраці осіб з ворогом, участі в діяльності колаборантських структур, пособництві незаконним формуванням або здійсненні диверсійної діяльності. Застосування поліграфа дозволить прискорити процеси перевірки осіб, що претендують на зайняття посад у місцевих органах влади, правоохоронних структурах або інших державних установах, тим самим мінімізуючи ризики інфільтрації представників ворожих спецслужб та агентурних мереж. Слід наголосити, що такі перевірки мають ґрунтуватися на стандартизованих методиках, дотриманні принципів законності, пропорційності та прав людини, щоб уникнути використання поліграфа як інструменту політичного чи адміністративного тиску. У перспективі цей напрям здатен стати фундаментальною складовою політики національної

безпеки, оскільки забезпечуватиме ефективну фільтрацію ризикових категорій осіб, сприятиме відновленню довіри до державних інституцій на деокупованих територіях і створюватиме умови для їх інтеграції у єдину систему правопорядку України.

Другим важливим напрямом є перевірка діючих державних службовців та народних депутатів на предмет доброчесності, відсутності корупційних зв'язків і співпраці з іноземними спецслужбами у післявоєнний період. В умовах відновлення державних інституцій та формування нового кадрового складу органів влади цей напрям набуває стратегічного значення для забезпечення прозорості та легітимності управлінських рішень. Поліграфологічні дослідження дозволяють оцінити ступінь ризику, пов'язаного з можливими зловживаннями, несанкціонованим впливом третіх осіб або участю у корупційних схемах, що сприяє відбору надійних кадрів на державні структури. Так само використання поліграфа передбачає стандартизовані процедури, єдині методичні рекомендації та контроль якості проведення досліджень, що забезпечує об'єктивність результатів і законність процесу перевірки. Такий підхід сприяє інтеграції поліграфа у систему превентивного контролю та управління ризиками, а також зміцненню довіри суспільства до державних органів і правових механізмів кадрової політики.

Третім напрямом є створення Єдиного центру оцінки достовірності інформації, центрального органу підготовки державних поліграфологів та уніфікації методик поліграфологічних досліджень в Україні. Такий центр забезпечить системний підхід до проведення перевірок кандидатів на державну службу та кандидатів у народні депутати, а також стане платформою для стандартизації процедур оцінки достовірності інформації, контролю якості досліджень і дотримання прав і свобод досліджуваних осіб. Впровадження єдиного центру дозволить формувати професійні компетентності поліграфологів на основі міжнародних стандартів практики, забезпечить одноманітність методологічних підходів у різних державних інституціях та сприятиме підвищенню довіри до результатів поліграфологічних перевірок.

Крім того, центр може стати науково-методичним осередком для проведення аналітичних досліджень, моніторингу ефективності застосування поліграфа у кримінальному аналізі та розробки рекомендацій щодо інтеграції результатів перевірок у систему управління національною безпекою та кадровою політикою держави. Така інституційна модель забезпечить комплексне поєднання правових, організаційних та методичних заходів, що є необхідним для професіоналізації поліграфологів сектору безпеки і оборони України та формування надійної системи превентивного контролю загроз державній безпеці.

Четвертим напрямом є впровадження системи контролю якості поліграфологічних досліджень у приватному секторі, що дозволить підвищити професійні стандарти та забезпечити довіру до результатів перевірок у комерційних, кадрових та юридичних процесах. Формування єдиної електронної системи забезпечення контролю якості передбачає розробку нормативно-методичних документів, встановлення стандартів підготовки фахівців, впровадження процедур аудиту та оцінки точності проведених досліджень. Така система дозволить мінімізувати ризики зловживань та хибних висновків, забезпечить прозорість і передбачуваність процедур, а також сприятиме дотриманню прав і свобод осіб, що проходять поліграфологічне дослідження. Інтеграція результатів поліграфологічних досліджень із сучасними інформаційними технологіями, такими як аналіз великих даних (Big Data) та алгоритми штучного інтелекту, створить потужний аналітичний інструментарій для оцінки ризиків і прийняття обґрунтованих кадрових рішень у приватних компаніях. Реалізація цього напряму дозволить не лише стандартизувати практику поліграфологічних досліджень, але й підвищити професіоналізацію фахівців, забезпечивши відповідність української практики міжнародним стандартам та вимогам захисту персональних даних.

Таким чином, у контексті післявоєнного відновлення України поліграфологічний метод трансформується з інструменту оперативного

реагування на фундаментальну технологію інституційної стабілізації. Стратегічне значення методу в цей період обумовлюється необхідністю реалізації масштабних фільтраційних та люстраційних заходів на деокупованих територіях. Використання поліграфа як методу кримінального аналізу дозволить проводити диференціацію ризиків серед місцевого населення та посадових осіб, виявляючи не лише пряму співпрацю з окупаційними адміністраціями, а й приховані мережі агентів впливу та потенційні осередки диверсійної активності.

Окремим пріоритетом стає впровадження циклічного антикорупційного моніторингу. Створення Єдиного державного центру оцінки достовірності інформації (за аналогом NCCA США) забезпечить централізацію аналітичних даних, дозволяючи відстежувати динаміку доброчесності державних службовців у режимі реального часу. Це мінімізує ризики корупційної деструкції під час розподілу ресурсів на відновлення країни.

Перспективним є поєднання поліграфологічних даних із алгоритмами Big Data та штучного інтелекту (AI) у межах моделі Intelligence-Led Policing (ILP). Така конвергенція дозволить створювати прогностичні моделі криміногенних загроз на базі верифікованих психофізіологічних профілів, що значно підвищить ефективність превентивної діяльності правоохоронних органів та забезпечить високий рівень безпеки інвестиційного клімату в процесі відбудови держави.

Перспективи використання поліграфологічного методу в кримінальному аналізі у післявоєнний період свідчить про його стратегічну значущість для забезпечення національної безпеки, формування прозорих кадрових механізмів та підвищення ефективності державного управління. Реалізація окреслених заходів дозволе зміцнити довіру громадян до державних інституцій і інтегрувати поліграфологію у сучасну модель ILP в Україні.

Висновки до розділу 3

Сучасна практика застосування поліграфа у світі демонструє, що провідним осередком розвитку цього методу залишаються США, де сформовано науково-методичну та правову основу поліграфології, стандарти професійної підготовки та процедури використання, що вплинули на міжнародні практики. Американська модель поєднує чіткі правові рамки, професійні стандарти та судову практику, що забезпечує баланс між національною безпекою та захистом прав людини. Досвід інших країн – Канади, Мексики, Великої Британії, Ізраїлю, Японії та Європи – підтверджує універсальність та адаптивність американських стандартів, що враховують специфіку національних органів безпеки, правоохоронних структур і приватного сектору. Для України сучасний міжнародний досвід є орієнтиром у формуванні нормативно-правової бази, професійної підготовки та сертифікації поліграфологів, створенні централізованих баз даних результатів досліджень та інтеграції поліграфа у систему кримінального аналізу. Адаптація триступеневого підходу США – федерального для військових формувань, правоохоронного для працівників органів публічної безпеки та комерційного для цивільного сектору – дозволяє забезпечити ефективність використання поліграфа, методологічну єдність, правову визначеність та баланс між безпекою держави і правами людини. Таким чином, впровадження стандартизованих методик і міжнародних практик є ключовим фактором розвитку поліграфології в Україні та підвищення якості аналітичної діяльності в правоохоронних органах.

Перспективи розвитку поліграфа як методу кримінального аналізу в Україні зумовлюються потребою інтеграції міжнародного досвіду, удосконалення правової та методологічної бази, а також ефективного використання інформації для забезпечення національної безпеки та кадрової стабільності в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнний період. Імплементация зарубіжних практик дозволяє адаптувати перевірені методики поліграфологічних досліджень до українських реалій. Це слугуватиме

підвищенню професійних стандартів підготовки поліграфологів, забезпечить уніфікацію процедур досліджень та їх контроль якості, що сприятиме інтеграції української практики в міжнародні системи захисту прав людини та інформаційної безпеки. Вдосконалення методологічних підходів передбачає стандартизацію методик поліграфологічних досліджень, розробку єдиних вимог до підготовки фахівців та впровадження систем контролю якості, а використання сучасних аналітичних технологій, забезпечує об'єктивність результатів, мінімізує ризики зловживань і хибних висновків та підвищує довіру до поліграфа як у державному, так і приватному секторах. У повоєнний період поліграф набуває особливої стратегічної значущості, слугуючи інструментом виявлення осіб, що співпрацювали з окупаційними адміністраціями, ворожими спецслужбами, службовців втягнутих у корупційні схеми. Поліграф в повоєнні часи сприятиме відбору надійних кадрів для органів державної влади та сектору безпеки і оборони України, створюючи основу для формування прозорості та ефективної кадрової політики держави.

Створення єдиного державного центру оцінки достовірності інформації забезпечить системний підхід до проведення поліграфологічних досліджень, уніфікує методики та професійну підготовку спеціалістів, забезпечить контроль якості поліграфологічних досліджень. Єдиний державний центр оцінки достовірності інформації дозволить інтегрувати результати поліграфологічних перевірок у систему управління публічної та національної безпеки, сприятиме забезпеченню кадрової політики держави.

Формування професійної компетентності поліграфологів постає ключовою умовою підвищення ефективності сектору безпеки й оборони України в умовах сучасних загроз. Стандартизована підготовка, поєднана з якісним контролем поліграфологічних досліджень і безперервним підвищенням кваліфікації, забезпечує необхідний рівень достовірності та надійності отриманих результатів. Орієнтація на міжнародні вимоги та адаптація найкращих практик створюють підґрунтя для формування

національної школи поліграфології та зміцнення інституційної спроможності держави. У результаті комплексний підхід до навчання, сертифікації та контролю стає важливим чинником підвищення якості поліграфологічних досліджень і посилення національної безпеки.

Таким чином, розвиток поліграфа як методу кримінального аналізу в Україні сприятиме ефективному превентивному контролю загроз публічної та державної безпеки, сприятиме підвищенню ефективності управлінських рішень, підвищенню довіри громадян до державних інституцій та інтеграції української практики у європейські стандарти безпеки й інформаційної стабільності.

ВИСНОВКИ

Результати здійсненого теоретико-правового аналізу, порівняльного вивчення міжнародного та вітчизняного досвіду застосування поліграфа, а також комплексного аналізу нормативної бази дозволяють констатувати формування нової функціональної моделі використання поліграфа в діяльності правоохоронних органів України як методу кримінального аналізу.

Зокрема, наше дослідження засвідчило наявність двох взаємопов'язаних напрямів, які формують концептуальну основу сучасного підходу до інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів:

- перший напрям передбачає використання поліграфа як інструмента оцінки достовірності інформації;
- другий – як джерела формалізованих даних для аналітичної обробки та прогнозування ризиків.

У межах першого напрямку поліграфологічні дослідження застосовуються з метою виявлення недостовірної або викривленої інформації на ранніх етапах кримінального аналізу, що має особливе значення для оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. Використання валідизованих поліграфологічних методик у поєднанні з Емпіричною Системою Оцінки – Мультиноміальною (ESS-M), забезпечує статистично обґрунтовану інтерпретацію результатів поліграфологічних досліджень, дозволяючи формувати науково-обґрунтовані висновки щодо достовірності отриманої інформації. Практика застосування такого підходу демонструє можливість досягнення точності поліграфологічного дослідження понад 90 %, що суттєво підвищує доказову цінність результатів поліграфологічного аналізу в підтримку оперативних рішень та управлінської діяльності.

Другий напрям застосування поліграфа як методу кримінального аналізу передбачає створення та систематизацію аналітичних баз даних, які містять результати поліграфологічних досліджень. Такі бази стають основою для

побудови інформаційних моделей оцінки ризиків, виявлення поведінкових закономірностей та профілювання осіб, які пройшли поліграфологічне дослідження. Накопичення та аналіз релевантних даних формують платформу для системного підходу до оцінки загроз та підвищення оперативної ефективності правоохоронних органів. Важливою умовою такої ефективності є перехід від паперового до електронного документообігу у форматі NCCA ASCII. Це забезпечує "живучість" аналітичних даних в умовах воєнного стану та їх інтеграцію в цифрові системи управління доказами (DEMS), що дозволяє проводити ретроспективний аналіз та унеможливорює фізичне знищення доказової бази.

Ефективна реалізація обох напрямів використання поліграфа як методу кримінального аналізу потребує інституційного закріплення поліграфологічної компоненти в аналітичних підрозділах передбачає:

- науково обґрунтоване планування та проведення поліграфологічних досліджень;
- формування внутрішніх баз даних для застосування в службовій діяльності правоохоронних органів;
- підвищення точності верифікації отриманої інформації;
- сприяння більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень.

Наукова валідність таких рішень підкріплюється впровадженням Баєсівського висновку. Застосування системи ESS-M дозволяє аналітику правоохоронного органу трансформувати висновок поліграфолога у статистично верифікований ймовірнісний показник, що інтегрується в комплексні математичні моделі оцінки загроз, нівелюючи суб'єктивні когнітивні упередження.

Водночас, дослідження виявило низку адміністративно-правових викликів, серед яких відсутність належного регулювання обробки персональних даних, нормативна невизначеність щодо легітимного ведення електронних баз поліграфологічних даних, потреба в імплементації

міжнародних стандартів поліграфології та кримінального аналізу, а також необхідність розробки захищених інформаційних систем із уніфікованими протоколами збору, зберігання та аналітичної обробки результатів досліджень.

Дослідження підкреслило особливу значущість застосування поліграфа як методу кримінального аналізу в умовах правового режиму воєнного стану та підвищеної інформаційної вразливості. Захист даних під час поліграфологічних досліджень є критично важливим. Виявлено неприпустимість використання поліграфа для встановлення фактів конфіденційного співробітництва з правоохоронними чи розвідувальними органами України. Практика свідчить, що адаптація міжнародних стандартів практики до українських умов дозволяє забезпечити баланс між ефективністю досліджень та дотриманням прав людини, законності та етичних норм. Для досягнення цього балансу запропоновано триступеневу модель імплементації: військовий сегмент (пріоритет – національна безпека), правоохоронний сегмент (реалізація моделі ILP) та цивільно-експертний сегмент (пріоритет – захист приватних інтересів та використання низькоінвазивних методик DLC).

На підставі проведеного порівняльного аналізу застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану в Україні з міжнародними стандартами практиками встановлено, що організаційна модель застосування поліграфа в Україні відрізняється пріоритетністю контррозвідувальних та кримінальних досліджень над кадровою безпекою, що зумовлено специфікою воєнного часу. Водночас використання валідних поліграфологічних методик в поєднанні з системою оцінки ESS-M, сприяє підвищенню точності інтерпретації результатів та зменшенню кількості невизначених результатів. Стандартизація процедур тестування, обраний підхід, оцінка результатів та дотримання етичних норм забезпечують високий рівень професійної компетентності поліграфологів, підвищують надійність отриманих даних та довіру до поліграфа як метода кримінального аналізу.

Перспективи розвитку поліграфа як методу кримінального аналізу в Україні визначаються потребою інтеграції міжнародного досвіду, удосконалення нормативно-правової та методологічної бази, а також ефективного використання інформації для забезпечення кадрової, публічної та національної безпеки.

Імплементація міжнародних стандартів практики сприятиме підвищенню професійних стандартів підготовки поліграфологів, уніфікації процедур досліджень та їх контролю якості, що в свою чергу забезпечить відповідність української практики міжнародним стандартам. Фундаментом цієї уніфікації має стати Єдиний державний центр оцінки достовірності інформації. Створення національної школи на базі такого центру дозволить формувати рівні компетентності фахівців за критеріями самоефективності, перетворюючи поліграфолога на сертифікований "сенсор" у загальнодержавній системі кримінального аналізу.

Впровадження єдиного державного центру оцінки достовірності інформації забезпечить системний підхід до проведення поліграфологічних досліджень, уніфікацію методик, професійну підготовку фахівців та контроль якості досліджень. Це дозволить інтегрувати результати поліграфологічних досліджень у систему управління публічної та національної безпеки, сприятиме кадровій стабільності державних органів та розвитку прозорості кадрової політики.

У повоєнний період поліграф набуває стратегічного значення, статусу ключового інструменту інституційної стабілізації. Він стає базовим елементом фільтраційних заходів на деокупованих територіях та циклічного антикорупційного моніторингу вищих посадових осіб. Поєднання цих даних із алгоритмами Big Data та штучного інтелекту (AI) створює унікальний прогностичний інструментарій для забезпечення стійкості державних інституцій.

Таким чином, результати дослідження засвідчують, що поліграф як метод кримінального аналізу має подвійну функціональність: з одного боку,

він забезпечує отримання перевіреної, актуальної інформації, а з іншого – формує аналітичні бази даних для моделювання ризиків, побудови профілів потенційно небезпечних осіб та виявлення прихованих закономірностей у поведінці фігурантів кримінальних проваджень. Системна інтеграція зазначених підходів в діяльність правоохоронних органів потребує нормативного закріплення, методологічної уніфікації, високого рівня професійної підготовки фахівців та технічної підтримки, що відкриває шлях до якісно нового рівня аналітичного супроводу правоохоронної діяльності в умовах сучасних безпекових викликів, підвищує ефективність правоохоронних органів, а також зміцнює довіру громадян до державних інституцій.

Узагальнюючи, проведене дослідження підтверджує наукову та практичну значущість поліграфа як допоміжного методу кримінального аналізу, демонструє переваги інтеграції сучасних методик та міжнародних стандартів, а також засвідчує ключову роль цифровізації, стандартизації та правового врегулювання у забезпеченні надійності та ефективності застосування поліграфа в умовах правового режиму воєнного стану та в повоєнний період. Формування стійкої емпіричної та аналітичної бази, високий рівень професійної компетентності поліграфологів, впровадження науково обґрунтованих методик і уніфікація процедур створюють підґрунтя для підвищення ефективності кримінального аналізу, оперативного реагування на загрози національній безпеці та розвитку сучасної системи управління ризиками у секторі безпеки і оборони України.

Проведене дослідження дозволило зробити комплексний висновок про роль поліграфа та поліграфологічного методу кримінального аналізу у діяльності правоохоронних органів України. Поліграф та методика його застосування є міждисциплінарними інструментами, що поєднують психологічні, аналітичні та юридичні підходи для оцінки достовірності інформації та підтримки управлінських рішень, формуючи основу сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності.

Історичний аналіз показав, що поліграф пройшов тривалий шлях становлення, включаючи інституційну організацію та впровадження у практику спеціальних служб і правоохоронних органів, що заклало підґрунтя для його сучасного використання як методу кримінального аналізу.

Дослідження встановило, що поліграфологія ґрунтується на визначених правах, принципах і структурних елементах системи, що забезпечують підтримку кримінального аналізу. Сучасні методологічні підходи передбачають стандартизовані процедури збору, обробки та оцінки психофізіологічних даних, застосування комп'ютерного поліграфа та спеціального програмного забезпечення відповідно до міжнародних норм (ASTM, NCCA, GDPR), що підвищує точність верифікації інформації.

Теоретично підтверджено подвійну функціональність поліграфа: як інструменту отримання перевіреної інформації та як ресурс для моделювання ризиків, побудови профілів підозрюваних і виявлення закономірностей у поведінці фігурантів кримінальних проваджень.

Адміністративно-правові механізми застосування поліграфа включають права, обов'язки та відповідальність усіх учасників процесу, забезпечують дотримання законності, етичних норм та прав людини.

Аналіз технічного і програмного забезпечення поліграфів засвідчує високий рівень стандартизації процесів обробки даних, відповідність міжнародним стандартам і вимогам щодо безпеки, сумісності та захисту інформаційних систем.

Порівняльний аналіз міжнародних моделей застосування поліграфа, зокрема практики США, дозволив визначити методологічні підходи, нормативно-правові рамки та стандарти підготовки поліграфологів, що є орієнтиром для адаптації до українських умов.

Досвід централізованого зберігання та обробки поліграфологічних даних демонструє можливості інтеграції результатів досліджень у цифрові системи управління доказами, що підвищує оперативну ефективність і точність кримінального аналізу.

Систематизація інформаційно-аналітичних інструментів і методів дозволяє поліграфологам ефективно оцінювати достовірність оперативної інформації, формувати аналітичні бази даних і підвищувати якість прогнозування ризиків.

Концептуальні напрями інтеграції поліграфа в діяльність аналітичних підрозділів сектору безпеки і оборони України включають нормативне закріплення, методологічну уніфікацію, високий рівень професійної підготовки фахівців та технічну підтримку.

Розроблені рекомендації щодо адаптації міжнародних стандартів і моделей поліграфології до українських умов спрямовані на забезпечення ефективності кримінального аналізу, правової визначеності та безпеки учасників досліджень.

Впровадження єдиного державного центру оцінки достовірності інформації, стандартизація методик, цифровізація та контроль якості досліджень створюють основу для підвищення оперативної, тактичної та стратегічної спроможності правоохоронних органів.

Отже, поліграф як метод кримінального аналізу має подвійну функціональність: забезпечує отримання перевіреної, актуальної інформації та формує аналітичні бази даних для моделювання ризиків, побудови профілів потенційно небезпечних осіб і виявлення прихованих закономірностей поведінки фігурантів. Системна інтеграція цих підходів, підкріплена нормативним, методологічним і технічним забезпеченням, високим рівнем професійної компетентності поліграфологів та дотриманням міжнародних стандартів, відкриває шлях до нового рівня аналітичного супроводу правоохоронної діяльності, підвищує ефективність роботи органів безпеки і оборони та зміцнює довіру громадян до державних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бем М. В., Городиський І. М. Стандарти захисту персональних даних в соціальній сфері. Львів: б.в., 2018. 110 с.
2. Богуш В., Кривуца В., Кудін А. Інформаційна безпека : Термінологічний навчальний довідник, Київ : ООО «Д.В.К.», 2004. 758 с.
3. Братель С. Г., Ісмаїлов К. Ю. Особливості проведення оцінки достовірності інформації в підрозділах Національної поліції України. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 3. С. 28-33.
4. Бружевська З. М., Киричок Р. В., Платоненко А. В., Гулак Г. М. Оцінка передумов формування методики оцінки достовірності інформації. Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 2022. № 3(15). С. 164-174.
5. Гуржій Т. О., Петрицький А. Л. Правовий захист персональних даних : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 216 с.
6. Давидюк В. Окремі аспекти забезпечення безпеки конфіденційного співробітництва осіб із правоохоронними органами. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Харків, 2019. № 2 (85). С. 95-104.
7. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин ДСанПН 3.3.2.007-98 : затв. постановою Гол. держ. сан. лікаря України від 10.12.1998 № 7 (втратили чинність на підставі розпорядж. КМУ від 8 квіт. 2025 р. № 317- р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007282-98> (дата звернення: 03.08.2025).
8. ДСТУ 8692:2016. Поліграфи. Технічні умови. [Чинний від 20.01.2017]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 14 с.
9. ДСТУ 9266:2023. Судова психологічна експертиза. Використання поліграфа. Загальні вимоги. [Чинний від 2024-05-01]. ДП «УкрНДНЦ». Київ, 2023. 14 с.

10. ДСТУ EN ISO 14971:2022. Вироби медичні. Настанови щодо управління ризиком щодо медичних виробів (EN ISO 14971:2019/A11:2021, IDT). 2022. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/docpage.html?id_doc=99909 (дата звернення: 10.03.2025).

11. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденційності від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 14 березня 2024 р. Хмельницький : НАДПСУ. 2024. С. 81 -84.

12. Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 7. 2024. С. 24-39.

13. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України*, 20 грудня 2024 року. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.

14. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. *Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару*, 25 квітня 2024 року. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.

15. Здебський Д. В. Впровадження централізованих баз даних результатів поліграфологічних досліджень у діяльності підрозділів сектору безпеки і оборони України. *Актуальні питання використання поліграфа в діяльності органів сектору безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнної відбудови країни : мат. Міжнар. наук.-практ. форуму*, 24-25.09.2025. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 34-39.

16. Здебський Д. В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень. *Науково-практична конференція «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності*

органів сектору безпеки і оборони України», 22 грудня 2023. Львів : ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.

17. Здебський Д. В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 57-71.

18. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в судовій експертизі: міжнародні стандарти та українська практика. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конференції з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України*, 20 червня 2025 р. Київ : ДНДЕКЦ МВС України. 2025. С. 241 -244.

19. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 55(3(55)). 2023. С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.28-33>.

20. Здебський Д. В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ: збірник матеріалів міжнародного правничого конкурсу наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти*, 19 квітня 2023 р. Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.

21. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості*, 14 березня 2025 року. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.

22. Здебський Д. В. Міжнародні вимоги та стандарти програмного забезпечення поліграфів: виклики та перспективи для України. *Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна : матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції*, 25 квітня 2025 року. Харків : ХНУВС. 2025. С. 55-59.

23. Здебський Д. В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 червня 2023 р.. Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.

24. Здебський Д. В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.52>.

25. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика.* № 1. 2024. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-15>.

26. Здебський Д. В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* № 3. 2025. С. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-8>.

27. Здебський Д. В. Психологічна складова поліграфологічного дослідження. *Всеукраїнська науково-практична конференція "Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану*, 11 жовтня 2024 р. Одеса: ОДУВС. 2024. С. 44-46.

28. Здебський Д. В. Упровадження бази даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа в ІКС «ГАРТ-21». *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14 березня 2025 року. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2025. С. 86-89.

29. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone

Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 122-132.

30. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу*. № 1. 2024. С. 32-38. DOI:<https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-32-38>.

31. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали міжн. наук. практ. конф.*, 17 листопада 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 62-65.

32. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*, 04 жовтня 2024 р. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.

33. Здебський Д. В., Снігур Л. А. На шляху до стандартів НАТО: підготовка поліграфологів для сектору безпеки і оборони України. *Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку* : матеріали І Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції 20 березня 2025 року. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2025. С. 64-65.

34. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 63(3(63)). 2025. С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.

35. Інструкція з організації та проведення опитування із застосуванням поліграфа в ДПСУ : наказ МВС України від 19 квіт. 2022 р.

№ 221, зареєстр. у Мін'юсті України 21 квіт. 2022 р. за № 440/37776. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0440-22> (дата звернення: 03.08.2025).

36. Інструкція з організації та проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа у діяльності Нац. антикор. бюро України : затв. наказом Нац. антикор. бюро України від 01.09.2020 № 99. URL: <https://nabu.gov.ua/nakazi/nakaz-n99-vid-01092020-pro-zatverdzhennya-instrukciyi-z-organizaciyi-ta-provedennya/> (дата звернення: 12.12.2024).

37. Інструкція з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у МОУ та ЗСУ : наказ МОУ від 14.04.2015 № 164, зареєстр. у Мін'юсті України 29.04.2015 за № 477/26922. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0477-15> (дата звернення: 03.08.2025).

38. Інструкція про порядок організації та проведення опитування особового складу Нац. гвардії України з використанням поліграфа : затв. наказом від 01.09.2017 № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-17#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

39. Інструкція про порядок використання поліграфів у Нац. поліції України : наказ МВС України від 13.11.2017 № 920, зареєстр. у Мін'юсті України 5 груд. 2017 р. за № 1472/31340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17> (дата звернення: 03.08.2025).

40. Інструкція про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців СБУ : затв. наказом СБУ від 04.02.2016 № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-16#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

41. Інструкція про порядок проведення службового розслідування у Службі зовніш. розвідки України : затв. наказом СЗР України від 26.02.2013 № 326/22858. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-13#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

42. Інструкція про порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в органах прокуратури України : затв.

наказом Офісу Ген. прокурора України від 17.09.2021 № 293. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0293905-21#Text> (дата звернення: 12.12.2024).

43. Ісмайлов К. Ю. та ін. Короткий тлумачний словник керівника підрозділу кримінального аналізу. Одеса : ОДУВС, 2018. 110 с.

44. Калугін В. Ю., Феськов М. М. Значення достовірності інформації в ході аналітичної діяльності. Південноукраїнський правничий часопис, 2023. № 1. С. 217-221.

45. Калініченко М. М., Струк І. О. Стандарт Дауберта як методика верифікації експертних досліджень об'єктів інтелектуальної власності. Вісник ОНДІСЕ Науково-практичне видання : Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України. Одеса. 2019. Випуск 5. С. 264-267.

46. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 : ратифік. Закон України від 06.07.2010 № 2438-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 12.09.2023).

47. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.11.2024).

48. Користін О. Є. та ін. Основи кримінального аналізу : посіб. з елементами тренінгу. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2016. 112 с.

49. Користін О., Бурангулов В. Розділ 13. Процес кримінального аналізу. *Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України*: монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О.Є. Київ: «ВАЙТ», 2024. С. 133-146. DOI: 10.36486/978-966-2310-66-5-13

50. Кузьменко М. Д., Сіткарь І. І. Сучасний стан та перспективи оцінки достовірності повідомленої інформації. Вісник Національного університету оборони України, 2020 № 56(3). С. 40-47.

51. Методичні рекомендації з організації та проведення контролю якості опитувань із застосуванням поліграфа в Державній прикордонній службі України : затв. наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 19.03.2024. № 56. Наказ. 2024.

52. Методичні рекомендації з проведення опитувань із застосуванням поліграфа в Державній прикордонній службі України : затв. наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 10.12.2022 № 100- ОД (із змінами, внесеними наказом від 18.04.2025 № 135). Київ : Адміністрація Держприкордонслужби України, 2022.

53. Мовчан А.В., Благута Р.І. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с.

54. Мотлях О., Корж Є., Куценко Д. Застосування комп'ютерних поліграфів при професійному кадровому відборі до правоохоронних органів України : метод. посіб. Київ, 2019. 144 стор.

55. Мотлях О. І. Поліграфологія : підручник. Київ : Освіта України, 2022. 550 с.

56. Назаров О. А. Правові позиції Верховного Суду щодо застосування поліграфа в кримінальному судочинстві в Україні. Електронне правосуддя. 2023. № 3. DOI: 10.53672/ej.3.2023.01.

57. Павленко В. С., Павленко В. П. Система організаційно-правових заходів щодо охорони державної таємниці в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : юридичні науки*. 2020. № 6, т. 31 (70). С. 70-74. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/6_2020/14.pdf (дата звернення: 07.11.2024).

58. Петров Ю. І. Аналітичний огляд комп'ютерних поліграфів та методів обробки біологічних сигналів людини. Матеріали наук.-техн. конф.

2017. URL: <http://imt.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/11/ANALITYCHNYJ-OGLYAD-KOMPYUTERNYHPOLIGRAFIV-TA-METODIV-OBROBKY-BIOLOGICHNYYH-SYGNALIV-LYUDYNY.pdf> (дата звернення: 08.11.2023).

59. Повідомлення про публічне громадське обговорення проєкту професійного стандарту «Поліграфолог» : Міністерство оборони України. 16.07.2025. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/povidomlennya-pro-publichne-gromadske-obgovorennya-proyektu-profesijnogo-standartu-poligrafolog> (дата звернення: 26.08.2025).

60. Поліграфологія: основні терміни та поняття : словник / Л. Д. Удалова та ін. Київ : Альянт, 2022. 46 с.

61. Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби зовнішньої розвідки України : затв. Указом Президента України від 30.12.2021 № 690/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690/2021#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

62. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 07.08.2025).

63. Порядок проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа у роботі Бюро економічної безпеки України : затв. Наказом Бюро економ. безпеки України від 26.10.2021 № 10 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1470-21#Text> (дата звернення: 12.12.2024)

64. Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань : постанова КМУ від 11.05.2017 № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2017-п> (дата звернення: 03.08.2025).

65. Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в Управлінні державної охорони України: затв. Наказом Упр. держ. охорони України від 09.02.2021 № 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0335-21#Text> (20.10.2024).

66. Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа під час спеціальної перевірки іноземців та осіб без громадянства : постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2025 № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.08.2025).

67. Порядок проведення службового розслідування у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 21.11.2017 № 608, зареєстр. в Мін'юсті України 13.12.2017 за № 1503/31371 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-17#Text> (дата звернення: 23.06.2025).

68. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2022 р. № 1159-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення 14.01.2023).

69. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 03.08.2025).

70. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення повноважень Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 31.07.2025 № 4560-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4560-20#Text> (дата звернення: 01.09.2025).

71. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855- XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#top> (дата звернення: 07.11.2024).

72. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#n9> (дата звернення: 03.08.2025).

73. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних : наказ Уповноваженого верховної ради України з прав людини від 08.01.2014

р. № 1/02-14 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14#Text (дата звернення: 12.09.2023).

74. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: затв. наказом Служби безпеки України від 23.12.2020 № 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

75. Про затвердження Зміни № 10 до національного класифікатора ДК 003:2010 : наказ Міністерства економіки України від 25.10.2021 № 810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0810930-21#Text> (дата звернення: 07.08.2025).

76. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

77. Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі : проєкт Закону України від 17.12.2016 № 4094. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58203 (дата звернення: 30.08.2025).

78. Про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту і Ради від 27.04.2016 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 23.06.2025).

79. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.10.2024).

80. Про контррозвідувальну діяльність : закон України від 26.12.2002 № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

81. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.08.2025).

82. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 07.11.2024).

83. Про проведення дослідження із застосуванням поліграфа стосовно певних категорій посадових осіб органів державної влади України : проект Закону України від 07.12.2023 № 10322. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43353> (дата звернення: 30.08.2025).

84. Про прийняття національних стандартів : наказ від 16.11.2023 № 321/ Держ. п-во "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0321774-23#Text> (дата звернення: 07.08.2025).

85. Про розвідувальні органи України : закон України від 22.03.2001 № 2331-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

86. Про розвідку : закон України від 17.09.2020 № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

87. Про Службу безпеки України : закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

88. Про Стратегію кібербезпеки України : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n7> (дата звернення: 08.11.2023).

89. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України: монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О. Є. Київ: «ВАЙТ», 2024. 444 с. DOI: 10.36486/978-966-2310-66-5

90. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.

91. Сніжної Г. В. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Метрологічне, апаратне та програмне забезпечення поліграфа» для студентів спеціальності 152 «Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка» денної й заочної форм навчання. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка». 2022. 36 с.

92. Стандарт практики проведення поліграфологічних досліджень : затв. наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 01.07.2022 № 19/6362-22. Київ : Адміністрація Держприкордонслужби України, 2022.

93. Стаценко А. «Правило Міранди» як елемент міжнародного права прав людини: український досвід. Альманах міжнародного права. Одеса. 2018. № 8. С. 47-54.

94. Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика ; навч. посіб. / О. Є. Користін та ін. Одеса : РВВ ОДУВС, 2019. 216 с.

95. Термінологічний довідник для наукової психофізіологічної детекції неправдивості (ПФД) / за заг. ред. Д. Крапол, М. Хендлер, Ш. Штурм ; пер. з англ. Назаров О., Лисенко А. 3-тє вид. online. Київ : Американська асоціація поліграфологів (APA), 2012. 133 с. URL: https://polygraph.org/docs/Terminology_PDD_UA.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

96. Федчак І. А. До питання організації здійснення прогнозування під час реалізації проактивної моделі правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive policing). Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2023. Том 34 (73) № 2. С. 154-159. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/25>.

97. Федчак І. А. Історія, сутність та поняття моделі здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (PREDICTIVE POLICING). Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2023. Вип. 3. С. 141-147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-18>.

98. Федчак І. А. Концептуальні основи та науково-практичні аспекти проактивних моделей правоохоронної діяльності : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 628 с.
99. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу: навч. посіб. Львів. держ. ун-т внутр. Справ. 2021. 288 с.
100. Філософія : навч. посіб. / за ред. Щерби С. П. Київ : МАУП, 2004. 216 с.
101. Шаповалов В. О., Алексєєва-Процюк Д. О. Особливості проведення передтестової бесіди в дослідженнях із застосуванням поліграфа: метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 76 с.
102. Щодо захисту фізичних осіб стосовно обробки персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування, виявлення чи переслідування кримінальних правопорушень або виконання кримінальних покарань, а також щодо вільного переміщення таких даних : Директива (ЄС) Європейського парламенту і Ради від 27 квіт. 2016 р. 2016/680. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016L0680> (дата звернення: 23.06.2025).
103. Accuracy of Widely-Used Polygraph Machine Under Fire. URL: <https://www.prisonlegalnews.org/news/2015/may/6/accuracy-widely-usedpolygraph-machine-under-fire/> (дата звернення: 10.03.2025)
104. American Polygraph Association (APA). Accredited Programs. 2025. URL: <https://www.apapolygraph.org/accredited-programs> (дата звернення: 09.08.2025).
105. American Polygraph Association. Model Policy for Screening Polygraph Examinations in Public Safety Employment. Updated 15 March 2025. URL: https://www.polygraph.org/docs/MODEL_POLICY_FOR_SCREENING_POLYGRAPH_EXAMINATIONS_IN_PUBLIC_SAFETY_EMPLOYMENT.pdf (дата звернення: 12.08.2025).

106. American Polygraph Association. Standards of Practice. Adopted 23 August 2019. URL: https://polygraph.org/docs/adopted_8-23-19_APA_STANDARDS_OF_PRACTICE.pdf (дата звернення: 11.08.2025).

107. Are Lie Detector Tests Admissible in Court? Веб-сайт. URL: <https://www.lawinfo.com/resources/criminal-defense/are-lie-detector-tests-admissible-in-court.html> (дата звернення: 20.11.2024).

108. Army Regulation 195-6. Criminal Investigation. Department of the Army. Polygraph Activities. Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 21 April 2016.

109. ASTM E1954-05 (2017). Standard Practice for Conduct of Research in Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph). URL: <https://store.astm.org/e1954-05r17.html> (дата звернення: 30.08.2025).

110. ASTM E2000-02 (2017). Standard Guide for Minimum Basic Education and Training of Individuals Involved in the Detection of Deception (PDD). URL: <https://store.astm.org/e2000-02.html> (дата звернення: 30.08.2025).

111. ASTM E2031-99 (2016). Standard Practice for Quality Control of Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph) Examinations (Withdrawn 2025). URL: <https://store.astm.org/e2031-99r16.html> (дата звернення: 30.08.2025).

112. ASTM E2035-12 (2017). Standard Terminology Relating to Forensic Psychophysiology. URL: <https://store.astm.org/e2035-12r17.html> (дата звернення: 30.08.2025).

113. ASTM E2062-00 (2010). Standard Guide for PDD Examination Standards of Practice. URL: <https://store.astm.org/e2062-00.html> (дата звернення: 30.08.2025).

114. ASTM E2063-00 (2017). Standard Practice for Calibration and Functionality Checks Used in Forensic Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph) Examinations. URL: <https://store.astm.org/e2063-00.html> (дата звернення: 30.08.2025).

115. ASTM E2064-00 (2014). Standard Guide for Minimum Continuing Education of Individuals Involved in Psychophysiological Detection of Deception (PDD) (Withdrawn 2023). URL: <https://store.astm.org/e2064-00r14.html> (дата звернення 30.08.2025).

116. ASTM E2439-09 (2016). Standard Guide for Instrumentation, Sensors and Operating Software Used in Forensic Psychophysiological Detection of Deception (Polygraph) Examinations. URL: <https://www.astm.org/Standards/E2439.htm> (дата звернення: 10.03.2025).

117. Canadian Armed Forces. Canadian Armed Forces Military Personnel Instruction 01/13 – Polygraph Screening Examination of Canadian Armed Forces Members by other Government of Canada Departments and Agencies. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/corporate/policies-standards/canadian-forces-military-personnel-instructions/polygraph-screening-examination-of-cf-members-by-other-government-of-canada-departments-and-agencies.html> (дата звернення: 30.08.2025).

118. Canham, J. J., Jr. (1993). Military Rule of Evidence 707: A bright line rule which needs to be dimmed (Master's thesis, The Judge Advocate General's School, United States Army). *Military Law Review*, 140, 65-97.

119. Cohen J. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1988.

120. Committee E52 on Forensic Psychophysiology. ASTM International. URL: <https://www.astm.org/membership-participation/technical-committees/committee-e52>

121. Department of Homeland Security Privacy Impact Assessment for Cornerstone DHS/CBP/PIA-038. February 27, 2017. URL: <https://www.dhs.gov/publication/dhscbppia-038-cornerstone> (дата звернення: 31.08.2025).

122. Editorial Staff. Introduction to the NCCA ASCII Standard. *Polygraph & Forensic Credibility Assessment*. 2019. Vol. 48, No. 2. P. 125-135. URL:

https://polygraph.org/docs/APA_2019_Intro_to_the_NCCA_ASCII_standard.pdf
(дата звернення: 12.03.2025)

123. Education Accreditation Committee. Education accreditation standards (Version 2.06). American Polygraph Association, 02 Apr. 2022. URL: https://www.polygraph.org/apa_accredited_polygraph_train.php (дата звернення: 07.08.2025).

124. Employee Polygraph Protection Act. URL: <https://www.dol.gov/agencies/whd/polygraph> (дата звернення: 23.06.2025).

125. European Polygraph Association (EPA). URL: <https://europolygraph.org/> (дата звернення: 04.09.2025)

126. Federal Examiner Handbook. DoD Polygraph Program, 2011, 40 (1). P. 1-66.

127. Federal Psychophysiological Detection of Deception Examiner Handbook (2006). URL: https://polygraph.org/docs/federal-polygraph-handbook-02-10-2006_2_0.pdf (дата звернення: 12.08.2025).

128. Gomes v. State (1999). URL: <https://caselaw.findlaw.com/court/tx-court-of-appeals/1078920.html> (дата звернення: 20.11.2024)

129. Gougler et al. Meta-Analytic Survey of Criterion Accuracy of Validated Polygraph Techniques. Report Prepared For The American Polygraph Association Board of Directors. Polygraph. 2011. Vol. 40, № 4. P. 193-305.

130. Hira S., Furumitsu I. Polygraphic Examinations in Japan: Application of the Guilty Knowledge Test in Forensic Investigations // International Journal of Police Science and Management. 2002. Vol. 4, № 1. P. 16-27. DOI: 10.1177/146135570200400103.

131. Humaira Arshad, Aman Bin Jantan, Oludare Isaac Abiodun, Journal of Information Processing Systems Vol. 14, No. 2, pp. 346-376, Apr. 2018 URL: <https://xml.jips-k.org/fulltext/view?doi=10.3745/JIPS.03.0095> (дата звернення: 12.03.2025).

132. Intelligence Community Policy Guidance 704.6. Conduct of Polygraph Examinations for Personnel Security Vetting. 04 February 2015. Office of the

Director of National Intelligence (ODNI). 13 p. Available at: https://www.dni.gov/files/documents/ICPG_704_6.pdf (дата звернення: 02.09.2025).

133. Introduction to the NCCA ASCII Standard. Polygraph & Forensic Credibility Assessment. 2019. № 48(2). P. 125-135.

134. Ismailov K. To the issue of personal information circulation in the national police databases. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools, 38 (2). Canada, 2020. P. 41-45.

135. Korchenko, O.; Korystin, O.; Shulha, V.; Kazmirchuk, S.; Demediuk, S.; Zybin, S. Sustainable Development of Smart Regions via Cybersecurity of National Infrastructure: A Fuzzy Risk Assessment Approach. Sustainability 2025, 17, 8757. <https://doi.org/10.3390/su17198757>

136. Kornienko, M. V., Horoshko, V. V., Gorbanov, I. M., & Ismailov, K. Y. (2021). Función del análisis criminal en modelos modernos de actividad policial. Cuestiones Políticas, 39(68), 415-426.

137. Lie Detector Test Private & Confidential Polygraph Provider. A Technical Overview of the NCCA ASCII Polygraph Format. URL: <https://liedetectorstest.com/polygraph-training/a-technical-overview-of-the-ncca-ascii-polygraph-format> (дата звернення: 04.08.2025).

138. Manzhai O. V., Potylchak A. O., Manzhai I. A. Organizational and Forensic Aspects of the Electronic Evidence Handling. Law and Safety. 2021. Vol. 83, No. 4. P. 91-99. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/527> (дата звернення: 12.03.2025).

139. Marco McCain v. The State of Texas (2012) Appeal from 431st District Court of Denton County (memorandum opinion). URL: <https://law.justia.com/cases/texas/second-court-of-appeals/2018/02-16-00446-cr.html> (дата звернення: 20.11.2024)

140. Mitchell v. State (2014). URL: <https://caselaw.findlaw.com/court/tx-court-of-appeals/1654884.html> (дата звернення: 20.11.2024)

141. National Research Council. The Polygraph and Lie Detection. Washington, DC: The National Academies Press, 2003. doi:10.17226/10420.
142. National Security and Intelligence Review Agency (NSIRA). Review of the Communications Security Establishment's Use of the Polygraph for Security Screening. NSIRA Review 21-05. URL: <https://nsira-ossnr.gc.ca/wp-content/uploads/NSIRA-Final-Redacted-Polygraph-Review-EN.pdf> (дата звернення: 30.08.2025).
143. NATIONAL SECURITY DECISION DIRECTIVE 84 (NSDD-84). Retrieved from: <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-84.pdf> (дата звернення: 20.09.2023)
144. Nelson et al. How To: A Step-by-Step Worksheet for the Multinomial ESS. Polygraph & Forensic Credibility Assessment, 2019, 48 (1). P. 60-75.
145. Nelson, R. Multinomial reference distributions for the Empirical Scoring System. Polygraph & Forensic Credibility Assessment, 2017, 46 (2) P. 81- 115.
146. Office of the Inspector General. Use of Polygraph Examinations in the Department of Justice. Evaluation and Inspections Report I-2006-008. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, Sep. 2006.
147. Office of Compliance. (1996). Protection from polygraph testing: Substantive regulations adopted by the Board of Directors of the Office of Compliance and approved by Congress extending rights and protections of the Employee Polygraph Protection Act of 1988: Final regulations. Congressional Record, 142(61), S4049-S4062. Slide Player. (n.d.).
148. Oleksandr Korystin, Serhii Demediuk, Yaroslav Likhovitsky, Yuriy Kardashevsky, Olena Mitina, "Priorities for the Strategic Development of Ukraine's Cybersecurity Based on the Analysis of Expert Sampling Patterns", International Journal of Information Technology and Computer Science (IJITCS), Vol.17, No.2, pp.24-35, 2025. DOI: <https://doi.org/10.5815/ijitcs.2025.02.03>
149. Perkins v. State (1995) 902 S.W.2d 88. URL: <https://case-law.vlex.com/vid/perkins-v-state-no-891836869> (дата звернення 20.11.2024)

150. Pink, E., Rosenberg Robbins, R. The Polygraph in Criminal Proceedings Scientifically: A Reconsideration of the Admissibility of the Polygraph as a Truth-Detection Device or Evidence. URL: http://www.hapraklit.co.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Polygraph_Hapraklit.pdf (дата звернення: 30.08.2025).

151. Polygraph Guide for Standards and Practices (GUIDE). Polygraph Law Enforcement Accreditation (PLEA), 25 October 2018. URL: https://www.polygraph.org/docs/PLEA_Guide_2018.pdf (дата звернення: 12.08.2025).

152. Polygraphs in Texas. URL: <https://veridicusinc.com/polygraph-case-law/> (дата звернення 20.11.2024)

153. Pre-employment Polygraph (PEP) Testing Initiative. URL: <https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/pre-employment-polygraph-pep-testing-initiative> (дата звернення: 30.08.2025).

154. Privacy Impact Assessment for the Credibility Assessment and Polygraph Services (CAPS). DHS Reference No. DHS/CBP/PIA-064. July 16, 2020. U.S. Customs and Border Protection, Office of Professional Responsibility, Credibility Assessment Division. 19 p. Available at: <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/privacy-pia-cbp064-caps-march2021.pdf> (дата звернення: 02.09.2025).

155. Renfro v. Texas (1999). URL: <https://caselaw.findlaw.com/court/tx-court-of-appeals/1163337.html> (дата звернення: 20.11.2024)

156. Rule 702. Testimony by Expert Witnesses. Retrieved from: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702 (дата звернення: 12.01.2024)

157. Sabet, D. M. Police Reform in Mexico: Informal Politics and the Challenge of Institutional Change. Stanford: Stanford University Press, 2012. 296 p.

158. Scattered Castles. Intelligence Community Personnel Security Database. Department of the Army, Office of the Deputy Chief of Staff, G-2. URL:

<https://www.dami.army.pentagon.mil/site/sci/scatcastles.aspx> (дата звернення: 02.09.2025).

159. United States Department of Labor. Employee Polygraph Protection Act of 1988. URL: <https://www.dol.gov/agencies/whd/polygraph> (дата звернення: 11.08.2025).

160. United States v. Dominguez (1995) 902 F. Supp. 737. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/902/737/2597164/>

161. U.S. Congress, Office of Technology Assessment. Scientific Validity of Polygraph Testing: A Research Review and Evaluation – A Technical Memorandum. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, November 1983. OTA-TM-H-15.

162. U.S. Customs and Border Protection, Office of Internal Affairs, Credibility Assessment Division. Policy and Reference Manual with Appendices from DACA and Federal Standards. 07 July 2010.

163. U.S. Department of Justice, Office of the Inspector General, Evaluation and Inspections Division. Use of polygraph examinations in the Department of Justice : Report No. I-2006-008. Washington, D.C., September 2006.

164. Widacki, J. Historia badan polygraficznych. Badania polygraficzne w Polsce. Oficyna Wydawnicza AFM. Krakow. 2014. P. 31-80.

165. Wilcox D. T., Gray R. The Use of the Polygraph with Sex Offenders in the UK. European Polygraph. 2012. Vol. 6. № 1 (19). P. 55-67.

166. Woodland v. City of Houston (1990) 731 F. Supp. 1304. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/731/1304/1877445/> (дата звернення: 20.11.2024).

Додаток А

«ЗАТВЕРДЖУЮ»Заступник начальника Головного
управління Національної поліції в
Одеській області

полковник поліції

Артур ГАСПАРОВ

2026 року

АКТ

**про впровадження наукових розробок
аспіранта Одеського державного університету внутрішніх справ
ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича на тему: «Адміністративно-
правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу»,
викладених у наукових статтях, в практичну діяльність Головного
управління Національної поліції в Одеській області**

Комісія у складі:

- Начальника Управління карного розшуку ГУНП в Одеській області
полковника поліції ПАНЧЕНКА Ігора Валерійовича;
- Начальника Управління кримінального аналізу ГУНП в Одеській
області полковника поліції ВОЛОШКА Олексія Вікторовича;
- Старшого оперуповноваженого Головного управління ГУНП в Одеській
області, доктора філософії (081 Право) капітана поліції
БУРАНГУЛОВА Владислава Андрійовича

склала цей акт з приводу того, що наукові розробки, рекомендації та пропозиції
викладені у наукових статтях ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича:
Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського
національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.*
№ 55(3(55)). 2023. С. 28-33; Правове регулювання захисту персональних даних
військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа.
Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. № 1. 2024. С. 77-82;

До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу*. № 1. 2024. С. 32-38; Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387; Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 63(3(63)). 2025. С. 35-42; Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 3. 2025. С. 65-75, оприлюднених в межах підготовки дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» впроваджено в практичну діяльність Головного управління Національної поліції в Одеській області з метою використання під час підготовки тематичних планів занять зі службової підготовки, проведення занять у системі службової підготовки, а також у безпосередній практичній діяльності.

Підсумки практичного використання зазначених наукових розробок та пропозицій автора підтвердили їх ефективність щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності Головного управління Національної поліції в Одеській області в цілому.

**Начальник Управління карного розшуку
полковник поліції**

Ігор ПАНЧЕНКО

**Начальник Управління кримінального аналізу
полковник поліції**

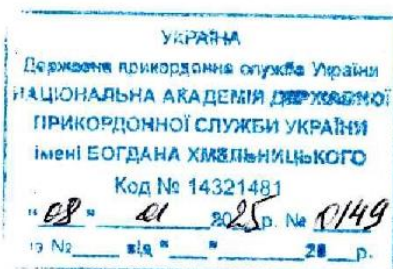

Олексій ВОЛОШКО

**Старший оперуповноважений Головного управління
капітан поліції**

Владислав БУРАНГУЛОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник ректора (проректор)
з наукової роботи Національної
академії Державної прикордонної
служби України
доктор педагогічних наук, доцент
полковник

Сергій БІЛЯВЕЦЬ
«08» 01 2026

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича
«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДА КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ»
у наукову і науково-технічну діяльність Національної академії Державної
прикордонної служби України

Комісія у складі: голови комісії – заступника начальника відділу – начальника відділення наукової, науково-технічної діяльності та інтелектуальної власності науково-організаційного відділу доктора педагогічних наук, професора полковника ДІДЕНКА Олександра Васильовича; членів комісії: заступника начальника факультету правоохоронної діяльності з навчально-методичної роботи доктора юридичних наук, професора полковника ФІЛІПОВА Станіслава Олександровича; професора кафедри спеціальних дисциплін факультету правоохоронної діяльності кандидата юридичних наук, доцента полковника ГНЕТНЄВА Максима Костянтиновича склала цей акт про те, що комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» в наукову і науково-технічну діяльність Національної академії Державної прикордонної служби України в рамках виконання наукової роботи за темою «Оперативно-розшукова протидія окремим злочинам, актуалізованим правовим режимом воєнного стану» (реєстраційний номер 0124U004820).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень, зокрема, такі публікації:

1. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.* № 55(3(55)). 2023. С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.28-33>.

2. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. № 1. 2024. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-15>.
3. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу*. № 1. 2024. С. 32-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-32-38>.
4. Здебський Д. В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.52>.
5. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 63(3(63)). 2025. С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.
6. Здебський Д. В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 3. 2025. С. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-8>.
7. Здебський Д. В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27.06.2023. Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.
8. Здебський Д. В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ*: збірник матеріалів міжнародного правничого конкурсу наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти, 19.04.2023. Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.
9. Здебський Д. В. Генеза застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації у кримінальному аналізі. *Конкурс наукових робіт студентів з проблематики регулювання відносин публічної служби зарубіжних країн*, 16.06.2023.
10. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: матеріали міжн. наук. практ. конф., 17.11.2023. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 62-65.

11. Здебський Д. В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень. *«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України»* : Науково-практична конференція, 22.12.2023. Львів : ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.
12. Здебський Д. В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 57-71.
13. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 122-132.
14. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденційності від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2024. Хмельницький : НАДПСУ. 2024. С. 81-84.
15. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару, 25.04.2024. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.
16. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організований злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції, 04.10.2024. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.
17. Здебський Д. В. Психологічна складова поліграфологічного дослідження. *Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану*: Всеукраїнська науково-практична конференція, 11.10.2024. Одеса: ОДУВС. 2024. С. 44-46.
18. Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 7. 2024. С. 24-39.
19. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України*, 20.12.2024. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.
20. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості*, 14.03.2025. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.
21. Здебський Д. В. Упровадження бази даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа в ІКС «ГАРТ-21». *Актуальні проблеми правоохоронної*

діяльності в умовах воєнного стану : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2025. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2025. С. 86-89.

22. Здебський Д. В. Міжнародні вимоги та стандарти програмного забезпечення поліграфів: виклики та перспективи для України. *Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна* : матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції, 25.04.2025. Харків : ХНУВС. 2025. С. 55-59.

23. Здебський Д. В., Снігур Л. А. На шляху до стандартів НАТО: підготовка поліграфологів для сектору безпеки і оборони України. *Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку* : матеріали I Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції, 20.03.2025. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2025. С. 64-65.

24. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в судовій експертизі: міжнародні стандарти та українська практика. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конференції з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України, 20.06.2025. Київ : ДНДЕКЦ МВС України. 2025. С. 241-244.

Висновок: результати дисертаційного дослідження ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» впровадженні в наукову і науково-технічну діяльність Національної академії Державної прикордонної служби України.

Голова комісії:

Заступник начальника відділу – начальник
відділення наукової, науково-технічної діяльності
та інтелектуальної власності
науково-організаційного відділу
доктор педагогічних наук, професор
полковник

Олександр ДІДЕНКО

Члени комісії:

Заступник начальника факультету
правоохоронної діяльності
з навчально-методичної роботи
доктор юридичних наук, професор
полковник

Станіслав ФІЛІПОВ

Професор кафедри спеціальних дисциплін
факультету правоохоронної діяльності
кандидат юридичних наук, доцент
полковник

Максим ГНІТЧЕВ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Максим КОРНІЄНКО
 » 01 2026 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича
«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДА КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ»
у науково-дослідну діяльність Одеського державного університету
внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук, доцента Домброван Наталі Василівни, начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, кандидата юридичних наук Теслюк Ірини Олександрівни та ученого секретаря секретаріату Вченої ради, кандидата педагогічних наук, доцента Ісаєнка Максима Миколайовича, склала цей акт про те, що комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за темою НДР ОДУВС, а саме: загальноуніверситетською темою «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень, зокрема, наступні публікації:

1. Здебський Д.В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.* № 55(3(55)). 2023. С. 28-33.
2. Здебський Д.В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа.

Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. № 1. 2024. С. 77-82.

3. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу.* № 1. 2024. С. 32-38.

4. Здебський Д.В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387.

5. Здебський Д.В., Снігур Л.А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.* № 63(3(63)). 2025. С. 35-42.

6. Здебський Д.В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* № 3. 2025. С. 65-75.

7. Здебський Д.В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27.06.2023. Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.

8. Здебський Д.В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ: збірник матеріалів міжнародного правничого конкурсу наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти, 19.04.2023.* Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.

9. Здебський Д.В. Генеза застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації у кримінальному аналізі. *Конкурс наукових робіт студентів з проблематики регулювання відносин публічної служби зарубіжних країн, 16.06.2023.*

10. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали міжн. наук. практ. конф., 17.11.2023.* Одеса : ОДУВС, 2023. С. 62-65.

11. Здебський Д.В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень.

«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України» : Науково-практична конференція, 22.12.2023. Львів : ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.

12. Здебський Д.В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 57-71.

13. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 122-132.

14. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденційності від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2024. Хмельницький : НАДПСУ. 2024. С. 81-84.

15. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару, 25.04.2024. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.

16. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції, 04.10.2024. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.

17. Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 7. 2024. С. 24-39.

18. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України*, 20.12.2024. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.

19. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості*, 14.03.2025. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.

20. Здебський Д. В. Упровадження бази даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа в ІКС «ГАРТ-21». *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2025. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2025. С. 86-89.

Результати дисертаційного дослідження Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» впровадженні у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

**Начальник відділу
організації наукової діяльності
кандидат юридичних наук, доцент**

Наталія ДОМБРОВАН

**Начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
кандидат юридичних наук**

Ірина ТЕСЛЮК

**Учений секретар секретаріату
Вченої ради ОДУВС
кандидат педагогічних наук, доцент**

Максим ІСАЄНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Проректор з науково-педагогічної
та виховної роботи Державного
університету інтелектуальних
технологій і зв'язку
доктор наук з державного
управління, професор**

Світлана ХАДЖИРАДЄВА

« 12 » 01 2026 року

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича
«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОЛІГРАФА ЯК МЕТОДА КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ»
у науково-дослідну діяльність Державного університету інтелектуальних
технологій і зв'язку**

Комісія у складі: в.о. завідувача кафедри кіберпсихології та реабілітації доктора психологічних наук, професора Снігур Людмили Анатоліївни, доцента кафедри кіберпсихології та реабілітації кандидата психологічних наук, доцента Михайленко Вікторії Олександрівни, доцента кафедри кіберпсихології та реабілітації кандидата психологічних наук, доцента Хмель Наталії Дмитрівни, склала цей акт про те, що комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», у наукову діяльність Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку за темою НДР ДУІТЗ, а саме: науково-дослідною темою кафедри «Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалутособистості в сучасних умовах» (Державний реєстраційний номер 0123U103989).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень, зокрема, наступні публікації:

1. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 55(3(55)). 2023. С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.28-33>.
2. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. № 1. 2024. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-15>.
3. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу*. № 1. 2024. С. 32-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-32-38>.
4. Здебський Д. В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.52>.
5. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 63(3(63)). 2025. С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.
6. Здебський Д. В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 3. 2025. С. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-8>.
7. Здебський Д. В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)* :

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27.06.2023. Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.

8. Здебський Д. В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ*: збірник матеріалів міжнародного правничого конкурсу наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти, 19.04.2023. Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.

9. Здебський Д. В. Генеза застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації у кримінальному аналізі. *Конкурс наукових робіт студентів з проблематики регулювання відносин публічної служби зарубіжних країн*, 16.06.2023.

10. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: матеріали міжн. наук. практ. конф., 17.11.2023. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 62-65.

11. Здебський Д. В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень. *«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України»*: Науково-практична конференція, 22.12.2023. Львів: ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.

12. Здебський Д. В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 57-71.

13. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 122-132.

14. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденційності від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану*: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2024. Хмельницький: НАДПСУ. 2024. С. 81-84.

15. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. *Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару*, 25.04.2024. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.

16. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції, 04.10.2024. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.

17. Здебський Д. В. Психологічна складова поліграфологічного дослідження. *Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану*: Всеукраїнська науково-практична конференція, 11.10.2024. Одеса: ОДУВС. 2024. С. 44-46.

18. Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 7. 2024. С. 24-39.

19. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України*, 20.12.2024. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.

20. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості*, 14.03.2025. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.

21. Здебський Д. В. Упровадження бази даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа в ІКС «ГАРТ-21». *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2025. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2025. С. 86-89.

22. Здебський Д. В. Міжнародні вимоги та стандарти програмного забезпечення поліграфів: виклики та перспективи для України. *Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна* : матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції, 25.04.2025. Харків : ХНУВС. 2025. С. 55-59.

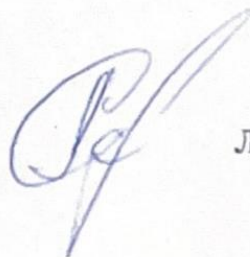
23. Здебський Д. В., Снігур Л. А. На шляху до стандартів НАТО: підготовка поліграфологів для сектору безпеки і оборони України. *Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку* : матеріали I Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції, 20.03.2025. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2025. С. 64-65.

24. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в судовій експертизі: міжнародні стандарти та українська практика. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали II Всеукр.

наук.-практ. конференції з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України, 20.06.2025. Київ : ДНДЕКЦ МВС України. 2025. С. 241-244.

Результати дисертаційного дослідження Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» впровадженні у наукову діяльність Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку.

**В.о. завідувача кафедри
кіберпсихології та реабілітації
доктор психологічних наук, професор**

Людмила СНИГУР

**Доцент кафедри
кіберпсихології та реабілітації,
кандидата психологічних наук, доцент**

Вікторія МИХАЙЛЕНКО

**Доцент кафедри
кіберпсихології та реабілітації,
кандидата психологічних наук, доцент**

Наталія ХМЕЛЬ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Одеського державного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО

« 09 » 01 2026 року

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗДЕБСЬКОГО Дмитра Володимировича

на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу»

в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ

Комісія у складі: завідувача кафедри кримінального аналізу та інформаційних технологій, кандидата юридичних наук, доцента Форос Ганни Володимирівни, завідувача кафедри психології та педагогіки, кандидата психологічних наук, доцента Бабчук Олени Григорівни, начальника відділу забезпечення якості освіти, кандидата педагогічних наук, доцента Камінської Олени Анатоліївни склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Здебського Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як метода кримінального аналізу» використовуються в освітньому процесі Одеського державного університету внутрішніх справ, зокрема під час проведення семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти при вивченні наступних навчальних дисциплін: «Кримінальний аналіз», «Інформаційні та комунікаційні технології», «Використання поліграфа в умовах воєнного стану та після його завершення».

Зокрема, використовуються основні положення та висновки, які викладені у наступних публікаціях Здебського Д. В.:

1. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.* № 55(3(55)). 2023. С. 28-33.

2. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика.* № 1. 2024. С. 77-82.

3. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу.* № 1. 2024. С. 32-38.

4. Здебський Д.В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387.
5. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.* № 63(3(63). 2025. С. 35-42.
6. Здебський Д. В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* № 3. 2025. С. 65-75.
7. Здебський Д. В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27.06.2023.* Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.
8. Здебський Д. В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ: збірник матеріалів міжнародного правничого конкурсу наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти, 19.04.2023.* Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.
9. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання: матеріали міжн. наук. практ. конф., 17.11.2023.* Одеса : ОДУВС, 2023. С. 62-65.
10. Здебський Д. В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень. *«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України» : Науково-практична конференція, 22.12.2023.* Львів : ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.
11. Здебський Д. В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика.* № 6. 2023. С. 57-71.
12. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика.* № 6. 2023. С. 122-132.

13. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденів від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 14.03.2024. Хмельницький : НАДПСУ. 2024. С. 81-84.

14. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару, 25.04.2024. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.

15. Здебський Д. В., Ісмаїлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції, 04.10.2024. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.

16. Здебський Д. В. Психологічна складова поліграфологічного дослідження. *Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану*: Всеукраїнська науково-практична конференція, 11.10.2024. Одеса: ОДУВС. 2024. С. 44-46.

17. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України*, 20.12.2024. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.

18. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості*, 14.03.2025. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.

Члени комісії:

Завідувач кафедри

кримінального аналізу та інформаційних технологій
кандидат юридичних наук, доцент

Ганна ФОРОС

Завідувач кафедри

психології та педагогіки

кандидат психологічних наук, доцент

Олена БАБЧУК

Начальник відділу

забезпечення якості освіти

кандидат педагогічних наук, доцент

Олена КАМІНСЬКА

СЕРТИФІКАТ

НАГОРОДЖУЄТЬСЯ

ЗДЕБСЬКИЙ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

за зайняте 1 місце

В КОНКУРСІ НАУКОВИХ РОБІТ СТУДЕНТІВ З ПРОБЛЕМАТИКИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ
В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

16 червня 2023 року

БОНДАР ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНОВИЧ
доктор юридичних наук, професор,
перший проректор Закарпатського
національного університету

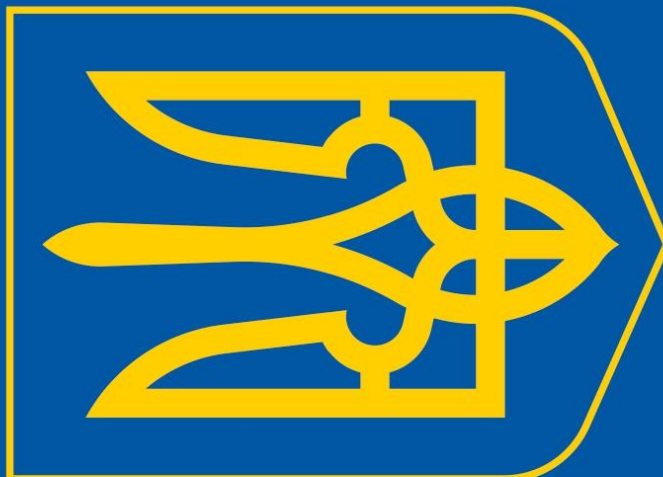
ВІТВИЦЬКИЙ СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
полковник поліції, ректор Дніпровського
Донецького державного
університету внутрішніх справ

ШВЕЦЬ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України,
полковник поліції, ректор Одеського
державного університету внутрішніх справ

ВІХЛЯЄВ МИХАЙЛО ЮРІЙОВИЧ
доктор юридичних наук, професор,
директор Центру українсько-
європейського наукового
співробітництва

Додаток В

Відповідність отриманого балу поліграфологічного висновку за системою «ESS-M» до ймовірності правди/обману [146, с. 81-115].

Бал за системою «ESS-M»	Скринінгове дослідження		Діагностичне дослідження		
	Правда / Обман	Ймовірність, %	Правда / Обман	Ймовірність, %	Другий етап прийняття рішення, %
-24	ОБМАН	більше 99,9	ОБМАН	99,8	
-23				99,7	
-22				99,6	
-21				99,4	
-20				99,2	
-19				98,9	
-18				98,4	
-17				97,9	
-16				97,2	
-15				96,3	
-14		99,9		95,3	89,8
-13		99,7		93,9	87,3
-12		99,4		92,4	84,7
-11		98,9		90,5	81,8
-10		98,1		88,3	78,9
-9		96,8		85,8	75,8
-8		95,0		82,9	72,8
-7		92,4		79,7	69,7
-6		89,0		76,2	НЕ ОЦІНЮЄТЬСЯ
-5		84,5		72,3	
-4		79,1		68,2	
-3		72,8		63,9	
-2	НЕВИЗНАЧЕНО		НЕВИЗНАЧЕНО		
-1					
0					
1	ПРАВДА	72,5	ПРАВДА	63,9	
2		87,5			
3		95,0			
4		98,2		68,2	
5		99,4		72,3	
6		99,8		76,2	
7		99,9		79,7	
8		більше 99,9		82,9	
9				85,8	
10				88,3	
11				90,5	
12				92,4	
13				93,9	
14				95,3	
15				96,3	
16				97,2	
17				97,9	
18				98,4	
19				98,9	
20				99,2	
21				99,4	
22				99,6	
23				99,7	
24				99,8	

Оцінка рівня компетентності поліграфологів [34, с. 40].

Рівень	Досвід в професії	Кількість польових досліджень	Освіта	Рівень самоефективності
Новачок	без досвіду	0	бакалавр за будь-якою спеціальністю та галуззю знань, базовий курс із поліграфології	низький
Початківець	до 1 року	до 100	бакалавр за будь-якою спеціальністю та галуззю знань, базовий курс із поліграфології	низький
Компетентний	від 1 до 3 років	від 100 до 200	бакалавр за будь-якою спеціальністю та галуззю знань, базовий курс із поліграфології, підвищення кваліфікації не менше 40 годин	середній
Досвідчений	від 3 до 5 років	від 200 до 500	бакалавр за будь-якою спеціальністю та галуззю знань, базовий курс із поліграфології, підвищення кваліфікації не менше 80 годин	високий
Експерт	більше 5 років	більше 500	магістр психології, базовий курс із поліграфології, підвищення кваліфікації не менше 260 годин	високий

Характеристика рівнів компетентності поліграфологів [34, с. 40].

Рівень	Знання поліграфології ³	Характеристика рівня	Стандарт роботи	Автономність	Подолання складнощів	Спостереження контексту
Новачок	Мінімальні базові теоретичні знання без зв'язку з практикою	Обмежене сприйняття ситуації	Навряд чи буде дотриманим без постійного нагляду	Потребує тісного нагляду чи інструкцій	Мала або відсутня концепція роботи зі складністю	Без прив'язки до контекста
Початківець	Практичні знання основних аспектів поліграфологічних досліджень	Сприйняття ситуації обмежене	Прості дослідження можуть бути виконані на прийнятному рівні	Частково застосовує власне судження, але потребує нагляду	Усвідомлює складні ситуації, але здатний вирішити лише частину	Відсутнє
Компетентний	Хороші практичні та теоретичні знання; може бути помічником інструктора	Розпізнає дії, що спрямовані на досягнення довгострокових цілей	Загалом відповідає стандарту якості, хоча можливі недоліки у вдосконаленні	Виконує більшість завдань, спираючись на власне судження	Подолання складних ситуацій через свідомий аналіз і планування	Стандартизовані та рутинні процедури
Досвідчений	Глибоке розуміння теорії та практики; може бути інструктором за стандартами ASTM та APA	Розпізнає ключові елементи ситуації	Регулярно досягає прийнятного стандарту якості	Може брати повну відповідальність за свою роботу (і роботу інших)	Справляється із комплексними ситуаціями цілісно, приймає рішення впевнено	Прийняття рішень без надмірних зусиль
Експерт	Авторитетні знання в поліграфології та прикладних дисциплінах; володіє умінням практичного застосування; може бути інструктором ASTM/APA; долучається до професійної літератури, наукових статей, семінарів	Інтуїтивне розуміння, засноване на глибокому осмисленні ситуацій	Легко досягає високого рівня якості	Бере відповідальність за перевищення чинних стандартів і формування власних інтерпретацій	Цілісне сприйняття складних ситуацій, вільне поєднання інтуїтивних та аналітичних підходів	Бачення потенційних можливостей

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

7. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 55(3(55)). 2023. С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.55.28-33>.
8. Здебський Д. В. Правове регулювання захисту персональних даних військовослужбовців, як суб'єктів опитування із застосування поліграфа. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. № 1. 2024. С. 77-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-15>.
9. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. До питання імплементації в правову систему України досвіду правозастосування поліграфа в США. *Правовий часопис Донбасу*. № 1. 2024. С. 32-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-86-32-38>.
10. Здебський Д. В. Особливості оцінки достовірності інформації поліграфологічним методом в кримінальному аналізі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. № 88, ч. 2. 2025. С. 381-387. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.52>.
11. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. № 63(3(63)). 2025. С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.
12. Здебський Д. В. Правові засади формування баз даних поліграфологічних досліджень для забезпечення проведення кримінального аналізу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 3. 2025. С. 65-75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-8>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

20. Здебський Д. В. Недобросовісна конкуренція шляхом зловживання сертифікацією суб'єктом права інтелектуальної власності (на прикладі процедури сертифікації поліграфа в Україні). *Актуал. пит. становл. та розв. суч. конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)* : мат. Всеукраїнської наук.-практ. конф., 27.06.2023. Одеса: ОДУВС. 2023. С. 68-72.
21. Здебський Д. В. Застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації в кримінальному аналізі. *Міжнародний правничий*

конкурс наукових статей серед здобувачів закладів вищої освіти присвячений Дню Донецького державного університету внутрішніх справ: збірник мат. міжнар. правнич. конкурсу наук. статей серед здобувачів ЗВО, 19.04.2023. Донецький державний університет внутрішніх справ. 2023. С. 191-203.

22. Здебський Д. В. Генеза застосування поліграфа як методу оцінки достовірності інформації у кримінальному аналізі. *Конкурс наукових робіт студентів з проблематики регулювання відносин публічної служби зарубіжних країн*, 16.06.2023.

23. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. Кібербезпека поліграфологічних досліджень в публічній службі України. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: мат. міжн. наук. практ. конф., 17.11.2023. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 62-65.

24. Здебський Д. В. Деякі особливості обробки персональних даних військовослужбовців суб'єктів поліграфологічних досліджень. *«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України»*: Науково-практ. конф., 22.12.2023. Львів : ЛьвДУВС. 2024. С. 68-71.

25. Здебський Д. В. Досвід становлення та розвитку правозастосування поліграфа в США. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 57-71.

26. Здебський Д. В. Український досвід застосування поліграфологічної методики «Федеральний тест порівняння зон» (Federal Zone Comparison Test) у польових розслідуваннях викрадення зброї та боєприпасів в умовах війни. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 6. 2023. С. 122-132.

27. Здебський Д. В. Адміністративно-правові питання захисту конфіденційності від поліграфа. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези II Всеукраїнської науково-практ. конф., 14.03.2024. Хмельницький : НАДПСУ. 2024. С. 81-84.

28. Здебський Д. В. Впровадження підготовки поліграфологів військових та правоохоронних формувань України за міжнародними стандартами. Збірник тез доповідей учасників науково-практ. семінару, 25.04.2024. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2024. С. 42-43.

29. Здебський Д. В., Ісмайлов К. Ю. Поліграма як структурна одиниця бази даних поліграфологічних досліджень у кримінальному аналізі. *Протидія організований злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірн. мат. Міжнар. науково-практ. конф., 04.10.2024. Кропивницький: ДонДУВС. 2024. С. 352-355.

30. Здебський Д. В. Психологічна складова поліграфологічного дослідження. *Психологія особистісного становлення поліцейського в професійній діяльності під час воєнного стану*: Всеукраїнська наук.-практ. конф., 11.10.2024. Одеса: ОДУВС. 2024. С. 44-46.

31. Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. № 7. 2024. С. 24-39.

32. Здебський Д. В. Впровадження електронних баз даних поліграфологічних досліджень в кримінальному аналізі. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України*, 20.12.2024. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 34-37.

33. Здебський Д. В. Інтеграція бази даних поліграфологічних досліджень у цифрові системи управління доказами. *Штучний інтелект у правовій практиці*, 14.03.2025. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С. 114-116.

34. Здебський Д. В. Упровадження бази даних результатів опитувань із застосуванням поліграфа в ІКС «ГАРТ-21». *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези III Всеукраїнської науково-практ. конф., 14.03.2025. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ. 2025. С. 86-89.

35. Здебський Д. В. Міжнародні вимоги та стандарти програмного забезпечення поліграфів: виклики та перспективи для України. *Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна* : мат. II-ї міжнар. науково-практ. конф., 25.04.2025. Харків : ХНУВС. 2025. С. 55-59.

36. Здебський Д. В., Снігур Л. А. На шляху до стандартів НАТО: підготовка поліграфологів для сектору безпеки і оборони України. *Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку* : мат. I Всеукраїнської щорічної науково-практ. конф., 20.03.2025. Одеса: Військова академія (м. Одеса). 2025. С. 64-65.

37. Здебський Д. В. Застосування поліграфа в судовій експертизі: міжнародні стандарти та українська практика. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку* : мат. II Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України, 20.06.2025. Київ : ДНДЕКЦ МВС України. 2025. С. 241-244.

38. Здебський Д. В. Впровадження централізованих баз даних результатів поліграфологічних досліджень у діяльності підрозділів сектору безпеки і оборони України. *Актуальні питання використання поліграфа в діяльності органів сектору безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнної відбудови країни* : мат. Міжнар. наук.-практ. форуму, 24-25.09.2025. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 34-39